فەرهەنگی
هەرزە

فەرهەنگێکی کوردی کوردییە

ئامادەکردنی:
کۆمەڵێك لە مامۆستایانی زمانی کوردی
سادق ئەحمەد عوسمان رۆستایی - جنان سەعید محەمەد - ڕەسووڵ عەلی
ڕەسووڵ ئەحمەد - بێگەرد تەها- حەیدەر حاجی خدر

پێداچوونەوە:
سەلام ناوخۆش بەکر

چاپی یەکەم ٢٠١٢

* ناوی کتێب: فەرهەنگی هەرزە
* ئامادەکردنی: سادق ئەحمەد عوسمان ڕۆستایی– جنان سەعید محەمەد– ڕەسووڵ عەلی– ڕەسووڵ
ئەحمەد– بێگەرد تەها– حەیدەر حاجی خدر. پێداچوونەوە: سەلام ناوخۆش بەکر
* بەرگ و سەرپەرشتیاری هونەری: عوسمان پیرداود .
* نەخشەسازی: عیسام موحسن.
* چاپخانەی حاجی هاشم – هەولێر.
* تیراژ: ٥٠٠ دانە.
* لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی سپاردنی(   )ی ساڵی ٢٠١٢ی پێدراوە.

پێشەکی

فەرهەنگی هەرزە یەکێ لە پرۆژەکانی کۆڕی زانیاری کوردستانە. لەژێر چاودێریی لیژنەی فەرهەنگی کۆڕدا کە پێکهاتبوو لە د. کوردستان موکریانی و د. عەبدوڵڵا ئامێدی و مامۆستا سلام ناوخۆش وەك کارێکی هەرەوەزی، کۆمەڵێك مامۆستای قۆناغی ناوەندی و ئامادەیی (حەوت تا دوازدە) کە ناویان لەم پێشەکیەدا هاتووە زۆربەی وشە و زاراوەی کتێبە کوردییەکانی ئەو قۆناغانەیان کۆکردەوە و هەریەکێ بە پاڵپشتی فەرهەنگی دی کوردی - کوردی یان بە سەلیقەی خۆی ڕامانی وشەکانی کردبوو.

فەرهەنگی هەرزە تەواوکەری فەرهەنگی هەراشانە کە ساڵی (٢٠٠٧) چاپ کراوە. ئەگەرچی لەسەردەمی دەورەی پێشتری کۆڕی زانیاری کوردستاندا کەرەستەی ئەم فەرهەنگە کۆکرایەوە، بەلاّم ئەرکی تەواوکردن و ئامادەکردنی بۆ چاپ مایەوە وەك ئەرکی لیژنەی فەرهەنگی ئەکادیمیای کوردی. بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە ئەکادیمیا مامۆستا سەلام ناوخۆشی ڕاسپارد بۆپێداچوونەوەی دۆسیەی ئەم پرۆژەیە و پەیوەندی پێویست کرا لەگەڵ مامۆستایانی پێشتر پەیوەندیدار بەم پرۆژەیەوە.

فەرهەنگی هەرزە بە هەمان ڕێسای ڕێنووس و زمانەوانیی هەراشان ئامادەکراوە و تەنها لە ژمارەی وشەکان و ڕاڤەکردنیان بەپێی تەمەن جیاوازن.

فەرهەنگی هەرزە چاوەڕوان دەکرێت سەرچاوەیەکی یارمەتیدەر بێت بەتایبەتی بۆ قوتابیانی قۆناغی ناوەندی و ئامادەیی و لە کتێبخانەی کوردیدا جێگای شیاوی خۆی بکاتەوە.

له کۆتاییدا دەمانەوی ئەو ڕاستییە دووبارە بکەینەوە کە ئەم فەرهەنگە بەرهەمی هاوکاریی لیژنەی فەرهەنگی کۆڕی زانیاری کوردستان و لیژنەی فەرهەنگی ئەکادیمیای کوردییە.

لێرەدا گرنگی ڕۆڵی د. ئازاد ئەحمەد سکرتێری ئەکادیمیا لەبەرچاو بگیرێ، کە توانی ئەو مامۆستایانە کۆبکاتەوە و پرۆژەکە ڕاستەڕێ بکا.

لیژنەی فەرهەنگ

٢٠١٠/١٢/١٩

ناوەکان

١) م. صادق ئەحمەد ڕۆستایی

٢) م. جنان سەعید محەممەد

٣) م. ڕەسول عەلی

٤) م. ڕەسول ئەحمەد

٥) م. بیگەرد تاها

٦) م. حەیدەر حاجی خدر

لیژنەی فەرهەنگ

ئەکادیمیای کوردی

وشە کورتکراوەکانی نێو ئەم فەرهەنگە

(ئام.)	ئامراز
(ئاك.)	ئاوەڵكار
(ئان.)	ئاوەڵناو
(ج.)	جێناو
(چ.)	چاوگ
(ن.)	ناو

ناوەڕۆك

ئ	٧-٢٠
ب	٢١-٤٨
پ	٤٩-٦٦
ت	٦٧-٨٢
ج	٨٣-٨٨
چ	٨٩-٩٨
ح	٩٩-١٠٠
خ	١٠١-١١٢
د	١١٣-١٣٢
ر	١٣٣-١٤٦
ز	١٤٧-١٥٤
س	١٥٥-١٦٨
ش	١٦٩-١٧٨
ع	١٧٩-١٧٩
غ	١٨٠-١٨٠
ف	١٨١-١٨٤
ق	١٨٥-١٩٠
ك	١٩١-٢٠٤
گ	٢٠٥-٢١٦
ل	٢١٧-٢٢٤
م	٢٢٥-٢٣٦
ن	٢٣٧-٢٤٦
هـ	٢٤٧-٢٦٠
و	٢٦١-٢٦٦
ی	٢٦٧-٢٦٨

ئـ

ئاسایی (ئاك.) ١- سروشتی بێ گیروگرفت: کارەکە ئاسایی بەرێچوو. ٢- وەکو باو، تەبیعی: دوای شەو ژیانی ئاسایی گەڕایەوە.

ئابووری (ن.) مایەی ژیانو بژێوی: ئەم دوو سێ ساڵەی دوایی باری ئابووری کوردستان بەرەو پێش چووە. ٢- زانستێکە پەیوەندی بەماڵو داراییەوە هەیە.

ئاتاج (ن.) پێویست، پێتڤی: (کورد ئاتاجی زۆرە).

ئاتەشگا (ن.) ١- ناوی شاخێکە لە ناوچەی تاوەگۆزی: کێوی ئاتەشگام نەدیوە. ٢- شوێنی ئاگردان، ئاگردان: ئاگرمان لە ئاتەشگادا کردەوە. ئاگردانی پیرۆزی گاوران: ئاتەشگا پەرستگای گاورانە.

ئاتەگ (ن.) ئادامەن، شاقەل، بەشی خوارووی کەوا: ئاتەگی کەواکەم دڕاوە.

ئاخ (ن.) ١- خاك، وڵات، نیشتمان.٢- خۆڵ، خۆر. ٣- وشەیەکە بۆ دەربڕینی سەرسوڕمانی بەکاردەهێنرێت: ئاخ کوشتمت! جهێ ژیارا مرۆڤی: ئاخا مە یا پیرۆزە.

ئاخ (ن.) ١- هاوار لە بەر ئازار: (ئاخ سەرم دێشێت). ٢- خۆزیا: ئاخ کورد پێش کەوتبوایە. ٣- ئاخ، خاك: ئاخا وڵاتی شیرینە.

ئاخۆ (وشەی سەرسوڕمان) ئایا، داخوا، تۆ بڵێی: ئاخۆ فەرهەنگەکەمان باش دەردەچێ.

ئاخافتن (چ.) دواندن، قسە لەگەڵ کردن. ئاخفتن قسە کردنە جیاوازی هەیە لەنێوانیان، پەیڤین، گۆتن، قسەکردن: ئاخافتنا خۆش و یا نەخۆش ژ دەڤەکی دەرد کەڤن. (پەندە)

ئاخر (ئان.) ١- کۆتایی، دوایی: ئاخرین ماڵی ژیانم کونجی بەندیخانەیە ئەم کەلەپچە بەرهەمی زامی دڵی دێوانەیە "قانع" (ئام.) ٢-

ئایا، بەلاَم: ئاخر چۆن وا دەبێ؟ (ن.) ٣- ئاخر ناوە بۆ نێرینە. ئاخر لە دەڤەری مزیری بالاَ دەژی.

ئاخنران (ن.) پەستران، داپەستوو: لادێیەکان بانەکانیان بە کا دەئاخێنن.

ئادەت (ن.) داب‌و نەریت: ئادەتی کوردان جوانە.

ئادەم (ن.) ١- واتە پێغەمبەر ئادەم (درودی خوای لێ بێ): ئادەم‌و حەوا لە ئەنجامی هەڵەیەك لە بەهەشت دەرکران.٢- ناوە بۆ نێرینە: ئادەم باکی مرۆڤایەتییە.

ئادەمیزاد (ن.ل.) بەنی ئادەم، نەوەی ئادەم، مرۆڤ، مەردووم: داگیرکاران وەك ئادەمیزاد سەیری کورد ناکەن.

ئاژاوە (ن.) ئاشوب، پشێوی، شەڕوکێشمەکێش: ئەوان هەر ئاژاوە دەنێنەوە.

ئاژەڵ (ن.) گیانەوەر، چوارپێ، حیوان: بەخێوکردنی ئاژەڵ لەگەڵ ژیانی شاردا ناگونجێ.

ئاژەڵ (ن.) ماڵات، ئاژەڵ: بەخێوکردن سامانە.

ئاژین (ن.) ئاژوین، هاژین، لەوەڕ: رانەکە ئاژین بووە.

ئارام (ئان.) ئەم پۆلە ئارامە. ١- بەئۆقرە، لەسەرخۆ، هێدی، هێور، هێمن، بێدەنگ، کش‌ومات.٢- (ن.) ناوی کوڕانە: ئارام کوڕێکی هۆشمەندە.

ئارامی (ئان.ل.) ئەهوەنی، هێمنی، بێ شەڕوشۆڕ، بێدەنگی، بێهەست‌و خوست، ئۆقرە: ئارامی حەسانەوە بە دەروونی مرۆڤ دەبەخشێ.

ئارایشت (ن.) رازاندنەوە، خۆجوان کردن: بووکەکە بە جوانی ئارایشت کرا.

ئارەزوو (ن.) ١- هیوا، تاسە، کەیف، مەیل، حەز، ئاوات: ئارەزووم لە گەشت‌و سەیرانە. ٢- ناوە بۆ مێینە: ئارەزوو حەزی لە خوێندنی مۆسیقایە.

ئازا (ئان): ١ - بەتواناو بەغیرەت. ٢-زیرەك و تێگەیشتوو: ـئەوی ئازابێ یەکەم دەبێ. نەترس: کورد پیاوی ئازای هەیە.٣- ئازا (ن.) ناوە بۆ کوڕ: (ئازا منداڵێکی ژیرە).

ئازای (ن. و) لێبوردن، دەستهەڵگرتن لە مافێك. پێش مردن گەردن ئازای

پێویستە.

ئازاد (ئان.) سەربەست، خۆسەر، سەربەخۆ، بێ سانسۆر، بەروڤاژیا (بن دەستی)یە: مرۆڤ د رژێمێن دیموکراسیدا یێ ئازادە. (ن.) ناوە بۆ نێر: ئازاد هاریکاری باوکی دەکات.

ئازادی (ن.و.) سەربەستی، خۆسەری، سەربەخۆیی: داری ئازادی بە خوێن ئاو نەدرێ قەت بەر ناگرێ.. سەربەخۆیی بێ فیداکاری ئەبەد سەرناگرێ.(بێکەس) (ئان.) — کەی ئەمە ئازادی بوو؟

ئازار (ن.) ١- ژانو ئێش، ئەزیەت: شکان زۆر بە ئازارە. ٢- ناوی مانگی سێیەم لەساڵی دایك بووندا: بەهار لە ٢١ی ئازارەوە دەست پێدەکا.

ئازاردان (چ.) ئەزیەتدان، زیان پێگەیاندن: نابێت ڕەفتارێکی وا بنوێنیت کە ئازاردانی خەڵکی بەدواوە بێت.

ئازاردان (چ.) ئێشاندن، ئەزیەت دان، لێدان، ئەشکەنجەدان: ئازاردان سزایەکی نامرۆڤانەیە.

ئازووخە (ن.) ئازووقە، بژێوی پێداویست لەماڵدا: دانانی ئازووقەی زستان کارێکی باشە.

ئاسۆ (ن.) ١- کەناری ئاسمان: بەری بەیانە ڕووناکە ئاسۆ. - مەیدان وبەرینایی کار بە ئاسۆی بیرکردنەوە یان فراوانە. ٢- ناوە بۆ کوڕان: ئاسۆ رۆژنامەنووسێکی بووێرە

ئاسا (ئام.) وەکو منیش (خۆت ئاسا کارەکەم کرد).

ئاسان (ئا.ن.) کارێکی ئاسانی ئەنجام دا. کاری سووكو بێ گرفتو بێ کێشە، هاسان (ئا.ك): کێشەکەم بە ئاسانی چارەسەر کرد.

ئاسایش (ن.و.) ئاسوودەیی و تەبایی: دەبێ هەموومان ئاسایش بپارێزین. ئاسایش: دەزگای هێمنی پارێز لە ولاتدا. ئاسایشی هەرێم توانی باندێکی لەشفرۆشی بگرێ.

ئاسایی (ئان.) سادە، وەك ئەوەی هەیە: پیاوێکی ئاسایی بوو.

ئاسنگەر (ئان.) کەسێك کە پیشەی دروستکردنی شت بێت لە ئاسن: کاوەی

قارەمان ئاسنگەر بوو.

ئاش (ن.) (دەستگەهەکە بەرەکێ مەزنێ خرِ ب ئاڤێ یان بە هەوای دزڤریت و بۆ هێرا نا گەنمی یان نیسك و نۆکان ب کار دهێت).

ئاش (ن.) گەدە، بەرچێلك: ، بەر. بەشێکی کۆئەندامی هەرسە خواردن دەهارِێت. ئاش: هارِینی دانەوێلە. ئاشەکەی مام هۆمەر بە ئاو کاری دەکرد.

ئاشۆب (ن.) ئەندێشە، خەیال، ئاشوب دەژیت.

ئاشتی (ن.و.) هێمنایەتی، خۆشی نێوان دوو کەس یان دوو کۆمەڵە: (هیوامان ئاشتی یە). ئاشتی ناوە بۆ کورِ و کچ: ئاشتی زیرەکە.

ئاشتیخواز (ن.ب.) دژ بەشەرِوهەرا: کورد گەلێکی ئاشتی خوازە.

ئاشکرا (ئان.) ئاشکەرا،دیار، خویا، بەرچاڤ: (ڤوتابخانا مەیا ئاشکرایە).

ئاشکرا (ئان.) روون و دیار، بەرچاو: نهێنی یەکە ئاشکرابوو.

ئاشنا (ن.) ١- دۆست، یار، بەیەك گەیشتن، ناسین: ئاشنای ئاوازە رِەسەنەکانم. ٢- ناوە بۆ مێینە. ئاشنا خوێندکاری بەشی مۆسیقا بوو. ئەو پیاوە ئاشنامە

ئاشنا (ن.) ناس، ناسکری: ئەم بابەتە لەلام ئاشنایە.٢- دۆست ویار: لەگەڵ بەرێوەبەر زۆر ئاشناین. ٣- ناوە بۆکچ: (ئاشنا بێژەرێکی ناسراوی کوردە).

ئاشنابوون (چ.) یەکترناسین، بوون بە دۆست: خۆزگەم بەو رۆژەی ئاشنابووین.

ئاشنایەتی (ن.م.) دۆستایەتی: ئاشنایەتیمان خۆشە.

ئاشیان (ن.) خانوو، هێلانە: کەلاوەی کۆن ئاشیانی بوو.

ئاگا (ئان.) ١-خەبەر: ئاگات لە رِوداوەکانە.٢- بەخەبەر، نەخەوتوو: شەو بەئاگابووم._ لێ بوون (چ.) پێ زانین و هەست پێ کردن: ئاگام لێ بوو دڵ توندبووی بەقسەکانی._ پاشگرە ١- خەبەردار لە شتێ: ئاگاداری هەواڵەکان بە.٢- پارێزگار: خودا ئاگادارت بێ.

ئاگادار (ن.) ١- خەبەردار، ئاگا لێبوو، وشیار، وریا: بێ ئەوەی ئاگادار بێ مەچووە لای کەس. ٢-پارێزەر: خوا ئاگادارت بێ. — ئاگادار

کــردن (چ.) خەبــەر پێــدان، پێگــوتن: پــێش ئــەوەی بــڕۆین ئاگادارمان کردن.

ئاگاداری (ن) وریـایی، چاودێری، بـەهۆش، شـارەزایی ـ کـردن: پێڕاگەیانـدن: ئاگاداری هەڵسوکەوتی خۆت بە.

ئاگر (ن.) ئاور، ئایر، ئاتەش: ئاگری نەورۆز هێمای سەرکەوتنە.

ئاگر پەرست (ن.ب): ئاگر پەرێس، ئـاور پـەرێس، هەنـدێ نەتـەوە بـە ئـاگر پەرسـت بەناوبانگن.

ئاگرتێ بەردان (چ.) ئاگر تێبەردان لە سروشت کارێکی نا بەجێیە.

ئاگرکەوتنەوە (چ.) ئاگر کەوتنەوە زیان بەخشە.

ئاگرکردنەوە (چ.) ئاگر کردنەوە لە نەورۆز یاد کردنەوەی سەرکەوتنەکانە.

ئاڤ (ئان.) ئاو: (ئاڤا تەزی ل هاڤینان یا خۆشە).

ئاڤاکرن (چ.) ئاواکردن: کوردستان پێدڤی سەر ژ نوی ئاڤاکرنێیە.

ئاڤدان (چ.) ئاودان.

ئاڤدێر (ن.ك.) ئاڤدەر، گەڕ، گۆل.

ئاڤێستا (ن.) کتێبی پیرۆزی زەردەشت: لەئاڤێستادا باسی خێرو شەر هەیە.

ئاغا (ن.) خـاوەن یـان گـەورەی گونـد، خـاوەن زەوی زۆر: پێشـان ڕەنجـی جووتیار بۆ ئاغا بوو.

ئافرەت (ن.) ژن، مێینەی مرۆڤ: ئافرەتی کورد هەنگاو بەرەو ئازادی دەنێت.

ئاکام (ن.) ئەنجام، دوایی کارێك، ئاقیبەت، نێجە: کارەکەی هیچ ئاکامێکی نەبوو.

ئالۆز (ئان.) تێك ئالیای، ئاڵۆز، ئالزی. (مەسەلەکە زۆر ئاڵۆزە).

ئالاّ (ن.) ١- بەیداخ، پارچەیەکە هەر وڵاتـەی دروشـمو ڕەنـگو نیشـانەی خــۆی لەســەر دەنەخشــێنێ بــەناوی پێناســەی ئــەم وڵاتــە هەڵیـدەدات. ٢- پارچـە قوماشـی زیـادەو بچووکی ئـاڵاو واڵا بـۆ بووکۆکە بەکار هاتن: (باڵای ئـاڵای شـەنگ سـەد بـەڵا پێـوەن .. دوو کانچەی شادی دەردینان شێوەن). (مەولەوی) ناوە بۆ مێ: ئاڵا لە پۆلی سێ بە یەکەم دەرچوو.

ئالاندن (چ.) لێزڤڕاندن، ل دۆر زڤڕاندن، ئالاند (کاری رابردووه): (شاسواری شیتك د پشتا خۆ ئالاند).

ئاڵەت (ن.) ئامێر: (ئاڵەتی مۆسیقا زۆره).

ئامۆژگاری (ن.) ڕێنمایی، ڕێنوێنی، نەسیحەت، شیرەت: ئامۆژگاریتان دەکەم بەوەی ئەرکی ماڵەوەتان جێبەجێ بکەن.

ئامادەکردن (چ.) سازکردن، حازرکردن، چاك کردن: ئامادەکردنی راپۆرتەکە کۆتایی هات.

ئامانج (ن.) ١- نیشانە، ئەو شتەی کە دادەنرێت بۆ بەرد تێگرتن: هێشتان ماویەتی هەموو ئامانجەکانمان بپێکین. ٢- دۆز، مەرام، ئاوات، مەبەستی ژیان: ئامانجمە هەمیشە یارمەتیت بدەم. ٣- ناوە بۆ نێرینە. ئامانج زەماوەندی کرد.

ئامراز (ن.) ئامێر، کەرەسە، ئەسپاب: ئامرازی کارکردنم قەڵەمە.

ئامێدی (ن.) ناوی شارۆچکەیەکی کوردستانە لەپارێزگای دهۆك: (ئامێدی هاوینە هەواری سۆلاڤی لێیە).

ئامێر (ن.) ئالاڤ، ئامێر، ئامراز.

ئامین (ن.): ١- پاش دوعاو پارانەوە دەیڵێن لە عەرەبییەوە وەرگیراوە. دوای ئیسلام بوونی کورد هاتۆتە ناو فەرهەنگی کوردییەوە، مەسیحیش دوای نوێژ دەڵێن ئامین: (من دوعا دەکەم ئێوەش بڵێن ئامین). ٢- ناوە بۆمێ: کورتکراوەی ناوی (ئامینە)یە ئامین خان ژنێکی بەرێزە.

ئانیشك (ن.) ئەندامی لەشی مرۆڤە ئەو جێگەیە کەباسك وقۆڵی ئادەمیزاد تێك دەکاتەوە: ئانیشکی لە زەوی گیرکردبوو .

ئانین (چ.) ئینان، هێنان، هاوردن، ئانی (کاری رابردوویە): (بەفرێ سەرما د گەل خوە ئانی).

ئاه (ن.) هەناسە، پشوو، حەسانەوە، ئۆخە: ئاهێکم هاتەبەر.

ئاهەنگ (ن.) ١- بەزم وشادی: ئاهەنگی سەریساڵ خۆش بوو.٢- هەوای گۆرانی: ئاهەنگی گۆرانیەکە بەسۆزبوو.٣- ناوە بۆکچ:ئاهەنگ

زیرەکە.

ئاهورامزدا (ن.) خوای چاکەی ئاینی زەردەشتە: ئاهورامزدا دژی شەرە.

ئاو (ن.) ئاڤ : ئاو و ئاوەدانی گوتراوە.

ئاو و هەوا (ن.) کەش، بارودۆخ، چۆنایەتی وەرزی ساڵ: لە هاویندا کوێستانەکانی کوردستان ئاو و هەوایەکی فێنکیان هەیە.

ئاوا (ئان.) ١- بەم جۆرە، وەها، ئاوها: پیاوی ئاوام نەدیوە. ئاوا رۆژەکەم بەرێ کرد. ٢- ئاوەدان:ماڵیان ئاوا خزمەتیان کردین.٣- ون و نادیار: درەنگە رۆژئاوا بوو.

ئاوات (ن.) ئارەزوو، هیوا، ئومێد، تاسە، هێڤی، حەز: کورد بەهەندێ لە ئاواتەکانی گەیشتووە.

ئاواتەخواز (ن.ب.) بەتاسە، بەئارەزوو، هیوادار: ئاواتەخوازم سەربکەوم.

ئاوارە (ن.) دەربەدەر، دوورە وڵات، غەریبی، دەرکراو، تەریدە، غەوارە، پەناهەندە، پەنابەر: مرۆڤی ئاوارە هەمیشە بە خەمی وڵاتەوە دەژی.

ئاوارەبوون (چ.) دوورخرانەوە لە زێدی باوو باپیران، دەربەدەری: کەس و کارمان ئاوارەبوون.

ئاوارەکردن (چ.) ئەو کەسە یان دەسەڵاتەی خەڵك دەربەدەر دەکات: ئاوارەکردنی کورد لە زێدی خۆی سیاسەتی داگیرکەرانی کوردستانە.

ئاوارەیی (ن.م.) دەربەدەری، دوورە وڵاتی: ژیانی ئاوارەیی کۆڵە مەرگییە.

ئاوایەکی (ن.) ڕێك، ڕەنگ، تەرز، شێوە، جۆر، هۆسا، وەسا.

ئاوایی (ن.د.) گوند، دێ، دێهات، لادێ، شوێنی ئاوەدان: خەڵکی ئاوایی هاوکاری یەکتری دەکەن.

ئاوەدان (ن.و.) ١- شوێنو جێگایەك کە پیتو بەرەکەتی تێدایە، جێی ژیانی خۆشکراوی خەڵك. ٢- قەرەباڵغیو هاتوچوونی خەڵك بۆشوێنێك یان ماڵێك: ئێرە ماڵێکی ئاوەدانە هاتوچۆی لێ نابڕێتەوە. ٣- ئاوەدانی (شارو دێ) (ئاوەدانی لەو شارە

نەماوە).

ئاودار (ئان.) بەئاووتەر: ڕێواسی ئەمساڵ ئاوداره.

ئاوداشتن (ن.ك.) ئاودان، ئاودێری، پشاوەردی، ولاٚخو ئـاژەڵ ئـاودان: جووتیارەكـه ئاوداشتنی زەوییەكەی كرد.

ئاودامان(ئاك.) تەنیشت ئاو: لەشوێنێكی ئاودامان دانیشتین.

ئاودان (چ.) ١- ئاوداشـتن، ئـاودانی زەوی: نەمامـەكان ئاوبـدە. ٢- مـەڕومالاٚت تێراوكردن: مێگەڵه مەڕەكەی ئاودا.

ئاور (ن.) ئاگر: ئاوریان له ئاوایی یەكه كردەوه.

ئاوڕدانەوە (چ.) بـــۆدواوە ڕوانـــین، ڕوو وەرگێـــڕان بـــۆ دواوه، لاكردنـــەوە: ئاوڕدانەوەی شوفێرەكه كارەساتی لێ كەوتەوه.

ئاوڵه (ن.) خوریكه، هاوڵه: منداڵەكه ئاوڵەی دەركردووه.

ئاوێنه (ن.) خودیك، نەینك، نەینۆك، هاوێنه: له ئاوێنه خۆم دیت.

ئای (ن.) ١- هاوار له ئێشان: ئای مردم. ٢- وشەی سەرسورمان: ئای چەند سەیره. ئـای: ١- وشـەی سەرسـوڕمان: ئـای ئـای كـارێكی خراپـت كـرد.٢- بـۆ گـۆرانی كـوردی دەوتـرێ: لاوك وئائـای وحەیرانـه دەڵێت.

ئازیز (ئان.) خوشەویســت، بــەڕێز، لەبــەر دڵــان: خۆشــحاڵه بــەئازیزی خـۆی.ـە(ن.) مـەقامێكی كلاسـیكی كـوردی یـە: كـێ مـەقامی ئازیزەی گوتووه.

ئایا (ج.پ.) وشەی پرسه: ئایا به ئاوات دەگەم؟

ئایەت (ن.) ١- بەناوبردنی ڕستەكانی قورئان دەگوترێ. بـەدەنگێكی خـۆش ئایەتەكـەی خوێنـدەوە ٢- نـاوە بـۆ مێینـه. ئـەم ئایـەتی كچـی مەلا عبدالله بوو.

ئایین (ن.) دین، رەوشت، مەزهەب: ئایین سەرچاوەی ژیانه.

ئەدەب (ن.) ١- وێژه: ئەدەبی كوردی بەرەو پێشەوە چووه. ٢- (ئان.) شەرم: نازدار كچێكی به ئەدەبه.

ئەدەبدۆست (ن.ن): شاسوار ئەدەب دۆسته.

ئەدەبیات (ن.): میژووی ئەدەبیاتی کوردی دەخوینین.

ئەژدیهاك (ن.) مـــاری زۆر گـــەورە، ئـــەژدەها، عـــەزیای چـــیرۆکی کـــاوەی ئاسنگەرونەورۆز: (کاوەی ئاسنگەر ئەژدیهایەکی کوشت).

ئەژنۆ (ن.) چۆك، زەنگۆل، زرانی، وژنگ: هەردوو ئەژنۆم دێشن.

ئەرباب (ن.) ١- ئاشـنا، دۆسـت، یـار، خـاوەن: زانایەکـە ئـەربابی عیلمـە. ٢- رەفتار خۆش، لەبەر دڵان: کورێکی خۆش ئەربابە.

ئەرخەوان (ن.) ١- ئەرغەوان دارێکە گوڵی سووری مەیلەو بنەوشە دەکات پـاش گـوڵ گـەڵا دەکـات: دار ئەرخـەوانێکم چـاند. ٢- نـاوی کچـانە: ئەرخەوان دەنگی خۆشە.

ئەردەڵان (ن.) میرنشینێکی کوردی بوو. لەرۆژهەڵاتی کوردستان، شاری (سنە) پایتەختی بوو: ئەردەڵان. ئەمارەتێکی کوردستان بوو. نـاوە بـۆ نێر: ئەردەلان کورێکی ژیر بوو.

ئەرزان (ئاف.) هەرزان، دژی گرانە: ئەرزان کرۆ هەمبان درۆ.(پەندە)

(ئان.): جلی ئەرزان بەها لە بازاڕ زۆرە.

ئەرك (ن.) ئیش‌و کار، رەنج‌و باری سەرشان: ماڵێکی بە ئەرکن.

ئەرێ (ج.پ.) ئایا: (ئەرێ دێ چیە بازاڕی؟)

ئەز (ج.ك.) من، کەسی یەکەمی تاکە: (ئەزێ ل پۆلا سێیا ناڤنجی مە)

ئەزمان (ن.) ١- زمان، ئەندامی ئاخافتن و چێژتنە لەناو دەمـدا: (مـرۆڤ تامـا خـوارنێ ب ئـەزمانی دزانیـت). ٢- هـۆی تێکگەیشـتنی نێـوان مرۆڤانە: ئەزمانێ کوردی یێ خۆش و شیرینە.

ئەزموون (ن.) ١- تاقیکردنـەوە، ئیمتیحـان: ئامـادەبوون بـۆ ئـەزموون کۆششـی دەوێـت. ٢- شـارەزایی: کـورد هونەرمەنـدی خـاوەن ئـەزموونی زۆرە.

ئەسارەت (ن.) دیل، ژێردەست، داماو، ئەسیر: (تاکەی بەندی ئەسارەت؟)

ئەستەمۆڵ (ن.) ئەستەمبۆڵ، ئەستەنبۆڵ، پایتەختی عوسمانییەکان.

ئەستوور (ئان.) پێچەوانەی تەنك، ستوور: جلی ئەستوور لە زستان دەپۆشین.

ئەستووری (ئان.) هەر شتێك ئەستووری زۆر بێت خراپ نابێت.

ئەستێرە (ن.) ١- هەسارە، ستێر، ئەختەر، ئەوانەی بەشەو دەگەشێنەوە: ئەستێرە بەرزەکان ئەدرەوشێنەوە بەشەو وەك چاوەکانی من نە سرەوتیان هەیە نەخەو "پێرەمێرد".٢- ناوە بۆ مێینە. ئەستێرە شیعری ناسك دەنووسیٚ

ئەستێرەناس (ن.ل.) نجوومگەر، شارەزا لە بواری ئەستێرە: ئەستێرەناسەکە هات.

ئەستێل (ن.) ئەستێر، گۆل، گۆلی ئاو: ئەستێلی تەنیشت گوندەکە بەربەستی بۆ دنراوە.

ئەسپایی (ن.و.) لەسەرخۆیی و هێواشی: بەئەسپایی وەرە ژوورەوە. (ئاك.) قسەکەی بە ئەسپایی پیٚ گووت.

ئەسپیٚ (ن.) گیانلەبەرێکی بچووکە لە پێستی گیانلەبەر دەردەکەویٚ: ئەسپیٚ لە ئەنجامی پیسی پەیدا دەبێت. منداڵەکەت سەری پڕ ئەسپێیە.

ئەسکەندیناڤیا (ن.) بریتییە لە وڵاتانی (سوید، نەرویج، دانیمارك، فنلەندا): هاتوچۆ کردن لە نێوان وڵاتانی ئەسکەندیناڤیا ئاسانە.

ئەسمەر (ئان.) ١- گەنم ڕەنگ، ڕەشتاڵە: ڕەنگ ئەسمەرێکی باڵا بەرز بوو لە دەرگایدا. (ن.) ٢- ناوە بۆ مێینە.

ئەسوورایی (ئان.): ئەستورایی دیوارەکە زۆرە.

ئەشکەوت (ن.) ئەشکەفت، کونوکەلەبەری گەورەی ناو شاخ، لە کۆندا جێی حەوانەوەی مرۆڤی سەرەتایی بووە: ئەشکەوتی شانەدەر مرۆڤی نیاندرتاڵی تێدا ژیاوە.

ئەگەر (ئام.) ١- گەر، ئەر، هەکە، ئامرازی مەرجە لە ڕستەی ئاوێتەی مەرجیدا: ئەگەر نەخوێنی سەرناکەوی. ٢- وشەیەکە بۆ دڵنیا نەبوون بەکاردەهێنریٚ: توخوا ئەگەری تیٚ مەخە. ٣- هۆ: دەمەویٚ ئەگەری نەهاتنت بزانم.

ئەگینا (ئام.) ئەگەرنا، ئەخۆ، ئامرازی مەرجە: زوو بنوو ئەگینا زوو هەڵناستی.

ئەڤە (ج.ن.) ئەمە، بۆ نێزیك: ئەڤە کەرو ئەڤە کەڤر.(پەندە)

ئەڤرۆ (ئاك.) ئیرۆ، ئیرۆكە، ئەمرۆ: شۆلی ئەڤرۆ نەئێخە سبە.

ئەڤین (ن.) خۆشەویستی: ئـەڤینا ژ دڵ یاراستە._ دار، دڵدار: ئەڤینـداریا مەم و زینێ دەنگڤەدا.

ئەڤین (ن.) ١- خۆشەویستی، دڵداری، ئـەوین: (ئـەڤینی خـەج وسـیامەند ناودارە). ٢- ئەڤینداری، دڵداری: داستانی مەم و زین هەر تەنیا چیرۆكێكی ئەڤینداری نییە، (كورد چیرۆكی ئەڤینـداری زۆرە). ٣- ناوی كچانە: ئەم دیارییە بۆ ئەڤینە.

ئەفسانە (ن.) خەیاڵ، لەئاوەز بەدەر: هیند بە وڵاتی ئەفسانە بەناوبانگە.

ئەكتەر (ن.) كەسـێك لـە نوانـدنی شـانۆییدا ڕۆڵـی هـەبێو بەشـدار بـێ. ئەكتـەرەكانی چـیرۆكی گـەردەلوول لێ هـاتوو بـوون. كـورد ئەكتەری بەناوبانگی هەیە.

ئەلوەدا (ن.) خواحـافیزی: هـاوڕێ كـەی ئـەلوەدای كـرد بـۆ هەنـدەران. (ئەلوەدع)ی عەرەبییە.

ئەم (ج.ك.) ئێمە، كەسی یەكەمی كۆیە: ئەم كوردین.

ئەم...ە (ئان.) ئاوەڵناوی نیشانەیە، ناوەكە دەكەوێتە نێوان هەردوو پارچەكە: ئەم كتێبە زۆر بەسوودە.

ئەمە (ج.ك.) ١- ئێمـە، مـە، ئـەم: ئەمـە دەچـینە سـەیران. ٢- (ج.ن. ئانـە) ئەوەی نزیك: ئەمە كچی منە.

ئەمەك (ن.) وەفـا، ئـەختوبار: ب ئەمـەك (ئـان.): (مرۆڤـێ جـامێر یـێ ب ئەمەكە).

ئەمرۆ (ئاك.) ئیمرۆ، ڕۆژ لە هاتنەدەر تا ئێوارە: ئەمرۆ كۆبوونەوەم هەیە.

ئەمین (ن.) لـە ناوەكـانی خـوای گەورەیـە، بـێ تـرس و هـێمن: پاسـەوانێكی ئەمین وبێ ترسە، (هەموو كەس لێی ئەمینە).

ئەناڵێ (ك.) دەناڵێ، هاوار دەكات، دەلاوێنێتەوە: ڕوحم لەبەر دەردی دووری یار ئەناڵێ.

ئەنتیكە (ئان.) سەیر، جوان، سەمەرە، موزایك: دونیایەكی ئەنتیكەیە گوڵم.

ئەنتیكەخانە (ن.ل.) موزە: ئەنتیكەخانەكانی كوردستان هەژارن.

ئەنجام (ن.) ئاكام، دوای، دوماهی: ئەنجامی هەڵبژاردن ڕاگەیەنرا.

ئەنجوومەن (ن.) کۆڕ، کۆ، دەستە، جڤات: هەڵبـژاردنی ڕابـردوو بـۆ دیـاریکردنی نوێنەرایەتی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عیراق بوو.

ئەندازە (ن.) ماوەی نێوان دوو شت، دووری، بەر، پێوەر: ئەم بەر و ئەو بـەر ئەندازەکەی چەندە؟

ئەندازیار (ن.) ئەندازەناس گـرتن، موهەنـدیس: پێویسـتم بـە بەدەسـتهێنانی نمرەی چاکە تا ببم بە ئەندازیار.

ئەندام (ن.) ١- بەشـەکانی لـەش، بـەهۆی دەسـتکاریکردنی تەقەمـەنی ئەنـدامێکی لەشی لـە دەسـتداوە.٢- هاوبـەش لـە کۆمەلێکدا یـا لەشوێنێك: عێـراق ئەنـدامی نەتـەوە یەکگرتووەکانـە. ٣- نـاوی کورانە ئەندام خوێندکارێکی زیرەکە.

ئەندێشە (ن.) خەیاڵ، بیر: هۆنراوە ئەندێشەی وردی دەوێ.

ئەنگلستان (ن.) وڵاتی ئینگلیزان. ئینگلستان وڵاتێکی خۆشە.

ئەنگوستیل (ن.) گوستیل، گوستیرك: (خەلەکا زێری یان زیڤی).

ئەوا (ئاك.) وشەی خەبەردان لە ڕوودان: ئەوها بکەی نایەم.

ئەوە (ج.ن.) ئەوە تۆ بوویت ئاوا بە توندی لە دەرگات دا؟

ئەوەندە (ئان.) ١- ئـەو هەنـدە: ئەوەنـدە چـەندە؟. ٢- هەرچـەندی: ئەوەنـدە دەکەم نایەتە ڕایە. (ئاك.) منداڵەکە ئەوەندە گریا.

ئنجا (ئام.) ئینجا، ئەم جار، ئەم جاریش، ئمجا: نانەکە بخۆ ئنجا بڕۆ.

ئومێد (ن.) هیوا، هیڤی: (گەنـج ئومێدی زۆرە).

ئوجاخ (ن.) بنەماڵ، مالبات، عەشیرەت، ئویجاخ. (ئەوان ئوجاغ زادەن).

ئۆتۆمبێل (ن.) ماشێن، ترومبێل، قەمەرە: ئۆتۆمبێلی ڕەنگ سپی لەبرەودایە.

ئۆردوگا (ن.) ئۆردوو، لەشکر: ئۆردوگای پێمالك دەکەوێتە پشت شارۆچکەی قەڵادزێ.

ئۆغر کردن (چ.) سەفەر کردن، ڕۆیشتن، چوون. ئەمە کەی کاتی ئۆغر کردنە؟

ئێتیم (ئان.) بێبـاب، بـاب مـری، هـەتیو: دلێ مرۆڤـی ب زارۆکـێ ئێتـیم دسوژیت.

ئێجگار (ئان.) زۆر، یەك جار زۆر: پیاوێکی ئێجگار باشە. (ئان.) پیاوەکە ئێجگار بەپەلە رۆیشت.

ئێدی (ئاك.) ئیدی، ئیتر، لەمەودوا، لەمەوپاش، ژ نهۆ وێڤە، ژ نهۆ پاشڤە: (ئێدی نە هیچی من و نە هیچی تۆ).

ئێران (ن.) ولاّتێکە دەکەوێتە کیشوەری ئاسیا رووبەرێکی فراوانی هەیە، پارچەیەکی کوردستانی پێوە لکاوە. ئێران لەگەڵ هەرێمی کوردستان هاوسنوورە.

ئێستا (ئاك.) ئێستە، نوکو، هەنوکە، نهۆ، وێستا، تازە، ڤێ دەمێ، ئەلحان: ئێستا گەیشتمە جێ.

ئێستر (ن.) هێستر، بارەبەر، ڤانتر: لە کۆندا هێستر بۆ گواستنەوە بەکار دەهێنرا.

ئێسقان (ن.) ئێسك هی مرۆڤ یا ئاژەڵ: خواردنی شیر ئێسقان پتەو دەکات.

ئێسك (ن.) ١- هسك، ئێسقان، ئێسك شکان ناخۆشە. ٢- شێوە: منداڵی ئێسك سووك خۆشەویستە. — قورس: لە گۆڕە بە کۆمەڵەکاندا ئێسك و پروسکی کوردان دەدۆزرێنەوە.

ئێش (ن.) ئازار، ژان، ئێش و ئازار، نەخۆشی، پەژیك: چ ئێش وەکی یا ددانی نینە.

ئێشا زراڤ (ن.) سیل، وەرەم. (وی ئێستا زراڤی یاهەی).

ئێشان (چ.) هەست کردن بەئازار و ژان: منداڵەکە چاوی دەئێشا، ئێشانی لەش بەئازارە.

ئێڤار (ئاك.) ئێوارە، دەمێ پشتی نیڤرۆ و بەری رۆژاڤا: (ئێڤاری دێ هێم).

ئێکجار (ئاك.) بەجارێك، ب جارەکێ. (ئێجکار بێ تامی کردووە).

ئێکسەر (ئاك.) راستەوخۆ، یەکسەر. (ئەڤ بەرنامە ئێکسەر دێتە وەشاندن).

ئێلەك (ن.) یەلەك، پارچەیەك لە جلك مرۆڤ لەبەری دەکات، سنگ دادەپۆشێت: ئێلەکێ تە یێ جوانە.

ئێوارێ (ئاك.) ئێڤارێ، عەسرێ: ئێوارێ سەرتان لێ دەدەم.

ئیسراحەت (ن.) ١- حەسانەوە دوای ماندووبوون: جووتیارەکە ئیسراحەتی کرد. ٢- مردن: ئەو ئیسراحەتی کرد لەکۆڵ ئەم دنیا بۆوە.

ئیتر (ئان.): ئیدی، ئێدن، ئیدیکە: کە هاتی ئیتر مەچۆرەوە.

ئیرۆ (ئاك.) ئەڤرۆ، ئەمرۆ: کاری ئیرۆ نەئێخە سبەهی.

ئیسلام (ن.) ١- ئـاییـنی محەممـەد. ئـاینی ئیسـلام پـیرۆزە. ٢- دوایـی ئـاینی ئاسمان. ٣- ناوە بۆ نێرینە.

ئیش (ن.) ١- کار، فرمان: ئیشەکانی دابەش کـردووە. ٢-پیشـە: ئیشت چـی یە؟.

ئیشەڤ (ئاك.) ئەڤشەڤە، ئەمشەو: ئیشەڤ هەیڤە شەڤە.

ئیشتیراکی (ن.) هاوبەشـی: لـە رژێمـی ئیشـتیراکی دەبێـت هـەموو کەسـێك کـار بکات.

ئیلهام (ن.) ١- کارێك یا مەبەستێك بکەوێتە دڵی کەسێکەوە، سروش، وحی: (زۆر جــار ئیلــهام ئافرانــدن فەراهــەم دێنــێ) ئێغەمبــەران ئیلهامیان بۆ دەهات ئەوجا قسەیان بـۆ خـەڵك دەکـرد. ٢- نـاوە بۆ مێ: (ئیلهام کچێکی ژیکەڵەیە).

ئیمان (ن.) باوەڕ، بڕوا (دینی و کۆمەڵایەتی: خوا ئیمانمان بەهێزبکات. بێ ئیمان، بێ باوەر: کافرەکان بێ ئیمانن.

ئیمزاکردن (چ.) مۆرکردن، واژوو کردن: پەیمانەکەیان ئیمزاکـرد، ئیمـزا کردنـی رێکەوتنامەکە دواخرا.

ئینان (چ.) ئـانین، هـاوردن، هێنـان، ئینـا (کـاری رابـردوویـە): شـاگردی ئـاڤ ئینا.- ەدەر: ئینادەر، دەرئینان (چ.).

ئینجا (ئا. م) ئنجا، ئـەمجا، لەدواییـدا، لەپاشـان، دواتـر، پـاش ئـەوە: وانەکـەم خوێند ئینجا نووستم. تێبینی/ لە ڕووی واتاوە وەکو ئاوەلکار خۆی دەنوێنێ بەڵام لە بنچینەدا (ئامرازی لێکدەرە).

ئینحیسار (ن.) بەرێوەبەرایـەتی تووتنـە(وشـەیەکی عـەرەبی یـە)ئینحیسـاری تووتن لە رانیە هەیە.

ئینساف (ن.) ویژدان: دەبێت مرۆڤ بە ئینساف بێت.

ئینگلیز (ن.) نەتەوەیە: زمانی ئینگلیزی زمانێکی جیهانییە.

ئینکارکردن (چ.) دان پێدانــەهێنان، نەدرکانــدنی ڕاســتی، حاشــاکردن، نکــۆڵی لێکردن: (ئیناکی کردن جۆرێکە لە کەللەرەقی).

ب

با (ن.) ١- هەوا، بزووتنەوەی توندی هەوا کە لە شوێنێکەوە بەرەو شوێنێکی دی هەڵدەکا: شەوانە بایەکی فێنك لەو ناوە هەڵدەکا. ٢- نەخۆشیو ژانێکی لەشە: با لە لاقەکانی داوە، پێویستە بچێتە لای دکتۆر. ٣- ئارەزووی جانەوەری مێ بۆ نێر: پشیلەکە وە با هاتووە. ٤- بەڵێ، ئا: -ئازاد نەهاتووە؟ -با هاتووە وا لێرەیە.

باب (ن.) باوك، بابە، بابا: مرۆڤ بێ باب ئێتیم و بێ دایك سێوی دبیت.

بابان (ن.) ماڵە باب{ دە ڕەبی بابانت شێوێ نێوت کەوتە وڵاتان}. ٢- میرنشینێکی گەورەی کورد بووە، کە سەردەمانێك حوکمی کوردستانیان کردوە: میرنشینی بابان ماوەیەکی درێژ حوکمی کوردستانیان کردووە.

بابەت (ن.) ١- جۆر، تەرز، شێوە لە کاڵادا: ئەم بابەتەی تۆ دەتەوێت نیمانە. ٢- باس، لێکۆڵینەوە، وتار: بابەتێکم دەربارەی ئەدەبی بەرەنگاری پێشکەشکرد.

باپیر (ن.) ١- باوکی دایكو باوك، بابە گەورە: چوار ساڵ لە ماڵی باپیرم ژیاوم. ٢- ناوە بۆ نێرینە. باپیر جوتیارێکی کارامە بوو.

باخچە (ن.) ١- باغ، رەزی بچوك: باخچەکە فێنکە. ٢- شوێنێك وەك قوتابخانەیە بۆ پەروەردەی منداڵان لە چوار ساڵی : باخچەی شنۆ لەگەرەکی ڕاپەرینە.

بادام (ن.) بادەم: بادامی کوردستان بە تامە.

بادان (چ.) زڤڕاندن: گولیزارێ کەزیێن خۆ بادان.

بادینان (ن.) ناوچەیەکی کوردستانە: ناوچەی بادینان پانو بەرینە.

باژێڕ (ن.) شار: باژێڕێ هەولێرێ پایتەختا هەرێما کوردستانێیە.

بار (ن.) ١- ئەوەی بە پشتی وڵاخ دەگوازرێتەوە یان ئۆتۆمبێل: زوو بڕۆ بۆ ئەوەی بارەکەت بفرۆشی. ٢- حاڵەت، بارودۆخ: کۆمەڵگا لەبارێکی خراپدایە، پێویستی بە چارەسەرە. ٣- سپیایی‌و قەتماغەی سەر لێو: زمانم باری گرتوە. ٤- ئەرك‌و ڕەنج: تکایە، نەدارە باری زۆر گران مەکەن. ٥- نەخۆشی‌و نەساغی: بیمارو لەش بە بارە. (ئان.) ٦- راستی‌و دروستی: پیاوێکی بێ بارە. ٧- سازو گونجاو: دەرفەتێکی لەبارە با لە دەستی نەدەین. (ئاك.) ٨- پشت، ئەو دیوی شت: لە گۆڕەپانەکەی بار گردەکە بووین.

باران (ن.) ئەو ئاوەیە کە لە هەورەوە پەیدا دەبێت و دێتە خوارەوە.

باڕەش (ن.) ڕەشەبا. بای توند و بەتۆز، زریان: هەندێك جار ڕەشەبا دار بەڕەگەوە لە خاك دەردەهێنێت.

بارەگا (ن.) خانوبەرە، بنە، مەقەڕ: تا پێش ڕاپەڕین بارەگای پێشمەرگە هەر لە شاخ بوو.

باریك (ئان.) ١- تەنك، دژی ئەستوور: ناو قەدی باریکە.٢- لەڕو لاواز بەمرنادشۆ لەڕو باریك بوو.

باریك (ئان.) زراو، زراڤ: بەژنی باریك ڕێکە.

بارین (چ.) ١- هاتنە خواری ئەو ئاوە (بارانە) یان بەفرەیە کە لە هەورەوە پەیدا دەبێت. ٢- بۆ هاتنەوە دەستی شتی زۆریش بەکاردێت: بەختیار وەك باران پارەی لێ باریوە!

باز (ن.) ١- باڵندەیەکی گۆشتخۆری تیژ رەوی جوانە هەڵۆ: بازێکی جوانیان راو کرد. ٢— دان: بازدان لە کاری خراپ. ٣— ار: ئەمڕۆ بازاڕی ئازاد دروست دەکرێ. — بازێن: نارین لە باز بازێن کەوت. ٥— رگان: بازرگانی ئەمڕۆ پێشکەوتووە. — گە: دەبێت بازگەکانمان توندو تۆڵ بکەین.

بازاڕ (ن.) شوێنی تێدا کڕین‌و فرۆشتنی شتومەك، شار، باژێر: بازاڕ بۆ پێشکەوتنی پیشەسازی زۆر گرنگە.

بازار (ن.) شـوێنی مامەڵـەو سـەودا: پێویسـتم بـەبازار هەیـە. خـوا- ت دا:فرۆشتنت زۆر بێ:ز

بازدان (چ.) ١- پـەڕین بـە هـەنگاو، بەپەلـە ڕۆیشـتن، لەترسـان هـەڵاتن: پیاوەکـە هـەر بـەبازدان دەڕوات.٢- یارییـەکی کوردەواریـیـە: منالآن یاری بازدان دەکەن.

بازدان (چ.) بازبازێن، خۆ دسەر کۆسپەکیدا پاڤێـژیت: هەسـپی خـۆ دسـەر دیواریدا بازدا.

بازرگان (ن.ب.) ئەوەی کەلوپەل دەهێنێ‌و دەیفرۆشێ، ماڵ فرۆش، سـەوداکەر: بۆ ئەوەی ببیتە بازرگان پێویستە پارەی چاکت هەبێت.

بازرگانی (ن.و.) سـەوداگەری، مـاڵ فرۆشـی، کـاری بازرگـان: بازرگـانی ئاسـتی ئابووری وڵات پێش دەخا.

بازوو (ن.) قۆڵ، باسك: بەبازووی میللەت وڵات ئاوەدانە.

باس (ن.) لێدوان، خەبەرو هەواڵ: زۆر بـە خراپـی باسـی تۆیـان دەکـرد. ٢- لێکۆڵینەوە، بابەت باسەکەت ناوەڕۆکێکی پتەوی هەیـە. ٣- ناوە بۆ نێرینە: لالە باس، ئەحمەد باس.

باسك (ن.) ١- لە جومگەی دەسـتەوە تـا ئانیشـك: باسـکی لـە ڕاکردنەکـەدا شـکاوە. ٢- گـردو تەپۆلکـە، ملـەی کێـو: بـە باسـکە جـودا هەڵگەڕا.

باسکردن (چ.) گفتوگۆ کـردن، پاشملـە: باسـکردنی خـەڵکیم بـەلاوە پەسـەند نییە.

باش (ئان.) ١- دروست، چاك، شیاو، خاس: من لـە هەڵبەسـت لەبـەر کردنـا باشم.

باش چاوەش (ن.) ئەفسەر، پلەداری سوپا: باش چاوەش ناردوویەتی بەشوێنما.

باشترین (ئان.) ١- هەرەچـاك، چـاکترین: باشـترین خـانوو دروسـت دەکـەم. ٢- نایاب: مێوژی مام زۆراب نایابە.

باشوو (ن.) ناوی مەلێکە: باشوو مەلێکی ڕاوکەرە.

باشوور (ن.) ژێـری، خـوراوو، جنـوب: بەشـێك لـە باشـووری کوردسـتان ڕزگارکراوە.

باغو باغات (ن.) پارچە زەوییەکی دیاریکراو کە داری بە بەری تێدا دەچێنرێت: شارۆچکەی شنۆ بە باغو باغات بەناوبانگە.

باقە (ن.) باوەشێك گیای بەستراو: باقە گیایەك بۆ بزنەکان بهێنەرەوە.

باکوور (ن.) بەرانبەری باشور،سەروو، یەکێك لە چوار لاکان: کوردستانی باکوور لە تورکیایە.

باکوور (ن.) ژووروو، سەروو، ژۆرێ، شیمال: سەفەری باکووری کوردستان دەکەم.

باڵ (ن.) ١- شاپەڕی باڵندەو پەلەوەر: ئەوەی باڵی نەبێ نافڕێ.٢-باڵی چەپی بەر گوللەی وێڵ کەوتووە. ٣- جۆرێکە لە پێوانە: قوماشەکە سێ باڵ دەبوو.

بالۆر (ن.) جۆرە گۆرانییەکی کوردییە: کچانو کوڕان بەدەم گۆرانیو بالۆرە دەچن بۆ مازو چنین.

باڵا (ن.) بەژن، قام، قەد: ئەسرین کچێکی باڵا بەرزبوو. ٢- (ن.) بڵندی و بەرزی: دەستێکی باڵای لە نووسینی پەخشانە شعردا هەیە. خوێندنی باڵا: ماستەر و دکتۆرا. ئەمساڵیش لە خوێندنی باڵا وەرنەگیرا.

باڵا بەرز (ئان.) بەژن بەرز، بەژن بڵند: کچە باڵا بەرزەکە هات.

باڵا کورت (ئان.) ببەژن کورت، قووتە: مرۆڤی باڵا کورت هەست بە کەمیی دەکات. — باڵا دەست: سەروەر کەسێکی باڵا دەستە. — باڵاپۆش، عەبا: باڵا پۆشەکەی لێدێت.

بالیف (ن.) سەرین، جێ سەر، بالگە، بالین: دوو بالیفم کڕی.

بامەڕنی (ن.) دێیەکە لە نزیك شارۆچکەی ئامێدی.

بان (ن.) ١- سەرپۆشێ خانوی، سەرپۆشی ژوورێ : بانێ ڤی خانوی یێ بلندە.٢- سەربان: رویێ سەرڤە یێ بانی.٣- بن بان: رویێ ژوورڤە یێ بانی.٤- بەربان، بەربانك: بەربهاڤێ برەخ خانیڤە.

بانە (ن.) ١- هێڵی ئامادەکراو بۆ تۆچاندن: جوتیار بانەی ئامادە کرد. ٢- لەوەرگەی بەهاران پێش چوونە زۆزان: فێگنەلەکەی بردە بانە. ٣- ناوی شارێکە لە کوردستان: پار چوومە سەقزوبانە.

بانەمەڕ (ئاك.)　١- قەسێ چونە هەواران: كاتێ بانەمەڕە بۆ كوێستان. ٢- مانگی دووەمی بەهار لە ٢١ ی نیسان تا ٢١ ی مایس: (لە مانگی بانەمەڕە ئەم فەرهەنگە دەنووسم).

بانگ (ن.)　بانگو ئاگاداری بۆ نوێژ: هێشتا بانگی نیوەڕۆی نەداوە.

باهۆ (ن.)　شانو پیل

باهۆز(ن.ل.)　گەردەلوول، گێژەلۆكە، بایەلیسك: دوێنێ گەردەلوول هات.

باو (ن.)　١- باوك، باب: باوت لە كوێیە كوڕیژگە؟ ٢- لەبەر چاو، لە ئارادابوو: لە ژیانی لادێ هەرەوەزی باو بوو.

باوەڕ (ن.)　١- بڕوا، نیەت، نیاز، متمانە، ئیمان: باوەڕێكی پتەوم بە كێشەی گەلەكەم هەیە. ٢- سنووری نێوان دوو زەوی، مەرز: باوەڕی ئەو زەوییە لێرەوە بەدواوەیە. ٣- ناوە بۆ نێرینە: باوەڕ كتێبەكەی بردبووم.

باوەش (ن.)　ئامێز، هامێز: دوو باوەشە گیای بۆ كارەكە هێناوە. مەلۆتكەكەی لە باوەش گرت.

باوك (ن.)　باب، باو، بابە: باوكم وەك برادەرم وایە لە هەڵسوكەوتدا.

بایەخدان (ن.)　نرخ، بەها، گرنگی: پێویستە بایەخ بە خێزانی شەهیدان بدرێت. — بایەخدان: بایەخ دان بە بواری پەروەردە پێویستە. —بایەخ پێدان: بایەخ پێدان بە دارستانەكان ئەركە.

بە (ئام.)　١- بەئەو: ئیشەكەم بە ئەو كرد. ٢- وەرە: بەو بەو لێرانەم ئەم شەو.

بە- (ئان.)　١- بە بڕشتو بەهێز لە ڕاپەڕاندنی كاردا: پیاوێكی زۆر بە بڕە. ٢- بەڕێژنە، دانەوێڵەیەك كە زیاد بكا بە كوڵاندن: بزنجێكی زۆر بە بڕە. لە (ئاك.) بەبێ پێوان، بێ ژماردن: ئەم دارانە لە بڕ بە چەند بیانبەم. —دان (چ.) بوار دان، ڕێگا دان، ڕاوەستان: ئەم ڕووبارە بڕ نادا. — بوون (چ.) دوور كەوتنەوە، كەرت بوون، سەر پەڕ بوون: ئەم گیسكە لە مێگەلەكە بڕ بووە.

بە ... ەوە (ئام.)　بە خوێندنەوە سەر دەكەوێت.

به ئازار (ئان.) به ئەزیەت، به ژان: شكان زۆر به ئازاره.

به پیت (ئان.) بەهێزی خاك بۆ كشتوكاڵ، بەسوود، به كەڵك: قەراج وڵاتێكی بەپیته بۆ دەغڵ.

به ڕەوشت (ئان.) به ئاكار، به ئەخلاق: قوتابخانه منداڵ بەڕەوشت دەكات.

به سۆز (ئان.) ١- به ڕەحم، به گفت، به بەزەیی: پیاوی بەسۆز به هەڵسوكەوتییەوه دیاره. ٢- وروژێنەر: شیعرەكانی زۆر به سۆز دەخوێندەوه.

به سوود (ئان.) به فایده، به قازانج: كۆڕەكەی دوێنێ به سوود بوو.

به گشتی (ئاك.) به تێكڕایی، هەموو: ئێمه به گشتی زیرەكین.

به كەڵك (ئان.) بەبەهرەو بەسوود: وتاری به كەڵك مێشك دەكاتەوه.

بەباشی (ئاك.چ.) بەچاكی، بەڕێكی، بیروڕاكان به باشی خرانه ڕوو.

بەبە (ن.) ١- منداڵی شیرەخۆر، ساوا: بەبەكەتان چۆنه؟ ٢- كورتكراوەی بابان: سلێمان پاشای بەبە شاری سلێمانی دروست كردووه.

بەبەر (ئان.) ١- به میوەو به بەهره: باخچەیەكی بەبەریان هەیه. ٢- كوتاڵی بەرینو پان: ئەم جۆرەیان گرانتره، چونكه به بەرتره.

بەبەرداكردن (چ.) ١- دان دانه پەلەوەر: دانەكەم بەبەردا كردن. ٢- بۆ هێنانەوه، تێ ئاخنین، چاككردنەوه، هێنانەوه سەر پێ: دەرمانەكه گیانی بەبەردا كردەوه.

بەبیرداهاتن بیرو فكرێك كه مێشك توانای ڕاگرتنی هەیه به خەیاڵ داهاتن: وتم ئەی نیشتمان تۆم هەر له بیره.(هێمن موكریانی) هەر كات یادی ئەوم به بیردا دێت.

بەتیژی (ئاك.) بەگوڕ، بەخوڕ، بەتوندی، بەهێز، بەتین: بایەكه بەتیژی هەڵی كرد. (ئان.): ڕۆیشتنەكەی به تیژییه.

بەتین (ئان.) بەهێز، پتەو، خورت، زیخ، چەلەنگ: ئەو باوەڕی زۆر بەتینه.

بەپەله (ئاك.) بەخێرایی، بەگورجی: بەپەله هاتم بۆ زانكۆ.

بەپیتو فەڕ (ئان.) بەسوودو بەرەكەتو بەهێز. وڵاتێ ئێمه بەپیت و فەڕه.

بەجەرگ (ئان.) ئازا، بوێر، بەغیرەت، مەرد، نەترس: پیاو گەر بەجەرگ بێت

لەچاوی شێر ناگەڕێتەوە.

بەجەرگ (ئان.) مەرد، ئازا، قارەمان: پێشمەرگەی کورد بەجەرگە.
(ئاك): پیاوەکە بە جەرگ دەدا.

بەجێهێشتن (چ.) ١- جێهێشتن، نەهێنانەوە: قەڵەمەکەم لە ماڵەوە بەجێهێشتووە. ٢- بەپێشکەوتنەوە لە ڕاکردنو ڕۆیشتندا: هەموویانم بەجێهێشتن.

بەخۆوە (ئان.) گەورە، قەبە، زەلام، کەتە، کەڵەگەت: سیروان کوڕێکی بەخۆوەیە.

بەختیار (ئان.) ١- بەختەوەر، بە بەخت، بەخت بۆ هاتوو: لەهەموو هەوڵێکدا بەختیار بووە. ٢- دڵخۆش، کەیفخۆش: بەهاتنتان بەختیار دەبین. (ن.) ٣- ناوە بۆ نێرینە: بەختیارم لەبازاڕ بینی.

بەختیاری (ن.و.) ١- خاوەن بەختی: بەختیاری ئێمە لەوەدایە، کە هەمیشە یەکگرتوو بین.

بەخشین (چ.) ١- پێدان بەبێ بەرامبەر، پێشکەشکردن:خەلاتی یەکەمی پێشبڕکێکە بە من بەخشرا. ٢- گەردەن ئازا کردن، لێبووردن، واز لێهێنان: ئەمجارە دەتبەخشم بەو مەرجەی دووبارەی نەکەیتەوە.٣- فیدابوون، گۆڕی بوون، قوربانی بوون: خۆمان لە ڕێی ولات بەخشیوە.

بەخێو (ئان.) ١- بەخاوەن. —کردن (چ.) ٢- پەروەردە کردن، ئاگاداریکردن، سەرپەشتیکردن: بەخێو کردنی ئاژەڵ سامانی ولات زێدەتر دەکا.

بەخێو کردن (چ.) پەروەردە کردن، گەورە کردن: بەخێو کردنی هەنگ سوودی زۆرە.

بەد (ئان.) ١- خراپو دوور لە چاکە: بۆ وادەکەی، کاری بەد لە تۆ ناوەشێتەوە. ٢- هاروسەرپێچی کەرو لاسار: منالێکی بەدە.

بەد خوو (ئان.) بەد رەفتار، خوو رەوشتی خراپ، هەڵسوکەوتی ناشیرین: مرۆڤی بەد خوو نا پەسەندە.

بەد فەڕ (ئان.) نا موبارەك، بێ سوود، بێ ودم: بەد فەڕ مەبە بۆ ئەوەی

هەموومان ڕێزت بگرین.

بەدەستەوەدان (چ.) دانەدەست ، تەسلیم کردن: بەدەستەوەدانی پێشمەرگەکە خیانەتێکی گەورەبوو.

بەدەم (ئان.) ١- قسە زان‌و بە قسە، زمان درێژ: خۆتی لێ مەدە زۆر بە دەمە. ٢- زۆر خۆر: منداڵێکی بەدەم و جەم نییە. (ئام.) ٣- لەگەڵ، هاوشان، بە: بەدەم قسە کردنەوە ڕۆیشتین.

بەدەمار (ئان. ل) (بە + دەمار): ١ـ کەسی ئازاو نەترس ، بەغیرەت. ٢ ـ کەسێك کە خەڵکی دیکەی لێ بترسێن، بەشەرەف، بەناموس: مرۆڤی بە دەمار هەرگیز سڵ ناکات.

بەدەر (ئان.) لە سنووردەرچوون، زیاد لەحەدی خۆی: زوڵمی سەددام ئەندازە بەدەر بوو.

بەدڵ (ئان.) ١- بەڕاست، لەناخی دڵەوە: بەدڵ تێبکۆشە. ٢- بەخشندە، سەخی: پیاوێکی بەدڵە.

بەدڵداچوون (چ.) ئاقڵ گرتن، خۆش ویستن: من تۆم بەدڵدا چووە.

بەدی (ئان.) ١- دیتن : لەڕووەوە بەدیم کرد.٢- بەگومان و مەزەندە: بەخەیاڵم شوێنیم بەدی کردووە.٣- بەڵێ، بەرێ، ئارێ: نەچووی؟ بەدی چووم.٤- خراپ: تۆ بەدی لە هەڵستو کەوتدا.

بەدیکردن (چ.) دیتن، ئاشکرا بوون، هەست پێکردن: تا نزیك نەبینەوە بەدیمان ناکەن.

بەر (ن.) ١- سنگ‌و بەرۆك: پەلاماری داو توند بەری گرت. ٢- میوەی دارو بەرهەم‌و بێستان: دارەکان بەری باشیان گرتووە. ٣- تۆڵ، پز، بەچکەی ناو سك کە دەمرێ: بزنەکە بەری هاویشت. ٤- لا، تەرەف، ئەوبەر گوند:ماڵیان لەو بەرییە. ٥- ڕادەو ئەندازە، بەرینی: ئەم قوماشە بەری تەسکە. ٦- روو لە قوماشدا، رووی سەرەوە، لا: ئەمە بەرەکەیەتی. ٧- ئەو تووکەی لە دیوی ناوەوەی قاپووت‌و پاڵتۆدا هەیە: پاڵتۆکەت بەرێکی گەرمی پێوەیە. ٨- پاشماوە یا نەوەکانی کەسێك:

ئەوانــەی بــەرەی ســنەیلی خدۆیینــە. ٩- ڕووی خــانوو، لای پێشەوەی خانوو: خانووەکەیان بەری لە ڕۆژئاوایە. (ئـاك.) ١٠- خـوار، ژێـر، بـن: ماڵیـان کەوتۆتـە بـەر جـادە. خـوێن بـەری جادەی گرتووە. (ئاك.) ١١- پێش، بەرامبەر، بـەردەم: ڕاکـە تـا هەڵنەهاتووە بەری بگرە.

بەراز (ن.) گـاکۆل، گیانــدارێکی قــورس‌و بــەهێزە: بــەراز گیانــدارێکی بەهێزە.

بەرامبەر (ئاك.) بەرانبەر، ڕووبەڕوو: بەرامبەر پەنجەرەکە دامەنیشە.

بەرامبەر (ئاك.) بەرانبــەر، هەمبــەر، بەرهەمبــەر: پەنجـەرێن دلان بەرامبــەر ئێکن.(پەندە)

بەرانان (ن.د.) ناوی شاخە: بەرانان زنجیرە شاخێکی سەرکەشی کوردستانە.

بەراو (ن.) زەوی‌و میوەیە کە بەراوبێ، ئاوی، ئاویژە، پـاراو، دەراو: بـرنج لە زەوی بەراودا دەچێنرێت.

بەراورد کردن (چ.) بەرامبەر یـەك کـردن لـە هەڵسەنگاندندا: مـن‌و ئـازاد لەگـەڵ یەك بەراورد مەکە.

بەربەرەکانێ (ن.) ١- لــە ڕوودا وەســتان، وەگــژ ڕاچــوون: ئاگــات لــەخۆت بــێ بەربــەرەکانێی لەگەڵـدا نەکـەی. ٢- کێبڕکـێ، ڕکەبـەرێ: لـە بەربەرەکانێی دوێنێدا رزگار خێراتر بوو.

بەربەست (ن.ل.) ١- بەربەس، لەمپەری ئاو گەڕانەوە: بەربەستی ئاوەکـەم چـاك کرد.٢- لەمپەری سەر ڕێگا، ڕێ بەندان: بەربەستی چوونە ناو گوندەکە هەڵگیرا.

بەربەست (ن.ل.) ڕێگر، لەمپەر، ئاستەنگ: من بەربەستی تۆ نیم.

بەڕە (ن.) ڕایەخ، گلێم، بەڕ ەڵای ئەنکی یەوە دەدرێ.

بەرە مێو (ن.د.) ئــەو مێوەیــە کــە لــە زســتاندا کــون‌و کەلەبــەری کــورەی پێدەگیرێت: کورەی هەنگ بە بەرە مێو دادەپۆشرێت.

بەرەو پێشچوون(چ.) پێشــــکەوتن، گەشـــە کـــردن، هـــەنگاونان: دوای ڕاپـــەڕین کێشەکەمان بەرەو پێش چووە.

بەرەبەرە (ئاك.) لەسەرخۆ، وردە وردە، پەیتا پەیتا: خوێندکارەکـە بـەرە بـەرە

زیرەك دەبێت.

بەرەبەیان (ئاك.) بەربەیان، تاریك‌و ڕوون: لە بەرەبەیانەوە تا ئێستا لێرەم.

بەرەبەیان (ئاك.) کازیوە، کاتی بەیان: بەرەبەیان بەرەو کار دەکەومە ڕێ.

بەرەڤ (ئاك.) بەرەو: ئازادی و دیموکراسیەت بەرەڤ بنەجهیێ دچێت ل کوردستانێ.

بەڕەڵا (ئان.) ١- لەدەست دەرچوو، بەر هەڵبوو: گۆلکەکە بەرەڵا بوو، بیگرەوە. ٢- ئازاد کراو، بەرهەڵدراو، واز لێهێنراو: هەموو گیراوەکان بەڕەڵا کران. ٣- رووت‌و قووت‌وبێشەرم: کچێکی بەرەڵایان هەیە.

بەرەنگاربوونەوە (چ.) بەگژاچوونەوە: بڕیاری بەرەنگاربوونەوەمان داوە.

بەرەو (ن.) برەو بەکارەکە دەدەین. بۆ ئاست بەرەو سەرکەوتن دەچن.

بەرپابوون (ك.) سازبوون، دامەزران، هەڵگیرسانی شەڕو ئاژاوە: بەرپابوونی‌شەڕی ناوخۆ نیگەرانی دەخاتە ناو خەڵکەوە.

بەرپاکردن هەڵگیرساندن، سازکردن: بەرپاکردنی شۆڕشەکانی کورد لە پێناوی ڕزگاری بوو.

بەرخۆدان (ن.) خۆڕاگری، بەڕەڤانی: بەرخودانا کوردان نیشانا سەروەریا وانە.

بەردار (ن.) بەرهەمدار، داری بەبەر، داری بە بەرهەم: دارێن بەردار ل کوردستانێ زۆرن.

بەردان (چ.) دەرکرن، ئازاکرن، ئازادکردن، دەست ژێ کێشان. بەردا (کاری رابردوویە): سترانبێژی دەنگێ خۆ بەردا.

بەردین (ن.د.) لەبەرد دروستکراو، لەبەرد داتاشراو: خانووی بەردین بەرگەی ساڵانێکی زۆر دەگرێ.

بەرز (ئان.) ١- بڵند، باڵا: لووتکەی هەلگورد بەرزە. ٢- گەورە، مەزن، پیرۆز: شەرەفنامە کتێبێکی مێژوویی بەرزە.(یادەوەریەکە بەرز راگیرا).

بەرز کردنەوە (چ.) بڵند کردن: بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری پلانی باشی دەوێ.

بەرزبوون (چ.) بڵنـدبوون، ڕاسـت بوونـەوە، هەڵسـتان: بەرزبوونـەوەی ئاسـتی خوێندن بە هەوڵدان دەبێ.

بەرزەبوون (چ.) وندابوون، هندابوون، بزربوون، بەرزەبوو (کاری رابردوویـە): فرۆکە هند بلند بوو تا لبەر چاڤێن من بەرزەبوو.

بەرزکردنەوە (چ.) هەڵکێشـان، بڵنـدکردن: بەرزکردنــەوەی ئاسـتی خوێنـدن بـە بەرنامە دەبێ.

بەرسڤ (ن.) وەلام، بەرپەچ: ئەگەر تۆ بەرسڤا دروست نەزانی، نەدە.

بترسی (ئان.) بـە تـەنیا، بـە تـەنها، بـە وشـکی، بهشـکی: خوارنـا نـانێ بـێ پێخوارنە. هەژار یێ نانی بترسی دخۆت.

بەرچاو (ئان.) دیار، زەق، ئاشکرا، لەبەرچاو: شوێنێکی بەرچاوتان هەیە.

بەرچاو کەوتن (چ.) دیتن، وە پێش چاو هاتن، ئاشـکرا بـوون: شـتێکی لـەو جـۆرەم لەبازاڕ بەرچاو کەوت.

بەرچاوتێر (ئان.) سەخی، دڵ فراوان: مام پیرۆت پیاوێکی بەرچاوتێرە.

بەرچایی (ن.) پێخۆر، ئەو شـتانەی لەگـەڵ چـا دەخـورێن: بەرچـایی باشـیان هەبوو.

بەرگ (ن.) ١- پۆشاك جلك: بەرگی سپی جوانـە. ٢- گـەڵا، پـەلك: دۆڵمـەی بــە بەرگــە مێویــان لەگــەڵ خــۆ بردبــوو. بــەرگ: بــەش volume: فەرهەنگی خاڵ سێ بەرگە.

بەرگ (ن.) ١- گـەلاً، پـەلك: لـەپایزدا بـەرگی دار دەڕوێ. ٢- پشـتـەکتێب: بەرگی کتێبەکە بە وێنەی جوان رازاوەتـەوە.٣- بـەش: دیـوانی پیرەمێـردی شـاعیر سـێ بەرگـە. فەرهـەنگی هەنبانـە بۆرینـە یەگ بەرگە

٤- جلك، پۆشاك: دەستێك بەرگی جوانم بە دیاری بۆ هات.

بەرگەگرتن (چ.) خـۆگرتن، هــەلکردن، پێوەســتان، تەحــەمول کــردن: دایکـم بەرگـــەی ئەوخەمانـــە نـــاگرێ، حەزناکـــەم هەواڵەکـــەی پێڕابگەیەنم. بەرگە گرتنی دووری تۆ ئەستەمە

بەرگری (ن.و.) ١- بەرهەڵستی لە ئاست کەسێك. ٢- بەربـەرەکانیو پێشـگرتنی دوژمـن. وەزیـری بـەرگری عێـراق بەرپرسـە لـە کۆمـەڵکوژی

کورد.

بەرگری کردن (چ.) بەری دوژمن گرتن لە بەرامبەری وەستان: بـەرگری کـردن لـە ولاَت وەفادارییە.

بەرفرەهـ (ئان.) پان و بەرین، فراوان: زەڤیا مە یا بەرفرەهە.

بەرکەڤتی (ئان.) هێژا، بەهادار، بەنرخ. زەلامەکی بەرکەڤتیە.

بەرماڵ (ن.) ئەوی نوێـژی لەسـەر دەکـەن، دوگـرد: بـەرمالێکم بـۆ هـاتووە. ـ(ئاك.) پێش دەرگا: بەرماڵیان گوڵ و گوڵزارە.

بەرهەڤکرن (چ.) ئامادەکردن. ئەڤ کتێبە ژ بەرهەڤکرنا هەڤژینێ منە.

بەرهەم (ن.) ١- داهات،بەهرە،بەروبووم: بەرهەمی تووتن بـە نـرخـە.٢- نـاوە بۆ نێر: بەرهەم چیرۆك نووسە.

بەرهەم (ن.) بەرهەڤ: پەرلەمانو حکومەتی هەرێم بەرهەمی راپەڕینن. — بەرهەمهێنان: پێگەیاندن: تا ئاستی بەرهەم هێنـان زۆر بێـت، خـەڵك خۆشـگوزەران تـر دەبێـت. — بەرهـەمهێن: کوردسـتان پێویستی بە بەرهەم هێنی زۆر هەیە.

بەرهەم هێنان (چ.) وەبەرهێنان، رەنێوهێنان: بەرهەم هێنانی دانەوێڵە پێویستە.

بەروبووم (ن.ل.) بەرهـەم، حاصـلات، رەنجـی کـارکردن: ئەمسـاڵ بـەروبوومان زۆرە.

بەڕوو (ن.) ١- جـۆرە بـەروبوومێکی داری لێـڕە، دەخـورێو دەشـکرێتە ئالیك. (ئان.) ٢- بە حورمەت، ڕووسپی، بەڕێز: پیـاوێکی زۆر بـە ڕووە. ٣- بـێ شـەرم، چـاو دانەنـەر، ڕوو قـایم: ئـەو زۆر بەڕووە هێشتا قسان دەکات.

بەری (ئاك.) پێشی، بەرلە. ئەو بەری تویە.

بەرێ (ئان.) کەڤن، کۆن. ئەو تشتێن بەرێ دێرۆ کامە ڤەدگێرن.

بەڕی (ن.) دەشت، بیابان، چۆڵ. ئاژەلە کال بەڕی یە.

بەرێ خۆدان (چ.) تەماشـاکردن، سـەیرکردن، ئاوڕدانـەوە، بـەرێ خـۆکرن، بـەرێ خۆدا (کاری رابردووە): تە بەرێ خـۆدا یاریـا تۆپـانێ؟ بـەرێ خـۆ کـرە (کـاری رابردوویـە): زارۆکـان بـەرێ خـۆ کـرە تێلەڤزیۆنێ.

بەڕێز (ئان.) ١- بە قەدر، بەشانو شەوکەت، خۆش ڕوو: پیاوێکی زۆر بەڕێزە. (ئاك.) ٢- بەتەنیشت یەکەوە: بەڕێز لەبەردەم دووکانەکە وەستابوون. (ن.) ٣- ناوە بۆ مێینە. بەڕێز قوتابییەکی ژیکەلەیە.

بەریك (ن.) گیرفان، بەرك: دەستێ خۆ نەکە دبەریکێن خەلکێدا!

بەڕێکەوتن (چ.) ١- چوونە ڕێ، ڕۆیشتن، وەڕێکەوتن: لە بەری بەیانەوە بەڕێکەوتین. (ئاك.) ٢- بێ چاوەڕوان کردن، بەبێ زانین: بە ڕێکەوتن هەردووکیان لەوێ دیتران.

بەرین (ئان.) پان، فراوان، گەورە، فرەه: بەری قوماشەکە بەرینە.

بەڕێوەبەر (ن.) مودیر، کارگێڕ، پیچاران: بەڕێوەبەری خوێندنگاکە لێوەشاوەیە.

بەڕێوەبردن (چ.) ١- بەخێو کردن: براکەمان بەڕێوەمان دەبا. ٢- کار ڕایی، سەرپەرشتیکردن، ئیدارەوان: ئەو کارەی لەبەر دەستییەتی باش بەڕێوەی دەبا.

بەڕێوەچوون (چ.) بەڕێوەبردن: بەڕێوەچوونی تاقیکردنەوەکان سەرکەوتوو بوو.

بەز (ن.) (ز.)ەکە ناسکە، قەڵەوی. ئەم مەڕە بەزی زۆرە.

بەزەیی (ن.) دڵنەوایی، سۆز: بەزەییت بە هەژاراندا بێتەوە.

بەزەیی (ن.و.) دل پێسۆتن، دل پێڤەمان، دلۆڤانی: بەزەییم بە منداڵە نەخۆشەکە هات.

بەزم (ن.) ١- خۆشیو کەیف، بەزمو ڕەزم: کە گەیشتینە مەیدانەکە دامانە بەزمی خۆمان. ٢- تەشقەڵەو گاڵتە پێکردن: یەك بەزمم پێکرد خەریك بوو ناوی خۆی لەبیر بچێتەوە.

بەس (ئام.) ١- لێ، بەلێ، بەڵام: ئەز چووم بەس من نەدیت.٢- هند، چیدی: بەس باخڤە.

بەسۆز (ئان.) ١- بەعاتیفە: عەلی مەردان دەنگێکی بەسۆزی هەیە.٢- ناوی ژنان: بەسۆز کچەبێژەرێکی کوردە.

بەست (ن.) ١- قەراخ، چەمی زیخەلان: بەستەکەی بەرماڵانی گوندەکەمان ڕێکخرایەوە. ٢- چەمی نیوە وشك، کەم ئاو: بەستی خاسەی

کەرکووك هەر کەم ئاوە.٣- کۆبوونەوە: ڕۆشنبیران لەیادی زیرەك لە هۆڵی میدیا کۆڕیان بەست. ٤- گرێ: کۆمپانیاکە بۆ دروستکردنی قوتابخانەیەك گرێ بەستی مۆرکرد.

بەستە (ن.) ١- کورتە گۆرانی کە لە فۆکلۆردا هەیەو دوای حەیران دەگوترێت: بەستەیەکی خۆشمان بۆ بلێ. ٢- فایدەو بەهرە: چی تێدا بەستە نی یە. ٣- چمك، دەستە، دەسك: گوڵەکانم کرد بەبەستە. ٤- پەیوەند، پەیوەست: خۆ بەستەی تۆ نیم.

بەستەڵەك (ئان.) زەمینی سەهۆڵاوی: لەناوچەی بەستەڵەك ژیان زەحمەتە.

بەسەر (چ.) کات بەرێ کردن، ژیان بەرێوە چوون: کاتێکی خۆشی بەسەر برد.

بەسەرکردنەوە (ك.) سەردان، لە هەواڵو بار پرسین، لێ پێچانەوە، لێ تۆژینەوە، تاقی کردنەوە، پێکەوتن: لەرۆژی جەژندا خزمان بەسەر دەکەمەوە. بەسەر کردنەوەی خزمان فەرمانێکی دینییە.

بەسەرهات (ك.) رووداو، سەربوردە، سەرگوزشتە، ئەفسانە: کابرا بەسەرهاتەکەی گێڕایەوە.

بەسوود (ئان.) بە قازانج: خوێندنەوە هەمیشە بەسوودە.

بەش (ن.) ١- پار، بێش، حیسە، پشك، بەرکەوت: دەبێ بەشەکەی من زیاتر بێت. ٢- بەس، تێر، رادەی گونجاو: ئەو پارەیەی پێتە بەشمان دەکات. (ئان.) ٣- بە ئاژەڵێك دەگوترێ کە نێو چەوانی سپی بێ: بزنە بەشەکە فرۆشراوە. ٤- بەگوێرە، بەقەد: بەش بەحاڵی خۆم ڕازیم.

بەشدار (ن.) ١- خاوەن بەش، شەریك، هاوکار، پشکدار، هاوپشك، هاوبەش: لە خەمەکەتاندا بەشدارم. ٢- ناوە بۆ نێرینە. بەشدار وێنەگرێکی ناودارە.

بەشوێن ناردن (چ.) بەدوا ناردن: ئازادیان بە شوێن ناردبووین.

بەشێنەیی (ئان.) بەهێمنی، بەبێ دەنگی، بە ئارامی: کێشەکە بەشێنەیی کۆتایی هات.

بەچکە (ن.) بێچوو، بەچکەی باڵدار، جووجەڵە: چۆلەکەکە بەچکەکەی

هەڵفڕاند.

بەگ (ن.) گەورە، خاوەن موڵك و دەسەڵات. نازناوی ئاغاو خان: کەریم بەگ سەرۆکیان بوو.

بەگژ داچوون (چ.) بێ گوناه سووچ قسەو شەر لە گەل یەکێك: نەیزانی لە خۆرا بەگژی داچوو

بەگوێرەی (ئاك.) بەپێی، وەك: بەگوێرەی پێویست خۆم ماندوو دەکەم.

بەفر (ن): بەرف کلۆیەکی سپی شەشپەڕ کە زستان لە هەورەکانەوە دێتە خوارێ: روخساری وەکو بەفری یەك شەوە پاك و ڕوون بوو.

بەفر (ن.) ١- بەرف، ئەوکولوە سپیانەی بە زستانان دەبارن‌و لوتکەی شاخەکان دادەپۆشن. ٢- سەهۆڵ، بوز: بەفرێکی زۆر باریوە.

بەفرەمبار (ن.ل.) بەفرانبار، هەوەڵ زستان، کانونی پێشێ، مانگی بەرایی زستان: لە مانگی بەفرەمبار براکەم گەڕایەوە کوردستان.

بەفرین (ئان.) ١- شوێنی بەفراوی: چیاکانی کوردستان بەفرینن. ٢- ناوی ژنانە: بەفرین چیرۆکی منداڵان باش دەنووسێ. ٣- سۆروسپی: ئەو بەفرینە بەفرو ڤینە.

بەفیڕۆچوون (چ.) فەوتاندن، لە دەست چوون: کات بەفیڕۆچوون خوێندکار لە خوێندن دوا دەخات.

بەکار (ئان.) بە ئیش، کەسێك کاری هەبێت، سەرقاڵ، پڕ ئیش: ناتوانم بێم زۆر بەکارم.

بەکار هێنان (چ.) ١- بەکار بردن، خستنە کار: ڕێژەی بەکارهێنانی ئینتەرنێت زیادی کردووە. ٢- خەرجکردن، سەرفکردن: زەخیرەکەمان کەم ماوە، چونکە زۆرمان بەکارهێناوە.

بەکارە (ئان.) ١- بە توانا، بەهێز، چەلەنگ: منداڵێکی بەکارەیە. ٢- کاریگەرە: ئەم دەرمانە زۆر بەکارە یەکاویەکە.

بەکارهێنان (چ.) دەکارکردن: بەکارهێنانی کەل‌وپەلی نەخۆش خراپە.

بەکرەجۆ(ن.ل.) ناوی شارۆچکەیەکە: بەکرەجۆ شارۆچکەیەکە لە سنووری سلێمانی.

بەکرێ گیراو (ن.ب) ١. هەر کەسێك کە بە پارە لای کەسانێك کار بکات.

٢ـ کەسێك یان کەسانێك کە نۆکەری کەسێکی هێزدار و دەسەڵاتدار بکەن یان بۆ بەرژەوەندی ئەو هەوڵ بدەن و سیاسەتی ئەوان ڕەچاو بکەن (خۆ فرۆش)

بەلاتینك (ن.) پەلاتینك، پەپوولە، پەروانە، بالاتەنك، بەلاتیتك: بەلاتینك پێشیکەکا زۆر جوانە.

بەلاڤ (ئان.) بلاّو، پەرت.

بەلاّم (ئا.م) بەلان ، ئەمما، بەس: چاوەروان بووم بەلاّم نەهاتی .

بەلەزەت (ئان.) بەتام و خۆش: خواردنێکی بەلەزەت دەخۆین.

بەلگە (ن.) ١- دەلیل، سەنەد، گەواهی، شتێك کە بکرێتە پێناوی ئاشکرا کردنو زانینی شتێکی دی: بۆ تۆمەتبار کردنی تاوانبارەکە، دادگا بەلگەی تەواوی پێ دەردەست نەبوو. ٢- نووسراو و شتی بەجێماو لە کۆنەوە: بەلگەی مێژوویی زۆر ماونەتەوەو دەری دەخەن شارستانییەتییەکی کۆن لەو ناوچەیەدا هەبووە. ٣- پێناس، ناسنامە: ئەگەر رایانگرتین هیچ بەلگەت پێیە؟

بەڵکو (ئام.) ئەگەر، هەروەها، هەروەك، بەشکو، بەشکم، بەڵکی، تەنانەت: نەك هەر ئەو بەڵکو هەمووشیان بێن لەگەڵیان ناچم.

بەڵکو (ئام.): بخوێنە بەڵکو سەر بکەویت.

بەلکی (ئام.) بەڵکو، بەشکو، لەوانەیە، دوورنییە. خۆ بگرن بەلکی ئەو بهێت.

بەلنگاز (ئان.) پەرێشان، شپرزە، پەرێشان: مرۆڤێ بەلنگاز هەر یێ تەپە سەرە.

بەڵێ (ن.) دژی نەخێر، بەرێ، ئا، با: بەڵێ بۆ یەکگرتن.

بەڵێن (ن.) پەیمان، دەستەبەری، شەرت بۆ ئەنجامدانی کارێك، قەول، گفت، مەرج: بەڵێن دەدەم لەمەولا کاری سەرەڕۆیی ناکەم.

بەڵێن دان : سوزدان، قەولدان: گۆران بەڵێن دەدات ئەمساڵ لە وانەکانیدا دوا نەکەوێت.

بەم جۆرە (ئان.) بەمشێوەیە، بەم ڕەنگە: بەم جۆرە قسانە باوەڕ ناکەم.

بەمۆ (ن.) ناوی شاخێکە: لوتکەی شاخی بەمۆ بەرزە.

بەن (ن.) ١- هەودای لە خوری‌و موو دروستکراو: گوریس لە بەن دروست دەکرێت. ٢- داو، پەتك، بەستەر: بەو بەنە بیبەستەوە. ٣- دار قەزوان، دارە لێڕ: بنێشتی کوردی لە دارە بەنەوە بەرهەم دەهێنرێ.

بەناو بانگ (ئان.) ناودار، بەناوو دەنگ، بەشۆرەت: گۆران شاعیرێکی بەناو بانگە.

بەناوبانگ (ئان.) ١- خاوەن ناوبانگ، بەناو و دەنگ: خانەوادەیەکی بەناوبانگن. ٢- گەورە، سەرۆك، پیاو ماقووڵ: بەناوبانگیان کێیە؟ کێ لە ئێوە بەناوبانگە؟

بەند (ن.) ١- بەستی بەرگیری لافاو و ئاو: بەندی دوکان یەکێکە لە سەرچاوەکانی کارەبای کوردستان. ٢- پارچە، کۆپلەیەك لە شیعر: شیعری نوێی کوردی حیسابی بەندی بۆ دەکرا نەك حیسابی کۆن کە لە کلاسیکدا دەکرا. ٣- مادده لە دەستوورو بڕیار نامەکان: دەبێ تەواوی بەندەکانی دەستوور جێبەجێ بکرێن. ٤- کورتە گۆرانی دوای حەیران: حەیرانێك‌و دوو بەندمان پێگوت. ٥- دەستە: دوو بەند کاغەزمان بۆ بێنە. ٦- کات‌و وەخت: لە سەروبەندی پێکەوە نانی حکومەتدا خۆی کێشایەوە. ٧- دیل، گیراو: تەواوی بەندەکانتان بەرهەڵدەن. ٨- کۆیلە، عەبد: هەڕەمەکانی میسر بە دەستی بەندەکان دروست کراون.

بەنداڤ (ن.) سکر، دەربەند. بەنداڤا دهۆك یا بچیکە.

بەندایەتی (ن.) کۆیلایەتی، عەبدایەتی: بەندایەتی وەك سیستەمێك تا سەدەی نۆزدەش لە ئەفریقیا هەر باو بوو.

بەندە (ن.) ١- کۆیلە، بەنە، بەنی، بەند: شوورەی ئیمپراتۆرییەتی ڕۆما بەندەکانی ئەوکات دروستیان کردووە.

بەندەخوێن (ن.ل.) دۆخین، قایشی بەستنی پانتۆڵ، بەن دۆخین: بەندەخوێنێکم کڕی.

بەندك (ن.) بەن، کندر، ژ هریێ چێدکەن و بۆ گرایدانێ بکار دهێت. ئـەڤ لیفکه یێ ژ بەندکی چێکری.

بەنرخ (ئان.) بەقیمەت، گران: قسەی جوان بەنرخە.

بەنرخ (ئان.) بەمەزەندە، بە بەها، بەقیمـەت، نرخـدار، مێرخـاس، گرانبـار، هێژا، گـران، بـەهادار، گـران مایـە: شـوێنەوارەکانی کوردسـتان شوێنی بەنرخن.

بەتەنێ (ئان.) بەتەنیا، بەتەنها: بتنێ تەمبەل ل ئەزموونێ دەرناکەڤن.

بەهەشت (ن.) باغاتی خودا لەو دونیا: بەهەشت پاداشتی خودایە.

بەهەشت (ن.) باغاتی خودا لەو دونیادا: بەهەشت لەژێر پێی دایکاندایە.

بەهدینان (ن.) ناوچـەیەکە لـە کوردسـتان: نـاوێکی کـۆنی ئـاییني زەردەشـتە واتە
(باشـترین دیـن): ناوچـەی بەهـدینان دەکەوێتـە باشـووری کوردستان.

بەهر (ن.) بەش، باهر، بار. بەهرا من ژ بیر نەکە.

بەهرە (ن.) ١- بەخشراوی خوا، نیعمەت، خوا شتێکی بە عەبد بەخشیبێ، دەست ڕەنگینی، سـیفەتێکی دەگمـەن کـە لـە مرۆڤـدا هـەبێت: ئەو زیرەکایەتییەی ئەو بەهرەیـە. ٢- کـەڵك، سـوود، قـازانـج، داهات: ماندوو بوونەکـەت بـێ بەهرەیـە. ٣- نـاوە بـۆ مێینـە. بەهرە شاعیرێکی دڵناسکە.

بەهرەدار (ئان.) خاوەن بەهرە: ئازاد لە خوێندنگای بەهرەدارانە.

بەهی (ئان.) ١- سـیس، سیسـبووی، زەربـووی، هشـکبووی، بـەیی ، بـەهی (کاری رابردوویە.): بهارا ئەڤسالە زوی بـەهی.٢- پرسـە، تـازی، تازیمـەنی: رێـوڕەسمێن بـۆ مـری دهێنـە کـرن. ئـەز چوومە بەهیاوی.

بەهێز (ئان.) بە توانا، بە تاقەت، بەکار، بە هەرەکەت، بە دەسەڵات: ئەو لـە من بەهێز تر بوو.

بەهێز کردن (چ.) بە توانا کردن، تاقەت پێدان، هێز پێدان: وەرزش لەش بەهێز دەکات. خولی بەهێزکردن ئاستی قوتابیان بەرز دەکات.

بەو — ١- بە ئەو: نامەکەم بەو دا نارد.

بەوەستایی (ئاك.) — بە زانایی، بە شارەزایی، بەرێکوپێکی: بەوەستایی گەیشتە مەرامی خۆی.

بەیان (ن.) — ١- سپێرە، کاتی پێش ڕۆژ هەڵاتن: لەگەڵ بەیان قاسپەی کەودێت.٢- شەرح و ڕوون کردنەوە: پرسیارەکەمان بۆ بەیان بکە. ٣- ئاشکرا: ناوی تاوان بارەکە بەیان بکە. ٤- ناوە بۆکچ : بەیان لە پۆلی شەشەم.

بەیانی (ئاك.) — ١- سبەینێ، سبە، پاش ئەوڕۆ: بەیانی هەمووومان پێکەوە دەڕۆین. ٢- کاتی بەیانی: هەمان ڕۆژ بەیانییەکەی زوو بەڕێ دەکەوین.

بەیانی (ئاك.) — بەیانی، سبەینێ، سپێدە، سبێ، کێشتان: ئەمڕۆ بەیانی هاتم. تاڤێك لە رۆژ: دانی بەیانی هاتم.

بەیت (ئان.) — بەبەرەکەت و فەڕ: زەوی بەپیت بچێنە.

بەیەکدا هاتن (چ.) — ١- بەم لاو بەو لادا هاتنی مرۆڤ، شلو خاو بوونەوەی مرۆڤ: هەر کە بەسەرماندا دان شڵەژانو بەیەکدا هاتن. ٢- لەگەڵ یەك بەشەڕ هاتن: بۆ بەیەکدا هاتن؟ ئێوە تا ئێستا عەیبتان نەبوو.

بەیەکداچوون (چ.) — چوونە ناو یەك، تێکچڕژان، تێکەڵاوبوون، بەگژیەکداچوون، تێك پەڕین: زانا و دانا بەگژ یەکداچوون.

بجهینان (چ.) — بەجێ هێنان، جێ بەجێ کردن، ئەنجامدان. پێدڤیە ئەڤە بهێنە جێهێنان.

بدەستە هینان (چ.) — بەدەستەوە هێنان، دەست خستن، بدەستڤە ئینان: ژ من کێش و ژوی کێش، بدەست منڤە هات.

بدەستڤە هاتن (چ.) — بەدەستەوە هاتن، دەست کەوتن، سەرکەوتن. ل سەرهەڵدانێ گەلەك تشت بداستڤە هاتن.

بژوین (ئان.) — پاکژ، پاك، خاوێن: کراسەکێ بژوین بکە بەرخۆ.

بڕ (ن.) — ١- تیرەو تایەفە، بەرە باب: لەکام بڕی؟ (ئان.) ٢- کەمێك، هەندێك، راددەیەك: بڕێك پارەم بدەرێ. — کردن (چ.) ١-

کـەرتکردن، دابڕانــدن، لەیەکپچـڕاندن: گـورگ چـەند سـەر مەڕێکی بـڕ کـردووم. ٢-هێـزو توانـا لـە بیـنینو کـارکردن: تـا چاوت بڕ دەکا لە ئاسۆ بڕوانە.

بڕان (چ.) ١- تەواو بوون، نەمان و پەك کەوتن: ئاویان لێ بڕا.٢- بەدەست کەوتن: چیم پێ نەبڕا. برینی قژی کچەکە ناسکە.
٣- زامداربوون، بڕین: پەنجەی بڕا.

بڕانەوە (چ.) ١- کۆتاییهاتن، نەمان: بە بڕانەوەی کێشەکە کەوتینـە خۆشـی. ٢- لـەتکردنی داروبـار: بـۆ ڕاگرتنـی جـوانی سروشـت دەبـێ دارستان لە بڕانەوە بپارێزین. ٣- قڕ بوون، لـەناو چـوون: بـە دەرمانە نوێیەکە هەموو مێشوولەکان بڕانەوە.

بڕنۆ (ن.) ناڤێ تفەنگەکێ یە یا درێژە، فیشەکان ئێـك ئێکـە دهاڤێـژیت. دروێشمێ پێشـمەرگەی بـوو: دلێـری بڕنـۆ ب ملـی خـۆ ڤـەکر. بڕنۆ ڕەقەم حەڤدەیە نیشانەی پێشمەرگەیە.

بڕوا (ن.و.) بـاوەر، متمانــە، ئیمـان: بـڕوا بـوون بـە خـود کەسـایەتێکی بەهێزمان بۆ دروست دەکات.

بڕیار (ن.) ١- قەرار: خێرا بڕیار مەدە. ٢- بڕینی جل وبەرگ: بڕیارەکانی جوانن.

بڕیار (ن.) فرمان، قەرار، شەرت، پەیمان: بڕیارم دا بە چاکی بخوێنم.

بڕین (ئان.) زام، لە ئەنجامی چەقۆ یـان زەبرێـك پەیـدا دەبێ: برینەکـەی پیس بووە.

بڕین (چ.) ١- کـەرتکردن، پسـاندن، پارچـە کـردن: تـەواوی دارەکانتـان بـڕین؟ ٢- ڕۆیشـتن، تـەیکردن: ماوەیـەکی باشمـان بڕیـوە، هێندەمان نەماوە. ٣- دزین: ئەمشەوماڵەکەمیان بڕییوە.

برۆ (ن.) ئەوەی لەسەر چاوە، ئەبرۆ: برۆی وێنەی مانگە.

برا (ن.) نێرینەی هاو دایكو باوك: دوو برای لەخۆ گەورەترم هەن.

برازا (ن.) بـرازێ، کـوڕێ یـان کچا بـرای: برازایـێ مـن ل خوێنـدنێ یـێ زیرەکە.

برەو (ن.) ڕەواج، شتێك کە خواستی لەسەر بێ: ئەم تەرزەیان بـەرە زۆر

به برەوە.

بردن (چ.) برن،بەرانبـــەری هێنـــان: فەرهەنگەکـــەم بـــرد. _ ەوە(چ.) گەڕاندنەوە: وێنەکەم بۆ بردەوە. ٢- دژی دۆراندن: گرەوەکەی بردەوە.

برسی (ئان.) ١- برچی، نێز، دژی تێر، ورگ بەتاڵ: بەیانی نانم نەخواردووە بۆیە زۆر برسیم. ٢- ڕەزیل، مردیی، چەنەدیو ماڵ نـەخۆر: پیاوێکی تابڵێی برسییە.

برسی: ئەو مرۆڤەیە کە پێویستی بەخواردنە: زکێ تێـر ئاگەه ژیـێ برسی نینە.(پەندە)، زگی برسی لە هیچ ناپرسی. (پەند)

برسێتی (ن.م.) برچـی، زاد نـەخواردوو، سـك بـەتاڵ: برسـێتی رەگێکـی لـە هارییە.

برن (چ.) بردن، دویرئێخستن: مخابن باپیرێن مـە گەلـەك پەنـد دگەل مرنا خۆدا برن.

بریتی (ن.) ١- بـەواتای دەکاتـە: حـەوت بریتییـە لـە سـێ کـۆ چـوار. ٢- لەجیاتی: ئەو لەبریتی باوکی هاتووە.

بریقە (ن.) تریسکە، بریسکە: قوماشەکە بریقەی هەیە.

برین (ن.) زام: پێشمەرگەکە برینەکەی چاك بووەوە.

برین (ن.) زام: جهێ برینێ دڤێت پیس نەبیت و تەڕژی نەبیت.

بزاڤ (ن.و.) خەبات، تێکۆشان. بزافا کوردان دێ هەر ب بەردەوام بت.

بزڤین (چ.) لڤین، لڤلڤین، جوولانەوە: زارۆك ژ جهێ خۆ بزڤی.

بزمار (ن.) مێخ، تەلە ئاسنی سەر تیژ: نازانم ئەوەنـدە بزمـارە چییە لـە خانووەکەیان داوە.

بزن (ن.) ئاژەڵێکی شیردەرە، دایکی گیسكو کار: چوار پێنـج سـەر بزنـی لەماڵەوە ڕاگرتوون.

بزواندن (چ.) جووڵاندن: بزواندنی هەستی لاوان بەردەوامە.

بزوتنەوە (چ.) جووڵانەوە: بزووتنەوەی رزگاریی خوازی کۆنە.

بزووتنەوە (ن.) جووڵانەوە، بـزاڤتن: بزووتنـەوەی کـورد لـە مێـژە دەسـتی پـێ کردووە.

بست (ن.) پێوانەی دەست: بستێك زەویم لەم ولاٚتە نیە.

بست (ن.) پێوانەی دەستە لە سەری تووتە تاسەری قامگە گەورە بەبلاٚوی: زمانی یەك بست درێژە.

بسەرڤەچوون (چ.) بەسەرچوون، بەسەرتێپەڕبوون. نوکە گەلەك تشت بسەر ڤەچوون.

بچووك (ئان.) گچکە: مندالی بچووك خۆشەویستە.

بچویك (ن.) بچووك، زارۆك، مندالٚ، کۆرپە، گچکە وورد، هویر: بچویکان گەلەك ماف لسەر دایكوبابان هەنە.

بکوژ (ن.ب.) کوژەك. ئەو بکوژێکی هوڤانی بوو.

بلا (ئام.) با: هەرە رێکێ بلا یا دویر بیت، بدە بۆری بلا یێ کویربیت، کچێ بینە بلا یا پیر بیت. (پەندە)

بلاٚو (ن.) ١- بەلاڤ، پرژ: پەخشنامەی شۆڕشگێڕان بلاٚو بووەوە.٢- گوشاد، فرە: بێ ژنگی کون بلاٚوم ناوێ.٣- پێ زانراو: خەبەر وا بلاٚوە.

بلاٚوبوونەوە (چ.) پەرش بوون، پەرت بوون، دەنگ دانەوە: بلاٚوبوونەوەی زانست بە سوودە.

بلاٚوکردن (چ.) ١- بلاٚڤ کردن، پرژاندن، پەخش کردن: هەوالەکەی بلاٚوکردەوە.

بلٚتە بلٚت (ئان.) بۆلە بۆلٚ، پرتە و بۆلە: لەبەرخۆی بلٚتە بلٚتی بوو. (ئاك.) قسەکانی بە بلٚتە بلٚت وەلاٚم دایەوە.

بلەز (ئاك.) خێرا، بەپەلە، زوی، زوو، بلەزوبەز: مـن بویکەك ئینا بلەرزوبەز، سڤکا مالێ هەر بوومە ئەز.(پەندە)

بلٚح (ئان.) بێ کەلك، خراپ، ناشیرین، نا بەجێ: شتی بلٚح سوودی نییە.

بلٚند (ئان.) بەرز: سەرێ مرۆڤێ خۆ نەفرۆش هەرێ بەرزە. (ئاك.) ئالاٚکەی بلٚند ڕاگرت.

بلندکرن (چ.) بلٚندکردن، بەرزکردن، دژی نزم کردنە. دەنگی خۆت بلٚند نەکە.

بلێسە (ن.) ١- بەگڕی ئاگر: بلێسەی ئاگرەکە زۆر بەرز ببووەوە.٢- ناوە بۆکچ: بلێسە کچێکی زیرەکە.

بلێسە (ن.) ١- گڕی ئاگر کە بەرز دەبێتەوە، گڕ، کلپە، بلێز: لەیادی

جەژنی نەورۆزدا بڵێسەی ئاگری لە هەموو شوێنێك بەرز دەبێتەوە.٢- ناوە بۆ هەردوو توخم.

بلیمەت (ئان.) ١- هەڵکەوتە، پیاوی کەم وێنە: کورد بلیمەتی وەکو پیرەمێردی کەمە.٢- ناوی کوڕانە: بلیمەت خوێندکارێکی بەتوانایە.

بلیمەت (ئان.) پبنۆل، زیرەك: زانا لە خوێندن بلیمەتە. (ئاك.): منداڵەکە وەکو بلیمەت قسەی وەڵامی دایەوە.

بلیمەت (ئان.) زۆر زیرەك، زیرەکی ی رادەبەدەر: خەییام زانایەکی بلیمەت بوو.

بن (ئاك.) ١- خوارەوە، ژێرەوە: لە بن کەپرەکە دانیشتم.٢- نەمام، دار: چوار بنە نەمامم چاند.٣- ببن: ئێوە وەکو باوکتان بن.٤- دوای کۆتایی: سەروبنی ئەو کارە کێ دەیزانی.

بن (ئاك.) ژێر، پێچەوانەی (سەر)ە، بنی مەنجەڵەکە رەش بووە، ل بن: لەژێر، کانیە ئاوەکە لە بن بەردەکە دەزێ.

بن باڵ (ئاك.) بن پیل، بن شان: هەژارەکان بگرنە بن باڵی خۆتان. خۆت بشۆ بن باڵت بۆنێکی ناخۆشی لێدێت.

بناڤودەنگ (ئان.) بەناوبانگ، دیار، بەرچاڤ: مەلایێ جزیریو خانی دوو هۆزانڤانێن بناڤودەنگن.

بناوان (ن.) ١- ئەو شوێنەی کە سەرەتای ئاوی لێ دێتەدەر، کانی، سەرچاوە: ئاوی بناوان دەدرێتە کشتوکاڵ. ٢- ئافرەتێکە ئیش وکاری ناو ماڵ راپەرێنێ، مشوورگێر: خۆشکی بناوانی ماڵەوەیە.

بنبڕ (ئان.) کۆتاییهاتوو، یەکجارەکی، تەواو: بەدوای چارەسەرێکی بنبڕ دەگەڕێین.

بنبڕ کردن (چ.) کۆتایی پێهێنان، لە ڕیشەوە دەرهێنان: هەمووومان بۆ بنبڕکردنی تیرۆر کار دەکەین.

بنە (ن.) ١- بنکە، بارەگا. ٢- پێداویستی سەفەر، کەلوپەل: بنەو بارگەتان تێك نێن با بڕۆین. ٣- گای ناوەند لە گێرەکردندا؛

خۆ گای بنە نی بۆ ناجووڵێی؟! ٤- ئەو شوێنەی ڕاوچی خۆی تێدا حەشار داوە: ڕاوچییەکە بنەکەی تێکچوو بوو بۆیە شڵەژا بوو. ٥- هەوار، ماڵی کاتی بۆ وەرزی: بنەی روغزایی جافان لە گامە خەلە.

بنەڕەت (ن.) بناغە، بنچینە: خوێندنی بنەڕەتی گۆڕانێك لە بەرنامەی خوێندن دەکات.

بنەڕەت دانان (ن.ل.) بناغەدانان، بنەچەك، ڕەگو ڕیشەی دار: کۆششەکەی ئەوان بنەڕەت دانانە بۆ ئایندە.

بنەماڵە (ن.ل.) خانەوادە، خانەدان، گەورەماڵ: بەدرخانیەکان بنەماڵەیەکی ناودارن.

بنج (ن.) بنەرەت، ریشە: چوویتە بنجی بابەتەکەوە. ٢- گژو گیاکە بڵند نەبن: گیاو گۆڵ بنجی کردووە.

بنج (ن.) ڕەگ، ڕیشە، بنچینە، بن: کارەکەمان لە بنج و بنەوانەوە دروستە.

بنچینە (ن.) بنەما، بناغە، بنەڕەت: بنچینەی کێشەکە ئەو هەر خۆی بوو.

بنکە (ن.) بنە، جێ، مەکۆ، بارەگا: بنکەکانمان بۆ ماوەیەك لە قەندیل بوون.

بنیات (ن.) ١- بنیاد، بناغە، بنەڕەت: گیانی یەکتر قبوولکردن بنیاتی کۆمەلگا بەهێز دەکا. ٢- ناوە بۆ نێرینە.

بنیاتنان (چ.) دامەزراندن، پێکهێنان، هەڵچنین، بناغەی دارشتن، دروستکردن: بۆ بنیاتنانی کۆمەلگەیەکی دروستو شایستە پێویستە دیموکراسی سەروەر بێ.

بها (ن.) بەها، بوها، نرخ: بهایێ تشتی بزانە پاشی بکرە.

بهار (ن.) بەهار، وەرزەکە ژ چار وەرزێن ساڵێ، بدویڤدا هاڤین و پاییز و زڤستان دهێن، سەرێ (بهارێ خەلك دچیتە دەرڤەی باژێڕو گوندان بۆ سەیرانێ).

بهەڤڕا (ئاك.) پێکڤە، پێکەوە، بەیەکەوە، دگەلێك، لەگەڵ یەکدا: کوردان

بهەڤرا ئازادی و دیموکراسیەت خوازتیە.

بۆ (ئام.) ١- بـۆ پرسـیارکردن، بۆچـی؟ : بـۆ ناخوێنیـت؟ ٢- تـەرخان کردنی شتێك بـۆ یـەکێك: ئەسـپەکە بـۆ تـۆ بێت. ٣- هۆیـەتی دەگەیەنێ: بۆ خوێندن هاتووم.

بۆ (ئام.) لەبەرچی، لۆ: بۆ بە گوێی مامۆستاکەتان ناکەن؟

بۆڕی (ئاك.) رابردوو، بەسەرچوو، ڕۆیشتوو. ئەشقار مە بوری

بۆسە (ن.) سیپە، رەبەت، کەمین، حەشارگە: ئاگامان لێ نەبوو تـا لـەناکاو کەوتینە ناو بۆسەکەیان.

بۆیە (ئام.) ١- لە بەر ئەوە، ژبەر هەندێ: بانگت کردم بۆیە هـاتم. ٢- (ن.) رەنگ: بۆیەی ئاوی لە کاری وێنەکێشان بەکاردەهێنم.
وێنەکـەی بۆیـە کـرد، سـبوغ: پێڵاوەکـەم بۆیـە دەکـەم ئـەوجا دێم.

بۆیە (ن.) ١- بۆیاخ، ڕەنگ: پێویستە ڕۆژانە لە بۆیەی پێڵاوەکانت ئاگادار بی. (ئام.) ٢- لەبەر ئـەوە، چونکە: تـۆ نـەهاتی بۆیـە منـیش نەچووم.

بوختان (ئان.) هەڵبەستە، تۆمەت: بوختان لە کوشتن خراپترە.

بورج (ن.) ١- ژوورێکی خڕ یان چوارگۆشە کە لەسـەر قـەڵاو دیـواری شـار بۆ چاودێری بەرگری دروست کراوە. ٢- قەڵا. ٣- هـەر کـام لـە دوازدە بەشـی فەلـەکی. ٤- قولـە: لەسوچـەکەوە چـاودێری ئێمەیان دەکرد.

بورین (چ.) رابوردن، دەربازبوون، چوون، رۆیشـتن. ئـەوان بـەر دەریـا مـە بورین.

بولبول (ن.) تەیرێکی بچوکی دەنگخۆش: بەیانیان دەنگی بولبول خۆشە.

بومب (ن.) گوللەی گەورەی وێرانکەر: مرۆڤ دژی درووست کردنی بۆمبە.

بووژاندنەوە (ك.) نـوێ کردنـەوە، دروسـت کردنـەوە، ئـاوەدان کردنـەوە: بووژاندنەوەی کانیاوەکان ئەرکێکی نیشتمانییە.

بووك (ن.) ١- کـچ کـە دەگوازرێتـەوە: چـرپە بـووکێکی جوانـە.٢- بـووکی منـدالأن، بووکـە شووشـە: بووکەکـەی چـرا جوانـە.٣-

پیاوەدارینە: بووکە بەبارانە .. ئاوی بن دەغلانە.

بوون (چ.) بەرچاو زینـدوو، ئامـادە بـوون: بـوونی تـۆ لـە ئاھەنگەکـە پێویست بوو.

بوون (چ.) لە ژیان، گەردوون، ھەبوون: بوونی تیرۆریش کار ناکاتـە سـەر پێشچوونمان.

بێ (ن.) ١- نـاوی دووەم پیتـی ئـەلف بێـی کوردییـە. ٢- جـۆرە میـوەی دارێکە، بـەی، بـەھی: لـە دووری نـازەنینم ڕەنـگ زەردم وەکو بەی. (کار): ٣- کاری داخوازییە بەمانای وەرە: با بێ ئەو کات دەزانێ. (ئام.) ٤- نەرێیە: بێ تۆ ناژیم.

بی (ن.) جۆرێکە لە دار: داری بی لە باغەکەمان زۆرە.

بی (ن.) دارە بی شۆرە: لقی داربی شۆرە.

بێ باك (ئان.) ١- کەم تەرخەم: زانا پیاوێکی بێ باکە لـە کـارکردن. ٢- مـەرد: ئازاد لەشەڕ بێ باکە. ٣- بێ منـەت: بـێ بـاکم لـەوەی بەسـەرم دێت.

بێ بەریکردن (چ.) بێ بەش کردن: ژنەکەی لە میرات بێ بەری کرد.

بێ بەش (ئان.) ١- بـێ پـار، بـێ حیسـە:ھـەر مـن لـە قازانجەکـەی بـێ بـەش مامەوە. (ن.) ناوە بۆ نێرینە: مەلا مەسعودی شاعیر نازنـاوی بێ بەشی بۆ خۆ ھەڵبژارد بوو.

بێ پەروا (ئاك.) بێ دوودڵی، بەباوەڕەوە: من بێ پەروا تێکۆشاوم بۆ گەلەکەم.

بێ دەرامەت (ن.د.) بـێ داھات، بـێ دەسـتکەوت: خێزانـی بـێ دەرامـەت لـەم شـارە زۆرە.

بێ دەنگ (ئاك.) بـێ خوسـت، بـێ چـرپە، بـێ ھەسـت، کـپ: پەروانـە بێـدەنگ دەسووتێ.

دەنـگ (ن.) ھەرچـییەك گـوێ دەبیسـتێ. دەنگـی دەھـۆڵ لـە دوورەوە خۆشە.

بێ دەنگ (ئان.) کڕ، مت: مافێ مرۆڤێ بێ دەنگ ھەرێ خوارێیە.

بێ دەنگی (ن.و.) خامۆشی، کپی، کـڕی، بێھەسـتو خوسـتی: بـێ دەنگـی جوانی مرۆڤە.

بێ دەنگ کردن : بێ دەنگم کرد، هەموو شتێکم پێ بڕیەوە.

بێ سنوور (ئان.) ١- بێ مەرز، بێ کیانو قەوارە: وڵات بێ سنوور نابێ. ٢- لە ڕادە بەدەر، زێدەڕۆیی: بێ سنووری لە هەموو ڕەفتارێکدا خراپە.

بێ گومان (ئاك.) بێ شك: بێ گومان هەر دێتەوە بۆ لامان.

بێ گومان (ئاوەڵکار) بەبێشك، بێ دوودڵی: بێ گومانم لە سەرکەوتنی هاوڕێکەم.

بێ فەڕ (ئان.) بێ سوود، بێ کەڵك: مرۆڤی بێ فەڕ وەك داری بێ بەر وایە.

بێ نەوایان (ن.ك.) هەژاری گەدا، بێ سەرپەرشت، بێ کەس، بەلەنگاز: بێژەن پاڵەوانی ڕۆمانی بێ نەوایانە. هەر خودا کەسی بێ نەوایانە.

بێ هۆش (ئان.) ١- بێ فکر، بێ عەقڵ، بێ بیر: پیاوێکی زۆر بێ هۆشی. ٢- ئاگا لە هیچ نەبوو، ئاگا لەخۆ براو: تا بێ هۆشە زووکە با بڕۆین. ٣- دڵ بوراوە، لە خۆ چوو: بێ هۆش کەوتبوو ئاگای لە ئێمە نەبوو. ٤- وڕو گێژ، توخوا لێم گەڕێ بێ هۆشم، ئاگام لەخۆم نییە.

بێ هاوتا (ئاك.) بێ وێنە، بێ نموونە: سۆران بێ هاوتایە لە زیرەکی. (ئان.): خوێندکارێکی بێ هاوتایە.

بێ هێز (ئان.) لاواز، بێ توانا، بێ جەرگ: ئاردێکی بێ هێزە نابێتە نان.

بێ وچان (ئان) بێ پشوو، بێ وەستان، بێ پچڕان، بێحەسانەوە، بەردەوام: ئەم پرۆژەیە تا وەسەرپێ دەخرێ هەوڵی بێ ووچانی دەوێت.

بیاڤ (ن.) بوار، مەیان، ماوە.ڕۆڵ دی د بیاڤی ئۆلداری یا دیارە.

بیر (ن.) ١- هزر، فکر: ئەوەی تۆ ئێژی لە بیری کەس جێی نابێتەوە. ٢- چاڵاو: بەهاران تا درەنگ بیرەکەمان وشك نابێ. ٣- یاد، یادەوەری، یاداشت: بیرتە کە پێکەوە ڕۆیشتین.

بیر چوونەوە (چ.) وە بیر نەمان، لەیاد چوونەوە: بیرچوونەوەی یادگاری منداڵی زەحمەتە.

بیرەوەری (ن.ل.) ماوەیەکی بەسەر چووە کە مرۆڤ تێدا شتی لە بیر مابێ، یادگاری، یادەوەری: بیرەوەرییە تاڵو خۆشەکان لە بیر ناکرێن.

بیرکردنەوە (چ.) تێ ڕامان، لێ وردبوونەوە، تێ فکرین، قووڵ بوونەوە: من

	بیرکردنەوەم تەندروستە.
بیرکردنەوە (چ.)	هزکردن، لێ وردبوونەوە: بیرکردنەوەی چاك بەرهەمی چاك دەبێ.
بیرهاتن (چ.)	بیرهاتنەوە، هاتنەوەبیر: بیرهاتن هەنە دخۆشو هەنە نەد خۆشن.
بیروباوەڕ (ن.)	بیرو بۆچوون، بڕواو عەقیدە: بیروباوەڕمان بەخۆمانو سەرکردایەتی خۆمان زۆر بەهێزە.
بیستن (چ.)	گوێ لێ بوون، شنەفتن، ژنەوتن: بیستنی هەوالی خۆش دڵو دەروون ئاسوودە دەکات. بیستن وەك دیتن نییە.
بیچم (ن.)	روخسار، شێوە، شکل، دەم و چاو: بەخوا بیچمێکی ناشرینی هەیە
بێچوو (ن.)	١- ساوا، بچووك، فەرخە: هەموو گیانلەبەرێك پارێزگاری لە بێچووەکانی دەکات. ٢- جۆرە پارەیەکی بچکۆڵەی زیوینە: جاران بێچوو شتی پێ دەکردرا.
بێگانە (ئان.)	بیانی، غەوارە، نەناس، غەریبە: بە یەکێ دەوترێ خزم نەبێ یان خەڵکی ئەو شوێنە نەبێ: سەد ساڵ بکەی بێگانە پەرستی هەر ئەهێنی نوشستی.
بێگانە پەرست (ئان.)	کەسێك بێگانەی پێ لەخزمو کەسو کارو ئاشنا باشتربێت: بێگانە پەرستن تاوانێکی گەورەی نەتەوەییە.
بێگانەبوون:	بێگانە خۆش ویستن: سەد ساڵ بکەی بێگانە پەرستی، هەر دەهێنی نوشستی.
بێگومان (ئان.)	بێخش، بێشك، بێ دوودڵی. بێگومان ئەرباز دەبێ.
بێگیان (ئان.)	مری، مردوو، دژی زیندوو، هشك، وشك. شتی بێگیان بزەی نییە.
بێهن (ن.)	١- بۆن، بۆ: بێهنا گولا نێرگزێ گەلەکا خۆشە. ٢- هەناسە: بێهنا مرۆڤێ ئاریشە هەی یا کورتە. ئەو کەسەی هەناسەی کورت بێت زوو هەڵدەچێت.
بانگەواز (ن.د.)	فریاد: بانگەوازی شۆڕشی نوێ هەموو خەڵکی ڕاچڵەکاند. داواکردمی خەڵك بۆ ئایینی نوێ، بانگەوازی ئیسلامی هەموو ئەوروپای گرتۆتەوە.

پ

پاتە (ن.) کۆتاڵ، پارچە پەڕۆ: پاتەی دمێزێ بدە دا پاقژ ببیت.

پاتەکرن (چ.) پینـەکرن، پنیکـرن، پاتـەکری (نـاڤێ بەرکارییـە): هـەژاری شەلوالەکێ پاتەکری د بەر بوو.

پاپۆڕ (ن.) کەشـتی، گـەمی: ژێـر ئـاو کـەوتنی پـاپۆڕە میسـرییەکە زیـانی زۆری هەبوو. — ەوان: کەشتییەوان: پاپۆڕەوانەکان لێهاتوون.

پاپۆڕەوان (ن.د.) کەشتی لێخوڕ، شوفێری پاپۆڕ: پاپۆڕەوانەکە ماندوو بوو.

پادشاه (ن.ل.) هـەر میرێـك خـاوەنی تـەختو تـاج بـێ، سـوڵتان، دەسـەڵاتدار: پادشای گەورە حوکمڕانی میرنشینی سۆرانی دەکرد.

پار (ئان.) سالا بۆری، ساڵی ڕابردوو: ساڵ بەساڵ خۆزگەم بە پار.(پەندە)

پاراستن (چ.) ئاگـاداریکردن، حەواندنـەوە، ڕاگـرتن، پـارازتن، چـاولێبوون: پاراستنی کتێب لە ئەمەکدارییەوەیە.

پاراو (ئان.) پاك وبێ گەرد: زمانی پاراوە لە قسەکردن .

پاراو (ئان.) پاك، بێگەرد، روون، ساف: زمانی کوردی زمانێکی پاراوە.

پارە (ن.) ١- پوولْ، دراو، دراڤ، پەرە: پێویستە پـارەی دیـتراوە بدرێـتەوە خاوەنەکـەی. ٢- شـڕودڕاو. ٣- لـەت، بـەش، پارچـە: لـە خـەما جەرگی پارە پارە بووە.

پارە پارە: پارچە پارچە، هەلا هەلا: جەرگی پارە پارە کردین.

پارەدار: مرۆڤی پارەدار پێویستە دەستکراوە بێت.

پارچە (ن.) کەرت، بەش، لەت، کوت: پارچە زەوییەکەم فرۆشت. — پارچە: کـەرت، لـەت لـەت، بـەش بـەش، کـوت کـوت، پچـڕ پچـڕ، ونجـڕ ونجڕ، لەتو پـەت: قوماشـەکەی پارچـە پارچـە کـرد. — کـردن (چ.) کەرت کردن، لەت کردن، بەش بەش کردن: پارچە کردنی

کوردستان کاریگەری زۆری هەبوو. — بوون (چ.): لە دژی پارچە بوون تێدەکۆشین. — فرۆش: شتەکانم بە پارچە فرۆشەکە فرۆشت.

پاری (ن.) پارۆ، پارچەیەکا بچویکا خوارنێ: پاریێ خۆ باش بجوی پاشی داعیره.

پارێزەر (ن.) داکوکیکار، ئاوقات، محامی: باوکم پارێزەره. ئەو بەڕاستی پارێزەره.

پارێزگا (ن.) شار، ولایەت، لیوا: پارێزگای هەولێر پایتەختی هەرێمی کوردستانه.

پارێزگاری (ن.د.) پاراستن، چاو لێبوون، پاسەوانی کردن: پارێزگاری لە خاکی خۆمان ئەکەین.

پارێزگه (ن.د.) ١- حەشارگەی ڕاوچی: ڕاوچییەکە لەپارێزگەدایە بۆ ڕاوی کەوەکە.٢- مەڵبەندێکی گەورەی دەوڵەت: پارێزگەی کەرکوك دەگەڕێتەوە سەر کوردستان.

پاش (ئاك.) ١- پێچەوانەی پێش، ئەو دیو، جار: ئەو لەپاش من دێت. ٢- دوای، پشتی: پاش چەند خولەکێکی دی یارییەکە دەست پێدەکا.

پاشا (ن.) ١- گەورەی وڵات، سەرۆك، میر، شا، مەلیك، حوکمدار: شۆڕشی فەرەنسا بەسەر پاشا لویسی شازدەهەم کرا. ٢- نازناوێکی تورکییە بۆ پیاوە گەورەکانیان. ٣- ناوە بۆ نێرینە.

پاشا (ن.) پادشا، شا: پاشای داد پەروەر خۆشەویستە. — گەردان: بێ ئومێدی: ئەو تووشی پاشا گەردانی هاتووە. — م: پارشێو: پاشم خواردن لە مانگی رەمەزاندایە.

پاشان (ئاك.) دوای ئەوە، پاش ئەوە، ئینجا. نانیا خوارد پاشان نووستن.

پاشەڕۆژ (ئاك.) ئاییندە، دوارۆژ، کاتێکی دوور: دەبێ پاشەڕۆژی گەلەکەمان مسۆگەر بکەین.

پاشەوان (ن.) ئەو دەفرەیە کە دەدرێت لە دواوەی دەفری شانەو دواوەی پێ دادەخرێت.: پاشەوانەکە بە جوانی لێدراوە.

پاشگەزبوونەوە (ئان.ل.) (پاش + گەز + بوونەوە)، پەشیمانی لە کارو کردەوەیەك، پەرگەشت: پیاو نابێ لە قسەی خۆی پاشگەز بێتەوە.

پاشماوە (ن.ل.) ١- ئەوەی لەبەر شتێك مابێتەوە، بەرماوە، باقی: پاشماوەی خواردن فڕێ مەدەنە سەر شۆستە. ٢- زیندووی کەس‌وکار مردوو: پاشماوەی مام هۆمەر دوو کوڕی ژیکەڵەنە.

پاشی (ئاك.) پاشان، دوایی، ئەوجا، بدویڤدا، پشتی هینگێ: دڤێت مرۆڤ ئەرکێن خۆ بجهبینیت پاشی داخازا مافێن خۆ بکەت.

پاقژ (ئان.) پاکژ، پاك، خاوێن، بژوین: خوارنا پاقژ بخۆو ئاڤا پاقژ ڤەخۆ، تۆ نەساخ نابی.

پاقڵاوە (ن.) شیرینەمەنی، دروستکراوێکی شیرین و خۆشە: پاقلاوە زۆر مەخۆ.

پاك (ئاك.) ١- خاوێن، پاکژ، پاقژ، تەمیز: پاك‌و خاوێنی دەروون ئاسوودە دەکات.٢- باش، پەسند، چاك: کچی داوێن پاك لەکوردستان زۆرە.٣- هەموو، تەواو: پاککردنەوەی کوردستان لە داگیرکەران ئەرکێکی نەتەوەیی بوو.

پاڵ (ئاك.) ١- پشت: لەپاڵ ئەوەوە نووستووە.٢- تەنیشت: لەناو پاسەکە لەپاڵ یەك دانیشتوون.٣- لەخۆوە، لەناوەوە: لەپاڵ خۆیدا تووڕەیە.٤- پالپشتی، پەیوەندی: بۆبەرگریکردن لە کوردستان بە هەزاران کەس چوونە پاڵ پێشمەرگەکان.٥- ملەی کێو: لەو پاڵە سەری دەرهێنا. ٦- بنارو قەدی کێو: لەپاڵ چیای قەندیل بارەگایان دامەزراندووە.٧- جێگەی پشت پێوەدان: پاڵپشتی لێدان درابوو. ٨- زمان بەگرێ‌و گۆل (لاڵ‌و پاڵ): منداڵەکە زمانی لاڵ‌و پاڵە. ٩- پاڵ پێوەنانی بەهێز: بەبێ پاڵ نابزوێ. ١٠- زبڵ، پەین‌و پاڵ: پەین‌و پاڵ زەوی بەهێز دەکات.

پاڵە (ن.) ١- دروێنەوان، دروێنەکەر: پاڵەیەکی بەکارە بوو لە دروێنەکەدا. ٢- کرێکار، ڕەنجدەر: کەس خۆی لەبەر هێزی یەکگرتووی کرێکارو پاڵەو ڕەنجدەران پێ ناگیرێ. ٣- سەپان، ئەوەی لەسەر زەوی یەکێکی دی کار دەکا. ٤- دەربارو

دیوەخانی گەورە پیاو و ناوداران. ٥- ناوە بۆ مرۆڤ.

پاڵتۆ (ن.) ساقۆ، قاپووت: پاڵتۆکەم فرۆشت.

پاڵەپەستۆ (ن.ل.) فشار، تەنگەتاو کردن: پاڵەپەستۆی هەوا بەرزە.

پاڵەوان (ئان.) پیاوی ئازا، قارەمان، بەجەرگ، خۆڕاگر، دوژمن شکێن: فەرهاد لەپێناو شیریندا بوو بە پاڵەوان.

پاڵپشت (ن.ل.) پشتو پەنا، لایەنگیر، پشتیوان: ئاسۆ پالپشتی ئێمە بوو.

پالدان (چ.) پاڵدان، جوڵانەوەی شت بەرەو پێشەوە، پاڵدا (کاری رابردوویە): پیاوەکان ئۆتۆمبیلەکەیان پاڵدا تا ئیشی کرد.

پاڵدانەوە (چ.) درێژبوون، ڕاکشان، رازان: لەسەر پشت پاڵدانەوە باشە.

پالڤەدان (چ.) پاڵدانەوە، درێژبوونەوەی سەر تەنیشت: رێنجبەر هندی وەستیابوو، پاڵڤەدا سەر تەنیشتێ.

پان (ئان.) درێژە: پانی ژوورەکە چوار مەترە.

پایە (ن.) ١- پلە، دەسەلأت: وەرگرتنی پایە مانای خزمەتکردنی گەلە.

پایە دار(ئان.): سمکۆی شکاك سەرکردەیەکی پایەدار بوو.٢- پێچکە، دارێك کە شتێ هەلگرێت.

پایەبەرز(ئان.): کابرا پایە بەرزە.

پایتەخت (ن.ل.) شاری سیاس: هەولێر پایتەختی حکومەتی هەرێمی کوردستانە.

پایز (ن.) وەرزێکی ساڵە لە دوای هاوینە: پایز کاتی گەڵا رێزانە.

پایسکل (ن.) دوو چەرخە، ئەسپە ئاسنینە: قوتابیان بە سواری پایسکل دەچن بۆ قوتابخانە.

پاییز (ن.) وەرزێکی ساڵە دوای هاوین لە ٩\٢١ تا ١٢\٢١ سەرەتای سەرما: پاییز، وەرزی گەلا وەرینە.

پەت (ن.) ١- گوریس، کندر، پەتك: بۆ بەرگریکردن لە نەتەوەکەی ئامادە بوو بچێتە ژێر پەتی سێدارەش. ٢- پارچە چارچە: لەتو پەتی ئێمە هەر دوژمن کەیف خۆش دەکا.

پتەو (ئان.) قایم، ئەستوور، سفت، پندر، بە تین، بە هێز: مرۆڤێکی پتەو و بەهێزو بە خوویە. مەترسن پردەکە زۆر پتەوە بەئاسانی

ناکەوێ.

پەپکە (ن.) ١- جۆری کولێرە نان : هەویرەکەی کردە پەپکە.٢- خۆیانی فەرمان:فەرمانەکەیان پەپکەکرد. ٣- پاپۆکە: مارەکە پەپکەی دابوو.

پەپکە شان (ن.ل.) دروستکردنی شانەی هەنگ یەك لە دوای یەك پڕ بە پڕی دەفرەکە.

پەخشان (ن.) ١- پەخش، بڵاو بوونەوە: نابێت پارە پەخشانو تەخشان بکەین. ٢- ژانرێکی ئەدەبییە: پەخشانێکی بەهێزم خوێندەوە. ٣- ناوە بۆ مێینە.

پەژارە (ئان.) ١- دڵ بەغەم، غەمبار، کەسەر: بەبۆنەی تۆ پەژارە دایگرتووم. ٢- تاسە، ئارەزووی دیدار. ٣- نیگەران.

پەژیك (ن.) دەرد، پەتا، نەساخی، نەخۆشی.

پتر (ئاك.) زۆرتر، زێدەتر، زیادتر: پتر هزرا خۆ دئاخفتنێدا بکە بەری ببێژی.

پتر (ئان.) زۆر: ئەم کارە هەوڵی پتری دەوێت.

پەڕ (ن.) ١- باڵی باڵندە، لا باڵ: کۆترەکە پەڕی شکابوو، بۆیە نەیتوانی بفڕێ. ٢- داوە مووی درێژو تیژی سیخوڕو ژووژك. ٣- وەرەقە، کاغەز: پێویستە هەر پرسیارەو لەپەڕێکدا وەڵام بدرێتەوە. ـ بوون(چ.) دوور کەوتنەوە: ئاگادار بن، لە ڕێگا پەڕ نەبن.

پەڕ (ن.) ١- تووکی باڵی مەل: پەڕی هەڵۆکە هەڵوەری. ٢- قاقەز، وەرەقە: لەپەڕی کتێبەکە مەنووسە.

پەڕ (ن.) گەڵا، کاغەزی نووسین: دەفتەرەکەم پەڕپەڕ کرد.

پەرەستاندن (چ.) گەشەکردن، بەهێزبوون، ڕوو لە هەستان و زیادبوون: وشیاری نەتەوایەتی پەرەی ستاندووە.

پەرەسەندن (چ.) بەرەوڕواج کەوتن، زیادبوون: پەرەسەندنی بیروباوەڕی دیموکراسی گەشەی کردووە.

پەرەسەندن (چ.) گەورە بوون، زیاد بوون، فرەوان بوون: ئاگرەکە تا دەهات

پەرەی دەسەند.

پەرەکردن (چ.) فێــر کــردن، بــەخێو کــردن، گۆشــکردن: بــۆ بنیاتنــانی کۆمەڵگایــەکی هاوچــەرخ پێویســتە پــەروەردەکردنێکی هاوچەرخمان هەبێ.

پەرتووك (ن.د.) کتێب، تێنووسراو: پەرتووکێکی بە سوودم خوێندەوە.

پەردە (ن.) ١- ڕوو پۆشــی دەرگــاو پەنجــەرە: بــەدوای قوماشــێکی ناســکدا دەگــەڕێین بیکەینــە پــەردە. ٢- شــەوی پــەردە: ژووری بــووك و زاوا لە شەوی گواستنەوە. ٣- ئەو پێوەرەی کـە پەنجـەرەی پـێ دەپێــورێ و لێــی دروســت دەکــرێ: پەنجەرەیــەکی چــوار پەردەییان لە ژوورەکەی پێشەوەدا هەبوو.

پەرژین (ن.) تانۆك، حەشار، شوورە، چیلە: باخەکەم پەرژین کرد.

پەرست (ئان.) ڕەزیل و ڕژد: پارە پەرست خووەکی پیسە.

پەرستگا (ن.م.) شوێنی خوا پەرستی، مزگەوت، کەنیشتە: پەرستگاکان لەلای من پیرۆزن.

پەرسیف (ن.) پەسیو، هەلأمەت، ئەنفلوەنزا. هشیار بە وی پەرسیف هەیە.

پەرش (ئان.) بلاّو، پەرژ، بڕژ. شتەکان پەرش مەکە.

پەرش بوونەوە (ئان.د.) پرژو بلاّوبوون. سوپا بەهەموو لایەم پەرش و بلاّو بوونەوە.

پەڕش و بلاّو (ئان.) بلاّو، پەڕاگەندە. خەڵکە بە وڵاتان پەرش و بلاّو بوونەوە.

پەروا (ئان.) ترس، هەراس، باك: بێ پەروابە لە ژیان.

پەروەر (ئان.) ١- بەخێوکەر، پەروەردەی لاوان وریایی دەوێ. ٢- ناوی پیاوانـە: پــەروەر مامۆســتای بەشــی شــانۆیە. ٣- حــەزکردن بەشــتێك: قانعی شاعیر کورد پەروەرێکی مەزن بوو.

پەروەردە (ن.) بەخێو کردن، فێرکردن، ڕێنمایی، ڕێنوێنی: شـێوازی پـەروەردە لای ئێمە هێشتا زانستییانە نییە. پـەروەردە کردنـی منـداڵ لـە بەڕێوەبردنی دەوڵەت گرانترە.

پەڕینەوە (چ.) ١- لە ئاو یا لە شەقام چوونە ئەو بـەر: پیرەکـەم پەڕانـدەوە. ٢- نەخۆشی یەك لە یەك بۆ یەکیتر بگوازرێتەوە: هەڵامەتەکە بۆ من پەڕێ یەوە.

پەست (ئان.) دڵ توند، گوشراو، بێزار: بەکاری ناڕێك پەست دەبم. چی تر پەستم مەکەن.

پەست (ئان.) عاجزو دڵ توند: بە هەموو شتێ پەست مەبە.

پەسەند (ئان.) باش، چاك: لە کاری پەسەند بگەری

پەسندکردن (چ.ل.) بەچاك و دروست زانی: بڕیارەکەتم پەسەند کرد.

پەشیمان (ن.و.) پاشگەز: کاری خۆکردە پەشیمانی بە دواوەیە.

پەچە (ن.) چارشێو، لەچکە، رووپۆش: (پەچە باوی نەماوە).

پەك (ن.) ١- ناچاری، هێزو توانا. ٢- تۆپە سوف، داو: دوو گورە پەك بەشی کلاوەکە دەکەن. -کەوتن (چ.) لەکار کەوتن، لە تاقەتدا نەمان، لە دەستدان: باوکم بەجارێ پەکی کەوتووە.

پەل پەل ( ) لەت لەت، پەل: دەستو پەل، باسكو پەنجە. مەڕەکەیان پەل پەل کرد.

پەل داکوتان (چ) خۆگرتنو ڕیشە داکوتانی گیا. تازە پەلی داکوتاوە.

پەل کردن (چ) لەبەین بردنی قوولایی شتێك.

پەل کوتان (چ) هەوڵدان، پەلگرتن، دەستگرتن، یارمەتی دان. ناتبەم و پەل کوتانی ناوێ.

پەلو باڵ (ن) پەلەوەر، پەل بزاوتن، دەست بزاوتن، جوولەکردن.

پەلو پۆ (ن.) ١- تەقەلا، هێزو توانا، جموجۆڵ. ٢- لقو پۆ، تاروپۆ، لك: کاریگەری نەخۆشییەکە لە پەلوپۆی نەخستووە.

پەل و پۆخستن (چ) شپرزەکردنو جوولە لێ بڕین. لە پەل و پۆیان کرد.

پەلامار (ن.) شالاو، هێرش، هەڵمەت، خۆ پێدادان. لە پەلامارێکدا شەهید بوو.

پەلاماردان: - پەلاماردان: بە هێمنی هەڵسوکەوت بکە پەلاماری کەس مەدە.

پەڵە (ئان.) ١- لەکە: کراسەکەی پەڵەی زۆرە. ٢- بارانی تێری دەغڵ: باران پەڵەی داوە. شەرمەزاری ئەو بۆتە پەڵەیەکی ڕەش بۆ بنەماڵەکەی.

پەلە هەور (ن.) پارچە هەور: پەڵە هەورەکە ئاسمانی گرتووە.

پەلك (ن.) بەلگ، پەل، گەلاّ: پەلکێن داران ل پاییزێ د وەرن.

پەلێك (ن) لەت، پەلێك نان، پەل، دەستو پەل. پەل و باڵیان کرابوو.

پەمبلۆك (ن.) کەڕوو، کیفکی.

پەنا (ئاك.) پشتیوان، داڵدە، لەخۆگرتن، حەشاردان: لە پەنای تۆ دەژیم.

پەناو هانا (ن.) ١- پشتیوان، پشتگیر، ئامان: پشتو پەنام هەر تۆی خودایە. ٢- سووچو قوژبن. ٣- لا، تەنیشت، کن: وەرە پەنای من دانیشە. ٤- پەنا، ئاگادار: پەنامان هەر تۆیە خودایە.

پەنابەر (ن.) پەناهەندە، ئەو کەسەیە کە روو دەکاتە پەنایەك: ژمارەیەکی زۆر لە کوردان بووینە پەنابەر.

پەنجە (ن.) ١- دەست بە ئەنگوستەوە: دەبێت ڕۆشنبیرەکان جێ پەنجەی کاریگەریان لە بە مەدەنی بوونی کۆمەلگاوە هەبێ. ٢- قامك، ئەنگوست: پەنجەی گەورەی پێم دەیەشێ. ٣- چڕنووکی جانەوەر: ٤- جۆرە نەخشێکی تەونی بەڕە.

پەند (ن.) ئامۆژگاری، راوێژ: پەندە کوردییەکان بپارێزن.

پەنگیای (ئان.) مەند، مەنگ.

پەنهایی (ئاوەڵکار) شاراوەیی، نهێنی: هەواڵەکەم بە پەنهایی پێ گووت.

پەنیر (ن.) بەروبوومێکی سپیاییە، پێخۆری بەرای ماست: نانو پەنیر خواردنی بەیانییانە.

پەی (ئام.) بەپێی، بەگوێرەی، لدووڤ، ل گۆڕ.

پەیامنێر (ن.ل.) هەواڵنێر، پەیامبەر، نێردراو، پێغەمبەر: پەیامنێرەکە کوژرا.

پەیتا پەیتا (ئاك.) یەك لە دوای یەك: هاوڕێکانم پەیتا پەیتا بەدیارکەوتن.

پەیدابوون (چ.) ئاشکرا بوون، دیاردان: لەکورد دەوڵەمەندێکی زۆر پەیدابوون.

پەیدابوون (چ.) دەستکەوتن، دابینبوون، دەستکەڤتن، پەیدابوو: کاری رابردوویە. بەهاری ٩١ دەرفەت بۆ کورد پەیدا بوو رابپەڕێتو لە دەست رژێمی فاشستی بەعس رزگاری ببێت.

پەیداکردن (چ.) وەدەست هێنان، دۆزین وئامادە کردن: دەرمانەکەی پەیدا کرد. ئەمرۆ پارە پەیداکردن زەحمەتە.

پەیڕەوکردن (چ.) لەسەر ڕۆیشتن، بەجێهێنان: پەیڕەوکردنی گوفتار و کرداری

چاك بن.

پەیك (ن.) پۆستەچی، نامەبەر، تەتەر: پەیك نامەکەی گەیاند.

پەیکەر (ن.) ١- لەش، بەدەن، بالاً، قالب، کۆتەڵ، مرۆیەکی دەستکردو سازکراو لە بەردو گێچ یان ئاسن: حاجی قادر لەشاری کۆیە پەیکەرێکی بۆ دروست کراوە. ٢- یان پەیکەری خانوو، واتە بناغەو دیواری خانوو بە تەنها تەواو نەکرابێ. خانووەکە تەنها پەیکەرە.

پەیکەر (ن.) هەیکەل، بت: خۆزگە پەیکەرێکی ئازادیمان دەبوو.

پەیمان (ن.) بەڵێن، مەرج، شەرت. — بەستن: مەرجو بەڵێنی دوو کەسی و بەرێوەبردنی قەول‌و قەرار پێکەوە دانان، بەڵێن نامەیەك کە دوو یان چەند دەوڵەتی لایەنی شەڕ پێکیدێنن هەل‌و مەرجی ئاشتی تێدا دەگونجێنن. مەم‌و زین پەیمانی عەشقیان بەست. ناوە بۆ مێینە: پەیمان لە دواناوەندی سۆرانە.

پەیوەست (ن.) ١- پێکەوە لکاو، نووساو: ئاسایشی ولآت پەیوەستە بەباری ئابورییەوە.٢- ناوی کوڕانە: پەیوەست خوێندکاری کۆلێژی مافە.

پەیوەندی (ئاك.) پێوەندی، نێوان، بەین: پەیوەندی دۆستایەتی چاکە.

پەیوەندی (ن.) نێوانی دوو کەس، دوو خێزان، هاموشۆ، عیلاقە: دەبێت پەیوەندی نێوانمان مکومتر بکەین.

پڕ (ئان.) ١- تەژی، تەواو، زۆر، مشە، تژی، مەند، رادەی پێویست: تانکییەکە خۆی پڕە پێویستی بە پڕ کردن نییە. ٢- زیاد، ئاپۆرە، زۆر جمە: سەیرانگاکە پڕ بوو لە گەشتیاری بیانی. ٣- ڕك‌و تووڕەیی: هەر چەندە دڵم لێت پڕە، بەلآم ئاشتبوونەوە بە ڕەواتر دەزانم.

پڕ (ئان.) ١- زۆر، گەلەك: قسەکانی پڕ پەندن. ٢- بێ مانا: قسەی پڕوپووچ مەکە.٣- پیر: قسەی پڕو پیرێژنانە. ٤- بۆ تورەبوون: دڵم لێت پڕە. ٥- بۆ خەم: دڵی پڕبوو گریا._ کردن (چ) ١- تژەکردنی واڵا: دەفرەکەم پڕ ئاو کرد. ٢- توندوتیژکردن:

خەلکیان لێ پڕکرد.

پرۆتستانت (ن.) ئاینو مەزهەب: پرۆتستانتو کاسۆلیکەکان ململانێی توندیان لەشیدانە.

پرۆژ (ن.) گەڵاڵە دانان بۆ کارێکی گرنگ و بە بەهرە: پرۆژەی ئاوی ئیفراز تەواو بوو.

پرۆژە (ن.) نەخشە، پلانێکی داڕێژراو بۆ کار لەسەرکردن: حکومەتی هەرێم پرۆژەی ئاوەدانکردنەوەی دەست پێکرد.

پرۆگرام (ن.) بەرنامە: کاری پەرلەمان بە پرۆگرامێکی باش بەڕێوە دەچێت.

پڕاڤ (ئان.) پڕئاڤ، پڕاو، پڕئاو، تژی ئاڤ، تێرئاڤ. ئەڤ زە بەشە براڤە.

پراوەکردن (چ.) راهێنان، خۆئامادەکردن: بەیانی پراوە دەکەم.

پرت (ن.) پارچە. هەر پرتێکی بەر نەکەوت.

پرزەبڕان (چ.) شەکەت، ماندوو، بێ تاقەت: منداڵەکە پرزەی لێ بڕا.

پرزی لێ بڕان (چ.) ماندوو، هیلاك، شەکەت: لە کارکردن پرزی لێ بڕاوە.

پرس (ن.) وتەکە وەڵامی گەرەکە، پرسیار: پرسەکەت بێ وەڵامە._ ین (چ.) پرس کردن: بۆ تێگەیشتن زۆر بپرسە._ ە (ن.و) ١- ئەو لەپرسەی باوکی نەبوو. ٢- سەرەخۆش، تازیە: پرسەکەیان لە مزگەوتی گوندە.

پرسە (ن.و.) تازیە: پرسەکەیان تەواوبوو.

پرسیار (ن.ب.) پرس: پرسیارەکەت بکە.

پرسین (چ.) پرسیار کرن. بپرسیت: (کارێ رانەبردوویە.)، تشتێ مرۆڤ نەزانیت بپرسیت شەرم نینە.

پڕشنگ (ن.) ١- تیرۆژ، تیشکی رۆژ: پرشنگی هەتاو جوانە. ٢- تیشکی ئاگر: پرشنگی ئاگرەکەم بۆ هات.٣- ناوە بۆ مێینە: پڕشنگ کچێکی شۆخو شەنگە.

پرشنگدار (ئان.) گەشاوە، درەوشاوە، بریقەدار، بریسکاوە: دووی رێبەندان رۆژێکی پرشنگدارە بۆ کورد.

پرچ (ن.) قژ، پۆڕ، مووی سەر: زوی زوی پرچا خۆ بشۆ.

پزیشك (ن.) نوژدار، دکتۆر، حەکیم: سەردانی پزیشکی ددانم کرد.

پسپۆر (ن.) : زانا لە کارێکدا: پزیشکەکە پسپۆرە لە نەشتەر گەری.

پسپۆر (ن.ئان.) تایبەتمەند: شارەزا د مەیدانەکێدا. ئەو لە بواری نەشتەرگەری پسپۆرە.

پسمام (ن.) کوڕمام، ئامۆزا، مامۆزا، پسەرمام: پسمامێ باش بۆ خودانی پشتە.

پشت تێکردن (چ.) ڕوو لێ وەرگێڕان، گوێ پێنەدان: پشت لە خزمو کەس و کارت مەکە.

پشت گوێخستن (چ.) گوێ پێ نەدان، فەرامۆشکردن: پشت گوێخستنی گەنجان کۆمەڵگا دوا دەخات.

پشتاو پشت (ئان.) دەماو دەم، کوڕ لە باوکەوە، نەوە لە دوای نەوە، بابلباب: پاشایەتی حوکمێکی پشتاو پشتە.

پشتگیری (ن.و.) پشتگرتن، یارمەتی دان، پشتیوان. — کردن: پشتیوانی کردن: ئێمە پشتگیری دەکەین.

پشتی (ن.) ئەو بارەیێ مرۆڤ ب پشتێ هەلدەگریت: پشتیێن گران هەلنەگرە.(ئاك.) دوای، لە پاش: پشتی تە جگارە هێلاین لەشێ تە یێ خۆش بووی.

پشك (ن.) بەش، پارچە، بەهر، باهر. پشکی ئەو نادەن، پشکا زمانێ کوردی ل کۆلیژا ئادابێ هەر سالێ وەرزەکا رەوشنبیری ڤەدگێریت.

پشکنین (چ.) ١- ماڵ پشکنین، لەبەریەك جیاکەرەوە، گەڕان بەدوای شت: پشکنینی ماڵەکە لەلایەن پۆلیسەوە ئەنجام درا. ٢- پشکنینی لای پزیشك: پزیشکەکە نەخۆشەکەی پشکنی.٣- لەیەك جیاکردنەوەی خوریو لۆکە، توێ توێ.

پشوو (ن.) ١- تاو، وچان، بێن، نێم: بۆ پشوو لاماندایە گوندەکەو دواتر ڕۆیشتین. ٢- هەناسە، نەفەس: تۆ پشوو بێنەوە بەرخۆت ئەوجا قسان بکە. (ئاك.) ٣- ڕۆژێك کە دەوام نەبێت، ڕاوەستان: هەمو ساڵێك پێنجی ئازار پشووی فەرمییە لە وڵاتدا.

پشوودان (چ.) ١- حەسانەوە، ماوەدان دوای ماندوێتی: پشوودان پێویستە.

پچران (چ.) پسان، لێك ترازان: پەیوەندی یەكەیان پچراند.

پچڕاندن (چ.) قرتاندن، پساندن: داوەكەمان لە پێ پچراندو باڵندەكەمان ئازاد كرد.

پچڕپچڕ (ئان.) ١- بەش بەش، لەت لەت: داوەكە پچڕپچڕ بووە.٢- ماوە لە نێوان هەندێ شت: باران پچڕپچڕ دەبارێ.

پلار (ن.) ١- دار دەست بۆ هاوێشتن: شوانەكە پلاری لە مەڕەكە گرت. ٢- تانەو سەركۆنە، قسەی بە توێكڵ: كوڕەكە پلاری لە كچەكە گرت.

پلان (ن.) ڕێو شوێن، كەینو بەین، نەخشە، بەرنامە: زۆر لە حكومەتەكان پلانی پێنج ساڵە بۆ بواری ئابووری لە وڵات پەیڕەو دەكەن. —دانان (چ.) گرتنە بەری ڕێو شوێن، بەرنامە ڕێژی، نەخشە دانان، ڕەنگڕشتن: بۆ ئەوەی كاروبارەكانی وڵات باش بەڕێوەچن پێویستە پلان دانان هەبێ.

پلان كێشان (چ) نەخشەكێشانو بەرنامە داڕشتن بە دژی كەسێك. ئەمە پلانكێشانی زۆری بۆ كراوە.

پله (ن.) ١- پووری، میمك، خوشكی دایكو باوك: پلە خاتوون لە هەموو خوشكانی دایكم بچووكترە. ٢- پایە، دەرەجە، نمرە: پلەی گەرمی ڕوو لە بەرزبوونە. ٣- پت بە قامك لە شتدان: منداڵەكە پلی نایە ناو ماستەكەوە. ٤- پێ پلكەی ناردەوان: ناردەوانی ماڵمان پازدە پلەیە.

پلەپلە (ئاك.) هەنگاو هەنگاو، پایە پایە: پێشمەرگەكە پلەپلە چووە پێشەوە.

پڵنگ (ن.) گیانداری دڕندەی بەناوبانگ: پڵنگ گیاندارێكی بە توانایە.

پۆپ (ن.) پۆپیتەی كەلەشێرو مریشك، قژی ژن، پۆپكە: پۆپەی كەلەشێرەكە جوانە.

پۆست (ن.) ١- پێست، چەرم، پوس. ٢- توێژێكی ناسكی سەر گۆشتو ماسوولكەی لەش كە كاری هەستكردن بەسەرماو گەرماو ئێش. ٣- توێكڵ. ٤- كەوڵ. ٥- پۆست: ئەم پۆستە هەر لایەق بە

تۆیه. ٦- نامه: هیچ پۆستی نوێ نییه.

پۆشین (چ.) دەبەر کردن: جلە تازەکەت بپۆشه. ٢- وەشاردن: دایکی هەردەم هەڵەکانی دەپۆشن.

پۆڵ (ن.) پشکۆی ئاگر، پۆلی، پەنگر: دەڵێی بەسەر پۆڵا کەوتووە.

پۆل (ن.) کۆمەڵێك کەس یان گیانلەبەر، یەکە: پۆلێ مەل بە ئاسماندا فڕین.

پۆلاین (ئان.ل.) (پۆلا+ ین.) ١- هەر شتێك لە پۆلا دروست کرابێت. پێشمەرگە بەباوەڕێکی پۆلاینەوە شەڕی دەکرد.
٢- قارەمان، ئازا، خۆڕاگر: واتە وەك پۆلاَ توندو بەهێز.

پۆیلانە (ن.) دیاری بۆ تازە بووك یا زاوا؛ پۆیلانەم برد بەدیاری.

پوخت (ئان.) پاك‌و تەکوز، ڕێك‌وپێك: دڵخۆش دەبم ئەگەر کارەکانم پوخت بن.

پوختە (ن.) کورتە، کاکڵە: پوختەی بابەتەکەم خوێندەوە.

پول (ن.) پارە، دراو: پولێکی زۆرم خەرج کرد.

پوور (ن.) پلك، خوشکی دایك، خالەت: پوورەکەم ئەندازیارە.

پوورە هەنگ (ن.ل.) شانەی هەنگ: پوورە هەنگێکی باشیان دۆزیەوە.

پووش (ن.) گیاو گوڵی وشك، وشکەگیای دەشت: گیا دەبێتە پووش._ وپەڵاش(ن.ل.): پووش و پەڵاشە کە کۆبکەنەوە ._ پەر (ن.) ناوی مانگێکی کوردییە دەکەوێتە نێوان حوزەیران و تەمموز و ٣١ رۆژە: لە مانگی پووشپەڕ گەنم هەڵدەگیرێ.

پووشپەڕ (ن.ل.) کات‌و جەنگەی گیا دروونەوە کە گیا وردە وردە وشك دەبن، یەکەم مانگی وەرزی هاوین: دوای مانگی پووشپەڕ مانگی گەلاوێژ دێت.

پووچ (ئان.) ١- بێ ناوك، بێ کاکڵ، ناو بۆش: زۆر لە گوێزەکان پووچ بوون. ٢- روخساری ناشیرین، ژاکاو، وێك هەڵاتوو، چورچ: سێوەکان جوان نین پووچن. ٣- بێ مانا: هەموو قسەکانی پووچ دەرچوون. ٤- چورچ: دەم و چاوی پووچ ببوو.

پویش (ن.) پووش، گیایێ بەهی‌و هشك‌و زەربووی:١- پویش زوی دسوژیت.

٢- شەڕێ خویشکان، ئاگرێ پویشکان.(پەندە)

پێ (ن.) قاچ، پا: بە پێ ڕۆیشتن بۆ مرۆڤ باشە.

پێ بەخشین (چ.) دانی بێ بەرامبەر: بەڕێوەبەرەکە دیاری پێ بەخشین.

پێ داگرتن (چ.) سووربوون، مکوڕبوون، دانەنواندن: پێ داگرتن لەسەر مافەکانمان ئەرکە.

پێ دەشت (ن.ل.) زەوی تەختانی کەناری چیا و رووبار: زەوی کوردستان زۆری پێ دەشت وشاخە.

پێ رەوکە (ن.) ساوا، منداڵی تازە سەرپێ بکەوێ: پیاوی پیر وەکو منداڵی پێ رەوکە وایە.

پیادە (ن.) ١- کەسێك بە پێی خۆی ڕێگا دەبڕێت، تاقمێك لە لەشکر کە ئەسپیان پێ نییەو بە پێیان دەڕۆن شەڕ دەکەن: نە بە پیادە دەیگەمێ نە بە سوار.

پیاسە (ن.) ڕۆیشتن، هاتوچۆ بەبێ ئیش و کار: لە کەناری دەریاکە پیاسەم دەکرد.

پیانۆلێدان (چ.) لێدانی پیانۆ، پیانۆ ژەنین: ئاشنا لە پیانۆ لێدان شارەزایە.

پیاو (ن.) ١- مرۆ، مرۆڤی نێرینە، زیاتر دوای ژن هێنان دەگرێتەوە: پیاوی کورد بە توانایە. ٢- نۆکەر، خوڵام، خزمەتکار. ئەو پیاوی زۆری هەیە.

پیاو خراپ: پیاو خراپی لە ئێمە ناوەشێتەوە.

پیاو چاك: کاك ئەحمەدی شێخ پیاو چاکێکی کورد بوو.

پیاو ماقووڵ (ئان.) ڕیش سپی، گەورە، ڕێنیشاندەر. ئەنجومەنی پیاو ماقووڵان لەوڵاتی ئێمەدا نیە.

پیاوانە: پێویستە کاری پیاوانە ئەنجام بدەین.

پیاوەتی، جوامێری: پیاوەتی لە دەست هەموو کەسێك نایەت.

پیاوچاك (ن.ل.) پیاوی باش، پیاوی ئایینی و چاکەکردن، گۆڕی پیاوە ڕۆحانییەکان: گۆڕی پیاوە چاکەکە نوێ زایەحە.

پیاوکوژ: پیاو کوژ چارەنووسی هەر کوشتنەوەیە.

پیت (ن.) ١- تیپ: ئەو وێنانەی بۆ دەنگ لە زمانەکاندا کێشراون: لە

نێوان زمانی کوردیو عەرەبییدا چەند پیتێکی جیاواز هەن.
٢- خێرو بەرەکەتی زەوی: خاکی کوردستان بە پیتە.

پیتاك (ن.) باروبوو، کۆمەك، ئابۆنە: پیتاکی ئەم مانگەمان کۆکردەوە.

پیتە (ن.) بایەخ، سەخبێری، پەروەردە. ئەڤ گوڤارە پویستە ب زمانێ کوردی د دەت.

پێجان (ن.) پەرژین، سنووری باخچەو بیستان و رەز، کە بە داروچیلکەدار دروست دەکرێت.

پێخەف (ن.) نوێن: پێخەفەکەم گەرم بوو.

پێخواس (ن.د.) پا پەتی، بێ پێڵاو: بە پێخواسی مەڕۆ دەرەوە.

پێخواس: پێخاوس: بە پێ خواسی گەڕان باش نییە.

پێخوران (ن.) پێخور، ئەو تشتێن نان پێ دهێتە خوارن وەکی (ماست، پەنیر، ژاژی، هێك، تەحین، لۆرك، نیڤیشك، قەیماغ.. تد): مرۆڤ هەرۆ نەشێت نانێ بترسی بێ پێخوارن بخۆت.

پێداکردن (چ.) ١- خۆل یا ئاو بەسەر داکردن: ئاوەکەیان بە چیمەنەکە داکرد.٢- فڕکردن، هەڵقوراندن: نانی خواردو ماستاوی پێدا کرد.

پێدەشت (ن.) کەنار ڕووبارو دەشتایی قەد پاڵ چیاکان

پێدڤی (ن.) پێویست، پێداویست: پێدڤیێن ئیپراخێ زۆرن.

پیر (ئان.) ١- بە تەمەن، بەساڵا چوو: کە پیرێکت دی پێویستە هاوکاری بکەیت. ٢- پیاو چاكو شێخی تەریقەت: پیری موغان، پیری ماویلیان.

پیرۆز (ئان.) تشتەکێ یان جهەکێ گەلەکێ بهادارە، وەکی قورئانا پیرۆز: جێژنا قوربانیا پیرۆز.

پیران (ن.) ١- لە هۆش خۆچوون، پیرانی کردووە. ٢- ناوی دێیەکە لە سنووری ئێران لە ناوەندی هەورامانو مەریوان: شێخ سەعیدی پیران سەرکردەیەکی مەزن بوو.

پێز (ئان.) پیت، فەڕ، پتەو، بەنرخ: خواردنێکی بەپێزم خوارد.

پیزا (ن.) شارێکە لە ئیتالیا. شاری پیزا خۆشە.

پیس (ئان.) چڵکن، دژی پاك، ڤرێژی: ئاڤا پیس نەڤەخۆ.
پیست (ن.) پێست، چەرم، کەڤل: کورد پەنیری د پیستاندا دپارێزن.
پێست (ن.) چەرمی لەش، پێست: پێست رەشەکان چەوساوە بوون.
پێستەخۆشکردن (چ): دەباغی. هەولێریەکان بە پێستە خۆشکردن ناسراون.
پێش (ئاك.) ١- بەردەم: لەپێشم دا مەنیشە. ٢- زووتر: ئەو پێش من هات._ ینـــان(ن.) بـــاو بـــاپیران، ئەوانـــەی پێشـــتر ژیـــاون: پەنـــدی پێشینانمان زۆرە
پێش نوێژ (ن.ل.) مـــەلای دێ، ئیمـــام، ئەوکەســـەی لـــەکاتی نوێـــژکردن پێشـــڕەوی خەڵك دەکات.
پیشان (چ.) بەتینو تاوی ئاگر پێگەیاندن، کوڵان: لە گەرمان پیشام.
پیشاندان (چ.) نیشاندان: هەر چەندی کرد شوێنەکەیان پیشان نەدا.
پێشاندان (چ.) نیشاندان، خستنە پێش چاو: کارە باشەکانی پێشان دام.
پیشە (ن.) ١- کـــارو ســـنعەت: پیشـــەی بـــاوکی دارتاشـــی یـــە. ٢- ســـیفەتێك: پیشـــەی هـــەرهات و چـــۆیە. _ ســـازی (ن.و.) ســـنعەت کـــاری: شۆڕشی پیشەسازی ژیانی کۆمەڵایەتی خەڵکی گۆڕی.
پیشە (ن.) ئـــیش، کاروبـــار، کـــار، شـــۆڵ: خوێندنـــەوەم کـــردووە بـــە پیشـــەی ڕۆژانە.
پیشەسازی (ن.) کارێ دەستی، سنعەتکاری. کورد وەزارەتی پیشەسازی هەیە.
پێشەکی (ن.) ١- بیـــع، بەیعانـــە، عـــەرەبوون، ئـــەو بـــڕە پارەیـــەی کـــە لـــەکاتی کڕینـــدا پـــێش وەختـــە دەدرێ: پێشـــەکی شـــەش مـــانگی داوە. ٢- بـــەرەیی، بـــەرایی، دەســـتپێك، ســـەرباس، ســـەرەتا: لـــە پێشـــەکی کتێبەوە بەناوەڕۆکەکەی ئاشنا دەبین.
پێشەنگ (ن.) ١- پێشـــەوا، پێشـــڕەو، رابـــەر، ســـەروەر، ســـەرقافلە: شـــەونم پێشەنگی قوتابیانە. ٢- ناوە بۆ نێرینە.
پێشەوا (ن.د.) ڕابـــەر، ســـەرۆك، ســـەرکردە، گـــەورەی نەتـــەوە، پێشـــڕەو: قـــازی پێشەوایەکی دڵسۆز بوو.
پێشەوە (ئاك.): پێشەوەی هۆڵەکەم ڕازاندەوە.
پێشخستن (چ.) ١- پلە زیـادکردن: سـەربازەکە پلەپلـە پێشـیان خسـت.٢- بردنـە

پێش: پێشخستنی کارگەکە بە ئەندازیاری کارامە دەبێ.٣- بۆ ڕێزلێنان لەدوا ڕۆیین: ئازاد میوانەکانی پێش خست بەرەو ژووری نان خواردن.

پێشڕەو (ن.ب.) ١- سەرکردە، رابەر: پێشڕەو پێشمەرگەیەکی دلێرە.

پێشڤەچوون (چ.) بەرەو پێشەوە چوون. پێشڤەچوونەك دکارێ ویدا هەیە.

پێشکەشکردن (چ.) ١- پێ بەخشین، پێدان: ئەم کتێبەت پێشکەش دەکەم. ٢- پێناساندن: حەز دەکەم ئەم برادەرەت پێشکەش کەم.

پێشکەڤتن (چ.) پێشکەوتن، بەرڤ پێشڤەچوون، بەرەو پێشەوە چوون: پێشکەڤتنا هەرێما کوردستانێ پشتی سەرهەڵدانێ یا دیارە.

پێشکەوتن(چ.) ١- بەرەو پێش چوون: پێش کەوتن بەخوێندنە.٢- لەپێش خەلکەوە ڕۆیشتن: لە پێشبرکێ یەکە پێش ئێمە کەوت.

پێشکەوتووخواز (ئان.) هاوچەرخ، نوێخواز، سەردەمیی: گۆران هۆنەرێکی پێشکەوتووخواز بوو.

پێشمەرگە (ن.) چەکدارێ خۆبەختکەرێ کوردە، بەرگری ژ کوردستانێ و مافێ کوردان کریە. (فیدراڵیەتەکەمان بەرهەمی دەستی پێشمەرگەیە). ئەڤ ناڤە سالا ١٩٤٦ قازی محەمەد ل کۆمارا مەهابادێ بکارئینایە.

پێشێلکردن (چ.) سەرپێچی کردن، دژ وەستان، لە بن پێ نان، جێبەجێ نەکردن: پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ هەڕەشەیە بۆ سەر هێمنیو ئاشتی جیهان.

پێچاوپێچ (ئان.) خوارو خێچ : پێچاو پێچەکانی ڕێگای پیرمام کەم کرانەوە.

پێچان (چ.) بەرگکردن، پەریێ دەرسۆك د سەرێ خۆ پێچا.

پیچەك (ئان.) کێمەك، کەمێك، تۆزێك، هەندێك، چۆڕێك، دژی (گەلەك، زۆر.) پیچەك خۆ بوەشینە.: گەلەکێ نەدە ب پیچەکێ.

پێچەوانە (ئان.) دژ، بەراوەژو: بیرکردنەوەی پێچەوانەی منە.
بە پێچەوانە (ئان.) لەگەڵ وشەدا بەکار دێت.

پێگەهشتن (چ.) گەیین، ڤێڕاگەهشتن. ئەوان پێگەهشتن.

پێگەیشتن (چ.) ١- ڕەسینی میوەجات، گەورە بوون، نەشونما کردن: ترێیەکە

هێشـــتا پێنەگەیشـــتووە. ٢- تووشـــهاتن لـــە ڕێـــدا: لـــە ڕێـــدا پێیگەیشتمو ناسیم.

پێغەمبەر (ن.)	پەیامبەر، نێردراو: (ئاڤێستا کتێبی پێغەمبەر زەردەشتە).
پێغەمبەر (ن.)	راسپاردەی خودا: محەمەد پێغەمبەری ئیسلامە.
پێك هاتن (چ.)	ڕێککـەوتن، دروسـت بـوون، هاتنـە ئـارا: هێـزە نیشـتمانییەکان لەسەر هەندێ شت پێك هاتن.
پێکەوە (ئاك.)	بەهەڤرا، لەگەڵ یەکتر، بەیەکەوە، پێکڤە: پێکەوە کار دەکەین.
پێکەوەژیان (چ.)	بەیەکـەوە ژیـان بردنەسـەر: پێکـەوە ژیـانی بـووكو خەسـوو کێشەی لە دوایە.
پێکڤە (ئاك.)	پێکەوە، بهەڤڕا، دگەلێك، بەیەکەوە، لەگەڵ یەك، کـارێ پێکڤـە مرۆڤی ناوەستینیت.
پێکهاتن (چ.)	ڕێککەڤتن، ڕێککەوتن، جێبەجێ بوون. ئەوان تەواو پێکهاتن.
پێل (ن.)	شەپۆڵ: پێلێن مەزن بەلەمان بناڤدکەن.
پیلان (ن.)	بەرنامەو نەخشەیەك بە دزی کەسێك بۆ لە سەر ڕێ لابردنی. پیلانی تالانکردنی وڵاتیان داڕشت بوو.
پێڵاو:	کەوش، قۆنەر، قۆندەرە: پێڵاوی تەنگ ئازاری پێ دەدات.
پێڵوو (ن.)	پەلکی چاو: پێلوو ئاگاداری چاو دەپارێزێت.
پێمەڕە (ن.)	ئامرازی هەڵکەندنی زەوی ڕاگوێزتن: باخەوانەکـە بـە پێمـەڕە باخەکەی کێلا.
پێناو (ن.)	١- هۆکار، هۆ، سۆنگە، ڕێگـە: بـۆ تاقیکردنـەوەی خـەڵکی پێنـاو بە. ٢- ئەو کچەی پەیوەنـدی نێـوان کـوڕ و کچێك دەکات ئـەو پێناوی هەردووکیانە.
پێنڤیس (ن.)	پێنووس، خامە، قەلەم. پێنڤیس خۆ ب کار بینە.
پێوەبەستراو (ئا.ك.د.)	پێکەوەگرێدان، پێکەوە هەڵواسراو.
پێویست (ن.)	١- پێداویست، پێویست، لازم، گـرنگ پێویسـتیم بـە هاوکاریتـان هەیە.
پێویستن (چ.)	لـزووم: ئـیش و ڕیـش پێویسـتن. نـەدار، هـەژار. ئـەوان زۆر پێویستن.

ت

تا (ن.) ١- دانه، لا، بێ: دەبێت تـای تـەرازوو بـاش دابکـەوێ، خـۆ زێـڕ نییـە. ٢- جـۆرە نەخۆشـییەکە لەگـەڵ نەخۆشـییەکانی دی پەیدا دەبێ، گەرمی: لەگەڵ نەخۆشییەکەی تایەکی گەرمیشی لێیـە. ٣- هـەودا، تـاڵ: تـا تـا زوڵفـت بەسـەر ڕووتـا بـڵاوە گوڵو ڕەیحانو سونبڵ تێکەڵاوە "بابا تاهیری هەمەدانی" ٤- هاوتـا، هاوشـان: پیاوێکـە تـای نییـە. ٥- تـەنها، تـەنێ، یـەك: چـۆن دەبـێ بـەو سـەرمایە بـەتای کـراس بـی. ٦- تایـە، تـای ئۆتۆمبێل: تایـەی ئۆتۆمبێلەکـەمان تـەقی بۆیـە دوا کـەوتین. (ئـام.) ٧- هـەتا، تـاوەکو، هـەتا وەکـو: تـا تـۆ نەیـەیت منـیش ناچم.

تابلۆ (ن.) وێنە، نەخشەی کێشراو: تابلۆی عومەری خاوەر بەسۆزە.

تاژی (ن.) سەیی نێچیرێ. (ڕاوچییەکە بە تاژی کەروێشکەکەی گرت).

تارمایی (ئان.) سێبەر، سایە، نسێ: تارمایی مرۆڤەکە ترساندمی.

تاری (ن.و.) تاریکی، تاریستان، دژی (ڕووناهی، ڕوون): تاری یا نەخۆشە.
تاریك (ئان.): شەڤا تاری یا ب سامە.

تاریك (ئان.) ڕەشـایی، شـوێنێك کـە ڕوونـاکی تێـدا نـەبێت: بـە خوێنـدنو زانست دەتوانین شەوی تاریك ڕووناك بکەینەوە.

تاریك و نووتەك: شوێنێکی زۆر تاریك: لە ژووری تاریكو نووتەك دامەنیشە.

تاریك و ڕوون: کۆتایی شـەو و سـەرەتایی بـەیان: لەگـەڵ تاریـكو ڕوونـدا بـە ڕێکەوتین.

تاریکایی: لە تاریکایی شەودا دوژمن شکێنرا.

تاریکەشەو: شەوی نوتەك، ئەنگوستە چاو، تاریکە شەوی درێژ ناخۆشە.

تاریكیی:	**دەبێت تەنگ بە تاریكی هەڵچنین.**
تازە (ئان. ئاوەلكار)	**١- نوێ، هاوچەرخ، سەردەمی، نوو، باش، نوی: كراسێكی تازەم كڕیوە.٢- ئاوەلكار: ئێستا، ئەو دەمە، حاڵی حازر: تازە خۆم قسەم لەگەڵ كرد.**
تازە (ئان.)	**١- نوێ، نو: كراسە تازەكەم لەبەركرد. ٢- باش، چاك، پەسند: لە ماستە تازەكەم كڕی.**
تازەكردنەوە (چ.)	**نوێكردنەوە: تازەكردنەوەی مۆڵەتی چێشتخانەكە پێویستە.**
تاس (ن.)	**١- حەز، ئارەزوو، مەیل. ٢- حەپەسان. ٣- كلاَوی سەری ژن: تاسی سەری زێڕە. زۆر بەتاسم بۆت.**
تاسان (چ.)	**گێژو وڕبوون، واق وڕمان: بەهەواڵەكە تاساین.**
تاسلۆجە (ن.)	**ناوی شوێنە: تاسلۆجە لە سنووری پارێزگای سلێمانی یە.**
تاشەبەرد	**بەردێكی زل و گەورە: خۆی لە پشت تاشە بەردەك شاردەوە.**
تاف (ن.)	**١- هەڕەت: لە تافی جوانیمدا كارەساتی ناخۆشم بینی.٢- گوڕەو هاڕەی ئاو: تافی ئاوی گەلی زۆر جوانە.**
تاق (ن.)	**١- دیوار، شوورە: دەتوانی بەسەر ئەم تاقەدا سەركەوی. (ئان.) ٢- تاك، یەك: بە تاقە كەسێك ئەم كارە ناكرێ. ٣- بێ هاوتا، تاك، بێ هاوشان: كە چاوت پێی كەوت، دەیناسییەوە، چونكە ئەو تاقە لەنێو هەموویاندا. ٤- نیوە، دان: تاقە ڕۆژێك بەدوایدا گەڕام.**
تاقانە (ئان.)	**تاك، تاكە كەس، تەنها منداڵێك: زانا تاقانەیە.**
تاقەت (ئان.)	**هێز، توانا، تین، گوڕ، وره: بێ تاقەت بووم لە كاركردن.**
تاقی (ن.)	**١- ئەزموون، تەجرەبە: لێی مەترسێ تاقی كراوەتەوە. ٢- جۆرە كلاَوێكی ژنانەیە.**
تاقی تەنیا (ئان.)	**بەتەنیا، بێ كەس: ئەو بە تاقی تەنیا رەنجی داوە.**
تاقیكردنەوە (چ.)	**جەڕباندن، ئەزموونكردن، تەجرەبە كردن: تاقیكردنەوەی كوردی كەوتە ڕۆژی سێ شەممە.**
تاكێك (ئان.)	**یەكێك، دانەیەك، قلێك: تاكێكم نارد بۆلاتان.**
تاڵ (ئان.)	**١- تامی ناخۆش، پێچەوانەی شیرین، تەحل: كەبات تامێكی**

تـاڵی هەیـە. (ن.) ٢- هـەودا، داو، تاڵـە مـوو: بـەینمان تاڵـە مووێکی پێوە ناچێ. ٣- ناخۆش: ژیـانێکی تاڵە. (ژیـان تـاڵو شیرینە.) ٤- دەرمانی پێستە خۆشکردن، هەلاڵ.

تال (ئان.) تاڵ، تفت، دژی شیرین: راستی یا تاله!!

تالانکردن (چ.) بەتالان بردنی شتی خەڵك: تـالانکردنی مـاڵی خـەڵك کـارێکی نارەوایە.

تامەزرۆ (ئان.) ١- ئاواتەخواز بۆ خواردن: هەژارەکە تامەزرۆی خواردنە. ٢- شەیدا: لەمێژە تامەزرۆی دیتنی تۆم.

تانە (ن.) سەرکۆنە، تەشەر، پلار، توانج: تانەو تەشەرگرتن لـە خـەڵکی کـارێکی دزێـوە.٢- پەڵـەی سـەر گلێنـەی چـاو: منداڵەکـە تانـە لەسەرچاوی ڕاستیەتی.

تانجەرۆ (ن.) شارۆچکەیەکە سەر بە پاریزگای سلێمانی.

تاو (ن.) ١- هـەتاو، تیشـکی خـۆر: خـۆی لەبـەر تـاو هەڵخسـتبوو. ٢- ڕێژنەی باران، گـەوارە: تـاوە بـارانێکی باشـی لێهـات. ٣- کـات، وەخت، دەم: تـاوێکی دی دەڕۆیـن. ٤- پشـوو، راوەسـتان، بـێن: تاوێـك دەدەیـنو خێراتـر دەڕۆیـن. ٥- رێگـە، پێنـاو، سـۆنگە: لـەتاو تـۆ وام بەسـەر هـات. (ئـان.) ٦- بـەهێز، بـەتێن، تیـژ: هەتاوێکی زۆر بەتاوە. ٧- بە پەلـە، بەلـەز، خێـرا: مـن بـەتاو ترم. بۆ وا بەتاوی؟

تاوان (ن.) گوناه: تاوانەکانی سەدام زۆرن.

تاوان (ن.) گونەه، گوناه، گرفتاری: خۆفروشتن تاوانە.

تاوسەندن (چ.) ١- تیژ بوون لە گەرمی: ئاگرەکە تاوی سەند. ٢- توند بوون لۆ سووڕان: خولخولەکە تاوی سەند.

تاوێك(ئاك.) نەختێك، تۆزێك، هەندێك، کەمێك: تاوێك حەسامەوە.

تایبەت (ن.) تاوبەت: مامۆستای تایبەتی هەیە.

تایبەت (ن.) تایبەت بۆ شتی دیاریکراو: ناو لە رووی ناوەڕۆکـەوە تایبـەتو گشتی و کۆمەڵە.

تایدەر (ئاك.) دەمی تاریکایی، ڕۆژ ئاوا بوون: لە تاریدەردا بەڕێکەوتن.

تە (ج.) تۆ، جێناوی کەسی دووەمی تاکە، لەگەڵ کاری تێپەڕ لە کاتی رابردوودا بەکار دێت: تە ئەرکێ خۆ ب جێهینا؟

تەپ (ن.و.) ١- دەنگی کەوتنی شتێك: هەڵۆیەکە کەوت و تەپەی هات. ٢- تەمبەڵ لە ڕۆیشتن: بەخوا لەشێکی تەپی هەیە. ٣- تۆز: تەپ و تۆز هەڵی کرد.

تەپۆلکە (ن) ١- شتێکی خڕ لەخوری: تەپۆلکە خوری یەکی ڕست. ٢- گردۆلکە: بەسەر تەپۆلکە کان کەوتین.

تەپە (ن.) ١- تەپۆڵکە، گرد، بەرزایی: ٢- دەنگی بەر یەککەوتنی دوو شت، یان بەربوونەوە. تەپەی لێوەهات.

تەپڵ (ن.) ١- دەهۆڵی لەشکر بۆ ترساندنی هێزی بەرامبەر: دوانزە سوارەی مەریوان لەکاتی هێرش بردنیان تەپڵیان وەك چەکێك بەکار بردووە. ٢- تەپۆڵکی سەر، کاسە سەر، تەوقی سەر: لەسەر تەپڵی خۆی دانابوو، بەڵام ئەفسووس ئەو حەرامزادە بوو.

تەپڵ (ن.) ١- نەخشی سەر پەنجەی دەست لە کاغەز دەگیرێ. ٢- پێستی وشك کراو بۆ دروستکردنی ئامێری مۆزیك (دەمبك): بە تەپڵو مۆسیکا ئاهەنگیان گێڕا.

تەپڵە سەر (ن.) کەللەی سەر، بان سەر: تەپڵە سەری بووە بەخوری.

تەخت (ئان.) پان، راست: رژێمی بەعس زۆربەی گوندەکانی کوردستانی تەخت کرد. — ە: پارچە دارێك کە رووێکی راستی هەبێت: مێزێکم لە تەختە دروست کرد. — ایی: شوێنی تەختایی بۆ دانیشتن خۆشە. کاری بەوەختی پاشای سەر تەختی. (پەند)

تەژی (ئان.) تژی، پڕ، مەند، داگرتی: فۆلکلۆرێ کوردان تەژی پەندو سەرهاتینە.

تەڕ (ئان.) ١- شتێك بەهۆی ئاوەوە شلو نەرم بووبێتەوە: ئاردەکە لابە با تەڕ نەبێ.٢- ناسكو شلو بە ئاو: خیاری تەڕ زوو دەفرۆشرێ. ٣- زستانێك کە بەفرو بارانی زۆر بێ: ئەمساڵ ساڵێکی تەڕ بوو. بێوەژنە، بەڵام هێشتا تەڕە. پیرە، بەڵام

هێشتا دڵتەڕە.

تەرازوو (ن.) ١- ئـامێری کێشـانی شـتو مـەك، قـەپان: ئـەم پارچـەیەش لەتەرازوو دە ٣ کێشانی ئەندازەیی دیوارەکە تـەواو تـەرازووە. ٢- کۆمەڵە ئەستێرەیەك لەئاسمان، پێڕۆ.

تەرخان کردن (چ.) ئامادەکردن: ژیانی بۆ خزمەت تەرخان کرد.

تەرم (ن.) لەشێ مرۆڤـێ مـری کەلـەخ: تـەرمێ شـەهیدی ب ڕێوڕەسمڤـە هاتە ڤەشارتن.

تەرمۆمەتر (ن.) پێوەری گەرمی: تەرمۆمەتر جیوەی تێدایە.

تەزوو (ن.) ١- تـــەزی، موچـــڕك، ســـوزەی ســـەرماو بـــای ســـارد: بـــە خوێندنـــەوەی شـیعرەکانی تـەزوو بـە گیـانی ئامادەبووانــدا دەهات. ٢- تەزووی کارەبا کوشتی.

تەزی (ئان.) سارد، زۆر سارد: ئاڤا تەزی ل گەرمێ یا خۆشە.

تەزین (چ.) سڕبوون، گۆدبوون، ساردبوون: هەردوو دەستم تەزین.

تەسەووف (ن.و.) خـوا پەرسـتی: سـۆفیگەری، سـۆفیاتی، زۆربـەی شـیعرەکانی مەحوی لە جیهانی تەسەووفدا دەخولێتەوە.

تەشەنەکردن (چ.) بلاّوبوونەوە: نەخۆشیەکە تەشەنەی کرد.

تەشی (ن.) تەشوی، ئامرازی بەن بادان و ڕستن: ژنەکە تەشی دەڕێست.

تەشی ڕستن (چ.) بـادانی خـوری و لۆکـە بـۆ داو دروسـت کـردن: تەشـی ڕسـتن هونەرە.

تەڤ (ج.ن.) هـەموو، هـەمی، گشـت، تـەڤا، هـەمیا: تـەڤ یـاریزان بەرهـەڤ بوون.

تەفتیش کردن (چ.) گەڕان و پشکنین: گالیلۆ برا بۆ دادگای تەفتیش.

تەفروتوونابوون (چ.) لەناوچـــوون، پەراگەنـــدەبوون، فـــەنابوون. پەرتـــەوازەبوون، فەوتان، نەمان: یاخوا دوژمنمان تەفروتونابن.

تەڤاوێتی (ن.و.) خانە نشین: مووچەی تەڤاوێتی کەمە.

تەقەڵاندن (چ.) هەڵ وکۆشش دان: پیرەمێردی شاعیر تەقەڵای زۆری داوە.

تەقەللا (ئاك.) کۆشـش، هـەوڵ، خۆمانـدووکردن: تەقـەللا دەکـەم لـە پێنـاوی ئاشتی.

تەڤین (چ.) ١- ژەکیـان، تـۆڤین، بۆمـب و تـۆپ: تۆپیـان تەڤانـد. ٢- شـەق بوونی دیوار و زەوی: دیـواری ماڵەکـە تـەڤیوە. ٣- بـۆ خـەم و خەفەت: لەخەما تەڤیم.
٤- هەڵوەشانی دورمان: قۆڵی کراسەکەی تەڤی.

تەڤینەوە (چ.) ١- پـەڤین: تەڤینـەوەی بۆمباکـە دەنگـی دایـەوە.٢- تەنینـەوە: بلاّوبوونەوەی خەبەرو بـاس: هـەواڵی دەسـتگیرکردنی سـەدام تەڤییەوە.

تەکبیرکرن (چ.) خۆئامـــادەکردن، خۆبەرهـــەڤکرن، لێکدانـــەوە، نیـــازکردن: قەرەچی ئێڤاری تەکبیرنەکر، سپێدێ بارنەکر. (پەندە)

تەکنیکی (ن.و.) هونەری: تەکنیکی چیرۆك نووسین تازەیە.

تەڵەکەبازی (ن.و.) فێڵبازی، حیلە کار: کەس بە تەڵەکە بازی نەژی.

تەلیسکۆب (ن.) ئالەتی دووربینین: ئەستێرەزان تەلیسکۆب بەکار دەهێنێ.

تەمومژ (ن.ل.) کاتێـك هـەوا شـێدارو غوبـار دەبێـتو چـاو چـاو نابینێـت: بەیانی زوو کە چووم بۆ قوتابخانە تەمومژ بوو.

تەماع (ن.) چاو چنۆکی، داوای ناڕەوا: تەماع ڕەوشتێکی پیسە.

تەمەشاکردن (چ.) سەیر کردن بەچاو: تەمەشای بەفر بارینم کرد.

تەمەڵ (ئان.) ئیش نەکەر، لەش قورس، تەوەزەڵ: ژیانی مرۆڤی تەمەڵ بێ سوودە.

تەمەڵە (ن.) بناغەی دیوار: تەمەڵەکەیان جوان داڕشتووە.

تەمەن (ن.) ١- عومر، مەودای ژیـان: لـە تەمەنیـدا چاکەی زۆرە.٢- نرخـی شت: تەمەنی شتومەك زۆر بووە.

تەمەن (ن.) ١- عـومر، مـەودای ژیـان: تەمـەنی لاویـم لەسـەر کوردایـەتی دانا.٢- ناوی کوڕانو کچانە: تەمەن لاوێکی بەهرەمەندە.

تەمموز (ن.) مانگی حەوتەمە لە ساڵی لەدایك بووندا: مـانگی تـەمموز زۆر گەرمە.

تەن (ن.) ١- لـەش، بـەدەن: تەنـە پاکەکـەیان بـەخاك سـپارد. ٢- سـیان، قورم و رەش: دەم و چاوت هەموو تەنییە بڕۆ بیشۆ.

تەنانەت ( ) ١- خۆ ئەگەر، هەتاکە: تەنانـەت لـە نـاو بێگانەشـا ئاشـنایت.٢-

بەتایبـــەت: هاتنـــە ژوورەوە قەدەغەیـــە تەنانـــەت بـــۆ کارمەندانیش!

تەناهی (ن.و.) ئاسایش، ئارامی، هێمنی: تەناهی ل وەلاَتیَ مە بەلاَڤە.

تەندروستی (ن.) ساخ و سەلامەتی: تەندروستیت باشە.

تەنگ (ئان.) ١- تەسك، دژی فـراوانو گوشـاد: پـێلاَوی تـەنگ ئـازار بـە پـیَ دەگەیەنیَ.

تەنگ (ئان.) تەسك: ژووری تەنگ ناخۆشە.

تەنگ پیَ هەلَچنین: ناچار کردن، هەراسان کردن، تەنگ پـیَ هەلَچـنین بـە دوژمـن ئازاییە.

تەنگو چەلَەمە (ن.) گیروگرفـتو نەخۆشـیو دەردی زەمانـە، نالـەباری: کـورد بـە درێـژایی مێـژووی خـەباتو تێکۆشـانی بەسـەر زۆر تـەنگـو چەلَەمەدا زالَ بووە.

تەنگو چەلَەمە، گرفت: نابێت تەنگـو چەلَەمە بۆ خەلَك دروست بکرێت.

تەنگانە (ئان) ناخۆش، کۆسپ، تەنگ و چەلَەمە، زەحمەتی، دژوار، مەترسی ئەو هەر لە تەنگانەیە

تەنگاو ئەو بە تەنگاوی هات. انـە: پیـاو دەبێـت لـە تەنگانـە خـۆڕاگر بێت. ئەو تەنگاوە پێویستی بەسەرئاوە.

تەنگە (ن.) ١- کەمەر بەندی ولاَخ، ناو قـەد: ولاَخێکـی تەنگـە ئەسـتوورە. ٢- ناوقـەدی مرۆڤـی کەتـە: ئـەو مـل پـان و تەنگەسـتوورەت نەدیت؟

تەنگە تاوکردن (چ.) ناچارکردن، نارەحەتیان کرد: دزەکەیان تەنگەتاوکرد.

تەنگەبەر، تەسك: مالَمان لای کۆلاَن تەنگە بەرەکەیە.

تەنگەنەفەس: هەناســە تـــەنگ بـــوون، پشـــیگیران، تەنگـــە نەفەســـی نەخۆشییەکی سەختە.

تەنك (ئان.) ١- پێچـەوانەی ئەسـتوور: ئـەم قوماشـە تەنکـە بـۆ هـاوین زۆر گونجاوە.٢- نەپڕ، کـەم، بـە یـەکێك دەگـوترێ کـە ڕدێنـیَ کـەم بیَ.

تەنك (ئان.) دژی ئەســتوور: بــەرك ژ لایــیَ تەنکڤــە ددرپێــت. چــەند و

کرمـانجی یـا ژوورو نییـه ب ڤـێ ڕامـانی ژ سـۆرانی هاتییـه وەرگێڕان. (پەندە)

تەنکاو (ن. ل): ئاوی چەم و ڕووبار کە قووڵ نەبێ: ڕووباری تەنکاو مەترسی نییە.

تەنکاو (ن.) پێچـەوانەی قووڵـە، شـوێنێك لـە ڕۆخـەکانی رووبـار: لـە تەنکاوەکە مەلەم کرد.

تەنهایی (ئان.) تەنیایی: تەنهایی هەر بۆ خودا باشە.

تەنوور (ن.) لەقوڕە بۆ نان پێوەنان: نانی تەنور خۆشە.

تەنویر (ن.) تەندوور. نانپێژ نانی ژ تەنویری چێ دکەت.

تەنیا (ئان.) ١- تـەنها ژیـان: لەماڵـەوە بەتـەنیا دەژی. ٢- تاقانـە: تـەنیا کچێکی هەیە.

تەنیا (ن.) ١- تـەنها، بێهـاودەم، بـەتاك کـەوتن: پیرەمێردەکـە بـە تـەنیا ژیـان بەسـەردەبا.٢- نـاوی کچـانو کـوڕان: تـەنیا عـارەب حەیرانبێژێکی باشە.

تەنیا(ئاك.) تەنها، بەس: تەنها بەخۆی هات.

تەنیشت (ئاك.) ١- لا کەلەکـە: ئـەو لا تەنیشـتەم ژان دەکـات.٢- نزیـك: لەتەنیشتمەوە دانیشتووە.

تەنیشت (ن.) کەلـەك، کێلـەك، کەمـەر، پارچـەیەکە لـە لەشـی مـرۆڤ و گیانلەبەر. ژانا گولچیسکێ تەنیشتا مرۆڤـی دگـەل دئێشیت. تەنیشتم هیلاکی کردووم. (ئان.) لا، رەخ: من و ئامۆزاکەم لە تەنیشت یەك دانیشتووین.

تەنینەوە (چ.) داگرتن، بلاْوبوونەوە: ئەو ئاگرە لە تەنینەوە دایە.

تەواو (ئان.) ١- تـەمام بێکـەم و کـوڕی: خۆزگـە نووسـینەکەم تێـر و تەواوبێ.

٢- نـەمان: کارەکـەی زوو تـەواو کـرد. ٣- مـرد، برینـدار بـوو، دوایی تەواو بوو.

تەواوبوون (ك.ل.) تـەواوکردن: ١- ڕاسـت بـوون: ئـەوان تـەواو بـوون. ٢- کۆتـایی هاتن تەواوبوونی کارەکە زۆری نەماوە.

تەواوکردن (چ.) نــەمام کــردن بــێ کــەم و کــوڕی: وشــەکانی فەرهــەنگم تەواونەکردووە.

تەوەر (ن.) ١- چەقی گۆی زەوی: زەوی لە دەوری تەوەری دەسووڕێتەوە. ٢- لا: لە دوو تەوەرەوە هێزشیان کردە سەرمان.

تەور، بیور: دار بە تەور دەبڕدرێتەوە.

تەوریز (ن.) تەبریز شارێکە لە ئێران: تەوریز شارێکی خۆشە.

تەوێڵە (ن.) گــەوەڕ، شــوێنی بــەخێوکردنی ئــاژەڵ: ١- گاڕانەکــە گەڕایــەوە تەوێڵە. ٢- ناوچەوان: لەپیریا تەوێڵەی لۆچ بوبوو.

تەی (ئان.) ١- کەیی، رام: ئەم منداڵ چــەتوونە پێویستی بەتــەی کردنــە. (چ.) ٢- گەڕانو سووڕان، بڕین، ڕۆیشتن: بــۆ خوێنــدن ڕێگــای زۆری تەی کردووە.

تژی (ئاك.) پڕ، زۆر، گەلەك، مشە، زاڤ. گلاس تژی بوو.

تر (ئان.) ١- دیکــە، دی: یــەکێکی تــر بگــرە. ٢- لەگــەڵ وشــەی (لار، لاڵ) دەدرێتە پاڵ کەسێك کە لەکاتی ئاخاوتندا زمانی بگیرێ: ئــەم لاروترە چۆن دەتوانێ کۆڕ بگێڕێ؟ (پاگ.): ٣- دەچــێتە ســەر ئاوەڵناو بۆ پلەی بەراورد: کەوەکەی من باشتر دەخوێنێ.

ترار (ن.) ئامان، ڤاپ، سێنیکەکا کویر: ئاڤە ماست ب تراری یا خۆشە.

تراش (ن.) تەڕاش، درەخت، دارێکی نزمو بە لقو گەلاً: تــڕاش ژی دبیتــە دار)پەندە)

ترس (ن.) بــاك، وێــرانو نــەوێران، ســام، ســاف: ترســی ئــەوەمان هــەبوو نەبادا دوژمن شوێنمان هەڵگرێ.

ترس (ن.و) ١- باك: بێترس هەوڵبدە. ٢- فێــراری، نەخۆشــی: لەمنداڵیــەوە ترس بەری نادات.

ترسان (چ.) ترسیان، دترسن (کارێ رانەبردوویە.): زارۆك ژ دەنگێن بلند دترسن.

ترسان (چ.) نەوێران: ترسان دیاردەیێکی سروشتییە.

ترساهندێ (ن.) ترسا وێ چەندێ، ترسا وێ یــەکێ: پشــتی ســەرهەڵدانێ ترســا

هندێ ژ دلێ مه دەرکەڤت جارەکا دی دوژمن بشێت مه بئـیش نیت.

ترشۆك (ن.) ناڤێ گیایەکێ خۆڕستێ ترشه دهێته خوارن.

تروسکه (ن.) ١- بروسـکه، شـتی بـه هێـزو خێـرا: وەك تروسـکه بـۆ دوژمـن دەچین. ٢- رووناکی: تروسکەی چراکه دیاره.

تروکاندن (چ.) ١- لێك نانەو کردنەوەی پێلوی چاو، نوقاندن و کردنەوە: چاو تروکانــدن نیشــانەی ترســه. ٢- شــکاندنی هێلکــه لەلایــەن جووجکه و مریشکەوە: مریشکەکه هێلکەکەی تروکاند.

تریفه (ن.) ١- تیشکی مانگ: تریفەی مانگ جوانه. ٢- ناوه بۆ مێ: تریفـه ئاواتی زۆره.

ترین (ن.) ١- تەنـدور، تـەنور: (پـاگ.): ٢- دەچـێته سـەر ئاوەڵنـاو بـۆ پلەی بالاّ: باشترین سێو لەم باخەدا دەست دەکەوێ.

تشت (ن.) کەلوپەل، شت، شتومەك: تشتێ نەدەته بخودا نیڤەیێ دیتێیه یان یێ دزی یه. (پەنده)، زۆر تشتمان بۆ جەژن کڕی.

تشرینی دووەم (ن.ل.) مانگی یازدەمه لەساڵی لەدایك بوونـدا: لـه تشـرینی دووەمـدا بارانێکی زۆر باری.

تفەنگ (ن.) چەکی لوول درێژ: دەستکارییکردنی تفەنگ دروست نییه.

تکا (ئاك.) ١- دوعـا، پاڕانـەوە، داوا لێ کـردن، خوایشـت، نـزا: تکـا دەکـەم بخوێنن. ٢- ڕژان، چۆڕانەوە، دڵۆپه. تکەی خانووەکـه بێـزاری کردووم.

تکا (ن.) داوا: تکـا بـۆ شـتی بـاش بکـه. — کـار: تکـای تکـا کـاران جێبـەجێ دەبێت. — کردن: پێویسته تکا کردن له کەسی شیاو بکرێت.

تمەز (ئاك.) وا دیـار ئـەدا، خوبایـه، بـه مەزەنـده: تمـەز نیـازی سـەفەری هەبوو.

تنێ (ئاك.) تەنیا، تەنها، بتنێ. تنێ ئەو یێت.

تۆ (ج.) بۆکەسی دووەمی تاك: تۆ سوود بەخشی.

تۆ (ج.ك.) ئەتۆ، ئەتو، تو، خۆت: تۆ بووی کتێبەکەی منت بردبوو؟

تۆبه (چ.) (وشەیەکی عەرەبییه که دەچێته فەرهەنگو زمـانی کـوردی

دەبێتە تۆبە کردن، پەشیمان بوونەوە، وازهێنان، گەڕانەوە: هەزار گوناه و یەك تۆبە.

تۆپ (ن.) ١- ئەو شتە خڕەی کە یاری پێدەکرێ: تۆپەکەی فڕێدایە دەرەوەی یاریگاکە. ٢- جۆرە چەکێکەو جۆری هەیە: تۆپێك بەر ماڵەکەی کەوتو خۆیو منداڵەکانی تیا چوون. ٣- شتی لوولدراو و بەسەر یەکدا، وەك قوماشو بەنو...تد: تەنها یەك تۆپمان لەو ڕەنگە ماوە.

تۆخ (ئان.) ١- پڕ ڕەنگ، ڕەنگ تێر، ڕەنگ تاریك: کراسێکی ڕەنگ سووری تۆخی لەبەر دابوو. ٢- تەواو، وشك: حزبییەکی تۆخە.

تۆران (چ.) زویربوون، زیزبوون، ڕەنجان: ژنەکە بۆ چەندەمین جارە دەتۆرێ.

تۆز (ن.) ١- ئەندازەی کەم: تۆزێ مانوبووم. ٢- بابردەڵەی خاك، غوبار: دارستان تۆز کەم دەکات.

تۆز (ن.) ١- بابردەی خاكو خۆڵ کە بە هەوادا بڵاو دەبێتەوە: ئەم کتێبانە تۆزیان گرتووە. ٢- ئەندازەیەکی کەم، بڕێکی کەم: با تۆزێکی لێ تام کەم بزانم چۆنە.

تۆز (ن.) خۆڵ، گەرد: تۆزی سەر تەلەفزیۆنەکەم سڕییەوە.

تۆزێك (ئان.) کەمێك، نەختێك، هەندێك، بڕێك: تۆزێك پارەم دەست کەوت.

تۆسقاڵ (ن.) کەمترین ئەندازە، نەختۆکەیەك، تۆزۆکەك: تۆسقاڵێك بەزەییت پێم دابێ.

تۆڤ (ن.) تۆو: تۆڤێ خوزیکان شین نابیت.(پەندە)

تۆف (ن.) ١- سەرمای زۆرو بارینی بەفرو باران.٢- هەڕەت، تاف، سەردەم: لەتافی لاوێتیدا زۆر ئازا بووم.

تۆف (ن.) ١- هەڕەت، تاف: لاوەکە لە تۆفی لاویدا لەسێدارە درا.٢- کڕێوە، باپێچ: زستانێکی باراناویو کڕێوەو تۆفە.

تۆفان، لافاو: لە هەندێ ناوچە تۆفان زوو هەڵدەکات.

تووشو شووم (ئان.ل.) سەختو ناخۆش: گەلێ رۆژگاری تووشو شوومان بەسەر

داهاتووه.

تۆقاندن (چ.) ترساندن، تیرۆرکردن، زراوبردی کردن: تۆقاندنی دوژمن کۆڵی به کورد نەدا.

تۆڵه (ن.) تۆڵه، وەرگرتنا مافەکێ خواری: کوردان تۆلا خۆ ل دوژمنی ڤەکر.

تۆمارکردن (چ.) نووسین له پەڕو دەفتەر دا: تێبینی یەکانم تۆمار کرد. قەید کردن: ناو کوڕەکەم لەمەکتەب تۆمار کرد.

تۆو (ن.) ١- تۆ: گەنم به تۆو دەچینرێ. ٢- سپێرم: منداڵ له سپێرم و هێلکەوه دروست دەبێت.

تۆی دووبەرەکی (ن.ل.) دوژمنایەتی لەنێوان چەند هۆزێك یان چەند کەسێك: تۆی دووبەرەکی وڵاتی وێران کرد.

توانا (ن.) ١- توانست، هێز، تاقەت: توانای من بەقەد ئەو کاره نییه. ٢- ناوه بۆ نێرینه. توانا خەڵکی دێکەی ئەوبەر.

توانەوه (چ.) تاوانەوه، لەرەقیەوه بۆ شل، حەل بوون: بەفری شاخ توایەوه.

توانج (ن.) سەرکۆنه، تانەو تەشەر، تیر وپلار: توانج گرتنه خەڵك کارێکی دزێوه.

توانین (چ.) توانست، له وزەدا بوون، تاقەت بەسەردا شکان شەنگ: ئەم کاره توانینی باشی دەوێ.

توند (ئاك.) بەتاو، بەهێز، بەگوڕ، خێرا، به تین: بایەکی توند هەڵیکرد.

تووتن (ن.) رووەکێکی گەڵا پانه بەداو دەکرێ بۆ جگەره بەکاردێت: تووتن زیانی زۆره.

تووڕەبوون (چ.) زیزبوون، سل بوون: کوڕەکه له باوکی تووڕەبووه.

تووش (ئان.) ١- هەوای زۆر ساردو باراناوی: هەورێکی تووشی هێناو دواتر دایکرده باران. ٢- پیاوی بێ ئاکارو خولق نەخۆش: پیاوی تووشو تووڕه کەس بەلایدا ناچێ.٣- ئەسپی چەمووش: ئەسپی تووش کەس بەلایدا ناچێ.

تووشبوون (چ.) بەرهنگاربوون، بەرکەوتن، پێڤەچوون: بەرەڤان تووشبوو.

تووشهاتن (چ.) ١- ڕووبەڕوو بوونەوەو بەیەك گەیشتن: لەبازاڕ تووشی هاتی؟

۲- گرفتارو گیرۆده بوون: ئەو خۆی وانییە، تووش هاتووە.

توون (ن.) ١- ئاگردانی گەرما: توونی دیوەخانەکە ڕێکخرایەوە. ۲- وەکو جەهەنەم: نەی کەی بە توون.

تویکڵ (ن.) تۆکڵ، توفل، تێخۆڵ، بەرگ، قەپێلك: تویکڵی زەوی لە چەند چینێك پێکهاتووە.

تێ گەیاندن (چ.) ١- فێرکردن: مامۆستا وانەکەی تێگەیاندین. ۲- حالی کردن: ئێستا لەژیان تێگەیشتم.

تێ کۆشین (چ.) تە تە لادان، ماندوبوون: تێکۆشینی گۆران بۆ ئەدەب زۆرە.

تێ هەڵدان (چ.) لێدان، شەق لێدان: زۆربەی کورد حەپس و تێ هەڵدانی دیوە.

تیایا (ئاك.) لەناویا، تێدا: ئەم ماستە موویەکی تیایە.

تێپەڕ (ن.ب.) ١- بوردن، رابردن: وەرە بێرەدا تێپەڕە. ۲- جۆرە فرمانێکە پێویستی بە بەکارە.

تێپەڕین (چ.) رۆیشتن، رەتبوون: سوارەکان بێرەدا تێپەڕین.

تێخوڕین (چ.) بەقەد دواندن، ڤیژاندنە سەر: تێخورین کارێکی ناشیرینە.

تیژ (ئان.) ١- خێرا، بەگوڕ، بەخوڕ: بایەکی تیژی لێ دەهات. ۲- بەمانای خواردنی ئەو شتانەی تامیان تیژە وەك بیبەر و بەهارات.

تیژکردن (چ.) ١- هاندان: دەستی لەتیژکردنی مەسەلەکە هەبوو. ۲- چەقۆ تیژکردن: زووزوو چەقۆی تیژ دەکرد.

تێر (ئان.) ١- ڕەنگی تاریكو تۆخ: حەزم لە ڕەنگی سووری تێرە. ۲- پڕ بە دڵ، تەواو: تا تێر تەماشای ئەو دەشتو دەرە نەکەین ناڕۆین، چونکە دیمەنەکان زۆر جوانن. ۳- زگ پڕ: دیارە تێری بۆیە نان ناخۆی.٤- پڕ، زۆر، مشە، مەند، زەوییەکە تێرە.

تێر (ئان.) تەسەڵ، تەژی، پڕ: دەستی ماندوو لەسەر سکی تێرە.

تیر (ن.) ١- ئەوەی بە کەوان دەهاوێشترێ: تیر چەکێکی کۆنە، ئێستا بەکار نایە. (ئان.) ۲- خەست، پەیت، تونـد: ماستاوی تیرو سارد لە هاویندا بەتامە.

تێر کردن: مرۆڤی چاوچنۆك تێر کردنی ئاستەمە.

تیر هاوێژ (ن.)	١- ئەو کەسەی تیر بە کەوان دەهاوێژێ: لە شەڕە کۆنەکاندا هەمیشە تیر هاوێژەکان لە پشتەوە دەبوون. ٢- کاریگەریو حەسادەتی چاوی خەڵك. وە بەر تیری مام خدری چاوپیس کوتییە.
تێروتەسەڵ:	بە تێروتەسەلی ڕووداوەکەی بۆ گێڕامەوە.
تیرۆك (ن.)	لەدارە بۆ نان پان کردنەوە: تیرۆکەکەی شکا.
تێربوون:	تێر بوونی هەموو کەسێك ئاسان نییە.
تیرەشان (ن.ل.)	دروست کردنی شانە لە دەمی دەفرەوە راست بۆ دواوەی دەفرەکە.
تێرخورادن:	تێر خواردن بۆ جەستەی مرۆڤ بە سوودە.
تێرکردن (چ.)	زگ پڕ کردن: ژیان هەر تێر کردن نییە.
تیرێژ (ن.)	تیڕۆژ، تیڕۆژك، تیشك، هەتاڤ: خۆ نەدە بەر تیرێژا رەشەمەھ و تیرمەهێ.
تێگەهشتن (چ.)	زانین. تێگەهشتن بەری هەر تشتەکی دەبیە.
تێگەیشتن (چ.)	حاڵیبوون. فامین: تێگەیشتنی پرسیار نیوەی وەڵامە.
تێڤە (ئام.)	تێدا، تێیدا، د ژوورڤە: ئەو کۆلکێ مریشك تێڤە هەڕفت.
تیڤل (ن.)	توێکڵ، قەپیلك، پەلك. تیڤلی هەناری مفایە.
تێك چوون (چ.)	١- خراپ بوون، شێوان و بلاوبوون: پرسیارەکەم لێ تێك چوو. ٢- لەباری ئاسایی لاوان: مێشکی تێك چوو.
تێکۆشان (چ.)	خەبات، هەوڵدانن کۆشش: تێکۆشان بۆ گەلو ولات سەرفرازییە.
تێکۆشان (چ.)	هەوڵدان، تەقالا کردن: بە تێکۆشان دەگەینە ئامانج.
تیکە (ن.)	پارچە، لەت، پاروو: تیکە نانێکم بە ماست خوارد.
تێکەڵ (ئان.)	تێکەڵە، تێکەلاو، دووتشتان یان پتر بکەنە دناڤ ئێکدا: قوتابخانا تێکەڵ یا کوڕو کچانە.
تێکەڵکردن (چ.)	١- ئاوێتەکردن: ڕەنگی خۆڵەمێشی لەتێکەڵکردنی ڕەنگی ڕەشو سپییە.٢- لێکدان: تێکەڵکردنی قوتابخانەی کچانو کوڕان دیاردەیەکی شارستانییە.

تێکدان (چ.) ١- خاپوور کردن، رووخاندن، بەسەریەکداهێنان: زۆربەی ئەو گوندانەی کە ڕژێمی بەعس تێکی دابوون چاك کراونەتەوە. ٢- ئالۆزکردنی کاروبار: بۆ بەرژەوەندی خۆت کار لە خەڵکی دی تێك مەدە. ٣- سەر لێشێواندن، بە لا ڕێدا بردن: رووداوەکە تێکیدام ئەگینا من خۆم بۆ سیمینارەکە ئامادە کردبوو. ٤- راوەشاندن، شەقاندن: شرووبەکە باش تێکدە؟ ئینجا بیخۆرەوە.

تێکڕا ( ) بەیەکەوە، گشت: باتێکرا هەوڵی ئاشتی بدەین. ئەم بارە تێکڕا بەچەندییە؟

تێکسمڕاو (ئان.) کەتە، تێك چەقی، تێکچڕژاو، پڕو بەهێز: زانا کوڕێکی تێکسمڕاوە.

تیمار (ن.) ١- دەرمانی برین: بریندارەکە تیمار کرا. ٢- ناوی دوو دێیە لە قەرەداخو سووورداش: برادەرەکەم خەڵکی دێی تیمارە. — کردن: تیمار کردنی برین پێویستە.

تیمارکرن (چ.) دەرمانکرن، دەرمانکردن، چارەکردن. ئەڤ برینە پێدڤیە بێتە تیمارکرن.

تین (ن.) ١- هێز، توانا، وزە، تاقەت: تینی تیا نەماوە. ٢- گەرمای تاو یان ئاگر.

تینوو (ئان.) مرۆڤ و گیانلەبەرو ڕووەك کە پێویستیان بە ئاو هەبێ: درەخت کە تینوو بوو وشك هەڵدێ.

تینوو (ئان.) هەر گیانداریٚ بیٚ ئاو بیٚ: نەمامەکە تینووە ئاوی بدە.

تینووەتی شکاندن (چ.) ویستی زۆر بۆ شتێك، تینووی زانست، تینووی فێربوون، تامەزرۆو داخوازێکی زۆر بۆ شتێك هەبوون: ئەژدیهاك تینووەتی بە خوێنی مێشکی لاوان دەشکان.

تینووێتی (ن.و.) بیٚ ئاوی و تینوو: تینووێتی ناخۆشە.

تێهن (ن.) گەرماتیا ئاگری، گەرماتیا رۆژێ، تەوژم: تێهنا هەتاڤا پاییزو بهاران یا خۆشە. _ پێدڤییا لەشی بۆ ئاڤێ: تێهنا من ب ئاڤا گەرم ناشکێت.

تێورکان (چ.) تێمروکان، تێئالان. تێلەکان تێکورکاون.

تیوری (ن.) بیردۆز: تیۆر زانست نییە.

تێوڵین (ن.) تێگوشین، تریتە، نان لە چێشت گوشین: تێوڵینەکەم خوارد.

نەستەق (ئان.) جوان، رێك، قسەی نەستەق و پەند یەك شت نین: ئازاد قسەی نەستەق دەکات.

ج

جاجم (ن.) تەنراوێکە لەخوری مەڕ یان بزن دروست دەکرێ بەخۆدادەرێ: جاجمەکە جوان چنراوە.

جادوو (ن.) سیحر: هیچ کارێك بەجادوو سەرناکەوێ.

_ کەر (ن.ب.) سیحرباز: جادووکەر باوەڕیان نی یە

جار (ن.) ١- کەرەت، هەل: دووجار هەڵەم کرد. ٢- وەخت، کات: جارجار دەچیتە دەشتەوە. - ێك (ئان.) یەك جار: بۆ جارێك قسەی باش بکە. زۆر - (ئان.) گەلێ جار، چەندین جار: زۆرجار ئامۆژگاریم کرد.

جاران (ئاك.) پێشان، کاتی خۆی، لە پێشاندا، لە رابردوودا: جاران خزمایەتی بەهێز بوو.

جاڕدان (چ.) بانگەواز، بانگ کردن، ڕاگەیاندن، گاشە، هەرا و هەنگامە: دوژمن هێرشی جاڕ دا بۆ سەرمان.

جاڕچی (ن.ل.) ڕاگەیەن، ڤاوکەر بۆ دەنگوباسێك: جاڕچی هات.

جاروبار (ئاك.) هەندێك جار، کەم کەم: جاروبار سەردانیان دەکەم.

جاریۆتەر (ئاك.) جارێکی تر: جاریۆتەر وشەیەکی هەورامی یە.

جاسوس (ن.ب.) زواتگیر، خەبەر دز: (هەموو کاتێ جاسووس هەبووە).

جان (ن.) گیان: پێشمەرگە جانفیدانە. (ئان.) جوان، رند، خن، گەنج: سویلاڤ تشتەکێ جانە: بەشەستی زولفو رووی ماهی وەکو ماهی گرفتارم. گەهی دڵ گەستەی مارم، گەهێ جان خەستەی نارم.(حاجی قادری کۆیی)

جانتا (ن.) جانتا جوانەکەم کری.

جەژن (ن.) ١- خۆشــی لەبۆنــەکانی نەتــەوە: جــەژنی نــەورۆز پــیرۆزە. ٢- خۆشــی لــە بۆنــەکانی ئــاینی: جــەژنی قوربــان هــی اسماعیــل پێغەمبەرە.

جەرگ (ن.) جگــەر، کــەزب: منـــداڵ وەك جـــەرگ وایـــە._ بـــڕان (چ.) بەسەرهاتی پڕ لەخەم، بـوونی بـەڵای گـەورە: بەشـەهیدبوونی رۆڵەکـەی جـەرگی بـڕا. جـەرگ سـووتان: کـۆچ کـردن منـداڵ مردن، لێی مەگرە ئەو جەرگی سووتاوە.

جەرگە (ن.) ناوەڕاســت، دوڕ: جەرگــەی شــار شــوێنی ئــەم دوکانانــەی لــێ نابێتەوە.

جەسوور (ئان.) مەرد، ئازا، زیرەك، لێوەشاوە: کورد گەلێکی جەسوورە.

جەلەب (ن.) جەلەبێکی زۆریان بـەر تۆپبارانەکـە کـەوت. (رانەمـەڕ.)، ئـەو قەسابەی جەلەبە نەك قەسابی گۆشتفرۆش.

جەم (ئاك.) نك، دەڤ، کن، لا. نەچە جەم مە بە.

جەناب (ئان.) بەرێز، گەورە، قوربان: جەنابی وەزیر سەردانی کردین.

جەنجەرە (ن.) جەنجەڕ، تەوری چکۆڵە: جەنجەڕەکەی ماڵی ئاسۆ شکاوە.

جەنگ (ن.) شەڕ، هەراو لێکدان، ئاژاوەو پشێوی، ئاشوب: جـەنگ کاریگـەری خراپی لەسەر دەروونی کۆمەڵگاوە دەبێ.

جەنگاوەر (ن.د.) شـــەڕکەر، چـــەکداری بەشـــداربوو لـــە شـــەڕ، پێشـــمەرگە: جەنگاوەری کورد ئازان.

جەنگی گێتی (ن.ل.) شەڕی جیهان، دوژمنایـەتی: جـەنگی جیهانی یەکـەم لـە سـاڵی ١٩١٤ هەڵگیرسا.

جەور (ن.) ستەم، زۆرداری: خەڵك لە زمانی جەورو ستەم بە ئاگا هـاتووە، زیاتر خەڵك ناترسێنێ.

جەوهەر (ن.) هونەر و لێ هاتن: جەوهەر لەچاوی دا دیارە.

جرِوجانەوەر (ن.ل.) دەعبـــا، گیانلەبـــەر، مـــێش و مەگـــەز، ئـــەم شـــوێنە پـــڕی جروجانەوەرە.

جریوه (ئاك.) ١- بریسكه، ورشه، تیشكدانەوه: ئەستێره جریوەیان دەهات. ٢- دەنگی مەل: جریوەی مەل خۆشه.

جگه (ئام.) بێجگه، تەنیاهی نەبێ، جیا، جودا: نامەكانم بۆ هات جگه لە نامەی تۆ.

جگەره (ن) جغاره، سیگار: جگەرەكێشان بە زیانە.

جگەرەكێشان (چ.) جگەرەخواردن: جگەرەكێشان زیانی بۆ باری تەندروستی زۆره.

جل (ن.) ١- بەرگو لیباس، جلك: پێش دەستپێكردنەوەی قوتابخانە جلی بۆ خۆی كڕی. ٢- ئەوەی لەسەر پشتی بارەبەره، كورتان:

جڵەو (ن.) هەوسار، قامچی لكاو: جڵەوی ئەسپەكە بگره.

جڵەوشل كردن (چ.) بەرەڵاكردن: جڵەوی بۆ خەیاڵی شل كردبوو.

خۆ دانەدەست: زیاتر لەگەڵی بدوێ شل دەكات

جڵەوكێش (ن.ل.) سەركێشیكردن، سەركردایەتی كردن: ئازاد جڵەوكێشی خزمان دەكات.

جلك (ن.) جل، جلوبەرگ: بنیات داره جل ستاره.(پەنده)

جنێو (ئاك.) جوێن، قسەی ناشیرین، جوون، خەبەرێت ناخۆش: جنێو فرۆش مەبه.

جه (ن.) شـــوێن، جـــێ، جێگـــا: بـــزن بـــۆ شـــەڤەكێ جهـــێ خـــۆ خۆشدكەت.(پەندە)

جهان (ن.) جیهان، گێتی، دنیا، دونیا.

جۆ (ن.) جـۆك، جۆگـە: سـەرۆكانی یـا شـێلی بیـت ئاڤـا جۆیـان زەلال نابیت. (پەندە) خوون ژ دال جۆجۆ رەوان تـێ، وەك عـەقیقێ ئەرخـەوان تـێ لێ ژ دەسـت سـەلوا جـوان تـێ، ئـەو شـەپالاٚ شەنگوشۆخ (وەلایێ جزیری). (ن.) جەه: جۆ دەكرێتە نان.

جۆت: ١- دوو، دوو تاك، جمك، جووت: ژمارەی جۆت ئەو ژمارەیە كە بە سەر (٢) دابەش دەكرێت.

جۆر (ن.) تەرز، شێوە، ڕەنگ، چەش، بابـەت، تـەحر: كارگەكـەیان چـەند جۆرە مافوورێك بەرهەم دەهێنێت.

جۆش (ن.) كوڵ، قوڵپی ئاوی گەرم. ئەو زۆر بەجۆش كەوت.

جۆش سەندن (چ.) ١- گەرمبوونی ئـاو، گـەرمبوون: ٢- گـەرم بـوونی كـۆڕی بـەزمو مۆسیقا: تەگبیر كردن بەبێ دەنگ، جۆشێك بدەن وەكو هـەنگ ئەسبابی شەڕ پەیا كەن، تۆپو تفەنگو هاوەن (حاجی قادر)

جۆگە (ن.) ئـاورێ ی باریـك، جۆگەلـەی ئـاو: لەجۆگەكـە دا دەسـتنوێژم شووشت.

جواڵ (ن.) جهال، جواڵ گوشێكە لە موو دروست دەكرێ.

جوامێری (ن. و.) ئازایەتی و پیاوەتی: جوامێریی كورد لە ڕادەبەدەرە.

جوان (ئان.) ١- قەشـەنگ، دەلال، ڕازاو، شـەپاڵ، شـەنگ، شـۆخ، رەنـد، جـان، رەنـدە، سـپەهی، خـن: كچـێكی جـوان بەدەركـەوت. ٢ – لاو، گـەنج، تازەپێگەیشـتوو: كـوڕە جوانـەكان دەستەدەسـتە بـەرەو هەنـدەران دەڕۆن. ٣- پەسـند: مامـە پـیرە ئامۆژگارییـەكانی جوانن. ٤- ناوی كچانە: جوان هاتە ئێرە.

جوانەمەرگ (ئان.) كەسێ بەگەنجی بمرێ: كورد شەهیدانی جوانەمەرگی زۆرە.

جودا (ئان.) جیاواز، جیا، جوێ: مـن زووتـر دێمـەوە چـونکە کـارم جودایـە لەوان.

جودا بوونەوە (چ.) ١- جیا بوونەوە، لەیەك بوونەوە: جودا بوونەوەت لـە بـرادەری خـراپ کـارێکی باشـە. ٢- تـەلاق: ئـەوان بـە یـەکجاری لەیـەك جوودابوونەوە.

جوداکردنەوە (چ.) هـاوێرکردن، جیاوازکردنـەوە، لەناویـەك دەرهێنـان: کتێبـەکانم لە یەکتر جودا کردنەوە.

جونبوش (ن.) کەیف و زەوق و جوولان: منداڵەکانی هێنایە جنبووش.

جونەیهی ئیستەرلینی (ن.ل.) ناوی پارەیە بەریتانیـە: سـەد جونـەیهی ئیستـەرلینیم خـەرج کرد.

جووت (ئاك.) ١- زەوی کـێلاّن بـە گـا جـۆت: ئـازاد جـووت دەکـا. ٢- بـۆ شـتێك دەوترێت دوو دانە بێت (ئان.) جووتێك گۆرەویم کڕی.
٣- زەوی کێلاّن: جووتێکی باشی کردووە.

جووتیار (ن.) جۆتیار، جووتکار، کەسـێ کـە خـەریکی کێلاّنـی زەوی‌و وەبـەر هێنانییەتی: جووتیارەکە زەوی دەکێڵێ.

جووقە (ن.) هەست و خوست، دەنگ ونڕاو تقە: جووقەی لێ بڕاوە.

جوولاّن (چ.) بزووتن، تەکان، لڤین، بزاوت: تا تـەواو بـوونی کۆڕەکـە نەمـدی بجوولێ.

جوولاّندن (چ.) بزوانـدن، تەکانـدان: شـیعرەکەی دڵ‌و دەروونـی هـەموومانی جولاّند.

جووڵە (ن.) بزووتن، تەکانەخواردن: بەرانبەرم دێت بێ جووڵە بن.

جێ (ن.) ١- شـوێن، جێگـا: کـەرکووك جێـی لـە دایـك بوونمـە. ٢- بـەش: گۆشتەکە جێ جێ هەڵگرە.

جێ (ن.) شوێن، جێگا: لە جێی شێران ڕێوی دەکەن گێران.

جێ شانە (ن.ل.) ناوی گوندە: جێشانە گوندێکە لە کوردستان.

جێ نزرگە (ن.) شوێن، هەوار، گۆڕی پیاوچاکان، جێی نزا و پاڕانەوە: کوردستان زۆر جێ نزرگەی پیاوچاکانی تیایە. سەرچاك، چاك.

جیاکردنەوە (چ.) ١- جیاکردنەوەی دووشت، دوورخستنەوە: خۆی لەنیشتمان جیاکردەوە. ٢- جیاوازی لە نێوان دووان: جیاواز: جیاکردنەوەی ئەو دووە زۆر یارمەتیدەرە.

جیاوازی (ن.د.) جودایی، جیاکردنەوە: جیاوازی چییە؟ لەنێوان ناوی واتایی و بەرجەستە.

جیڕە (ن.و.) دەنگێکە لەهەندێ شت دێت: بەردەوام جیڕەی قەلەمی دەهات.جیڕەی دەرگا کۆنەکە بێزاری کردووین.

جێگا بریتی، پایە: شوان لە جێگای باوکی دایە.

جێگە: شوێن ئەوان بێ جێگەن.

جێنشین (ن.) ١- نیشتەجێ بوون: عەرەب بە زۆر جێنشینی کەرکووك کران. ٢- خەلیفە: چوار جێنشینەکە لای هەموو کەسێك ناسراون.

جیهان (ن.) ١- دونیا: جیهان پانو بەرینە.٢- ناوی ژنانە: جیهان ژنێکی کابانە.

جیهان (ن.) دونیا: لە دوو جەنگی جیهانیی بەشداریکردووە.

جیهانگیر (ن.ل.) ١- گێتی گر، بۆ شاهەنشایانو هەوریش بەکار دەبرێ. جەنگیزخان ناسراوە بەجیهانگیر. (عەولەمە). ٢- ناوی کوڕانە: جیهانگیر کەسێکی ڕووناکبیرە.

چ

چ (ئام پ.) چی.١- چ بکەیە کارێ ئەو دێ هێتە خارێ (پەندە).٢- تە چ گۆت؟

چ (ج.ب.) ١- لە جێگای (یان) دێت: چ بخوازی چ نەخوازی. ٢- چەند: چ خۆشە ئازادبوون. ٣- بۆ پرسیارکردن: چت گووت؟ ٤- هیچ: چ جاران نەچوومە. ٥- لە دوای وشەوە بۆ بادانەوە: ئەم هیچ ئەو هیچ.٦- وشەی حاشا، بە واتای نەو: تۆ دەچیت بۆ شا، چ.

چا (ن.) ١- باش : چا بوو هات. ٢- چای: چای سیلان باشترین چایە. ٣- باش بوونەوە: نەخۆشەکە چاك بۆوە.

چاپەمەنی (ن.د.) بلاڤۆك، ئەو شتانەی لە چاپخانە بلاّو دەکرێتەوە: چاپەمەنی کوردی زیادی کردووە.

چاپووك (ئان.) زیرەك، ئازا، وریا، چەڵەنگ، زرنگ، لێهاتوو، گورچو گۆڵ: منداڵی چاپووك خۆشەویستە.

چادر (ن.) خێوەت، خێمە: لە سەیران چادرەکەمان هەڵدا.

چار (ئان.) ژ چوار، پشتی سێ و بەری پێنجێ دهێت.١- ئیمپریالیزمێ کوردستان کریە چار پارچە. ٢- ساڵ چار وەرزە.

چار ناچار ( ) بێچارە، تەنگاو: ئەو ناچار بوو بڕوات. چار: چارەسەر، تەبیعەت چاری نییە.

چارە (ن.) ١- دەرەتان، هەل، بوار، فرسەت: ئەگەر چارەم هەبێ ناچم. ٢- بەخت، تالأ، نێو چاوان: دیارە لە چارەمدا نەبووە، بۆیە وەرنەگیرام. ٣- عیلاج، چارەسەر: دەبێت بەزوویی چارەیەك بۆ کێشەکەمان بدۆزینەوە.

چارەنووس (ن.) ١- بـەختو هـات: چارەنووسـی وابـوو. ٢- ئاینـدە، دوا ڕۆژ: دەبێ گەل خۆی چارەنووسی خۆی دیاری بکات.

چارپایە (ن.ل.) تەختی لەسەر نووستن: منداڵەکە لەسەر چارپایە نووستووە.

چاڤ (ن.) چاو، چەعف، چەهڤ. دیتنا چاڤان سۆتنا هناڤان (پەندە).

چاك (ئان.) باش: کاری چاك دڵخۆشکەرە.

چاك بەلاداکردن (چ.) قولێ شاقەڵ هەڵماڵین، بەگورجی دەست بـەکار بـوون. کوڕانی کورد چاکیان کرد بە لادا.

چاك بوون (چ.) چابوونەوە، لە نەخۆشی هەستانەوە.

چاك: سەر قەد نزارگە. دەچنە سەر چاکی.

چاکبین (چ.) دڵ روون، گەشبین، هزر باش: چاکبینی سەرمان دەخات.

چاکە: چاکە لە خراپە باشترە.

چاکەکردن: چاکە کردن ئەنجامی باش دەبێت.

چاکردنەوە (چ.) چاکردنەوەی شتی خرابوو: تەلەفزیۆنەکانم چاکردنەوە.

لێ چاکردن (چ.) تێکەڵاوکردنی نێرو مێی ئاژەڵان بـۆ زاوزێ: ماینەکەیان لە ئەسپەکە چاکرد.

چاکی (ن.و.) + ی: باشی، چاکە: چاکیێ بکەو ب ئاڤێدا بەردە.(پەندە)

چاڵ (ن.) قۆڵت، بیر، قۆپاو، رۆچوو: ئاگادار بە نەکەویتە چاڵەوە.

چالاکی (ن.د.) چوستی، لەش سووکی: ئەو زۆر چالاکە.

چاندن (چ.) ١- تۆو بەزەوی کردن، ڕوانـدن: چ بچێنی ئـەوی دەدووری. ٢- چەقاندنی شەتڵ و نەمام: نەمامەکە جوان بچێنە.

چاو (ن.) ١- دیدە، چاڤ، ئەندامی دیتن: هەر چـەندە بـە تەمەنـە بـەلاّم چاوەکانی باشن. ٢- پارەی مەغۆڵەکان. (ك.) ٣- بە دووبـارە کردنـەوەی (چـاو چـاو)، تەماشـاکە: چـاو چـاو چ نمرەیـەکی بەرزی وەرگرتووە. چاو باز: ئاشقە چاوبازەکە هات.

چاو تێ بڕین (چ.)	مێزکردن، سەیرکردن، تەماشاکردن، تەماح تێ کردن: چاوی دە دیمەنەکە بڕیوە.

چاو شۆڕ (ئان.)	خەجاڵەت، چاو بەرەژێر، تەریق بوونەوە، کەسێك کە کارێکی خراپی کردبێ: هەوڵ بدە چاوشۆڕی کەس مەبە.

چاو لێ کردن (چ.)	لاسایی کردنەوە: چاوی لە ڕەوشتی باش کردەوە.

چاو نەترس (ئان.)	ئازا، بە جەرگ، بوێر، دەست دانەهێن. بەڕاستی پێشمەرگە چاونەترس بوون.

چاوئێشە (ن.د.)	ژانی چاو، نەخۆشی چاو: چاو ئێشەی منداڵەکەم چارەسەر کرد.

چاوتەنگ:	برسی، ڕژد، هین چاو تەنگە.

چاوترسێن:	ترسێنراو، منداڵەکە چاو ترسێن کراوە.

چاوەڕوان (ئان.)	بریتییە لە زۆر چاوەڕانیکردنی کەسێك بۆ شتێك: هەر چاوەڕوان بووم، بەڵام بێهودە بوو.

چاوەڕوان کردن (چ.)	چاوەڕێ کردن، چاولەڕێ بۆ هاتن: چاوەڕوانکردن بارێکی دەروونی پڕ نیگەرانییە.

چاوتروکاندن:	ماوەیەکی زۆر کورت، گەلی کورد لە چاو تروکانێکدا رژێمی بەعسی ڕامالّی.

چاوترووکان (چ.)	ماوەیەکی زۆر کورت، چرکەیەك: بە چاوترووکانێك کارەکەی جێبەجێ کرد.

چاوەش (ن.)	١- گۆرانیبێژ، شایەری هەڵپەرکێ، زوڕنا ژەن: چاوەشێکی باشیان بۆ شاییەکە هێنابوو.
٢- باش چاوەش و سەر دەستەی چەند کەسێك، پلەیەکی ئەفسەری کۆنە.

چاوەش:	ئاهەنگ گێر، هاجەش شایەر، چاوەشەکان ئاهەنگیان گێڕا.

چاوەچاو:	چاو گێڕان، پیاوەکە چاوە چاویەتی.

چاوەوەڕوان:	چاوەڕێکەر، جۆرە یارییەکی منداڵانە، چاوەڕوانی ناخۆشە.

چاوتێبڕین:	سەیرکردن، تەماشا کردنی حەرام، چاو تێبڕین لە ماڵی خەڵکی باش نییە.

چاوتیژ: باش دەبینێ، ئازاد چاوی تیژە.

چاوتێر: مەرد، سەخی،سیروان مرۆڤێکی چاو تێرە.

چاوپۆشی (ن.ب.) بریتییە لە بووردنی تاوانی یەکێك: مرۆڤی ڕۆشنبیر چاوپۆشی لە هەڵەکانی خەڵکی دەکا.

چاوپۆشین: بهرون، چاو پۆشین لە کاری خراپ باش نییە.

چاوپیس: چاو پیسی ڕەوشتێکی باش نییە.

چاوپێکەوتن: دیدار، ڕۆژنامەنووسەکە چاوپێکەوتنەکەی ئەنجامدا.

چاوجوان: کەسی چاوجوان، منداڵەکە چاوی جوانە.

چاودێر: ئاگا لێبوو، چاودێریکردنی منداڵ گرنگە.

چاودێری (ن.و.) چاو لەشت بۆ ئاگاداری: چاودێری قوتابی یەکان بکەن.

چاوڕەش: براکەم چاوی ڕەشە.

چاوشارکێ: منداڵان چاوشارکێ دەکەن.

چاوچنۆك (ئان.) ڕژد، ڕەزیل، چاوبرسی، بە تەماح، بەئیرەیی: مرۆڤی چاوچنۆك کەس خۆشی ناوێ.

چاوچنۆك: ڕژد، مرۆڤی چاوچنۆك پەسند نییە.

چاوقایم: بێ شەرم، منداڵەکە چاو قایمە.

چاوکاڵ: نازدار کچێکی چاو کاڵە.

چاوکوێر (ئان.) نەدیتوو، نابینا: دەستی چاو کوێران بگرن.

چاونەترس: ئازا، بوێر، مرۆڤی چاو نەترس خۆشەویستە.

چاویلکە: عەینەك، باپیرەم چاوی کز بووە چاویلکە لە چاو دەکات.

چەتاڵ (ن.) چەنگاڵ: چەتاڵ بۆ خواردن بەکار بێنە.

چەتەوڵی (ن.و.) ڕێگر: خۆزگە چەتەوڵی نەدەما.

چەتوون (ئان.) ١- خوێڕی، ناکەس، بەد: تووشی پیاوێکی چەتوون هاتم. ٢- شیم: ئەو منداڵێکی چەتوون بوو.

چەپ (ئان.) دژی ڕاستە: دل دکەڤیتە لایێ چەپێ ژ سینگێ مرۆڤی. (ن.) پێچ.

چەپۆك (ن.) پانایی دەست: کە وای گوت چەپۆکێکی لێ دا.

چەپەڵ (ئان.) گـەمار، پـیس، چـڵکن، گنجـاوگنج، قرێـژ: ڕق هـەلگرتن خەنجەرێکی چەپەڵە هەموو ڕۆژێك لە دڵتی دەدەی.

چەخماخ (ن.) ١- چەرخی ئاگرپێکردن: کورد چەخماخی دروست دەکرد. ٢- متەنەزمەی تفەنگ: چەخماخی تفەنگەکە ژەنگی گرتووە.

چەخماخ سازی (ن.و.) دروسـت کردنـی چـەخماخ و کارگەکـەی: چـەخماخ سـازی لەسلێمانی هەبوو.

چەرخ (ن.) ١- زەمانـە: چـەرخی زوڵـم و سـتەم ئـاوا بـوو. ٢- سـەد ساڵ: چـەرخی حـوکمرانی مێژوویەکـە. ٣- چـەخماخ: چـەرخە کۆنەکەی فڕێ دا.

چەرموو (ئان.) سپی. دان چەرموو ڕۆمانێکی جاك لەندەنە.

چەرین (چ.) لەوەڕین، گیانلەبەری گیـاخۆر کـە گیـا دەخـوات: شڤانی پـەز برە چەرینێ. گاڤانی گاڕان برە چەرینێ. (پەند)

چەسپاندن (چ.) جێگیرکردن، سەقامگیربوون، شوێن گرتن: توانـا لـە مەیـدانی خەبات خۆی چەسپاند.

چەشن (ن.) جۆر، تـەرز، وێنـە، ئـاوا: بـەفرین چـەند چەشـنە قەڵـەمێکی کڕی.

چەقۆ (ن.) کێرد: قەلەمبڕیش چەقۆیە.

چەك (ن.) ١- ئـامرازی شـەڕو جـەنگ: کاریگـەرترین چـەکی سـەردەم زانستو زانیارییە. ٢- ئەو بەلگەیەی پارەی پێ وەردەگیرێ: پارەکەم بە چەك بۆ ناردووە.

چەکبازی (ن.) کـاری جـەنگاوەری‌و چـەك هـەلگری: چـەکبازی کـارێکی ناشارستانییە.

چەکدار (ئان.) چەك لەدەست : چەکدارەکە سەرپێچی یاسای کرد.

چەکمەچ (ن.) چەکمەچـە، خزینـك: مێـزا ب چەکمەچـە باشـترە ژیـا بـێ چەکمەچە.

چەکوش (ن.) چەکووچ: کاوەی ئاسنگەر بە چەکووش ئەژدەهاکی کوشت.

چەڵەمە (ن.) گرفت، کێشە، بـەلا، ناخۆشـی، دەرد، هـەرا: بـۆ هـیچ کەسـێك مەبە چەڵەمە.

چەم (ن.) چۆم، چۆلاو، گۆم، گۆماو: چەم بێ چەقەڵ نابێ.

چەمانەوە (ج.) داهاتنەوە، کۆمانەوە، کوورپبوونەوە، بەرەو خوار لار بوونەوە، داهێنانەوە: چەمانەوەی پشت نیشانەی پیرییە.

چەماندن (چ.) نزمکرن، نەویکردن، هێنانە خوارەوە، دچەمێنن (کاری ئێستایە): هەمی سەرێ خۆ بۆ یاسایێ دچەمینن.

چەمچەماڵ (ن.ل.) شارۆچکەیەکی باشووری کوردستانە: چەمچەماڵ کەوتۆتە نێوان شاری کەرکوك و سلێمانی.

چەند (ئان.پ.) بۆ پرسیارێ ژ ژمارەی دهێتە کرن و بەرسڤا وێ ب ژمارەیە: قوتابخانا هەوە چەند پۆلە؟

چەند (ج.پ.): چقاس، پرسیاری پێ لە دەستنیشانکردنی ڕادە دەکرێ: ئێوە چەند کەسن لێرە؟

چەند (چ.ب.) چەنی، وشەی پرسە: چەند کەس هاتن؟

چەوت (ئان.) لار، خوار، دژی ڕاست: ڕوانگەی بۆ ژیان چەوتە.

چەوت (ئان.) هەڵە، ناڕاست، ناڕێك، لار، خوار، چەفت: کاری چەوت مەکە.

چەور (ئان.) ١- ڕوونـاوی، شـتێك ڕۆنـی پێـوە بـێ: خـواردنی شـێوی زۆر چەور بۆ تەندروستی باش نییە. ٢- دەوڵەمەند، پارە دار: موشتەرییێکی چەورمان بۆ هات.

چەور کردن (چ.) ١- هەنین بەڕوون، ڕوون تێدان: بۆ خاوکردنەوەی دەمارەکانی، پشتیان چەور کردبوو. ٢- لێدان: کە هەندێکم چەور کردی، تەمێ دەبی. ٣- پارەو بەخشین پێدان، پارە پێدان: چەوری کە وازی لێبێنە.

چەوسانەوە (چ.) ئازاردان، زەحمەت دان: کورد تائێستا دە چەوسانەوە. چەوسانەوە دیاردەیەکی نامرۆڤانەیە.

چەوسێنەر (ن.) ستەمکار، زاڵم، جەور: هێزی چەوسێنەر هەر دەڕووخێ.

چجار (ئاك.) چجارا، چجاران، هیچ جارێك: چجار باوەڕ ژ دەورینی نەکە.

چڕ (ئان.) ١- جـیڕ: نانەکـە چـڕە نـاجورێ. ٢- لێـرەواری پـڕ دار: دارستانێکی چڕە. ٣- بەدەستەوەنەدان : چڕ دەرپێ یە. ٤- بانگ کردن: بچڕە با بێت. ٥- بەستنی توند، شەتەك: چڕی دە با نەکرێتەوە. ٦- هەورازی رژد، چیای رژد: هەورازەکە چڕە. ٧- دەموچاو: بنوارە لەو چڕو چاوە. ٨- پاشگرە بەواتای بێژ: لاوك چڕە. ٩- گۆرانی، لاوك: چڕێ بچڕە.
١٠ - پووشکە، چیلکە: ژنەکە چڕوچیلکە کۆ دەکاتەوە. ١١- دەنگ، لەگەڵ شیر دەگوترێ: دەڵێی چڕی شیرە.

چرا (ن.) ١- ئاگر، رووناکی، لەمپا، لالە، چراو: ئەگەر کارەباش نەبێ لەبەر چرا دەخوێنمەوە. ٢- ناوە بۆ مێینە.

چرپاندن (چ) قسەکردن بە نەرمی، بەدەنگی سەبر: لەگەڵ خۆیدا دەیچرپاند.

چریسکانەوە (چ.) بریقەدانەوە، درەوشانەوە: ئەستێرەکان دەچریکانەوە.

چڵك (ن.) قرێـژ، کرێـژ، پیسایی سەر جلك‌و سەر: هەوڵ بدە جل‌وبەرگت بە چڵك نەکەی.

چڵکن (ئان.) پیس‌و پۆخڵ، قرێژاوی، گەمار، کۆتی، شتێ کە چڵکی پێوەبێ: تەنها شێت چڵکنن.

چمك (ن.) دامەن، شاقەڵ: چمکی کراسەکەم دڕاوە.

چنگ (ن.) لەپ، چەپۆك، پەنجەکانی دەستی مرۆڤ‌و گیانلەبەر: چنگە مێوژێکی برد.

چنین (چ.) جاران خەڵك بە کۆمەڵ دەچوون بۆ مازوو چنین.

چۆڕین (چ.) ١- ئاولێ تەواو بوون: ئاوی چەمەکە لە چۆڕینە. ٢- ئاولێهاتن: جلەکە ئاوی لێدەچۆڕا.

چۆك (ن.) ئەژنۆ: چۆك بۆ دوژمن دانانوێنین.

چۆڵ (ئان.) بەتاڵ: لە شوێنی چۆڵ تەنیا مەبە. — ەوانی: ژیان لە چۆڵەوانی خۆش نییە. — و هۆڵ: ماڵێکی چۆڵو هۆڵمان بینی. — پەرست: مام خدر چۆڵ پەرستە. — کردن: چۆڵکردنی شاخ لە پێشمەرگە خەوانی دوژمن بوو. — گە: لەم چۆلگەیەدا دانیشتیتن.

چۆڵ (ئان.) بێ دانیشتوان، کەسێ لەوێ نەبێ: دێهاتەکانمان چۆڵن.

چۆڵ (ئان.) شوێنی کەس لێ نەبوو، ئاقار، دەشت و دەر، سارا، بیابان: ماڵەکەمان چۆڵ بوو.

چۆلەکە (ن.) تەیرێکی بچوکە، کێشکە: بەیانیان چریوەی چۆلەکە دێت.

چۆم (ن.) چەم، رووبار: چۆمی خاسەی کەرکوك ئاوەکەی کەمی کردووە.

چۆنیەتی (ئاك.) چلۆنایەتی: دایکم چۆنیەتی چێشت لێنانەکەی بۆ باس کردم.

چۆڕین (چ.) ١- ئاوێ تەواو بوون: ئاوی چەمەکە لە چۆڕینە. ٢- ئاولێهاتن: جلەکە ئاوی لێدەچۆڕا.

چوارشانە (ئان.) شان پان، قەڵەوبڵند: شێخ محمودی نەمر چوارشانە بوو.

چوارچێوە (ن.ل.) چوار داری کەناری دەرگاو وێنە: چوارچێوەی وێنەکە جوانە.

چوارین (ن.) هۆنراوەی چوار خشتەکی: چوارینەکانی خەیام بەناوبانگە.

چونکە (ئام.) ئامرازی مەرجە لە ڕستەی ئاوێتەدا، لەبەر ئەوەی، بۆیە، چونکی، مادام، ژ بەر هندێ، چون، چونکو: چونکە نەتخوێند، دەرناچی.

چونکی (ئام.) چونکە، چونکو، ژبەرکو، چمکو، چنکو: وێ ساڵێ دەرامەت گەلەکێ کێم بوو چونکی باران کێم بارین. بە ئاڵتوون کوڵمی ناسکی وەك گوڵ، ئەتوانن بەرن بەلاّم هیوای دڵ، کڕینی نىیە وەکو ئەو گوڵە، چونکە نرخی دڵ تەنیا هەر دڵە.(کامەران موکری)

چوون (چ.) ١- ڕۆیشتن: چوون بۆ قوتابخانە پێویستە. ٢- چوونە ناو: کۆترەکە چووە ناو هێلانەکەی. ٣- چلۆن، چۆنی: چوونی خاسی براکەم. ٤- وەك : گوڵ چوون ڕووی ئازیز نەزاکەت پۆشان .. وەفراوان چوون سەیل دیدەی من جۆشان. ٥- بەڕەواج بوونی پارەوپوول: چوونی دۆلاری ئەمریکی لەبازاڕدا ئاساییە. ٦- بێ وێنەو نەمر: قەسەم بە خوای بێ چوون. ٧- سڕبوون لە سەرما: دەستەکانم لەسەرما چوون.

چوون (چ.) ڕۆیشتن، شوێن بەجێ هێشتن: ئەوان بۆ شەقڵاوە چوون.

چوونیەك (.) وەك یەك: دەبێ گەل چوون یەك بن بەرامبەر یاسا.

چی (ج.پ.) چی دەخوێنیتەوە.

چی (جێناو.) چ، کام، چشتێك، بۆچی، لەبەر چی: چی دەخوینیتەوە؟

چیا (ن.) کێو، شاخ، کەژ، چا، کێف، کۆ: چیاکانی کوردستانی باکوور بەرزن. ناوە بۆ هەردوو رەگەز.

چیرۆك (ن.) بەسەرهات، حیکایەت، سەر گوزشتە، سەر بوردە: گۆڤاری گەلاوێژ چیرۆکی کوردی پێش خست. — نووس: محەمەد مەولود (مەم) چیرۆکنووسێکی بە توانا بوو.

چیرۆك (ن.) هەقایەت، حیکایەت، دەنگو باسی رابردوو، سەرگوزشتە، سەربوردە، ژانرێکی ئەدەبییە: چیرۆکی (چای شیرین) هەولێکی سەرکەوتوو بوو لە بواری چیرۆکی کۆمەڵایەتییەوە.

چێشتەنگاو (ن.ل.) کاتی هەتاو گەرم بوون لە پێش نیوەڕۆدا: میوانەکانی سلێمانی لە کاتی چێشتەنگاو گەیشتنە شاری هەولێر.

چێشتخانە (ن.) تێشتخانە، خوارنگەهـ: پێویستە چێشتخانە زۆر پاك و خاوێن بێت.

چێکرن (چ.) چاککردن، دروستکرن، دروستکردن، پێکینان. نان چەوا دهێتە چێکرن؟

چیمەن (ن.) ١- زەمینێکی سەوزە کە فریز دایپۆشیبێ. ٢- ناوی کچانە: چیمەن کچێکی بالاّ بەرزە.

چیمەنتۆ (ن.) کەرەستەکێ ئاڤاکرنێیە، تۆزە دگەل ئاڤێ تێکەل دکەن و روون دبیت و دگەل خیزی و ئاسنی خانوی‌و کۆلان‌و گڤاندەوپران‌و پێ چێدکەن: کارگەهەکا مەزنا چیمەنتۆیێ ل سەرچنار هەیە.

چین (ج.ن.) ١- قەد. ٢- جار، کەرەت: چەند چین پێم گوت وامەکە. نۆبە، ٣- ڕیزی دیوار: دیوارەکە تەنها چوار چینە. ٤- تیپ، دەستە، تاقم، توێژ، ڕیز، پۆل: ئەوان چەند چینێکن. ٥- چینی جل‌وبەرگ، لۆچی روو: چینە سوارێك بەرەو دیوەخان چوون.٦- ناوی ولاّتێکە لە کیشوەری ئاسیا.

ح

حازر بەدەست (ئان.) ئامادە بۆ بەکار هێنان: خواردنەکە حازر بەدەستە

حاکم (ن.) دەستەڵاتداری وڵات، کەسێك کە لە سکاڵای خەڵك بپێچێتەوە: دەبێت حاکم نموونەی دادپەروەری بێت لە کۆمەڵگادا.

حەتا (ئام.) هەتا، تا، حەیا: حەتا بەرێ دەستی رەش نەبیت تاما دەڤی خۆش نابیت. (پەندە)

حەپەسان (چ.) سەرسورمان، واق ورمان، ئەبڵەق بوون: لەم کارە حەپەساوە.

حەج (ن.) کەعبەو ماڵی خوا، ئەوەی موسڵمانان ساڵانە ڕووی تێ دەکەن‌و پایەکی ئایینی ئیسلامە: لە سەردەمی کۆندا خەڵك بە ڕێبواری دەچوو بۆ حەج.

حەدیس (ن.) فەرموودەو گوتراوەکانی پێغەمبەر (د.خ). (هەندێ حەدیس هەڵبەستراون)

حەڕام (ئان.) نارەوا، بەد، نەگونجاو، رێ پێنەدراو. (مرۆڤ دەبێ حەرام و حەڵاڵ لە یەکدی جیابکاتەوە).

حەز (ئاك.) ١- ئارەزوو، ئاوات، خۆزگە، هیوا، ویست، خواست: حەز دەکەم پاشەڕۆژێکی باشم هەبی.

حەز (ن.) ئارەزوو، ویست، خواست: حەزو ئارەزووەکانمان زۆرن.

حەسەن ئاوا (ن.) شوێنە لەسلێمانی: حەسەن ئاوا لەباشوری کوردستانە.

حەشار (ن.) شوورە، پەرژین، گەمارۆ، تانۆك: دوژمن ئێمەیان حەشارداوە. شاردنەوە. ئەوان ئێمەیان حەشاردا.

حەچی (ئان.ن.) هەرچی، هەچیێ، هەرچیێ: نە حەچی سمبێل سۆرە هەمزاغایە. (پەندە)

حەقایەت (ن.) چیرۆك، حەکایەت، داستان: حەقایەتی کوردی خۆشە.

حەکیم (ن.) ١- ناوەکانی خوای گەورە: خودا عادل و حەکیمە. ٢- دادوەری

راست: دادوەرەکە حەکیمانە بوو. ٣- پزیشك، ئەو حەکیمە

حەلاڵ (ئان.) حەرار، ڕەوا، دژی حەرام، گونجاو، ڕێپێدراو. ئەوەی خوا ڕێی پێداوە حەلاڵە.

حەلەب (ن.) شارێکە لە کوردستانی سوریا: سابوونی حەلەب ناودارە.

حەلوا(ن.) هەلوا، شیرنیەمەنیەکە لە ئاردو ڕۆنو شەکر دروست دەکرێت: حەلوا تامی شیرینە.

حەمام (ن.) گەرماو، شوێنی سەر شووشتن: ئاوی حەمامەکەیان زۆر گەرم بوو.

حەمایەڵ (ن.) هەرچی راستو چەپ دەمل بکرێ: حەمایەڵی شیرەکەی لەبەردایە.

حەمە (ن.) کورتکراوەو بچووککراوەی ناوی محەممەد: حەمەی برام پۆلی شەشەمی بری.

حەواڵەکردن (چ.) ناردن، هەناردن، بۆ: تاوانبار حەواڵەی بەندیخانەکرد

حەوانەوە (چ.) پشوودان: حەوانەوەی مرۆڤ لە نیشتمانی خۆی دەبێت.

حەواندن (چ.) حەوانەوە، دحەواند (کارێ رابردوویێ بەردەوامە): خەڵکێ گوندێن کوردستانێ ب رۆژان و ب هەیڤ و سالان پێشمەرگە دحەواندن.

حەوت (ئان.) حەفت، ژمارەی دوای شەش: هەفتە حەوت ڕۆژە.

حەوز (ن.) برك، جێ ئاو: لەسەر حەوزی ئاوە دانیشتین.

حەیف (ن.) مخابن، بەداخەوە. حەیف ئەو ئەوها دەرچوو.

حزب (ن.) پارت، ڕێکخراو، گروپ: حزبایەتی تەسك میللەتی هەراسان کردووە.

حقوق (ن.) ماف، بەش، حەق، پشك: ئاراس کۆلیژی حقوقی تەواو کردووە.

حکومەت (ن.) کارگێڕی، فەرمانڕەوایی، دەسەلاتداریێتی: حکومەت ولات بەڕێوە دەبات.

حورمەت (ئان.) ڕێز: حورمەتی مێوانەکانی گرت. — گرتن: حورمەت گرتنی خەڵك ڕەوشتێکی باشە

حوکم دان (چ.) دادگایی کردن: ئێستا سەدام حوکم دەدەن.

حیکایەت (ن.) چیرۆکی فۆلکلۆری، میللی: داپیرەکان حیکایەت دەگێڕنەوە.

خ

خاپوور (ئان.) ١- وێران، رووخا: رژێمی سەددام وڵاتی خاپوورکرد. ٢- چۆمێکە لەکوردستان: خاپوور دەکەوێتە کوردستان.

خازتن (چ.) خواستن، خوازتن، خاستن، داواکردن. دخازیت (کارێ رانەبردوویە.): یێ دخازیت روییەکێ رەشە، یێ نەدەت هەردووك.(پەندە)

خاس (ئان.) ١- چاك، باش، تایبەت، رند، تازە: تۆ کوڕێکی خاسی. ٢- کاهوو. ٣- گزی.

خاشخاش (ن.ل.) ١- پاوانەی بە زەنگۆڵ: خاشخاشی بووکەکە جوان بوو. ٢- ورد ورد: شووتیەکەی خاشخاش کرد.

خاڵی (ئان.) بەتاڵ، بۆش، ڤالا: خانووەکەیان خاڵی کرد.

خامۆش (ئان.) بێدەنگ، کز: ئاگرەکە خامۆش بوو.

خامە (ن.) ١- قەڵەم، پێنووس، پێنڤیس: بۆ دوژمن نوکی خامە لە شیر تیژترە. ٢- سەرشیر، سەرتوو: ماست هەر خامەکەی بەتامە.

خان (ن.) ١- خانوو، حاڵ، ئەو شوێنەی ماڵی تێدا دادەنرێ: بەم دوایییە خانەکەیان نۆژەن کردۆتەوە. (ئان.) ٢- نازناوی دەسەڵاتداران: ئەحمەد خان، سەرداری قەلای دمدم بوو. ٣- بۆ ژن بەکار دێ بەمانای بەڕێزیو حورمەتیو ڕێكو پێکیو گەورەیی. (مەریەم خان، هەوەخان).

خانەخۆ: خاوەن ماڵ: خانە خوێیەکە لە ماڵە.

خانەدان: بنەماڵەی بەناوبانگو گەورە: ماڵی ئازاد خانەدانن.

خانەڤا (ن.) خانووێکی تایبەتە یادی خوای تێدا دەکرێ شوێن گوزەرانی

شـێخو جێنشـینەکانی یـادی خـودا دەکـەن: (موریـدان لـە خانەقاکان یادی خودا دەکەن).

خانەقا (ن.) سـۆفیگە، دەروێـش دان: خانـەقای مـەولانا خالیـد لـە شـاری سلێمانییە.

خانەقا: ١- بارەگاو شوێنی خوا پەرستی: ماڵمان لە نزیك خانەقایە. ٢- ناوی گەڕەکێکی کۆنی شاری هەولێرە.

خانەنشین (ن.ل.) تەقاویت، کەسێکە هەمیشە لە ماڵەوەبێو دەرنەچێ لەکار دوور خراوەتەوە (باوکم خانەنشین کراوە.)

خانەوادە: بنەماڵە، خێزان: خانەوادەی شەهیدان جێگای ڕێز لێنانن.

خانزاد (ن.) ١- خانـەدان، گـەورەماڵ، بنـەماڵ. ٢- نـاوی ئافرەتانـە: خـانزادی میری سۆران ئافرەتێکی ناودار بوو.

خانوو (ن.) خان، خانی. ئەوان خانووی خۆیان هەیە.

خانو (ن.) خانوو، ئاڤاهی. ئەوان چ خانوو نینە.

خانی — خانوو. باوکم دوو خانی هەیە.

خانی (ن.) نازناوی ئەحمـەدی خـانی یـە: ئەحمـەدی خـانی خـەڵکی گونـدی خانە.

خاو (ئان.) ١- تازی، کاڵ، ناکام، پێنەگەیشتوو: میوەی خاو مەخۆ. ٢- خـەو، نوستن. ٣- سست و بێهێز، شل بوونەوەی لەش. ٤- نەڕێسراو. ٥- جێگای ماڵات لە زستان. ٦- چەرمی خۆش نەکراو.

خاوەن (ن.) خێو، ماڵخۆ، خودان: وڵاتەکەمان خاوەن سامانێکی گرنگە.

خایاندن (چ.) پێ چوونی کات: ئاهەنگەکە سێ سەعاتی خایاند.

خایاندن (چ.) کات پێ چوون: ئەم نووسینە زۆری خایەند.

خەبات (ن.) ١- کۆشش، هـەوڵ، تەقـەلا: ئـازادی بـێ خـەبات نـابێ.٢- نـاوە بـۆ هەردوو توخم.

خەبات کار ( ) کارکەر، بەکۆشش: ئەو خەباتکارێکی ناسراوە.

خەبات کردن، کۆشش کـردن، هەوڵدان: خـەبات کـردن پیـاوی ئـازاو چـەڵەنگی دەوێت.

خەباتگێڕ تێکۆشەر: شێخ مەحمود خەباتگێڕێکی کورد بوو.

خەباتکەر (ن.ل.) کارکەر، بەکۆشش، تێکۆشەر: زانا خەباتکەرە.

خەبەر (ن.) ئاگا: خەبەر داری کارەکەیە. بە_ (ئان.) نەنوستوو: پاسەوانەکە بەخەبەرە.

خەتدان (چ.) ١- خەت لێدانی زەوی، باوە باو کردن: زەوییەکە خەتدەن تا شەتڵەکان داچێنین. ٢- موو لە ڕوو هاتن: ڕوومەتی تازە خەتی داوە.

خەتیرە (ن.) مەشخەڵ، چرا، بزۆت. هەڵکەن خەتیرە.

خەراپ بوون (ن.ل.) تێکچوون: ئەو نەمامانەی تۆ چاندبووت نەمامی خەراپ بوون.

خەراپ کردن (چ) رووخاندن، تێکدان: خانووەکەیان خەراپ کرد. کردنە ژن: کچەکەی خەارپکرد.

خەراپەکردن (چ) خەراپەکردن پەشیمانی لە دوایە.

خەرار (.) نجەوال لەموو، گونیی: خەڵکی لەلا خەرارە، بۆخۆشی وەك دەوارە- ی سفت (ن.) بۆ دەغڵ و دان- شاش بۆ تووتن بەکاردێت.

خەرەفاو (ئان.) کەسێ: کە بیرو هۆشی وەك خۆی نەما بێت (خەرفایی): مرۆڤی خەرەفاو قسەو گوفتاری وەك خۆی نامێنێت. باوکی هێندە پڕبووە خەرەفاوە.

خەریببوون (ن.) بیرهاتنەوە، بیرکردنەوە. خەریب دبیت (کارێ رانەبردوویە.): مرۆڤ ژوان کەسان خەریب دبیت ئەوێن خۆش دڤێن و ژێ د دویرن.

خەریك (ئان.) بەکارەو مەشـول، سەرگەر کارێك یاشتێك: ئێمە خەریکی فەرهەنگ دانانین.- ە (ك.) وەختە، کاتی هاتووە: کارەکە خەریکە تەواو ببێ.

خەریك بوون(چ.) سەرقاڵبوون : خەریك بوون بە کاری فەرهەنگسازی ئاڵۆزە.

خەریکە (ئاك.) نزیکە، سەرقاڵە: خەریکە سەر دەکەوم. مژیل: ئەو خەریکی کاری خۆیەتی.

خەفەت (ن.) خەم، غەم کەسەر: خەفەت بۆ ڕابردوو مەخۆ.

خەلافەت (ن.) جێنشین لە حوکم کردن: حوکمی خەلافەت لە پاش کۆچی

پێغەمبەر (د.خ.) دەستی پێکرد.

خەڵەت (ن.) هەڵە: دەبێت سوود لە خەڵەتەکانی خۆمان وەربگرین. — کردن: هەڵە کردن: نابێت خەڵەت کردن دووبارە بکرێتەوە.

خەڵەتاندن (چ.) فریودان، دەست خەڵەت دان:

خەڵك (ن). خەلق، مەردوم، کۆمەڵ: خەڵك ئەمڕۆ دڵشادن.

خەم (ن.) غەم، کول‌وکۆڤان، ئـێش‌و ژان، دلتونـدی، دلـان: نەخۆشـی خـەما خۆ بخۆ پاشی یا خەلکی.

خەمڵ (ئاك.) جوان، ڕازاوە: بەهار خەمڵیوە. چیری خۆنە خەملینە.

خەملاَن (چ.) ١- رازانەوە. ٢- قرساندن، مەزەندە کردن.

خەملاَندن (چ.) مەزەندەکردن، قەیلاندن، پێوانەکردن: خەملاَندنمان بۆ کارەکـە تەواوە.

خەملێن (چ.) ١- خـــەملاَن، ڕازاندنـــەوە: دەریایەکـــە بـــەڕوناکی خـــەملیوە. ٢- قەرسان، بەراورد: بابەتەکەت چۆن خەملاَند.

خەنجەر (ن.) تیخ: خەنجەر هاوڕێی کوردبوو.

خەندقاند (کارێ رابردوویە.): دوژمنان گەلەك ژ کوردان و سـەرۆکێن وان بێ گوناه خەندقاندینە.

خەندقاندن (چ.) خنکاندن، لەسێدارەدان، کوشتنا ب ئاڤێ، یان ب دەست و وەریسان ژ لایێ ستۆیڤە.

خەو (ن.) ١- نوســتن، دژی بێـداری: منـــدالاَن بـا زوو بخـەون. ٢- لـەکاتی نوستن دەبینرێ: خەوێکی خۆشی دیـوە. _ هێنـان (چ.) هۆیـەك بۆ نواندن: ماستاو خەو دەهێنێ. _ الۆ: چاو بەخەو: کە قسـەی دەکرد خەوالۆ بوو.

خەو (ن.) نڤسـتن، نووسـتن: خـەوا دوی وەسـتیانێ زۆرا خۆشـە: لەخـەو هەستن درەنگە میللەتی کورد، خەو زەرەرتانە.. هـەموو تـاریخی عالەم شاهیدی فەزل و هونەرتانە. (ئەحمەد موختار)

خەوبینین (چ.) ١- ئەوەی لەکاتی نوستن دەبینرێ: شـەوانە خـەو دەبیـنم. ٢- بـۆ دواڕۆژو داهاتوو: خەو بە دوا ڕۆژی خۆی دەبینێ.

خەوتن (چ.) نوستن و چوونە خەو، دژ بێداری: خەوتن بۆ لەش پێویستە.

خەون (ن.) خــەو، ئــەو وێنــەو دیمــەنن ئــەوێن ل دەمــێ نڤـستنێ مــرۆڤ دبینیت.١- مرۆڤێ برسی نانی د خەونا خۆدا دبینیت.(پەنـدە). ٢- هەی یاران راستە یـا خـەو ئـەبینم؟ لەبـەد بـەختی خۆمـە وا ئـەمینم .. ئـەو كۆڵمـە ناسـكەی لـە تـۆیێ سەرپۆشـا.. بـەبای پارێزی خەیاڵ ئەرووشا.(مەولەوی)

خەیاڵ (ن.) ١- فكـر، بـیر، هـزر: بەخەیاڵمـدا نایـەت ئەزیـەتی چۆڵەكەكیشـم دابێ. ٢- شتی نەشیاو و دوور لە ڕاستی. ٣- ناوە بۆ مێینە.

خەیمە (ن.) چادر، خێوەت: خەیمەیەكمان لەگەڵ خۆ بردبوو.

خەییام (ن.) زانــاو شــاعیرو ریازیاتنــاس بــەناوبانگ: چـوارینەكانی خـەییام بەناوبانگن.

خدر (ن.) لەخفەوە، ناوە بۆ خێر: هەموو خدری زیندە دەناسین.

خدرەلیاس (ن.) شازدەی مانگی ڕەشەمە: خدرەلیاس سەرما خلاس.

خرۆش (ئان.) هەست، سۆز، جوولان: شار خرۆشاوە.

خرۆش (ن.) جۆش: ئەوەندەم بیست خرۆشی روحی بێگانە.

خرۆش (ن.) هاوار، هەرا و هۆریا: بەجۆش و خرۆشی سەربەخۆیین.

خراپ (ئان.) ١- دژی باش، نارێك، چاك نـەبێ: دەرمـانی خـراپ، خۆشەویست نی یە.٢- بەدخو، بەدڕەوشت، بەدكار: خۆزگە پیاو خـراپ وەكـو هەنگ دەبوو.. لەگەڵ پێوەدان گیانی دەردەچوو.

خراپە (ئان.) كاری ناشیرین، كردەی خراپ: دوو ڕوویی ڕەوشتێكی خراپە.

خران (چ.) ١- اەخســتن، نادیــارە: ئاهەنگەكــە دواخــرا. ٢- دانــان: هــەموو وشەكان خرانە ڕستەوە.

خزم (ن.) كەس و كار، خوین: دەبێ سەردانی خزمان بكەین.

خزمەت (ن.) كار كردن: پێویستە خزمەتی گەل‌و نیشتمان بكەین.

خزمەت كردن (چ.) ڕاژە، كار بۆ كەسێك كردن: خزمەتكردنی دایك‌و باوك ئەركێكی پیرۆزە.

خزمەتكار (ن.د.) نۆكـەر، خـولام، بەنـدە، خزمەتچـی، راژەكـار: ئێمـە تـا كـەی خزمەتكاری دوژمن بین.

خستن (چ.) ١- كەوانـدن: خسـتنی منداڵەكـە ئـازاری پێگەیانـد. ٢- بـەزەوی

دادان: پاڵەوانەکە بە پاڵێك دیوارێکی خست.

خستن (چ.) ١- کەواندن، بە زەوی دادان، بەردانەوە: بۆ خستنی سپیندارەکان کرێکاریان هێنابوو. ٢- تێکردن، هاویشتنە ناو: تەواوی پێویستییەکانم خستە جانتاکەمەوە.

خشۆك (ن.) جۆرە گیاندارێکی بێ پێ: خشۆکی وەك مار ناتوانێ بفڕێ.

خشاندن (چ.) بەیەك کەوتن، پێك دادان: مارەکە خۆی لە زەوی خشاند.

خشە (ن.و) دەنگی ڕۆیشتن جار یا خشۆك: خشەی پێ دێت.

خلیسکان (چ.) خزین: خلیسکان لەسەر بەفر وەرزشە.

خنکان (چ.) مردنی مرۆڤو گیانلەبەر بە هۆی نەهاتنی هەناسەو ژێر ئاو کەوتنی: پیاوەکە بەهۆی نەزانینی مەلەوە خنکا. — دن: خنکاندنی مرۆڤی بێ تاوان کارەساتە.

خنکاندن (چ.) لەسێدارەدان، پشوو لێبڕین، هەناسە بڕین: خنکاندنی مرۆڤی بێ تاوان.

خۆ (ج.خ.) خو: هیچ کەسەك نەشێت هەمی تشتەکی بدلێ خۆ بکەت.+ پەرست: خۆپەرست نابیتە هەڤاڵەکێ دلسۆژ.+فرۆش: خۆفرۆش چجاران نابیتە نیشتمانپەروەر: کە دیتم شەمعی روخسارت بە پەروانە دڵی خۆم وت: لە ناوچەوانی خۆم نووسیوە هەر بەو شەمعە سووتاوم. (حەریق)

خۆ (ج.خ.) خود، خوە: خۆی کەم تەرخەمە.

خۆ (ن.) نەفس، زات: خۆ دوور گرتنی ئەو بە پەسەند نەدەزانرا (ج.خ): خۆم، خۆت، خۆی، خۆیان، خۆتان، خۆیان: ئەگەر تۆ نەهاتبایتەوە خۆم دەهاتم. (ئام.) ٣- بۆ جەختکردنەوە بەکار دێ: ئەگەر تەواو بتخوێندبا خۆ تەواو سەردەکەوتی.

خۆ پێ ژیاندن (چ.) خۆ پێ بەخێوکردن: مووچەی فەرمانبەران مووچەی خۆ پێ ژیاندن نییە.

خۆبەخت کردن (چ.) مردن لەڕێگای مەبەستێکدا: خۆ بەخت کردن لەپێناو نیشتمان ئەرکێکی شۆڕشگێڕانەیە.

خۆت (ج.خ.) تۆی تۆ، بۆخۆت، کەسیتر نا: خۆت وەرە بۆ ئێرە.

خۆر (ن.) ١- رۆژ، هۆر: خۆرهەلأت رۆیشت. ٢- خاك، خـۆڵ، گـڵ: خۆرەکـەم بردە سەربانەکە. (هەولێر)

خۆر (ن.) ڕۆژ، هــەتاو: تیشــکی خــۆر بەســـوودە. _ هــەلأتن (چ.) ڕۆژ دەرکـەوتن: لـە خـۆر هەلأتـەوە کـار دەکـات. نیشـین (چ.) ڕۆژ ئاوابوون،ئێوارە: تا خۆر نشینیش دەخوێنمەوە.

خۆراك (ن.) خواردن، شتێ کەبخورێ: کۆترەکە بووە خۆراکی پشیلەکە.

خۆراك (ن.ب.) خواردن: بەشە خۆراکی ئەم مانگە نەهاتووە.

خۆڕ(ن.ئاب.) ست سروشت: خۆڕستا کوردستانێ یا بپیتە.

خۆریك (ن.) ئاوەڵە، خوریك: لاوینـی بـەری خوریکـان، تەمـەن درێـژی پشـتی سۆرکان.(پەندە)

خۆزگە () بـۆ ئـارەزوو و مەبەسـت دەگـوترێ، یـاخوا: خۆزگـە خـۆ ویسـتی نەدەما.

خۆش (ئان.) ١- چێژ، تامی پەسند: چێشتەکەی تامی خۆش بوو. ٢- دەمی بێ بـاران: ئاسمـان خۆشـی کـرد. ٣- بـۆنی پەسـند: بـۆنێکی خۆشـی هەیە. ٤- ساغ و سەلامەت: یاخوا هەر خۆش بی. ٥- بەگڕ بوونی ئاگر: ئاگرەکەیان خۆش کرد. ٦- ژیانی کامەران: خۆشی ولأتمـان دەوێت. ٧- ڕۆیشتنی بەپەلە: خۆش بڕۆ. ٨- ئامادەکردنی چـەرم بۆ بەکارهێنان: چەرمی بەرخەکـەیان خـۆش کـرد. ٩- بـۆ خـەو: خەوی خۆشە.

خۆش (ئان.) ١- گەش: هەر چەندە نەخۆش بوو، بەلأم ڕەنگی خۆش بـوو. ٢- سەیرو سـەمەرە، خـۆش ڕەفتـار: پیـاوێکی خـۆش مەشـرەبە. ٣- خێرا، بەلەز: ئۆتۆمبیلەی خۆش لێـدەخوڕی. ٤- بـەهێز، تونـد: ئــاگرێکی خۆشــیان کردبــووەوە. ٥- بــەتام: دایکـم شـیوەکانی خۆشن.

خۆش (ئان.) ساخلەم، شیرین، باش، ئاسـان، سـانا، جـوان.١- گۆتنـا خـۆش و یـا نــەخۆش ژ دەڤــەکی دەردکــەڤن. (پەنــدە). ٢- هــۆنراوەی ورد کامی خۆش‌و بەتامە.. کە دڵ بەسۆز نایـە سـەر نـووکی خامـە.(کامەران موکری)

خۆشا: خۆزگە: خۆشا بە حاڵی کەس.

خۆشاو: ئـەو شـتەی کـە لـە مێـوژ دروسـت دەکرێـت: خۆشـناو بـە دروستکردنی خۆشاو بەناوبانگن.

خۆشبەخت: بەختیار، نگین: ئەو هەر خۆش بەختە.

خۆشتڤی (چ.) خۆشەویست، دلبەر، خۆشتڤیی من زوو بزڤره

خۆشەویست (ن.) ١- لەبـەر دلان: ڤوتـابی زیـرەك هەمیشـە خۆشەویسـتە لـەناو خـەڵکی. ٢- یـار، هاوسـەر: زیـن خۆشەویسـتی مـەم بـوو. ٣- پێغەمبەر. ئەی خوشەویست خۆشمان دەوێی.

خۆشحاڵ: دڵشاد، دڵخۆش، شادمان: خۆشحاڵ بووین بە هاتنی مێوانەکان.

خۆشگوزەران: بەسەر بردنـی ژیـانی خـۆش: هـەمووومان بـۆ خۆشـگوزەرانی کـار دەکەین.

خۆشکردن (چ.) ١- بەهێزکردن، خێراکردن: زیادبوونی ئاوەکە ئاشەکەشی خـۆش کـردووە. ٢- ئامـادەکردن، چـاککردن: چـەرم دوای خۆشـکردنی دەچێتە پیشەسازی جۆراو جۆرەوە. ٣- بەتامکردن: بەهاراتەکـە شـیوەکەی خـۆش کـردووە. ٤- هێمنکردنـەوە، راوەسـتان: بـا بارانەکە هەندێك خۆش بکات ئەوکات دەڕۆین.

خۆشویستن (چ.) وەبەر دڵ کەوتن، هاتنە بەر دڵ.

خۆشی (ن.و.) کامـەرانی، دڵخۆشـی، ئاهـەنگ، شـایی، زەماوەنـد، شـەهیانە، خوەشی: خۆشی ئەوە یا مرۆڤ لسەر نەڤەکێت.

خۆشی (ن.و.) ١- چێژی پەسند: ئاهەنگەکە پڕ لە بـەزمو خۆشـی یـە. ٢- نـاوی کچانە: خۆشی لە خولەکە سەرکەوت.

خۆگرتن (چ.) ١- سـەبر گـرتن، سـەبر نوانـدن: خـۆت بگـرە تـا کێشـەکە تـەواو دەبێ. ٢- وەستانو ڤسە لەگەڵ نەکردن: خۆت لـە برادەرەکانـت مەگرە. ٣- تەمەڵی لە کار.

خۆفرۆش (ن.ب.) کەسـێك خـۆی بەرامبـەر بـە دەسـتکەوت لەگـەڵ دوژمنـان بگونجێنێ: خۆ فرۆشەکە بە سزا گەیشت.

خۆڵەمێش (ن.ل.) ١- خۆڵەکـەوە، پاشمـاوەی ئـاگر: خۆڵەمێشـی ئاگرەکـە فـڕێ دە.٢- ڕەنگی خۆڵەمێشی: ڤوماشەکە ڕەنگی خۆڵەمێشییە.

خۆماڵی (ن.و.) ١- تایبەتیبەماڵی خۆ: مافورە چنینی خۆماڵییە.٢- ماڵی، ئاژەڵی لەماڵ بەخێوکراو: کەوەکە خۆماڵییە نەك کێوی.

خۆماڵی کردنی نەوت(چ.) نەوت بەرهەم هێنان لە دەست دەزگای بێگانە وەرگیرا: خۆماڵی کردنی نەوت لە ساڵی ١٩٧٢ بوو.

خۆمان (ج.خ.) ئێمە، خەڵك نا: ماڵی خۆمان یەکخستەوە.

خۆیا (ئان.) ئاشکرا، دیار، روون. هەمی شت بوو.

خوا (ن.) ١- خودا، خالق، خودێ: ٢- داواکار، خوازیار: خوا خوایەتی لە تاقیکردنەوەکانی سەرکەوێ.

خوا (ن.) خودا، خودێ: خوای گەورە شایانی پەرستنە.

خوا پەرستن (چ.) جێبەجێکردنی فەرمایشتەکانی خوا. (خواپەرستن لەسەر هەموو مرۆڤێك پێویستە).

خوار (ئان.) ١- چەوت، پێچەوانەی ڕاست لار: هێڵەکە خوار نەکێشی. (ئاك.) ٢- لای ژێرەوە، بن، بەر، ژێر:

خواردن (چ.) ١- بە ددان جوین و قووت دان: خواردنی ماسی سوود بەخشە. ٢- داگیرکردنو بەتاڵان بردنی ماڵی خەڵك: خواردنی ماڵی خەڵك کارێکی ناڕەوایە.

خواردن (چ.) ١- جوینو قووتدان بە ددان: زۆر خواردن باش نییە. ٢- سەرفکردن، خەرجکردن، بەفیڕۆدان: ئەو پارەیەی لە دەستیدا بوو هەمووی نەخواردووە.

خواردن (چ.) بەدان جوین و قووت دان: نانەکەی خوارد. پەپکە_ (چ.) خۆ خڕکردن، خۆ لوول دان: مارەکە پەپکەی خوارد.

خواردن (چ.) خارن، خوارن، چێشت، (ن.) خۆراك: خواردنی زۆر گەدەو زگ دێشێنێت.

خواردنگە (ن.) تێشتگەه، خوارنگەه، خارنگەه، چێشتگە: خواردنگەکانی کوردستان پاك و خاوێنن.

خوارزمی (ن.) زانایەکی بەناوبانگی جیهانی ئیسلامییە.

خواروو (ئاك.) لای ژێرەوە: خوارووی کوردستان ئازاد کراوە.

خوارێ (ئاك.) ژێرەوە، بنەوە: کەوتە خوارێ سەرەو نوگون.

خوازبێنی کرن (چ.) چوونە داواکردنی کچ بۆ مێردکردن: لە خوازبێنی کردنەکە وەڵامیان نەدایەوە.

خواست (ن.) داوا، ویست، نیاز، خواز: خواستی من سەرکەوتنی گەلە.

خواستو ویست (ن.ل.) بەهەوەس، داخوازی، ئارەزوو: ئەمە دەبێت بەخواست و ویستی خۆت بێت.

خوان (ن.) ١- سفرە، نانی ئامادەکراو: نان ئەو نانە، ئەمڕۆ لە خوانە. (ئاك.) ٢- جێ قوونی سوار لەسەر زین. (پاش.): ٣- حیکایەتخوان، ئاواز خوان: حیکایەتخوان ڕۆڵی لە شانۆییەکەدا هەبوو.

خوان (ن.) ١- سفرەی خواردن: لەسەر یەك خوان دەخۆین. ٢- پاشگری بەواتا بێژەر: ئاواز خوانە. خۆش _ (ئان.) دەنگ خۆش، خۆش ئاواز: بولبولی خۆش خوانە.

خواناس (ئان) باوەڕدار، خواپەرست، موسڵمان: گەلی کورد خواناسە.

خواهی (چ.) ویستن: ئەمە لەگەڵ خواهی ئێمە ناگونجێ.

خودان (ن.) خاوەن: خودان بەرهەمێ زۆرن.

خودان (ن.) خاوەن: کورد خودانێ ئاخا کوردستانێیە.

خوڕت (ئان.ن.) گەنج، لاو، تۆلاز، جحێل، بهێز، بزاخ، بگوڕ: مرۆڤێ راست یێ خوڕتە.

خورپە (ن.) ڕاچڵەکانی دڵ، لەرزە: خورپە لە دڵییەوە دەهات.

خورشیدی (ن.) ساڵنامەی ئێرانی، ساڵ ژمێری ئێرانی: خەیام ساڵ ژمێری خورشیدی ڕێك خستووە.

خوری (ن.) مووی حەیوان: خەرار لە خوری دروست دەکرێ.

خول (ن.) ١- گەڕان: لاوەکان لە بێ کاری خول دەخۆنەوە. ٢- وەك شێت: بەدەم نەخۆشی خول دەخواتەوە. ٣- سووڕ: منداڵەکە وەکو شێت دەخولێتەوە. ٤- کۆڕس: دەبێ لەم خوولە دەربچی.

خولْقان (چ.) دروست بوون: هەلۆ بۆ فرین خولْقاوە.

خولك (ن.) رەنگو سیمایێ سەروچاڤان، خورك، چەهرە: خودانێ ملكی نائێخیت خولكی.(پەندە)

خولیا (ن.) كەلكەلە، خەیالْو ئارەزوو، هەوەس: هەر لە منداڵیەوە خولیای كوردایەتیم هەیە.

خونچە (ن.) بشكوژ، گوڵی نەپشكوتوو: گوڵ و خونچەی بەهارانیش لە تۆ جوانتر نابێ.

خوە (ن.) ئارەقە، ئەو ئاڤوگلیزانكێن ئاڤێنە ئەوێن ژ گەرماندا یان ژ شەرماندا یان ژ وەستیانێ ژ لەشێ مرۆڤی دەردكەڤن.خوها رێنجبەران یا شیرینە!

خوو رەوشت (ن.ل.) هەڵسوكەوت، كار: خوو رەوشتی جوان مرۆڤ جوانتر دەكات.

خوێ (ن.) ١- خێ ماددەیەكی سوێرە لە زۆر بواردا بەكاردەهێنرێ: باشتر وایە كەمتر خوێ بكەیتە چێشتەوە. ٢- خاوەن، خانە خوێ.

خویشك (ن.) خووشك، خوە. وی دوو خوشك هەنە

خوێن (ن.) خوین، خین، خون، هوون: خوێن بەخشین كارێكی پیرۆزە.

خوێن هەڵهێنان (چ.) خوێن ڕشانەوە: خوێن هەڵهێنانی نەخۆش مەترسیدارە.

خوێناوی (ئان.) بەخوێن، خوێن لەبەر ڕۆینی زۆر: دوو جەنگی جیهانی خوێناویترین جەنگ بوو.

خوێنەر (ئان.) مرۆڤی خوێنەر حەز لە خوێندنەوە دەكات.

خوێند (ك.) شەماڵ وانەكەی خوێند. — كار: قوتابی، خوێندەڤان، فێرخواز: دەبێت خوێندكار باوەری بەخۆی هەبێت.

خوێندەوار (ئان.): ئازاد خوێندەوارە.

خوێندن (چ.) خوندن، فێربوون: شیللی لە ئۆكسفۆرد خوێندویەتی.

خوێندن (ك.) خوێندن رووناكی ژیانە

خوێندنەوە (چ.) شت خوێندنەوە: خوێندنەوە مێشكی مرۆڤ دەكاتەوە.

خوێندنەوە (ك.) خوێندنەوە بیری مرۆڤ فراوانتر دەكات.

خوێندنخانه (ن.) خوێنـــدنگا، خوێنـــدنگاه، قوتابخانـــه: خوێندنخانـــه شـــوێنێکی پیرۆزه.

خوێنرێژ (ن.ب.) پیاوکوژ: خوێنرێژەکەی ئەم ولاٌتە لە زینداندایە.

خێر (ن.) ١- قازانج، پاداشت: کاری ئەم هاوینەمان خێرێکی باشـی هـەبوو. ٢- شت بەخشین، چاکە: مام برایم زۆر بەخێرو خێراتە.

خێرخواهی (چ.) چاکە ویستن، خێرکەر: خێر خواهی زۆر بکەن.

خێرخواهی (چ.) چاکە ویستن: خێرخواهی قووڵ بکەن.

خێزان (ن.) ١- ماڵو منداڵ: ژمارەمان چوار سـەر خێزانـه. ٢- ژن بـۆ مێـرد: خێزانەکەم پسپۆری کیمیایە.

خیزە (ئان.) خرە خرِی سینگ، خیزەخیزی سینگی دێت.

خێسەکردن (چ.) موربوونەوە، بە توورِەیی تەماشاکردن: خێسە لە مناڵەکە مەکە.

خیڤەت (ن.) چـادر، کـین، رِەشمـال: خیڤـەت ل سـەیرانان بـۆ بـاران و هـەتاڤێ تشتەکێ فەرە.

خێڵ (ن.) ١- کۆچـەری هەوارچـی، رەوەنـد: نێـوان مـانگی بـەهاران خێـڵ بەرەو ژوور هەڵدەکشێن. ٢- هۆز، تیرە، کۆمەڵێکی دیاریکراو.

خێو (ن.) ١- خاوەن، ساحێب. ٢- جنۆکە: ژیانی تـەنهایی هـەر بـۆ خێـوە. ٣- (تارمایی ئەو وەك خێو هاتە بەرچاو)

ر

دابو نەریت (ئان.) تیتال: دەبێت دابو نەریتمان کوردانە بێت.

دابەستن (چ.) ١- دەستپێکردن: تا مـن گەیشتمە ژووریٚ ئـەوان نوێژەکـەیان دابەست. ٢- ڕاگرتنی حەیوان بۆ قەڵەو بوون: کاوڕەکەی بۆ دابەستن کڕیوە. ٣- وەسـەر ملـی گـا خستنی نیرو ئـاموور: جووتەکەی دابەست.

داتاشین (چ.) ١- داتراشین، رووت کردن، دار سپی کردن: دارتاشەکە دارەکانی بەئامێرەکانی کارەبایی داتاشی. ٢- بۆ زاراوە دروست کـردن: داتاشینی وشەی نویٚ زمان دەوڵەمەند دەکات.

داپۆشین (چ.) ١- پڕ کردنەوەی چاڵ: دوای ئەوەی تەواو بوون چاڵەکەی باش داپۆشـتەوە. ٢- داخسـتنی سـەری جـامو شووشـەو....: مەنجەڵەکـە داپۆشـەوە تـۆزو بایـە. ٣- تێکردنـی بـەفر، بـەفر کەوتنـە سـەر شـاخ: لـە زسـتاندا بـەفر لووتکـە چـیاکانی کوردسـتان دادەپۆشـیٚ. ٤- شـاردنەوە، قسـە لێنـەکردن، بـزر کردن: چاو لە خراپە مەپۆشە.

داپیرە (ن.) نەنـە، نـەنك، پـیر، دایـە گـەورە: داپـیرەم چـیڕۆکمان بـۆ دەگێڕێتەوە.

داخ (ن.) ١- خـەم، کەسـەر، خەفـەت: داخـی ئـەم کوشـتوومی. ٢- تاسـە، عەزرەت، حەسرەت: بـەداخی ئـەوە سـەری نایـەوە. ٣- لەگـەڵ وشەی شاخ بەمانای کێو، چیا: کوردستان، وڵاتـی شـاخو داخـە. (ئـان.) ٤- زۆر گـەرم، داغ، گـەرمکراو: ڕۆنەکـە داخـە ئاگـات لیٚبیٚ. (ئام.) ٥- ئامرازی سەرسورمان، حەیف، مخابن

داخراو (ئان.) پێوەدراو، کلۆمدراو، قەپاتکراو: بازنەیەکی داخـراو بـە دەوری ئەو پیتەدا بکێشە، کە بابەتی ئەمڕۆمانە.

داخستن (چ.) ١- پێوەدان، قفڵدان: بۆ ئەوەی ئاگات لێبێ کتێبەکانت داخە. ٢- نەویکردن، شۆڕ کردنەوە: لە شەرمان سەری داخست. ٣- هەڵگرتن بۆ کاتێکی دی، داگرتن: ئەوەی جێگای نەگبەتی بوو ئەوە بوو، کە خەڵك پارەی نەبوو تا ئازووقەیەکی باش دابخات. ٤- پێکردنو گەرمکردنی سۆبەی دار: سۆبەکەمان داخستبوو، زوو گەرم بووینەوە.

داخوازی (ك.) داواکاری، دڵخوازی، خوازیار: داخوازی مانگرتووەکان جێ بە جێ کرا.

داخوازی کردن (چ.) داواکاری: داخوازی کچەکەیان کردووە.

داخورپان (چ.) ڕاچڵەکین: لە ترسان داخورپان.

داد (ن.) ١- هاوار، ڕۆ ڕۆ: هێشتا زۆر کۆمەڵگا دادیانە لە دەست زۆرداری. ٢- یەکسانی، وەك یەك: دەبێت کاروباری داد سەربەخۆ بێ لە ڕەفتارکردندا.

دادپەروەری (ن.م.) یەکسانی، هاوبەشی ،چون یەکی: دادپەروەری مرۆڤ بەختەوەر دەکات.

دادگا (ن.د.) جێگای شکات کردن، خانەی داد، ئەو شوێنەی کە مرۆڤ بۆ وەرگرتنەوەی مافەکانی رووی تێدەکا: دادگاییکردنی سەدام درێژە دەکێشێ.

دار (ن.) ١- درەخت: سروشتی کوردستان بەدارەوە جوانە، بۆیە پێویستە نەهێڵین وشك بێتو ببڕدرێت. ٢- سامانوماڵو دارایی: پیاوێکی نەدارە پێویستە دەستی بگرین. ٣- خاوەن، کە دەچێتە سەر هەندێ وشە، خێزاندار، دوکاندار

دار گوێز (ن.) درەختی گوێز، ئەو درەختەی گوێزی پێوە دێ: دار گوێزی وا هەیە تەمەنی لە ٥٠ ساڵ زیاترە.

دار مازوو (ن.ل.) دارێکە بەرهەمی مازوو دەداتو لە چیاکانی کوردستان زۆرە، خۆڕسکە: دار مازوو دارێکی بەسوودە.

دارا (ن.) ١- دەوڵەمەند: مرۆڤی دارا گوێ بە پارە نادات. ٢- جۆرە دەرمانێکی تیژە لەگەڵ دەرمانی چاو بەکاردەهێنرێت. ٣- ناوە

بۆ نێرینه. - یی: وەزارەتی دارایی گرنگی زۆرە.

داربەڕوو (ن.ل.) ناوی دارێکی خۆڕسکە: دار بەڕوو لە کوردستان زۆرە.

داربەست (ن.) سندریك، تابیت، ئەو سندۆقا داریێە ئەوا (مری) تێدا هەڵدگرن: دارەباز هەر مزگەڤتەکێ داربەستەکا تێدا هەی بۆ هەلگرتنا مریان بکار دئینن.

دارتاش (ن.) کەسێك کە کاری شتومەك دروستکردن بێت لە دار: ئەم قەنەفەیە دارتاشەکەی جیرانمان دروستی کردووە. دارتاش، نەجار.

دارستان (ن.د.) جەنگەڵ، لێرەوار: دارستانەکانی کوردستان ژیانەوە.

داڕشتن (چ.) ١- دەقالبکردن، لە قالبدان: ئەو خشتانەی دیوارەکەتان پێ کردن باش داڕێژرابوون. ٢- نووسینو وتار، بابەت: داڕشتنێك لەبارەی هونەری شانۆگەری لە شارەکەمان بنووسە.

دارو دەوەن (ن.) لێرەواری بە پنچك، دارستان. تەرمەکەیان لەناو دارو دەوەنەکە شاردبۆوە.

داستان (ن.) رووداو، بەسەرهات، سەرگوزشتە: داستانی قەلاَی دمدم داستانێکی قارەمانێتیە.

داچوون (ن.) ١- گەڕانەوەی شەپۆڵی ئاو: ئاوی دەریا لە هەڵچوون و داچوون دایە.٢- نەوی ی بوون و قۆپان: سەربانەکە داچووە.

داگیر کردن (چ.) دەست بەسەرداگرتن: کوردستان بەزۆرلەلایەن هێزی بێگانەوە داگیر کراوە.

داگیرسان (چ.) پێکردن، گڕ تێبەردان، تێهاوێشتن: سەماوەرەکەم داگیرسان.

داعیران (ن.) قۆتدان، ئەودیوکردنی خواردن لە دەمەوە بۆ گەدە بەڕێگای گەروویەوە. داعیر (کاری داخوازییە): پاریێ خۆ باش بجوی پاشی داعیرە.

داقوتان (چ.) داتەکاندن، راهژاندن. ئەوان بەبێ پرس لەوێیان داقوتا. بەڕەکە باش داقوتە.

داکردن (چ.) ١- وە ژوور کردن: هۆر شوێنی داکرنی ولاَخە. ٢- هاتنە خوارەوەی باران، بارین: ئاهەنگەکەمان تەواو نەبوو، کە

دایکـرده بـارانێکی بـه لێزمـه. ٣- خـەل کردنـه نـاو چاڵ، کـا کردنه ناو کادین: بۆ ئالیکی زستان کا دەکرێته ناو کادێن.

دام (ن.) داو، دەزوو، پـەتك: دامـی کراسـەکه بـاش بـوو. — و دەسـتگا: دامەزراوە: حکومەتی هەرێم دامو دەستگای زۆری هەیە.

دامەزران (چ.) دامەزراندن: دەرچووانی ئەمساڵ دامەزران.

دامەزراندن (چ.) ١- جێگیرکـــردن: دەزگـــای پێشـــمەرگە دامـــەزرا.٢- دەســـت بەکارکردن: لە کۆڕی زانیاری دامەزرا.

دامرکان (چ.) داسـنەکان، ئـارام گـرتن: منداڵـەکان.٢- نـەمانی گـڕی ئـاگر: ئاگرەکە دامرکا.

دامێن (ئاك.) ١- دامەن: دامەنی کراسەکە پیس بوو.٢- دامێنی کێو، بنـار: لـە دامێنـی کـەژ وێنـەمان گـرت. ٣- دەهمـەن، پـەراوێز: ئەمـە لـە دامێنەکە بنووسە.

دان (چ.) ١- بەخشـین: دانـی خـوێن ئـەرکێکی مرۆڤایەتیـە. (ن.) ٢- خـۆراکی مریشـكو پەلـەوەرو باڵنـدە: چـۆڵەکەم زۆر خـۆش دەوێن بۆیە زۆر جار دانیان دەدەمێ. ٣- دنك، بەر، بەروبووم: گەنمەکـە سـاوایە، هێشـتا دانـی نـەگرتووە. ٤- شـوێن، جـێ، لەگـەڵ هەنـدێ وشـە، خوێـدان، چـادان، ئـاگردان. (ئـاك.) ٥- دەمو کـات، نیـوەڕۆژ تـاڤ: دوێنـێ دانـی بـەیانی بەڕێکـەوتن.٦- ددان: دانم ژانی دەکرد بۆیە هیچم پێ نەخورا.

دانان (چ.) ١- نانە سەر زەوی: منداڵ لەسەر زەوی دانان ئازاری پێدەگات. ٢- دۆڕاندن لە قومار: پارەدانان لە قومار کارێکی ناڕەوایـە. ٣- نووسینی کتێب: دانانی کتێبی فەرهەنگی کارێکی ئاڵۆزە.

دانەر (ن.ب.) ١- بناغە داڕێژەرو دروستکەر: ئیـبراهیم پاشا بناغـە دانـەری شاری سلێمانی یە. ٢- نووسەری کتێبو شـیعر و ... : دانـەری ڕۆمانی ژانی گەل کۆچی دوایی کرد.

دانپێدانان (چ.) ١- راستی گوتن، ئاشکرا کـردن: تـا تاوانبـار دان بـە تاوانەکـەی نـەنێ سـزا نـادرێ. ٢- بەهێنـد وەرگـرتن، نـرخ بـۆ دانـان: بـۆ سەربەخۆیی وڵات پێویستە وڵاتان دانی پێدا بنێن.

دانوستان (ك.) پێدانووسان، گەزتن، خۆگرتن بە نهێنی بۆ بیستنی ڕازی ئەم‌و ئەو.

دانیشتن (چ.) ١- ڕوونیشتن، نیشتن: بۆ پشوودان تاوێك لەژێر سێبەری دارەكە دانیشتم. ٢- وازهێنان، دەست لەكار هەڵگرتن: ئازاد لەكارەكەی نەماوە دانیشتووە.

دانیشگا (ن.د.) دانیشگە، زانكۆ: دانیشگا شوێنێكی پیرۆزە.

داهات (ن.) واردات، بەروبوومی ساڵ و مانگ و ڕۆژ، دەرامەت، حاسلاًت، دەستهات: بەرو بوومی زەوی: داهاتی تاكی كورد باش نییە.

داوا (ن.) ویستن، خواستن، ڤیان: كورد داوای مافی خۆی دەكات. — كار: داواكارەكان داوای خۆیان پێشكەش كرد. — كەر: داواكەر لە داوای خۆی پاشگەز نابێتەوە. — كردن: داواكردنی زانست پێویستە. — خواز: داوا خواز داوای زۆرە. — چی: داواچی داوای خۆی تۆمار كرد.

داوا كردن (چ.) خواستن، تەلەبكردن، ویستن: داوامان كردووە گۆڕەپانێكی یاریمان بۆ دروست بكەن.

داوەت (ن.) شەهیانە، شاهیانە، گۆڤەند، شاهی: داوەتا بێ شەلانە.(پەندە)

داوەشاندن (چ.) ١- هەڵكوتان، ڕاتەكاندن، ڕاوەشاندن: چاكەتەكەت داوەشێنە تۆزی پێوەیە. ٢- بەردانەوە، لێكردنەوە: تووی زۆری پێوەیە، برۆ دایوەشێنە. ٣- لەبەر یەكچوونو تێك ئالاَن: هەموو لەشی داوەشاوە خۆی پێ لەسەر پێ ڕاناگیرێ.

داوێن پیس (ن.ل.) مرۆڤی زینا كەر: مرۆڤی داوێن پیس شەرمەزارە.

دایەن (ن.) دایك: دایە گیان لایلایە دەكات- خانە: شوێنی بەرێوەبردنی منداڵی ساوا: لەمەودوا دایەخانە خزمەتی باشی دەبێ.

دایك (ن.) داك، ئۆدا،هۆدا، دایكە، دالك، دایە: دایك خۆشەویسترین كەسە.

دایكانە: وەك دایك، دایك ئاسا، بەسۆز، شیرین دایكانە رەفتار لەگەڵ منداڵان دەكات.

دایكەمار: لە شێوەی مارمیلكە دایە بەلاًم گەورە ترە: دایكە مارەكەیان كوشت.

دەباخانە (ن.) شوێنی پێستە خۆش کردن: دەباخانەکە کەوتۆتە سەر ڕێگای گشتی شار.

دەباخی (ن.) دەباغ، پێستە خۆشکردن: باوکی ئارام کاری دەباخی دەکات.

دەبوور (ن.) بای خۆرئاوا: دەبوور هەڵی کرد.

دەحل (ن.) دەحلو دڕی، بیش.

دەخڵ (ن.) چاندنی گەنمو جۆو بەروبوومی کشتوکاڵی: باران بۆ دەخڵ بە سوودە.

دەر (ن.) دەرگەه، دەرۆك، دەرگا: دەڤێ بێ دەر سەرێ خودانێ دئێشینیت.

دەراڤ (ن.) دەرفەت، ماوە، مەیان. چە دەراڤ نەماینە.

دەراڤك (ن.) تەنکاو، ئەو شوێنەی ئاوەکەی زۆر قووڵ نەبێت. نەترسە دەراڤگە نەکیرە.

دەرامەت (ن.) داهات، دەستکەوتێك گوزەرانی پێ بکرێ: دەرامەتی فەرمانبەران دیاری کراوە.

دەربارە (ن.) ١- لە بارەی، سەبارەت: زۆر پەرتووك دەر بارەی کورد نووسراون. ٢-پیاوی دەسەڵات شاعیری دەربار، مانان ۆرە.

دەرباز (ك.) ١- رزگار بوون، دەرچوون: دوژمن لە لوولەی تفەنگی پێشمەرگە دەرباز نابێت. — کردن: خۆ دەرباز کردن لە گرفت زیرەکییە.

دەربەدەر (ئان.) ئاوارە، دەرکراو: دژی دەربەدری دەوەستین.

دەربەدەرکرن (چ.) دەربەدەرکردن، دەرئێخستن، دەربەردەرکر (کاری رابردوویە): رژێما بەعس ب کۆمەل کورد دەربەردەرکرن.

دەربەند (ن.) دیوارەکێ پانو بلندە دگەلیدا چێدکەن دا ئاڤا دەڤەرێ بپەنکینیت بۆ مەبەستا پەیداکرنا کارەبایێو.. تد: کارەبا سلێمانیێ ژ دەربەندیخان دهێت.

دەربڕین (چ.) قسە ئاشکراکردن: دەربڕینی بیرو ڕا بەسەربەستی نیشانەی دیموکراتییە.

دەربوون (چ.) دەمکردنەوەی کوان: کوانی ڕانم دەربوو.

دەرەبەگ (ن.) خاوەن زەوی و دەسەڵات: دەرەبەگی باوی نەماوە. - ی (ن.و.) ١- وڵاتی بێ دەوڵەت، حوکمی ئاغا و زۆرداران: ئۆخەی رژێمی دەرەبەگی نەما.٢- بریتییە لە زۆرداری بێ بەزەیی: بە دەرەبەگی دەژی.

دەرخوارد (ن.د.) پێ خواردن: دەرمانەکەم دەرخوارد دا.

دەرد (ن.) نەخۆشی، پەتا، درم: دەردە مریشکەی جاران هەر ئەو نەخۆشییە بووە ئێستا بەزۆری باسی دەکەن.

دەردەسەری (ن.) کارەسات، کوێرەوەری، دەردەسەری لە ئێمە نابڕێ.

دەرزی (ن.) ١- دەرژەن، درێشە: بەدەرزی دووریمان. ٢- شریقە: نەخۆش بەدەرزی و دەرمان چاك دەبێت.

دەرزی (ن.) دەرزیك، بۆدوورمان بەکاردێت: دەرزیکێ دچاڤێ هەڤالێ خۆڕا دبینیت سویژنێ دچاڤێ خوڕا نابینیت.(پەندە)

دەرسۆك (ن.) سەرپۆش، جەمەدانی، چارۆگە: هندەك ژنك دەرسۆکی جوان گرێددەن ژێدهێت، هندەك نە.

دەرچوون (چ.) ١- بۆ دەرەوە ڕۆیشتن: تازە لە ماڵ دەرچوو. ٢- لە ئەزموون سەرکەوتن: کاوە لە تاقیکردنەوەکە دەرچوو. ٣- هەڵات، ڕای کرد: ئازاد پەنجەرەکەی شکاندو بۆی دەرچوو. ٤- خەڵات بۆ دەرچوون: شێرکۆ خەڵاتی بۆن بۆنی بۆ دەرچوو.

دەرگەه (ن.) دەر، دەرۆك، دەرگا، دەرێ، قاپی: کەلا ئامێدیێ دوو دەرگەه بتنێ هەبوون.

دەرفەت (ئاك.) هەل، بوار، بۆ ڕێککەوتن، کیس: دەرفەتە کورد خۆی رزگار بکات.

دەرکەڤتن (چ.) دەرکەوتن، چوونە دەرەوە، دەرچوون، دەردکەڤن (کارێ رانەبردوویە).١- هەما دنیا گەرم بوو مێروی ژ کونێن خۆ دەر دکەڤن.٢- مـن رەنگی سوورم بۆیە خۆش ئەوێ .. مژدەی شەفەقی لێ دەر ئەکەوێ. (پیرەمێرد)

دەرکەوتن (ك.) بە دیارکەوتن، دەرخستن، دیارکەڤتن، بزرنەبوون، پەیدابوون، هاتنە ئارا: ڕاستی قسەکانمان بۆ بەدیار کەوتن.

دەرمان (ن.) بۆ چارەی نەخۆشی دەخورێ: هەندێ نەخۆشی دەرمانی نییە.

دەرمان (ن.) داروو، دەوا: بۆ چارەسەری نەخۆشی بەکاردێت: زۆرەبەی دەرمان لە رووەك دروست دەکرێت. — ساز: دەرمان سازەکە دەرمانێکی نوێی دروست کرد. — خانە: دەرمان لە دەرمانخانە بکڕدرێت باشترە. — فرۆش: دەرمانفرۆشەکە دەرمانی تازەی لا بوو. — خوارد، ژەهر خوارد کردن: شۆرشگێڕەکەیان دەرمان خوارد کرد. — کردن: برینپێچەکە برینداره‌کانی دەرمان کردن.

دەروازە (ن.) دەرگای گەورە، سەرەتاو دەستپێکی شارو قەلاّو خانووی گەورە: هێمای خۆبەختکاری ئەو شارە هەر لە دەروازەی شارەکە دیارە.

دەروون (ن.) ١- ژوورەوە، ناوەوە: دلّ و دەروونی پاکە.٢- ناوەبۆ کچ. دەروون ئاواتی زۆرە.

دەریا (ن.) زەریا، بەحر: شەپۆلّی دەریا بەترسە.

دەزگەه (ن.) ١- ئامیرەکێ مەزنو پڕ پارچەیە وەکی تێلەڤزیۆنو سەتەلایت.هەمی دەزگەهێن ناڤخۆ ئەڤ نوچە بلافکر. ٢- جهەکێ مەزنە گەلەك کەس کار تێدا دکەن وەکی دەزگەها شەهیدان. دەزگەها شەهێدان دەزگەهەکا پێدڤیە.

دەست (ن.) ١- دەس، لەپ. ٢- پەل، لە شانەوە تا جومگەکان.٣- لە جومگەی ئانیشکەوە بەرەو خوار: من بە دەستی ڕاستەم دەنووسم. ٤- نۆرە، سرە لە یاریو گەمەدا: با دەستێکی دی بکەینەوە، بزانم دەبەیەوە.

دەست بازی: دەست گەمە: زۆرجار دەست بازی ناخۆشی بەدوادا دێت.

دەست بەتالّ: بێ ئاکام، کرێکارەکە بە دەستبەتالّی گەڕایەوە.

دەست بەردار: وازهێنان، داواکارەکە دەستبەرداری داواکەی بوو. او: ١- گیراوەیەکی شلە بۆ بەرخی ساوا. ٢- شوێنی دەست بە ئاو گەیاندن (ئەدەبخانە، ئاو دەست).

دەست بەسەرداگرتن (چ.) زەوت کردن، لێستاندن، بەرزەفت کردن، قۆرخ کردن: دەست

بەسەرداگرتنی ماڵی میللەت تاوانە.

دەست بلاو: بەخەرجی، ئاریان کەسێکی دەست بڵاوە.

دەست تەڕ: دەست سوك، کەسێك کە کارەکانی بە جوانیو خێرایی ئەنجام بدات: سیروان لە کار کردن دەست تەڕە.

دەست پیس: ناپاك، نابێت مرۆڤ دەست پیس بێت.

دەست درێژ: دەستدرێژی کردنە سەر ماڵی خەڵك کارێکی شیاو نییە.

دەست رەش، تاوانبار، بەد: زۆر لە سەرکردەکان بە دەستی دەست رەشان شەهید کراون.

دەست ڕەنگین(ن.ل.) لێزان، لێهاتوو، خاتوون، شارەزا: ئافرەتی دەستڕەنگین سامانێکی لە بن نەهاتووە.

دەست رەنگین: بەهەرەمەند، کار ناس، نازدار کچێکی دەست رەنگینە.

دەست رێژ سەلیە: ئازاد بەر دەست رێژی گوللە کەوت.

دەست گیرۆیی: یارمەتیدان، باربۆ کردن، هاوکاری، دەست گرتن: هەمووومان بە دەستگیرۆیی سەردەکەوین.

دەست کەوتن (چ.) چنگ کەوتن: هەلێکی زۆرمان دەست کەوت.

دەست کورت (ئان.) ١- بێ پارەو نەدار: خەڵکی هەژارو دەست کورت زۆرە. ٢- قۆڵی کورت: نەوزاد لە زگماکەوە دەستی کورتە.

دەست نیشان: دیارکردن، لە خولەکەدا باشترین یاریزان دەستنیشان کرا.

دەست هەڵبڕین (چ.) ١- دەست بڵندکردن، بەرز کردن: گەر بەنیازی قسە کردنی دەست هەڵبڕە. ٢- چاو بڕ کردن، دیتن: تا دەست هەڵبڕی ئەم دەشتە هەمووی کراوەتە دەغڵ.

دەست هەڵگرتن (چ.) وازلێ هێنان: لە دادگا کاری دەست لێ هەڵگرتنەکە یەك لا کرایەوە.

دەستوبرد: ١- چالاك، لە کارەکانت دەستو برد بکە. ٢- یەکسەر: بەدەست و برد.

دەستاڕ: جاران دەستار بۆ هاڕینی ساوار بەکار دەهات.

دەستاو دەست: دەساو دەست، دەسەو دەس: گۆڤارەکە دەستاو دەس کرا.

دەستبەجێ: یەکسەر، هۆنراوەکەم دەست بەجێ لەبەر کرد.

دەستبڕ: قۆڵبڕ، فێڵباز، پیاوە دەستبڕەکە گیرا.

دەستبیلینگ (ن.) دوو شلیتێن پانن ژ هریێ چێدکەن، زارۆکی پێ دلاندکێدا گرێددەن. رەنگە ژ هندێ هاتبیت کو دەستانو لینگان گرێددەن: نابێت دەستبلینگان زۆر توند بکەن.

دەستە دەستە (تاك.) پۆل پۆل، تاخم تاخم، گرووپ گرووپ، کۆمەڵ کۆمەڵ: دەستە دەستە دەرۆیشتین نەبادا بمانبینن.

دەستەخوشك: برادەر، شادان دەستە خوشکی شیلانە.

دەستەڕاست: پیاوی یەکەم، سەرکردەکان دەستە ڕاستی زۆریان هەیە.

دەستەسڕ: دەسرۆك: دەستە سڕێکی جوانم بۆ هات.

دەستەك: ١- دەستەوانە، پەنجەوانە، دەست کێش: ٢- کۆمەڵێك لە مرۆڤ یان شت: دەستەك لە قوتابیان چوون بۆ سەیران.

دەستەڵات: فەرمانڕەوایی: ئەمڕۆ کورد دەستەڵاتی زۆرە.

دەستەمۆ (ئان.) خاپاندراو، کەمۆ، خستنە ژێر دەسەڵات، لە خشتە براو: دوژمنان باپیرانی ئێمەیان دەستەمۆ کردبوو.

دەستپاك: ئەمین، جیێ متمانە مرۆڤی دەست پاك جێی باوەڕە.

دەستپێك (ن.) بەراهی، پێشەکی، لپێشیێ. بلا لسەر دەستپێکی ڕێك بکەڤین.

دەستخۆش: ئافەرین: دەست خۆشی کردن لە ئەنجامدانی کاری چاك پێویستە.

دەستخەت: دەست نووس: دەست خەتی جوان رەنگدانەوەی دەروونی مرۆڤە.

دەستڕۆیو: دەوڵەمەند، بەدەسەڵات، کەسێك کە کارەکانی بە ئەنجام بگات: شەماڵ کەسێکی دەست ڕۆیوە.

دەستشۆر: شۆرێکە، بەیانیان لەسەر دەست شۆر دەستو چاوم دەشۆم.

دەستگر: دەست کێش، بۆ گرتنی شتی گەرم بەکار دێت: مەنجەڵەکە بە دەستگر بهێننە خوارەوە.

دەستگیران: دەزگیران: خۆیو دەستگیرانەکەی هاتن.

دەستکار: دەستکرد، دروست کراو: ئەو شتانە دەستکاری منداڵی کوردە.

دەستکاری (ن.و.) دەستتێڤەدان، دەستتێوەردان، گۆڕین: دەستکاری شتێك مەکە

گەر نەزانی چییە. دەستکاری: دەست لێدان، دەستکاری گوڵە جوانەکان مەکەن.

دەستك. بۆ باقەکا تشتان بکاردهێت کو پێکڤەبن، وەکی دەستکێ پیڤازان، دەستکێ گیای.

دەستکەوت (ن.ب.) شتێك بە بەلاش دەستت بکەوێ یاخود بە جۆرە ئمتیازێك دەگوترێ: پێشمەرگەکان لەشەڕەکە دەستکەوتی باشیان هەبوو.

دەستکەوت: بەدەستهاتوو، ئێمە پارێزگاری دەست کەوتەکانمان دەکەین.

دەستکرد (ن.) چێکری، کارێ دەستی. شتی دەستکرد تامی کەمە.

دەستکردن (چ.) دەستپێکردن: هەر لەگەڵ بوونەوەی قوتابخانە دەستمان بەخوێندن کرد.

دەسەڵاتدار (ئان.) توانایی، دەستڕۆین: دەسەلات دەتوانێت یاسا پێش بخات.

دەستمایە (ن.ل.) سەرمایە، پارەی کار پێ کردن، دەزمایە: دەستمایەم لەدەست دا.

دەستنیشانکردن(چ.) دیاریکردن، هەڵبژاردن، دانان: بنەمال دیموکراسییەت لەوەدایە گەل خۆی مافی دەستنیشانکردنی نوێنەرانی هەبێ.

دەستوور (ن.د.) یاسای بنەڕەتی ولات، دایکی یاساکان: مافەکانی کورد لە دەستوور سەلمێندراون.

دەستوور: ١- شتێ‌ی سابووناوییە لە کۆمی نەخۆشەوە دەنرێت بۆ ڕەوان بوون. ٢- یاسای بنەڕەتی دەوڵەت: دەستووری هەمیشەیی دەوڵەت پەسەند کرا.

دەستویری (ن.و.) یارمەتی وەرگرتن، داواکردنی یارمەتی، داواکردنی ڕێدان. مە دەستوردا.

دەسگا (ن.د.) ١- کارگێڕی، بەڕێوەبەرایەتی، فەرمانبەرێتی: کورد دام و دەسگای خۆی دروست کردووە. ٢- ئەو ئامێرانەی ئاسنگەر کاریان پێ دەکات.

دەسکاری (ن.و.) دەست لێدان و گۆڕین: دەسکاری بیرۆکەکانم مەکەن.

دەشت (ن.) زەوی نێوان شاخەکان، پانایی، زەوییەکی بەرفراوان: لە

هەرێمی کوردستاندا چەندان دەشتی بەناو بانگ هەن وەك دەشتی سندیو هەریر...هتد.

دەشن: دەرەوە، بابچینە دەشتەوە.

دەگمەن (ئان.) کەم وێنە، نایاب: شەرەفنامە کتێبێکی دەگمەنی مێژووی کوردە.

دەڤ (ن.) دەو، دەم، یەکەم بەشی دەزگای کۆ ئەندامی هەرسە.١- مرۆڤێ دوو دەڤ ودوو زمان یێ ترۆکریە. ٢ - هەرچەند گوناهی دەمەکەت بارە لەسەرلێو.. حەددی چیە (نالی) کە بڵێ ماچە کەفارەت.(نالی)

دەڤەر (ن.) ناوچە، هەرێم: دەڤەرە بەهدینان خوشە.

دەغڵو دان (ن.) بەروبوومی دانەوێڵە، گەنمو جۆ: دەغڵ و دانی ئەم ساڵ زۆرباشە.

دەفر (ن.) جام، قاپ، بادی: ئاو خورادنەوە بە دەفر بە سوودە.

دەلاقە (ن.) تاق: چراکە لە دەلاقەکەدایە.

دەڵب (ئان.) دڕاو، کون: پێڵاوەکەم دەڵب بووە.

دەم (ن.) ١- دەو، زار، دەڤ: پێویستە ڕۆژانە دەمو ددانمان بشۆین. ٢- کات، وەخت: دەمی ڕابردوو، دەمی بەیانی. ٣- نووك، سەر: ئاگات لە دەستت بێ دەمی چەقۆکە زۆر تیژە. ٤- پێگەیشتنی شیووچای: برنجەکەت لەدەم ناوە. (ئاك.) ٥- کەنار ڕۆخ، لێوار: دەم ئاوەکە زۆر فێنك بوو. ٤- خوێندن و خوێندنەوە ئەو خەریکی دەورکردنەوەیە

دەمو چاو (ن.ل.) روو، روخسار: یارەکەم دەمو چاوی سپیو سۆڵە.

دەمار (ن.) رە، رە و ریشال: دەماری مرۆڤ خوێنبەر و خوێنهێنن.

دەمژمێر (ن.) کاتژمێر: دەمژێر سێ دچینە ماڵ.

دەملدەست (ئاك.) کتوپڕ، یەکسەر، دگاڤێدا. دەملدەست تەمە ناکرێ، دەملدەست ئەڤە ناهیتە کرن.

دەنگ (ن.) ١- هەرچی گوێ دەیبیستێ: دەنگی دەهۆڵ لە دوور خۆشە. ٢- هەواڵ، باس: دەنگ و باسی شار چییە؟

دەنگ دانەوە (چ.) سەدا، زایەڵە، رووخانی سەدام دەنگی دایەوە.

دەنگ نەکردن: قسەنەکردن، دەنگ لێوەنەهاتن.

دەنگ‌وباس (ن.) باس‌و خواس، هەواڵ، دەنگۆ، خەبەر: شەوانە گوێ لە دەنگ‌وباسەکان دەگرم.

دەنگی داوە: بلاَوبوۆوە، بەناوبانگ بوو: ئەم قسەو باسە لەناو خەڵکدا دەنگی داوە.

دەنك (ن.) ١- دانە، قل، یەکێك، حەپ: لە دەنکێك دە دانە هاتە بەرهەم. ٢- خۆشەویست، دڵدار. دەنکی خۆمە.

دەوار (ن.) رەشماڵ: دەواریان بۆئاهەنگ هەڵدا.

دەوەن (ن.) داری بچووك، پنجکی دار: هەر دەوەنە دەبێ بەدار.

دەور (ن.) ١- زەمانە، رۆژگار: ئەو دەورە نەماوە کە کچ نەنێردرێتە قوتابخانە. (ئاك.) ٢- دەوروبەر، دەورو پشت، چوار دەورە: تەماشای دەوری خۆت بکە بزانە برادەرەکانت بە وازهێنان لە قوتابخانە گەیشتوونەتە کوێ.٣- رۆڵ، چالاَکی، کاریگەری: دەوری مامۆستا لە ووشیارکردنەوەی کۆمەڵگا دیارە.

دەورکردنەوە (چ.) دەرس خوێندن: وانەکەم دەور کردەوە.

دەوروپشت (ن.ل.) دەوروبەر، چواردەور، ژینگە: کورد دەوروپشتی بە دوژمن تەنراوە.

دەوڵەت (ن.) سامان، ماڵ‌و داهات ، فەرمانداری: هەموو دەوڵەتێك قەوارەو سنووری تایبەتی خۆی هەیە.

دەوڵەمەند (ن.) خاوەن پارەو موڵك‌و ماڵی زۆر، زەنگین: پیاوە دەوڵەمەندەکە یارمەتی چەند هەژارێکی دا.

دەوڵەمەندبوون (چ.) زەنگین بوون، خوا پێدان: دەوڵەمەندبوون بەرێگای نایاسایی زۆر بووە.

دخۆڕادیتن (چ.) لەخۆڕادیتن، باوەڕبەخۆکردن، بڕوابەخۆهێنان، شیان،کارین، پێ چێبوون. دخوڕادیتن بچینە داخوازیا وێ؟

ددان (ن.) ئێسکی ناودەم بۆ شت خواردن: گوێز بە ددان مەشکێنە.- زەرد (ئان.) بێ بایەخ و دان نەشۆر: ددان زەرد بێ باکییە.

دژ (ن.) ١- دش، خوشکی مێرد، باجی: شەرمین زۆر باسی دژەکەی دەکات.٢- پێچەوانە: بیرو ڕای مارکسیو ئیسلامی دژ بە یەکن.

دژ (ئان.) پێچەوانە، بەروڤاژی: بەفرو ئاگر دژی ئێکن.

دژ (ن.) پێچەوانە، بەرامبەر: دژی شەڕ ئاشتییە.

دژوار (ئان.) ١- تیژ: فلفلا سۆر یا دژوارە. ٢- زەحمەت. ئەم پرسیارە زۆر دژوارە.

دڕ (ئان.) ١- هارو نەترس، پەلاماردەر: سەگێکی دڕ پاسەوانی مەڕەکانی دەکردن. ٢- زبر، گڕ، ڕووێك كە دەست بگرێو تیژ بێ: لەبەر ئەوەی دڕ بوو نەمتوانی هەڵیگرم.

دراڤ (ن.) پارە، پوول. چە تشت بێ دراڤ چێ نابت.

دراما (ن.) کارو جووڵە، نواندن: زنجیرەی درامای تەلەفزیۆنی زیادی کردووە.

درەخت (ن.) داری بەرز: بەهاران دارو درەخت سەوز دەبن.

درەخشان (چ.) ١- بریقەدان، تریسکەدان، گەشانەوە: ئەستێرەکان لە شەودا جوان دەدرەخشێنەوە. ٢- ناوە بۆ مێینە.

درەوشانەوە (چ.) درەخشانەوە، گەشانەوە، بریقانەوە، بریسکانەوە.

دڕدان (چ.) کردنەوە، وەلا نان، نەهێشتن: ڕاپەڕین دڕی بە شەوەزەنگی تاریکیدا.

درز (ن.) شەق، تەقین: مارەکە لە درزی دیوارەکەیە.

دڕك (ن.) خار، ستری، دڕی: دەغڵەکە پڕیەتی لە دڕك و داڵ.

دڕك (ن.) چقڵ، دڕی: دەبێ ببینە دڕك لە ڕێی دوژمنان.

درکاندن (چ.) بە زمان هاتن، قسە لە دەم دەرچوون، ئاشکراکردن: نهێنیەکانی خۆت مەدرکێنە.

دڕندە (چ.) ١- هار: ٢- جانەوەری گۆشتخۆری کێویو پەلاماردەر: پڵنگ جانەوەرێکی دڕندەیە.

دروسێ (ن.) هاوسێ، جیران: دراوسێی باش لە خزم چاکترە.

دروشم (ن.) نیشانەیەکی تایبەت بە وڵاتێك یان لایەنێك، هێما: شێر دروشمی ئازایانە.

درِیان (چ.) دران، پارچەبوون، ددرِێت (کاریَ رانەبردوویە)؛ بەرك ژ لایێ تەنكڤە ددرِێت. (پەندە)

درێژ (ئان.) پێچەوانەی کورت: من درێژترم له براکانم.

درێژە پێدان (چ.) ١- زیاد گوتن، زیاد لەسەر رۆیشتن. ٢- دەست هەڵنەگرتن، بەردەوام بوون: هەر چەند زۆر ماندووم، بەلاّم هەر درێژەم پێدا تا تەواوم کرد.

درێژدادرِ (ئان.) زۆربلێ، زۆرگۆتن، چەنە لێدان: درێژدادرِ باش نییە.

درێژکردن (چ.) ١- رِەدوودان، زیادە پێدان: ئەوەندەی درێژە پێدا خەریك بوو خۆمان لەبیر بچێ. ٢- خستنە سەر جێگا: نەیدەتوانی برِوا بۆیە بە دەست لەسەر تەختەکە درێژمان کرد.

درێژی (ن.) ماوەی نێوان دوو خاڵە، درێژترە لە پانی: رووبەری لاکێشە یەکسانە درێژی X پانی.

دز (ئان.) ئەو کەسەی ماڵی خەڵك بە نهێنی دەبات: دوا رۆژی دز گیرانە. — ی: دزی سیفەتێکی پەسەند نییە. — راو: کەلوپەلە دزراوەکان دۆزرانەوە.

دگەل (ئام.) لەگەڵ، پێکەوە، دگەل کێ رابیو روینی دێ رەوشتا وی وەرگری.

دڤێ (کاری مەرجە.) پێدڤییە، پێویستە، دڤێت. دڤێ ئەو هەر بیت.

دڵ (ن.) ئەندامێکی لەشی مرۆڤو ئاژەلاّنە: دڵی مرۆڤی ئاسایی لە دەقیقەیەکدا ٧٢ جار لێدەدات.

دڵ تێچوون (چ.) دڵ بۆچوون، دڵ پێوە بوون، بە بەردڵ کەوتن، حەز تێچوون: دڵی دە جوانییەکەی چووە، ناتوانێ دەستبەرداری بێ.

دڵۆپە (ن.) ١- دڵۆپە ئاوەکە لە بانەوە دەتکێ: دەنگی دڵۆپە ئاو دێت.٢- قسە لەناو قسەدا: قسەم کرد دڵۆپەی تێدا مەکەن.

دلۆڤان (ن.ئان.) میهرەبان، بەسۆز، دڵنەرم: دایكو باب پێدڤییە بەرامبەر زارۆکێن خۆ د دلۆڤان بن.

دڵبەر (ن.ب.) ئەو کەسەیە کە خۆشت دەوێت، خۆشەویست.

دڵتەنگ (ئان.) زویر، خەمبار، بە قسەی نەزان دڵتەنگ مەبە.

دڵەگورپە (ئان.) دڵەخورپە، تەپەتەپی دڵ: لەخۆشییا دڵە گورپەی گرت.

دڵپاك، ڕاست مرۆڤی دڵپاك سەردەكەوێت. - دڵپاك و بێ فێڵ: گەنجێكی دڵسافە. تەخت و ڕاستایی: زەویەكەی ساف كرد.

دڵپیس گومانكردن لە: دڵپیسی نەخۆشییەكی دەروونییە.

دڵخۆش (ئان.) دڵشاد، بەكەیف، بە هاتنت دڵخۆش بووم.

دڵخۆش: كەیف خۆش، بەختەوەر، هونەر بە بینینەوەی براكەی دڵخۆش بوو.

دڵخواز: دڵی دڵخوازان مەشكێنن.

دڵدار: ئەویندار، مرۆڤی دڵدار سڵ لە هیچ ناكاتەوە.

دڵڕاكێشەر (ن.ب.) دڵبەر، دڵڕفێن: ئەو كچە شۆخێكی دڵ ڕاكێشەرە.دڵڕفێن (ئان.) دڵبەر: چرپە كچێكی دڵڕفێنە.

دڵڕەق: بێ بەزەیی، ژیان لەگەڵ مرۆڤی دڵڕەق زۆر ئەستەمە.

دڵسۆز (ئان.) پەرۆش، جەرگ سۆز، لە خەمێ بوون: من دڵسۆزی تۆم.

دلسۆز (ن.) دڵسۆز، نیشتمان پەروەر، خاوەن گفتوبەڵێن. (ئان.) بەوەفا، وەفادار، دلسۆژ، باوەڕ پێ كراو: مرۆڤێ دلسۆز یێ ڕێزدارو خۆشتڤییە.

دڵشاد، كامەران: دڵشاد چوو بۆ دهۆك.

دلگیر (ئان.) ١- خۆش، دلگیر: دیمەنەكە دلگیرە.٢- ناخۆش و دڵپەست: قسە ناخۆشەكان دلگیری كردم.

دلێر (ئان.) ١- پاڵەوان، ئازا، نەترس، بەهێز: لە هەرەوەزییەكەدا دلێر هەر خۆم بووم. ٢- ناوە بۆ نێرینە.

دن (ئام.) دی، تر، دیتر، بۆ دووبارەكردنێ بكاردهێت: چەند بخوینی، جارەكا دن ژی بخوینی هەرباشە.

دناڤبەرا (ئاك.) دناڤبەینا، لەنێوان، لەمیان. چ ئارێشە دناڤبەرا مەدایننە.

دنیا (ن.) ١- دنێ، دونیا، جیهان، عالەم: دنیا هەتا سەر بۆ كەس نییە. ٢- ناوە بۆ مێینە.

دنیا (ن.) دونیا، جیهان، گێتی: مرۆڤێ بێ وژدانیێ بكەت دینو دنیا ژ دەستی دچن.

دۆخین (ن.) شلیتەکا یەك مەترییە ژ بەندکان چێدکەن دکەنە دشەلوالیڕا بۆ گرێدانێ، نهۆ ژ لاستیکیژی چێدکەن. دوخیناوی چێکە.

دۆز (ن.) کێشە، ئاریشە: تا کورد رانەپەڕین دۆزا وان ل جیهانێ بەلاڤ نەبوو.

دۆز (ن.) کێشە، گرفت، ئاریشە، ئاستەنگ: دۆزی کورد بەرەو پێش چووە.

دۆزراوەتەوە (ك.) دیترایتەوە، بینرایەوە، هەر شتێك یان کەسێك کە ون بێت بە بەدوا گەڕان بدۆزرێتەوە.

دۆزینەوە (چ.) پەیداکردنی شتی بزر بوو: دۆزینەوەی شوێنەوارە کۆنەکان مێژوو دەوڵەمەند دەکات.

دۆزینەوە (چ.) دیتنەوە: دۆزینەوەی شتی نوێ ماندووبوونی دەوێ.

دۆست (ن.) هاوەڵ، هەڤاڵ، برادەر، هاوڕێ، یار: ئەو کەسەی دۆستو دوژمنی خۆ لێك نەکاتەوە، نەزانە.

دۆڵ (ن.) ١- گەلی، شیو، قووڵاییو نزمایی نێوان چیاکان، نهال، نواڵ، شیڤ، جۆم، جومك، دەرە، چەند گوندێکی بەسەر یەکەوە: دۆڵی بالیسانیش کیمیایی بەرکەوتووە. ٢- دەهۆڵ: بە دەنگی دۆڵو زوڕنا باش هەڵدەپەڕین.٣- کیسەی چەرم بۆ ئاوودۆ: بە دۆڵ ئاو لە کانی دێنن.

دهۆك (ن.) شارێکی باشووری کوردستانە: دهۆك شارێکی دلگیری کوردستانە.

دوارۆژ (ئاك.) ئاینده، رۆژانی داهاتوو، پاشەرۆژ: دوارۆژی کورد ڕووناکە.

دوامین (ئان.) کۆتایی، پاشین: لەم کۆڵانە دوامین خانوو ماڵی ئێمەیە.

دوایی هاتن (چ.) کۆتایی هاتن، پایان: ئاهەنگەکە دوایی پێهات.

دوژمن (ن.) نەیار، دژی دۆستە، نەحەز، دژی هەڤالە: هزار دۆست تە هەبن کێمە، دوژمنەك تە هەبیت زۆرە.(پەندە)

دوژمن (ن.) نەیار، نەدۆست، ناحەز: دوژمن بە قسەی خۆش بکوژە.

دوڕ (ن.) ١- جۆرە بەردێکی جوانی گرانبەهایە لە درەیاکان دەردەهێنرێت: چاوی من دەم دەم دەڕێژێ ئاوی سافو خوێنی

گەش تا بلێن دەریای عوممانە دوڕو مەرجانی هەیە (نالی).

دوکان (ن.) دووکـان، فرۆشـگەهە، شـوێنی فرۆشـتن: کرێـی دوکـان زۆر بەرزبووە.

دوو (ئان.) ١- ژمـارەی دوای یـەك. (ن.) ٢- دوونـگ، دوونگـی مـەڕ: بـۆ نەرمکردنەوەی خورماو دووی لەسەر باسکی دانابوو.

دووان (ن.) ١- قسەکردن، گفتوگۆ، پـەیڤین، ئاخـافتن: بـە هێمنـی لەگـەڵ یارەکەم دەدوام. ٢- ژمارەی دوو: دووان لە منداڵەکانم لـەزانکۆ دەخوێنن. ٣- وتاردان: بەڕێوەبـەری قوتابخانەکـە بـۆ قوتابیـان دوا.

دوور (ئاك.) دویر، پێچەوانەی نزیك: دەنگی دەهۆڵ لە دوور خۆشە.

دووربین (ن.) دویـربین، وردبـین، هـویربین، ئامێرێکـە شـتی دوور نزیـك دەکاتەوە.

دوورەپەرێز (ئان.) خۆدوورخسـتن: دوورە پـەرێز مەوەسـتە.- ولأت: دوورکەوتنەوەلـە نیشـتمان، غـەریبی: لـەدوور ولأتـە و دەنگـی هەیە.

دوورخرانەوە (چ.) لەکارلادان، ناردنە تاراوگە: لەسەر کوردایەتی دوورخرانەوە.

دوورخستنەوە (چ.) دوورکـەوتن، لـەخۆ دوورکردنـەوە: دوورخسـتنەوەی شـێخ مەحمود لە کوردستان زیانی بە کورد گەیاند.

دوورگە (ن.) زەوی چـوار دەوری ئـاوبێ: دیمـەنی دوورگـە جوانـە.- نیمچـە دوورگـە (ن.) دوو یـا سـێ لای ئـاوبێ و لایـەکی ووشـکانیە: نیمچە دوورگەی عەرەب لە ئاسیایە.

دوورکەوتنەوە (چ.) دوورکەوتن: دوورکەوتنەوە لە مرۆڤی شەڕانگێز باشە.

دووماهی (ن.) کۆتایی، دوایی. گرنگە ئەوە دووماهیك خێر بێت.

دوومەڵ (ن.) قونێر، کوان: دوومەڵەکەی بن پێم چاك بوو.

دێ (ن.) ئـاوایی، گونـد، دێهـات، لادێ: ئاوەدانکردنـەوەی کوردسـتان بـە گەڕانەوە بۆ دێیەکان دەبێت.

دیار (ئات.) ئاشکرا، روون، بەرچاو: رۆڵی ئێمە دیارە لە چاکە.

دیار (ئان.) ١- بەرچـاو، ئاشـکرا، ڕوون: لەسـەر بەرزاییەکـەوە گوندەکـە

دیـاره. ٢- کـن، لا، نزیـك، جـەم: دوێنـێ بـۆ هـەواڵ پرسـین چوومە دیار نەخۆشەکە. ٣- ناوە بۆ نێرینە.

دیار (ئان.) ئاشکرا، روون: ئەو منداڵە بە ڕەنگی دیارە کەوا دیارە.

دیارنەمان (چ.) بزربوون، ون بوون، لەبەرچاو نەمان: دۆستەکانمان لەبەرچاو نەمان.

دیاری (ن.) خەڵات: دیاری قەسپەکە شوێن دیاری هەسپەکە.(پەندە)

دیاریکردن (چ.) ١- نیشـانەکردن: دیـاریکردنی دەردەکـانی کۆمـەڵ ئـەرکی هەمووانـە. ٢- دەرخسـتن: خـۆ دیـاریکردن لـە هـەموو شـوێن کـارێکی خراپـە.٣- نیشـانکردن (خـوازبێنی). لـە منداڵیـەوە نازداریان بۆ هێمن دیاریکردووە.

دیتن (چ.) بەرچـاو کـەوتن، وەبـەر چـاو کـەوتن، بیـنین: پێشـتر ڕۆژانـە یەکدیمان دەدیت.

دیدەنی (ن.د.) ١- دیـدار، چـوونە چـاوپێکەوتن: چـوون بـۆ دیـدەنی خزمـان پێویستە. ٢- ژووان : دیدەنی لەگەڵ یار خۆشە.

دێر (ن.) ١- جێگـەی ڕەبـەنی ئـاییني عیسـایی. (ئـاك.) ٢- لـە مێژینـە، کۆن: لە دێر زەمانـەوە کوردسـتان ئـاوەدانی تێـدابووە.٣- ڕیـزە نووسینێك لە شیعردا: دوو دێری شیعرەکەم لەبەر کردوون.

دیرۆك (ن.) مێژوو. دیرۆکا کوردان کژی دژواریە.

دێراو (ن.) خەتی شینایی بۆ تۆ چاندن: دێراوی تووتن پڕ ئاوە.

دێرین (ئان.) ١- رابـــردووی زۆر دوور، لەمێژینـــە، کـــۆن، کـــەڤن: مێـــژووی دروستبوونی هەولێر دێرینە. ٢- ناوی کچانە: دێرین جوانێکی بێ وێنەیە.

دیسا (ئاك.) دیسـان، دووبـارە، سـەرلەنوێ، جـارێکیتر.١- دیسـان قوتابییـە تەمبەلەکـە دەرنەچـوو. ٢- ئـیرۆ ژ حوسـنا دێـم دوڕێ، دیسـا هیلاك و سەرخۆشین.. ڕەمزێ دڤـێ شـیرین سـوڕێ سـوهتم ب پیتا ئاتەشین.(مەلایێ جزیری)

دیسان (ئاك.) جارێکیتر، دووبارە: دیسان دوانەکەوی.

دیل (ن.) بەند، کۆت کراو، ئەسیر، لە شـەڕ گیراو، بـن دەسـت: ئـازاردانی

دیل تاوانه. کورده بەسیه بەردەرگای میری سەدەی بیستەمە تاکەی دیل و ئەسیری. (هیوا).

دیمەن (ن.) ١- ڕوو، شێوه: دیمەنی بەفربارین جوانه.٢- ناوه بۆکچ: دیمەن هۆنراوەی خوێندەوه نەك چیرۆك.

دیموکرات (ن.) ١- حوکمی گەل: دیموکراتیەت رژێمێکی پێشکەوتووی ئەوروپایه. ٢- ناوی کوڕانه: دیموکرات تەها گۆانی بێژێکی کورده.

دینار (ن.) دراڤێکه له زۆربەی وڵاتان بەکاردێت: مووچەکەمان به دیناره.

دێهات (ن.) لادێ، دێ، گوند، کۆمەڵه گوندێك: ڕژێمی بەعس نزیکەی ٤٠٠٠ گوندو دێهاتی کوردستانی خاپوور کرد.

دێو (ن.) ئاژەلێکی خەیاڵی و ترسێنەره: دێودرنج لەچیرۆکی کۆن هەیه.- انه (ن.) جۆره دەروێشی شێخانه: دێوانه ریش درێژه. دێوانه: ئاشق: دێوانەی تۆم.

دیوار (ن.) بەرد یا بلۆك لەسەریەك دانان بۆ خانوو و بینا دروست کردن شورا: دیواری حەوشەی ماڵمان بڵنده.

دیوان (ن.) ١- دیوەخان، ماڵی گەوران، قۆناغ: نالی شاعیری ناو دیوانی بەگو پاشاکان نەبووه. ٢- سەرجەمی بەرهەمی شاعیرێك، کتێبی شیعر: شەوانه چەند بەیته شیعرێك له دیوانەکەی نالی دەخوێنمەوه.

دیوەخان (ن.) ژووری میوان، ژووری ئاغاو خانو بەگ: باپیرم به دیوەخانەکەیەوه ناسراوه.

ر

ڕا (ن.) ١- تەگبیر، بیروڕا، بۆچوون، ڕەئی: ڕای خۆم لەسەر بابەتەکە دەربڕی. ٢- ناوە بۆ نێرینە.

ڕائەچەنێ (ك.) ڕادەچڵەکێت، واتە لەناو خەودا دەجووڵێتو ڕادەچڵەکێ، داچڵەکان، هەستان: مرۆڤی تووشبوو بە نەخۆشی لەرزو تا لە خەودا زۆر ڕائەچەنێ.

ڕابەر (ن.) ١- پێشڕەو، پێشەنگ، شارەزا: بە ڕێیەکەمان نەدەزانی بۆیە پێویستمان بە ڕابەرێك هەبوو. ٢- ناوە بۆ نێرینە.

ڕابەری کردن (ن) ڕێ نیشاندان: ئازاد ڕابەری پۆلی چوارە.

ڕابواردن (چ.) بەسەرچوون، کات بەڕێ کردن: تەمەنی گەنجی ڕابوورد. ژیانی بەکیف و سەیف، هەموو ژیانی بە رابواردن بەسەر برد.

ڕابوردوو (ن.) رابردە، بەسەرچوو: گێڕانەوەی ڕابوردوو زۆر یادگارمان بیر دەخاتەوە.

ڕابوورین (چ.) تێپەڕبوون. ئەو نوکە نك مە رابو.

ڕابوون (چ.) هەڵستان، هەستان، هەڵسان، رابوو (کارێ رابردوویە) قوتابی ژ پێش مامۆستایڤە رابوو ژ پێڤە

ڕاپەڕین (چ.) ١- لەپڕبڵندبوون و هەستان: بۆ کارەکانی خۆی راپەڕی.٢- لەناکاو لەخەو هەستان: لەخەو ڕاپەڕی.٣- هەستا و ڕاست بوونەوەی گەل دژی رژێم: ئەوان لەدژی بەعسیەکان راپەڕین.٤- گورج کار ئەنجام دان: بەخۆڕایی ئەرکەکانی راپەڕاند.

ڕاپێرس (ن.ب.) کەسێ کەسێ کەفسەیاکاری پێ ڕائەسپێرێ، کەسێ بێتە ڕاسپێرمان.

ڕاپێچان (چ.) لولدان، دەقی کرد، قەدکردن، قۆڵ بەست کردن: نوێنەکانی ڕاپێچان.

ڕاپێچی کردن (چ.) بردن لە گەڵ خۆیا. لوول دان: لافاوەکە دەغڵەکەی ڕاپێچ کرد.

ڕاخستن (چ.) پانکردنەوە لە عەرد: مافوورە نوێیەکەمان لە ژوورەکەدا ڕاخستووە. داپۆشینی زەوی.

ڕادان (چ.) ١- لا بردن، ماڵین، خاوێنکردنەوە: ئەوەندە بەفر باری سێ جار بانمان ڕادا. ٢- میز بە مندالکردن: پێش نووستن منداڵەکەی ڕادا.

ڕاددە (ن.) ئەندازە، بڕ. ئەو بێ ڕادە جوان بوو.

ڕاز (ن.) نهێن، سڕ، پەنهان، شاراوە: ڕازی دڵت بۆ ئەو کەسە هەڵڕێژە کە گوێت لێ دەگرێ. ڕازاندنەوە (چ.) جوانکردن: هەڵپەڕکێکەی ئێوە ئاهەنگەکەی ڕازاندبووەوە.

ڕازاندنەوە (چ.) جوان کردن، ڕێك و پێك نیشاندان لەپێشوو: ڕازاندنەوەی هۆڵەکە ئاهەنگەکە خۆشتر دەکات.

ڕازاوە (ئان.) ١- جوانکراو: بووکەکە بە جوانی ڕازاوەتەوە. ٢- ناوی کچانە: ڕازاوە کچە گەورەی خاتوو شیرینە.

ڕازی بوون(چ.) قایل بوون:بەبریارەکە ڕازی بوو.

ڕازی نابێت (ك.) قایل نابێ، ناهێتە خازتن، پێی خۆش نییە: باوکم ڕازی نابێت براکەم نەخوێنێت.

ڕاسا (ن.) شوێنی تەخت: زەوی یەکەی ڕاسا کرد. — بوون (چ.) ڕاست بوونەوە. هەستان لە پڕ. لەپڕ لێمان ڕاسن بوونەوە.

ڕاست (ئان.) ١- ڕێك‌و تووڵ‌و باریك، پێچەوانەی خوار: دیوارەکانی ئەو وەستایە زۆر ڕاستن. ٢- تەواو، حەقیقەت، ڕەوا، بێ درۆ: ڕاست گێڕانەوەی قسە، ئەرکە. ٣- تەخت، کوڕ، بێ پێچ‌و پەنا: زەوییە ڕاستەکەیان کردۆتە خانوو. (ئاك.) ٤- شوێن، ناوچەیەکی دیاریکراو: لەو ڕاستە کەوتمە خوارەوە.
٥- یەکسەر، دەمودەست، یەکحاڵ: کە چاوم پێکەوت ڕاست ڕاوەستام.

ڕاستەڕێ: مرۆڤی خەراپ بە ئاسانی راستەڕێ نابێ.

ڕاستەقینە (ئان.) راستی تەواو، بێ لاری و خواری: خۆشەویستی ڕاستەقینە گیانفیدای دەوێ.

ڕاستەقینە: ڕووداوی ڕاستەقینە باوەڕ پێکراو ترن.

ڕاستەوخۆ: یەکسەر، ڕاستەخۆ دەچم بۆ ڤوتابخانە.

ڕاستگۆ (ن.ب.) درۆ نەکردن، ڕاستبێژ: مرۆڤی ڕاستگۆ خۆشەویستە.

ڕاستگۆ: پێویستە هەموو کات ڕاستگۆ بین.

ڕاسپکان (چ.) لە پڕ و بە هێز جیا بوونەوە: خۆی لە ستەمی بێ ئەندازە ڕاسپکان.

ڕاگەهاندن (چ.) بەلاڤکرن، ئاشکراکرن، هایدان، دیارکرن، خۆیاکرن: دەزگەهێن ڕاگەهاندنێ ژنوی ئازادی بخۆڤە دیت.

ڕاگرتن (چ.) ڕاوەستان، وەستاندن، لەکار خستن: ماوەیەکە ئۆتۆمبێلەکەمان ڕاگرتووە. هێتنەوە: کچ ڕاگرتن پەسەند نییە.

ڕاکردن (چ.) ١- هەڵاتن، غاردان، شکان: سوپای دوژمن خۆی نەگرت زوو ڕایکرد. ٢- ڕاخستن، پانکردنەوە: دوای کوڵاندن گەنمەکەمان لەسەر بانەکە ڕاکرد. خۆ دزیڤەوە: ڕاکردن لەڕاستی.

ڕاکشان (چ.) ١- پاڵدانەوەو درێژبوون: نەخۆشەکە ڕاکشا.٢- درێژبوون، کشان: تەلەکە بەگەرما ڕاکشا.

ڕالێبوون (چ.) ڕەزامەندی: یاریرەکەتان زۆر جوان بوو، ڕام لێ بوو.

ڕامالین (چ.) ڕامـاڵین، گێسـك لێـدان، خاوێنکردنـەوە: بارانەکـە جـادەو کۆڵانەکانی پاك ڕامالٚی.

ڕامشگەر (ئاب.) جۆرە گۆرانی بێژە وەك موتریب: ڕامشگەر گـۆرانی تایبـەتی دەلٚێ.

ڕامووسان (ن.چ.) ماچ، ماچکرن، ماچکردن. ڕاموسنێ وێ نە وەك هـەر کچـەکی یە.

ڕامیاری (ن.د.) سیاسەت، ڕامیاری لەلای ئێمە شێوازی بازرگانی گرتووە.

ڕانك (ن.) شەرواڵی پیاوانـە کـە هاوینـان لەبـەردەکرێ لەگـەڵ چۆغەڵ: ڕانك و چۆغەلی لەکرە.

ڕانیە (ن.) باژێرەکـە دکەڤیتـە بـاکوورێ پارێزگـەها سلێمانییێ، دەروازێ ڕاپـەڕینا بناڤودەنگـا کـوردان بـوو کـو ڕۆژا (٥)ی ئـادارا ١٩٩١ ژوێرێ دەستپێکر.

ڕاهاتن (چ.) فێـر بـوون، خـوو پێـوە گـرتن: وا ڕاهـاتووم بـەیانیان زوو هەڵسم.

ڕاو (ن.) کاری ڕاوچی، کاری گرتنی باڵندە لە دەشـتو دەر بـە شـێوەی جیـا جیـای وەك تـۆڕ، دار، تەپکـە: چـووین بـۆ ڕاووشـکار.- کردن (چ.) چـوونە دەر بـۆ نێچیرگرتن: ڕاوکەرەکـە پـۆڕێکی پۆڕێکی ڕاوکـرد. - ە ماسـی: ماسـی گـرتن: ڕاوەماسـی خۆشـە لەناوکوردەوارریدا

ڕاوەستان(چ.) بەپاوەوێسـتان: لــە لەبەیانیــەوە ڕاوەســتاوم: نــەجولان، نەببزوێن.

ڕاوکەر (ن.ل.) ڕاوچی، نێچیرڤان: مام بایز ڕاوکەرێکی باش بوو.

ڕەبەق (چ.) پڕ، تەواو، خشت: دوو ساڵی ڕەبەق چاوەڕێم کردی.

ڕەبەن (ن.) دبێژنە وان کچان ئەوێن فەلە ل کەنیسێ کـار دکـەن. (ئـان.) هەژار، بێ دەسـتهەلات، کچـا نـە شـویکری. برینـدارێ ڕەبـەن کەسەکی ژ ترساندا خۆ لێ نـەکرە خـودان! پیـاوی ژن مـردوو یان ژن زویر بوو. ئێستا ڕەبەنم.

ڕەخساندن (چ.) بەهەڵکەوت بەدیهێنان: خوا ڕەخساندی کارەکەم ئەنجام دا.

ڕەزاشا (ن.ل.) شای ئێران بوو: ڕەزاشا خوێنمژێکی گەورەی ئێران بوو.

ڕەزامەندی (ن و.) قبول کردن، یاخی نە بوون: پێش بە شودان رەزامەندی یم وەرگرن.

ڕەزڤان (ن.) باخچەڤان، وەڕاز، کەڕاخ، باخەوان، باغەوان. ئەو رەزڤانەکی بەرکەوتیە.

ڕەسەن (ن.) ١- بنەچەکە، نەژاد: رەسەنی ئێمە ئارییە. ٢- نەجیب زادە: ئەسپی رەسەن بکڕە.

ڕەش داگیرسان (چ.) رەش بوون: لە بەر هەتاو رەش داگیرسابوو.

ڕەشەبا (ن.ل.) زریان، باڕەش، بای توند: ڕەشەبای سلێمانی بەهێزە.

ڕەشەولاٚخ (ن.) مالاٚتی بەرزە، گامێش‌و گاو گۆڵ: گۆشتێکی چاکی ڕەشە ولاٚخی لەگەڵ خۆی هێنابوو.

ڕەشماڵ (ن.) چادری لە موو دروستکراو، چادری ڕەش، کە کۆچەران لە کوێستان‌و هەوارگەکان زۆر بەکاری دەهێنن. بووکی ژێردەواری ڕەش فیلمێکی کوردی بوو.

ڕەچەڵەك (ن.) ڕەگەز، ئەسڵ: کورد بە ڕەچەڵەك ئارین.

ڕەگ (ن.) ١- ڕەگی گیاو گۆڵ‌و دارو درەخت: باغەوانەکە دارەکەی لە ڕەگەوە هەڵکێشا.
٢- بنچەك: دوژمنان زۆریان هەوڵدا کورد لە ڕەگ‌و ڕیشە لەناو ببەن.

ڕەگەز (ن.) بنەچە، ریشە، رەچەڵەك: کورد لە رەگەزی ئارییە. — نامە: دەبێت هەموو کەس خاوەن رەگەز نامە بێت. — پەرست: سەردەمی رەگەز پەرستی بەسەر چووە. — ناس: رەگەز ناسی زانستە.

ڕەفتار (ن.) کاروکردەوە، هەڵس وکەوت، ئاکار، شێوە، هەستان و دانیشتن: رەفتاری جوان مرۆڤ جوان دەکات.

ڕەق (ئان.) وشك، هشك. ڕەق و تەق مەبە.

ڕەمز (ن.) نیشانە: هێما، نووسەران رەمزیان لە چیرۆك بەكاردەهینا.

ڕەنج (ن.و.) مانـدوو بـوون، زەحمەتكێشـان، هـیلاك بـوون، تێكۆشـان، هەوڵدان: دەخوێنین تا رەنجمان بە فیرۆ نەڕوات. — دەر: ١- مرۆڤی رەنجدەر سەر فرازە. ٢- ناوە بۆ نێرینە. — بەر: پیاوی رەنجبەر رەنجی دەستی خۆی دەخوات. — انجاو: تۆراو، دڵشكاو: هاوڕێیە رەنجاوەكان ئاشتبوونەوە.

ڕەنجان (چ.) تۆران، تووڕەبوون، سڵ بوون، زیزبوون: رەنجانی بێ هۆ باش نییە.

ڕەنجان (چ.) دڵشكان، نارەحەت بوون، تووڕە بوون، تۆران، دڵ ئێشاو: ئەمە ڕەنجانی ناوێ.

ڕەنجبەر (ن.ب.) ١- ئەركدەر، زەحمەتكێش: ڕەنجبەرانی شارو دێ ڕاپەڕین. ٢- وەرزێری بە كرێ بۆ خەڵك: رەنجبەران ڕەنجیان بۆ زۆردارانە.

ڕەنجدان (چ.) هەوڵدان، تێكۆشان، خۆماندووكردن، زەحمەتكێشان، ئەركی گران: مرۆڤ بە رەنجدان دەگاتە ئامانج.

ڕەنجدەر (ئان.) رەنجبەر، ئەرگ گران، وەرزێری بەكرێ گیراو، ئەركدەر: مرۆڤی كورد رەنجدەرە.

ڕەنگ (ن.) ١- چۆنایەتی دیمەنێك كە دەكەوێتە بەرچاو وەك سپی، ڕەش، شین، زەرد، سەوز....: ڕەنگی سپی ڕەنگی ئاشتیو هێمنییە لە جیهاندا. ٢- جۆر، شێوە، تەرزە.

ڕەنگاو (ن.ل.) شتێك ڕەنگ بداتەوە: كراسەكە ڕەنگاوی داوەتەوە.

ڕەنگاو ڕەنگ (ئان.) ڕەنگین، هەمە ڕەنگ، هەمە بوار: بەرهەمەكانی ڕەنگاو ڕەنگن.

ڕەنگە (ئاك.) لەوانەیە، بۆی هەیە، دەشێ، وێ دەچێ، ئەشێ، شایەت: رەنگە لە ئاهەنگەكە بەشداری بكەم.

ڕەنگڕشتن (چ.) پلاندانان، بناخە دانان، نەخشە دانان.

ڕەنگین (ئان.) ١- ڕەنگاو ڕەنگ: كوێستانەكان لە هاویندا ڕەنگینن. (ن.) ٢- ناوە بۆ مێینە.

ڕەهێڵە (ن.) بارانی بە لێزمەو بە خوڕ: ڕەهێلە باران زۆر زیانبەخشە.
ڕەو (ن.) کۆچی ناچاری، زۆرە ملێ.
ڕەوا (ئان.) هەقانیەت، یاسایی، شەرعیی: مافی ڕەوای خۆمانە خێر لە سامانی ولأتمان ببینین،
ڕەوا بوون (چ.) دروست بوون، لێوەشاوە، ڕێك کەوتن، بە جێهاتن، جێبەجێبوون: دروست بوونی دەوڵەتی کوردی مافێکی ڕەوای کوردانە.
ڕەوان (ن.) ١- هەرچیەك لە ڕۆیشتندا کۆسپی نەبێ: ئەسپی رەوان خۆش دەبەزێ. ٢- خوێندنەوەی بێ گرێ: کاوە بە رەوانی دەخوێنێتەوە. ٣-کەسێك زگی بچێ: منداڵەکە زگی ڕەوانە.
ڕەوانەکردن (چ.) ١- ناردن: ڕەوانەکردنی یارمەتی بۆ پێشمەرگەکان ئەرکێکی پیرۆز بوو. ٢- بەڕێکردن: ڕەوانەکردنی منداڵانمان بۆ قوتابخانە پێویستە.
ڕەواندز (ن.) شارۆچکەیەکی کوردستانە لە پارێزگای هەولێر، مەڵبەندی پاشای گەورە.
ڕەوڕەوە (ن.) ١- سەمت، لێشاو، ئاراستەی بەردەوام، ڕەوت: ڕەوڕەوەی مێژوو بەکەس ڕاناگیرێ. ٢- ئامێرێکی سادەی پێچکدارە، منداڵی پێ ڕادەهێنرێ بۆ ڕۆیشتن.
ڕەوشت (ن.) ١- ئاکار، رەفتار، داب، هەڵسوکەوت: مرۆڤی رەوشت بەرزم خۆش دەوێت.٢- ناوە بۆ نێرینە.
ڕەوین (چ) حەپەی سەگ.
ڕژدی (ن و.) رەزیلی، بەخیلی، پیسکەیی: ڕژدی نامرۆڤانەیە.
ڕژێم (ن.) جۆری حوکمڕان: ڕژێمی سۆشیالستی سەرنەکەوت.
ڕزگاربوون (چ.) ئازادبوون: ڕزگاربوونی کوردستان خەونێکی دێرینمان بوو.
ڕزگارکردن (چ.) ئازادبوون، ڕزگاربوون: ڕزگارکردنی کەرکووك سەرکەوتنێکی گەورە بوو.
ڕزگاری (ن.و.) ١- ئازادی: شەهیدبوون لە پێناو ڕزگاری سەربەرزییە. ٢- ناوی گەڕەك و قوتابخانەیە: ئامادەیی ڕزگاری لە هەولێرە.

ڕزق (ن.) خۆراك و خواردن: ڕۆژی، رزقی كەس بە دەست كەس نییە.

ڕزین (چ.) پۆرتكان، تێكچوونی شت: رزینی شت هۆكاری خۆی هەیە.

ڕزیو (ن.ب.) داڕزاو، ڕزاو: میوەی ڕزیو نەخۆشی لێ پەیدا دەبێ.

ڕچە (چ.) ڕێگای زۆر باریك، كورەڕێ، بزنەڕێ، كویركە ڕێ: شەهیدان رچەشكێن بوون بۆ ئازادی.

ڕق (ن.) تووڕەیی، رك: دادگای سەدام رقت هەڵدەستێنێ.٢-حەزنەكردن: ڕقم لە هەندێ خواردن دەبێتەوە.- بەرقێ كردن (چ.) هەڵسوكەوت دژی یەكتری: رق بە رقی باش نیە.

ڕك (ن.) كینە، كەرب: هەرچ كارەكێ مرۆڤ ژ ڕكاندا بكەت یێ پێشەمانە.(ئان.) ئەڤرازەكێ راوەستایێ بلندو ئاسێ: ب سەركەڤتنا چیایێن رك یاگرانەو یا بوەستیانە.

ڕكێب (ن.) ئاسنەكە ب هەردوو لایێن زینێ هەسپی یان ماهینێڤە دكەن، سیار پێن خۆ دكەتە تێدا دانەكەڤیت.

ڕم (ن.) دارەكێ درێژەو پارچە ئاسنەكێ تیژیێ ب سەریڤە مرۆڤ بۆ شەڕیو نێچیرێ بكار دئینن.

ڕمان (چ.) ڕووخان، تێكچوون، داتەپین، هەرەسهێنان، كەوتن: خانوویێك بناغەكەی باش نەبێت زوو دەڕمێ.

ڕە (ن.) رەگ، ریشاڵ، رهوریشال، بنج، بنەوان، بنجو بنەوان.

ڕۆح (ن.) گیان: سكالأیەك لەگەڵ رۆحی دەكات.

ڕۆژ (ن.) ١- خۆر: گەرمای ڕۆژ پێویستییەكی سەرەكی ڕووەكانە. ٢- پێچەوانەی شەو، ئەو كاتانەی ڕۆژ بە دەرەوەیە: ڕۆژ كاتی كاركردنە.

ڕۆژ لەڕۆژ (ئاك.) ڕۆژ بەڕۆژ، هەموو ڕۆژ، ڕۆژ لە دوای ڕۆژ: بەرخەكە ڕۆژ لە ڕۆژ قەڵەوتر دەبێت.

ڕۆژئاوا (ن.) ئەو شوێنەی ڕۆژی تێدا ئاوا دەبێ: پاپۆڕەكە بە ئاراستەی ڕۆژئاوا دەڕۆیشت.

ڕۆژگار (ئاك.) رۆژیار، ماوەیەك لە ژیان: لەگەڵ ستەمی رۆژگار دەژیاین.

ڕۆژکردنەوە (ن.ل.) نەنووستنە تا بەیانی، شەونخوونی: دایکەکە بەدیار منداڵەکەیەوە رۆژی کردەوە.

ڕۆژنامە (ن.) نوسراوێ کە دەنگ و باسی ڕۆژانە بڵاو دەکاتەوە: رۆژنامەی هاوڵاتی دەخوێنمەوە. — چیێتی رۆژنامەگەیێتی (ن و.) رۆژنامە نووسی خەریکی رۆژنامەچییێتی یە.

ڕۆژهەڵات: خۆرهەڵات (شوێن)، خەڵکی ڕۆژهەڵات زۆر بەدین و کەلتورەوە پەیوەستن.

ڕۆژی قیامەت (ئاك.) رۆژی هەڵسانەوە، رۆژی زیندووبوونەوە، رۆژی دوایی، ئاخیرەت: لەدوات دێم تاکو رۆژی قیامەت.

ڕۆشن (ئان.) رۆناك، دژی تاریك: چرایەك تاریکی رۆشن دەکاتەوە. - بیر (ئان.) کەسی تێگەیشتوو، بیر روناك: بەرۆشەنبیران وڵات ئاوەدانە.

ڕۆشن (ئان.) ڕووناك، روون، ئاگرکردنەوە: چاوم بەدیدارت رۆشن بوونەوە.

ڕۆشن کردن کردنەوە (چ.) ١- دیارکردنی نەزانراو: مامۆستا ڕۆشنکەرەوەی ڕێگای ژیانمانە.٢- شیکردنەوە: مامۆستا لایەنی شاراوەی هۆنراوەکەی ڕۆشن کردەوە.٣- هەڵکردنەوەی ئاگر، گەشانەوە: دایکم چراکەی ڕۆشن کردەوە.

ڕۆشنا (ن.) ناسیاو، دۆست: ئاشنا و رۆشنامان هەیە.

ڕۆشنایی (ئان.) رووناکی: رۆشنایی رۆژ بەهێزە.

ڕۆشنبیر (ن.ب.) ڕۆناکبیر، بیرڕۆشن، زانا: مرۆڤی ڕۆشنبیر دیدو بۆچوونی جوانی هەیە.

ڕۆڵ (ن.) ١- دەور، خۆ نواندن: کورد خاوەنی رۆڵی مێژوویی خۆیەتی. ٢- حۆل، گێژو پەتیارە. ٣- جۆرە گیایەکە بەدار هەڵدەگەڕێ.

ڕۆلاند هێڵ (ن.) یەکەم کەس بوو کە پوولی پۆستەی داهێنا.

ڕۆڵە (ن.) منداڵ، ساوا، نەوە، فرزەند: با ڕۆڵەکانمان بە باشی پەروەردە بکەین.

ڕۆما (ن.) پایتەختی ئیتالیا: رۆما شارێکی گەورەیە.

ڕۆندك (ن.) فرمێسك، ئەسرین: رۆندکا نەبارینە.

ڕۆیشتن (چ.) چوون، لەجێ نەمان: ڕۆیشتن بۆ قوتابخانە بەسوودە.

ڕۆیشتن (چ.) چوون، لەجێ نەمان: ڕۆیشتن بەپێ وەرزشە.

ڕواڵەت (ن.) ١- دیمـەن، ئـەوەی لەبەرچـاوە، رووخسـار: لەڕواڵـەتی دیـار نـەبوو کـە سـپڵەیە.٢- دێـم، دەم و چـاو: ڕواڵـەتێکی جـورن هەیە.- رواڵەت (ئان.) بێ ڕوو، چاوقایم: بخۆرەکان هـەرە بـێ ڕواڵەتن.

ڕواندن (چ.) چاندن: بۆ جوانی چەند گوڵێکمان ڕواندن.

ڕوانین (چ.) سەیرکردن، تەماشاکردن: بەوردی بڕوانە بابەتەکەوە.

ڕوخسار(ن): ١- شێوەی دەرەوە، دەموچاو، ڕەنـگ وروو: هـۆنراوە نـاوەڕۆکو روخساری هەیە ٢- ناوەبۆمێ: روخسارماموٚستایە.

ڕوکن (ن.) پێگە، بنەما، بناغە، پێچکە: نالی روکنێکی کاریگەری شـیعری بابان بوو.

ڕوو (ن.) ١- دەموچاو: ئەوەندە شەرمن بـوو لـەکاتی قسـەکردندا ڕووی سوور هەلگەڕا. ٢- بەری پێشەوە، لای سەرەوە، بـەرگ: ڕووی خانووەکەیان لە ڕۆژهەلأتە. ٣- حەیا، شەرم: (ئان.) ٤- پایە بەرز، بەڕێز، بە حورمەت: خانەوادەیەکی زۆر بـە ڕوون. ٥- قسە ڕەق: قسە هەڵناگرێتەوە زۆر لە ڕووە.

ڕوو پاك (ئان) پێویستە مرۆڤ رووپاك بێت.

ڕوو وەرگێڕان (چ.) ١- بادانەوە، خـۆ سـووڕاندن: ٢- پشـت تێکـردن، قسـە لەگـەڵ نەکردن: هەرگیز ڕوو لە دۆستانت وەرمەگێڕە.

ڕووان (چ.) گەشـە کـردن، گـەورە بـوون، هەڵسـان، شـین بـوون: هەنـدێك داروبار خۆڕسکنو لە خۆیانەوە دەڕوێن.

ڕووبار (ن.) ١- چۆمی گـەورە: ڕووبـاری سـیروان لـە کوردسـتانە. ٢- نـاوی ژنانە: ڕووبار چیرۆك نووسێکی بە توانایە.

ڕووبەڕوو: بەرامبەر یەکتری: ئەوان رووبەڕووی یەکتری کرانەوە.

ڕووتاندن (چ.) ١- دانەسین: مریشکەکەیان رووتاندەوە. ٢- بەزۆر لێ سـەندن: خەڵك رووتاندنەوە زۆر بووە.

ڕووتاو (ئان.) ١- شتێکی بێ موو: سەری ڕوتاوەتەوە. ٢- بێ تاقەت و لاواز لە برسا رووتاوەتەوە.

ڕووتەخت: کار کردن لەسەر زەوی روو تەخت ئاسانە.

ڕووتەن (ئان.) زەوی گیاو گوڵی لێ نەڕواوە، رووتاو: زەوی ڕووتەن لە کوردستان کەمە.

ڕووەك (ن.) گیا، شینکاتی. ڕووەك لەگۆشت باشترە.

ڕووجوان ڕووخسار جوان: نازدار روو جوانی خۆی دەرخست.

ڕووخۆش (ئان.) ١- خۆش ڕوو، دەم بە پێکەنین: کچێکی ڕووخۆش هات. ٢- ناوی کچانە: رووخۆش جلی کوردی لەبەرە.

ڕووخۆش: مرۆڤی روو خۆش دڵخۆشکەرە.

ڕووخان (چ.) ١- ڕمان، تێکچوون، تەپین، کەوتن: بەهۆی لافاوەکەوە حەوشەی چەند خانوویێك ڕووخان. ٢- ورە دابەزین، لە پەلوپۆ کەوتن: تیرۆر ورەی بەرزی هاوڵاتییان نارووخێنێ.

ڕوودان (چ.) رویدان، رووبدات (کاری رانەبردوویە.): ئەمرۆ هەرچی شتێك لە جیهاندا رووبدات دەزگاکانی راگەیاندن دەمودەست بلاّوی دەکەنەوە.

ڕوودان (چ.) قەومان، بەسەرهات: ئەمە ڕوودانێکی مێژوویی بوو.

ڕووداو (ن.) سەرگوزشتە، بەسەرهات: هەموو کەسێك ڕووداوی خۆش و ناخۆش لە ژیانیدا دەبینێ.

ڕووڕەش: شەرمەزار، روو رەشی شەرمەزارییە.

ڕووزەرد نەخۆشی، نەساغ: نەخۆشەکە رووی زەرد بووە.

ڕووسوور: پاك، بە روو سووری لە کێشەکە دەربازی بوو.

ڕووگە (ن.) ئەو شوێنەیە کە لە نوێژدا دەبێ رووی تێکەیت: رووگەی موسڵمانان مەککەی پیرۆزە.

ڕووگەش: دەبێت بە روو گەشی کار بکەین.

ڕووگرژ: روو گرژی مرۆڤ ناشیرین دەکات.

ڕووکردن (چ.) ١- سەر بەرەو خوار ڕشتنی شت: ئەم چایە ڕووکە پیس بووە. ٢- تێکردن، کردنە ناو: پاشماوەی شتو مەك ڕووکە ناو زبڵدانەکە.

ڕوومەت (ن.) روی، دێم، دەموچاو، روو. ڕوومەتی خاڵ خاڵ بوو.

ڕوون (ئان.) ١- ساف، خاوێن، پێچەوانەی لێڵ: کانییەکە ئاوێکی ڕوونی هەبوو. ٢- ئاشکرا، بێ پەردە: مەبەستەکەت ڕوونە پێویست بە درێژدادڕی ناکا. ٣- ڕۆشن، ڕووناك: هێشتا دونیا ڕوونە، با بڕۆین. ٤- شل، تراو: نیسکێنەکە زۆر ڕوون بوو. (ن.) ٥- ڕۆن، چەوری: ئەمڕۆ چوومە بازاڕ بۆ کڕینی تەنەکە ڕوونێك.

ڕووناك (ئان.) ١- ڕۆشن، گەش، دیار، پێچەوانەی تاریك: ئەمشەو مانگە شەو بە دەرەوە بوو، بۆیە ڕووناك بوو. (ن.) ناوە بۆ مێینە.

ڕووناك کردنەوە (چ.) ١- ڕۆشنکردنەوە: ئەم گلۆپە بەر دەرگاکەی ڕۆناك کردۆتەوە. ٢- گەشانەوە، دڵخۆش بوون: بەخێر بێیت، چاوت ڕوونکردینەوە.

ڕووناك: ١- رۆشن: لە شەواندا رووناکی گلۆپەکان شار دەرازێننەوە. ٢- ناوە بۆ مێینە.

ڕووناکی (ن.م.) ڕووناهی، تیشکدانەوە: تیشکی رووناکی لە پەنجەرەکەی دا.

ڕووناکی (ن.و.) رۆشنایی - دژی تاریکی: زانین رووناکی یە.

ڕووناهی (ن.) رووناکی. رووناهی ما لا من.

ڕوی (ن.) روو، روومەت، دێم، دەموچاو: یێ دخوازیت روییەکێ رەشە، یێ نەدەت هەردوو روی.(پەندە)

ڕویت (ئان.) رووت، ریس، سادە. ئەو ڕویتە.

ڕوینشتن (چ.) دانیشتن، روینیت (کارێ رانەبردوویێ مەرجیە): مرۆڤ دگەل کێ راببیت و روینیت دێ وەکی وی فێر بیت.

ڕێ (ن.) ١- شـێوەی خوێندنـەوەی پیتێکـی ئـەلف بێـی کوردییـە. ٢- ڕێگا، ڕێگە، ڕێك، را، شوێنی هاتنو چوون لەسەر زەوی: ئـەم شـاخە ڕێـی سـەرکەوتنی ئاسـانە. ٣- دەمـار، مولوولـەکانی خـوێن لـە مرۆڤـدا: ئەوەنـدە لاوازە هـەموو ڕێیـەکانی لەشـی دیارن.

ریازیاتناس (ن.ب.) زانای بیرکاری: خەییام ریازیاتناس بوو.

ڕێباز (ن.ل.) ١- ڕێگـەی هاتوچـۆی زۆر: بـەو ڕێبـازەدا بـڕۆ دەگەیتـە نـاو گوندەکە. ٢- ڕێگای شۆڕشگێڕان: ڕێبازی شۆڕشـگێڕان پـڕ لـە هەورازو نشێوە.

ڕێحانە کیویلە (ن.ل.) جۆرە ڕەیحانەیەکی دەشتی بۆنخۆشـە: ڕێحانـە کێویلـە بـۆنی خۆشە.

ڕێڕەو (ن.ل.) ئاراستە، ڕێگای پێ ڕۆیشتن: ڕێڕەوی کارەکە مەگۆڕە.

ڕێز (ن.) ١- قەدرو حورمەت: ئەگەر ڕێزی خۆت بگری خـەڵکیش ئـەو پـەڕی ڕێـزت دەگـرێ. ٢- سـەف، بـە تەنیشـت یەکـەوە ڕاوەستان: کەس ناتوانێ درز بخاتـە ڕێزمانـەوە. ٣- خـەتێکی نووسین لەسەر کاغەز: هەڵەکە لە ڕێزی سێیەمدایە.

ڕێزبەستن سرە: ڕێز بەستن کێشە دروست ناکات.

ڕێزدار: بەڕێز، مرۆڤی ڕێزدار خۆشەویستە.

ڕیزکردن (چ.) هەرشتێك ڕێك بخرێ: پەرتووکەکانی ڕیزکرد.

ڕیسوابوون (چ.) ئابڕووچوون، ناوزڕاو بوون: خائینان ڕیسوابوون.

ڕیش (ن.) ڕدێن، ڕندێن، ئەڕدین: بە ڕیشە درێژەکەیەوە دەناسرێتەوە.

ڕێچکە (ن.د.) ١- ڕێگایەکی باریك: بە کـام ڕێچکەدا دەڕۆن؟ ٢- ریزبەسـتنی گیاندار: مێرووڵەکەیان ڕێچکەیان بەستووە.

ڕێچکە (ن.ل.) ١- ڕچە: هونەرمەندان ڕێچکەی هونـەری کوردییـان پاراسـت. ٢- هێڵ ڕێچکەی مێرووڵە: لێرەوە تـا نـاو گەنمەکـە ڕێچکەی مێرووڵەیە.

ڕێگا (ن.د.) ١- ڕێ، ڕێگە، ڕا، ڕێك: ڕێگای خەباتو تێکۆشـان سـەختە. ٢- شێوە ڕێگای ئەو خۆش نییە.

رێگاوبان: ڕێگاو بانی زۆر بۆ گوندەکانی کوردستان دروستکراون.

ڕێگەگرتن بەربەستی کردن: ڕێگا گرتن لە کاری خراپ دڵسۆزییە.

ڕێگر (ئان.) جەردە: ڕێگرەکان دەستگیر کران. — ی: ڕێگری پیشەیەکی نابەجێیە.

ڕێکەڤتن (چ.) ڕێکەوتن، هەڵکەوتن، دەرفەت، دەراڤ.

ڕێکەوتن (چ.) پێکهاتن: ڕێکەوتنی لایەنە کوردییەکان مژدەیەکی خۆش بوو.

ڕێکەوتن (چ.ل.) پێك هاتن، ڕێکەفتن، سازش: کورد لەسەر مەسەلە چارەنووس سازەکان ڕێکەوتن.

ڕێکخستن (چ.) سازاندن، گونجاندن، تەرتیبکردن، تەکوز کردن: ڕێکخستنی ئەم فەرهەنگە کارێکی پیرۆز بوو.

ڕێواس (ن.) ١- گیایەکی کوێستانییە دەخورێ: ڕێواس لە شاخان زۆرە.
٢- ناوی کچانە: ڕێواس کچێکی ژیرە.

ڕێوبار (ن.) ڕێبوار، ڕێڤینگ، ڕێگاوبان. بەڕێوبار یەکتریمان بینیبوو.

ڕیوەڵە (ئان.) لاواز، زەعیف: مەرج نییە فەقیر ڕیوەڵە بێ.

ڕاوەستە لەجێ ی خۆت راوەستە. بێ کاربوون: کارەکەی ڕاوەستا.

ڕژێم نیزامی حوکمی ستەمکار: رژێم لە کەسی نەدەبوری.

ز

زاخۆ (ن.) شارێکه لـه باشووری کوردسـتان، سـەر بـه پارێزگـای دهۆکـه: پردی دەلال له زاخۆیه.

زاده (ئان.) ١- فرزند، بێچوی یتیـادەم: دایـك پەرۆشـی زادەی خۆیـەتی. ٢- بەرهەم و ئەنجامی هەر شتێك: هۆنراوه زادەی سۆزو دڵه.

زار (ن.) دەم، دەو، دەرك: منداڵی زار بچووك جوانه. وزمان: قسەو قسه لۆك، خۆت له زارو زمانی خەڵكی بپارێزه.

زارۆك (ن.) بچویك، منداڵ، زاروو، مناڵ: زارۆكێن كوردان حەز ژ خویندنێ و فێربوونێ دكەن.

زاراوه (ن.) پێویسته له كاتی نووسین زاراوەی جوان بەكار بهێنین.

زارپیس دەم پیس: منداڵی زار پیس ناشیرینه.

زارخۆش: ١- قسه خۆش: مام خدر پیرێكی زار خۆشه. ٢- هەڵخەلەتێنـەر: ئەو زار خۆشی زگ ڕەشه!

زاڵ (ئان.) ١- سـەركەوتوو. ٢- لەگـەڵ زبـڵ دێ بـه مانـای شـت فڕێـدان: نابێت له كاتی گەشـتو سـەیراندا زبـڵو زاڵ زۆر پـەرتو بـڵاو بكەین.

زاڵ بوون (چ.) سـەركەوتن، كـۆنـترۆڵ كـردن، دەسـت بەسـەر ڕۆیشـتن: زاڵـم ناتوانن بەسەرمانا زاڵ بن.

زاڵبوون (چ.) سـەركەوتن: بـۆ زاڵبـوون بەسـەر ئـەنفلۆوەنزای باڵنـده دەبێـت پاكو خاوێنی بپارێزینو ڕێو شوێنی چاك بگرینه بەر.

زامدار (ن.ل.) برین، زەخم، کوڵك، برینـدار، کۆڤانـدار: پـڕ دەبێتـەوە برینـی خەنجەران، بەڵام سارێژ نابێت برینی کەسەران.

زانا (ن.) ١- دانـا، شـت زان، ئـەوەی ئاگـاداری زانسـتو زانیارییـەکی دیاریکراو بێ: بۆ یەکەم جار ئەدیسۆنی زانا کارەبای داهێنا. ٢- ناوە بۆ نێرینە.

زانستگا (ئاك.) شوێنی زانست وەرگرتن: لە زانستگا پسپۆری وەردەگرین.

زانیار (ن.ب.) ١- کەمێك خاوەن زانینە، دانا: لەگـەڵێ رووەوە زانیـارە. ٢- نـاوە بۆ نێر: زانیار لەزانکۆ دەخوێنێ. زانیـار نـاوە بـۆ خـودێ، هـەر ئەو زانیارە بەو دنیا.

زانیاری (ن.ب.) زانست: خوێندنەوە زانیاری زۆر دەکات.

زانین (چ.) زانسـتو زانیـاری، ئاگـاداری لـە زانسـتو زانیـاری، ماریفـەت، ئاگادار بوون: زانینی کۆمپیوتەر پێویستییەکی سەردەمە.

زاوێتە (ن.) نـاوی سـەیرانگایەکە لـە دهـۆك: زاوێتـە ناوچـەیەکی خـۆشو دلگیرە.

زایە بوون (چ.) بەفیڕۆ چوون: رەنجیان بە زایە بوون بوو.

زایەڵە (ن.) زیکـرو هـاوارو ئـاوازی مۆسـیقای بـەرز، هـاوارو دادو ڕۆڕۆ، گریان: زایەڵەی گریانی زارۆکەکە دڵبزوێنە. دەنکدانەوە. ئەمە زایەڵەی دڵمە نەك دەنگی زارم.

زایین (ن.) ١- ساڵی لـە دایك بـوونی مەسـیح: ڕۆژی لـەدایك بـوونی عیسا جەژنە. ٢- ساڵنامەی ئنگلیـزی: سـاڵنامەی کۆچـی دوای زایینـی دروست بوو.

زبارە (ن.) هەرەوەز – یاریکاری و یارمەتی یەکتریدان بە دەستەو کۆمەڵە لـە کـاری جـووتو دروێنـەو هـەر چـتێکیتر دابـێ: لادێیـەکان هەردەم بە زبارە کار دەکەن.

زەبر (ن.) ١- توانایی، تاقەت: پیاوێكی بەزەبرە. ٢- زوڵم: نابێ زەبر بەكار بهێنین.

زەبر (ن.) لێدانی توندو بەهێز: پێشمەرگە هەمیشە زەبری باشی لە دوژمن دەوەشاند. بە- (ئان.) بەهێز، بە توانا.

زەحمەت (ئان.) گران، قورس، ئەستەم: كارەكانم زۆر زەحمەت نەبوون.

زەحمەت (ن.) ئاستەم، ڕەنج: كارەكانی بە زەحمەت تەواو كرد. — كێش: دەبێت مافی زەحمەتكێشان پارێزراو بێت.

زەحمەتكێشان (چ.) ماندوبوون، رەنج كێشان: چینی زەحمەتكێشان چەوساوەن.

زەرد (ن.) ڕەنگێكە لە ڕەنگەكان، بەڕەنگی زێر: گەڵای زەرد هەڵوەری.

زەردە خەنە (ن.) پێكەنینی نەرم: زەردە خەنەی لێوی منداڵان جوانە.

زەردەپەڕ (ن.ل.) زەردە، زەردەی ئێواران، كاتی ئاوابوونی خۆر كە زەردە بەسەر كەلەوە بێ: كرێكارەكە لە كاتی زەردەپەڕا گەڕایەوە ماڵەوە.

زەڤی (ن.) زەوی، ئاقار، شۆف، پرێز، كێڵگە. نەچیە وێری ئەڤە تخوبێ زەڤیاوانە.

زەق (ئان.) ١- ڕوون و دیار: كارەكانی لەناویان زەق دیارە. ٢- كراوەتەوە: چاوەكانی زەق كردۆتەوە.

زەلام (ن.) پیاو، گەورە ئەو زەلامە منداڵی نییە، مێرد، مێر: بە حەوت هەشت زەلامان تا نیوەڕۆ خەریك بوون.

زەمان (ن.) دەوران، ڕۆژگار، دەمان: زەمان بڕاوە ناوی چاك نارِوا.

زەمبیلە (ن.) زەنبیل، دەفرێكی پووشینی دەم پەلە شتی تێدا هەڵدەگیرێ: جووتیارەكان لە شەبەقی بەیاندا خۆیان بە زەمبیلەكانیان بەرەو كێڵگەكان دەچن.

زەندق (ن.) كافر، بێ دین و باوەر: زەندیقانە ڕەفتار دەكات.

زەنگ (ن.) ١- ڕوونی تواوە، ڕۆن: ٢- ئامێری بەئاگا هێنانەوە: تا زەنگەکە لێنەدرێ ناچینە ژوورەوە. (ئان.) ٣- بە زەبر، تیژی حوکم: حاکمێکی بە زەبرو زەنگە.

زەنگەنە (ن.) ناوی عەشیرەتێکە لە کوردستان.

زەوت کردن (چ.) دەست بەسەرداگرتن، لێستاندن، بەزۆربردن: زەوت کردنی مافی مرۆڤ قەدەغەیە.

زەوی (ن.) زەڤی، خاك، ئەرد: شێوەی گۆی زەوی خڕە.

زەوی (ن.) زەمین: زەوی لە سوڕانەوە دایە.

زەوی (ن.) عەرد، کێڵگە، خاك، هەرد، مەزرا، زەمین: زەوی خۆم بە کەس نافرۆشم.

زەویو زار (ن.) با زەویو زارەکانمان ئاوەدان بکەینەوە.

زرنگ (ئان.) ١- زیرەك، چوست، چالاك، چەلەنگ، وریا، وشیار، کارامە، گورجوگۆڵ: ٢- ناوە بۆ نێرینە.

زرنگ (ئان.) کارامە، زیرەك، دەست ڕەنگین، وریا، وشیار: چرۆ کچێکی زرنگە.

زرێبار (ن.) ١- گۆڵ، دەریاچە، گۆم: ٢- ناوی دەریاچەیەکە نزیکی شاری مەریوان.

زرینگانەوە (ك.د.) دەنگ لێهاتن لە زەنگوڵە یان گوێچکە: دەنگی زەنگی باوەڕی نەتەوایەتی لە گوێچکەما دەزرنگێتەوە.

زستان (ن.) وەرزێکی ساڵە لە ١٢\٢١ تا ٣\٢١ ، کاتی سەرماو سۆڵەیە.

زگ (ن.) ١- سك: منداڵەکە لە برسان زگی دێشێت. ٢- بەگزداچوون، خەریکبوون: دەست کردن بە ئەنجامدانی کارێك: لە زگ نووسینی پەرتووکێکم.

زگماك (ن.ل.) سکماك: هەرشتێك کە لە جەستەی مرۆڤ هەبێ هەر لە لەدایك بوونییەوە : منداڵەکە هەر لە زگماکەوە قاچی تەواو نییە.

زڤڕین (چ.) گەڕانەوە، ڤەگەڕیان، سووڕانەوە. زڤـڕین بـۆ حـەیفا رۆمانـەکا فەلەستینیە.

زڤستان (ن.) زستان، وەرزەکێ سالێیە دکەڤیتە دویڤ پاییزێو بەری بهارێ. بێ ب بەفرو بارانە، سڕو سەرمایە:١- زڤستانێ دڤێت مرۆڤ خۆ باش راپێچیت. ٢- بەزستان دلێ شکستەی بـەردو سـەرمام .. بـە هاوین جەستە خەستەی دەردو گەرمام.(نالی)

زل (ئان.) ١- گەورە، زەبەلاح: منالەکە زل بووە. ٢- قامیش، پووش: زلەکـە ئاگری گرت.

زل (ئان.) گەورەو ئەستوور: ئەمریکا ولاتی زل هێزە.

زمان (ن.) ١- جۆری ئاخاوتنی خەلك، زوبان، زبان: زانینـی زمـانی جۆراو جـۆر ئاواتمـە. ٢- پارچـە گۆشـتی بـزواوی نـاو دەم. بـەزمان دەجوی و قسە دەکات.

زمان پاك دەمپاك زمان پاکی بۆ مرۆڤ پێویستە.

زمان پیس دەم پیس، جویندەر، ئەو کەسێکی زمان پیس بوو.

زمان درێژ ڕوو قایم، مندالی زمان درێژ بێ دەسەلاتە.

زمان شڕ ناتەواو ئەو بە زمانێکی شڕ قسە دەکات.

زمان کورت شەرمەزارە، ئەو کەسێکی زمان کورتە.

زمانزان شارەزا لەزمان: پرشنگ کچێکی زمانزانە.

زنجیر (ن.) ئەلقەی ئاسنی تێکخراو: کاتژمێرێکی زنجیر زێڕی بۆ کڕاوە.

زنجیرە(ن.) بەرێز و یەك لەتەنیشت یەکەوە: زنجیرە چیاکە سەختە.

زۆر (ئان.) فرە، گەلێك، پڕ، تەواو: نمرەیەکی زۆر بەرزی هێنابوو.

زۆرانباز: پێشکەوت بەشداری لە پالەوانییەتی زۆرانبازی دەکات.

زۆرانبازی (ن.و.) شـەری بەدەسـت، مـلێ ملانـێ و هێـز بـەکارهێنان: لـەزۆرانبازی یەکە بردیەوە.

زۆربلێ زۆرگۆ، زۆربێژ، مرۆڤی زۆر بلی پەسەند نییە.

زۆرجار (ئاك.) گەلێ جار: زۆرجار ئاگادارم کردووە.

زۆردار (ن.د.) ستەمکار، چەوسێنەر، زاڵم: مرۆڤی زۆردار تەمەنی کورتە.

زۆرداری (ن.) هێزی گەل دەستی زۆرداری دەبڕێت.

زۆرزان: زانا: منداڵی زۆرزان زوو فێر دەبێت.

زۆرلێ کردن (چ.) زۆرە ملێی، قەوەت بەکارهێنان بۆ ڕەزامەندی: زۆری لێ کرد ئینجا ڕازی بوو.

زۆرلێکراو: ستەملێکراو، غەدر لێکراو، بەشخوراو: پێویستە داوای مافی زۆر لێکراوان بکرێت.

زۆنگاو (ن.) زەمینی هەمیشە قوڕو شل، باتلاغ: زەمینی زۆنگاو لە باشووری عێراقدا بۆ کشتوکاڵ بەکاردێت.

زوربە (ئان.) زیاترین، زۆرترین: زۆربەی خەلك دادگای سەدامیان دی.

زولاڵ (ئان.) خۆش دەنگ، ڕەوانی دەنگو ئاواز: حەسەن زیرەك دەنگێکی زولاڵی هەبوو.

زوڵمەت (ئان.) ١- زوڵم، چەوسانەوە، غەدر، جەور، ستەم، بێگار: ئەم هەموو زوڵمەتە چییە.٢- تاریکی. شەوی زوڵمەت لەتاریکی زولفت دایە.

زوو (ئان.) ١- پەلە، لەز، خێرا: بۆ ئەوەی زوو بگەینە ئاوات پێویستە خۆمان ڕێك بخەینەوە. ٢- کات: هێشتا زووە بۆ باسکردنی بابەتەکەمان.٣- دێر زەمان، کۆن: لە زووەوە کورد بۆ ئازادی لەخەبات دایە.

زووخاو (ن.) کێم و خوێنی تێکەلاو: شەهیدانی چوارچرا زووخاویان لێدەتکا.

زێ (ن.) ١- چۆمی گەورە، رووبار، شەت، دەریا: زێی گەورە دەڕژێتە رووباری دیجلە.

زیادی (ن.و.) زۆری، زێتر: نرخ گرانی لەزیادی دایە.

زیان (ن.) زەرەر، دژی قازانجە، دۆڕان. زیانێکی زۆریان لێکەوت

زیان (ن.) زەرەرو پێچەوانەی کەڵك و قازانج: زۆرخواردن زیان بەخشە.

زیاندار (ئان.) زیان بەخشیو: هەندێ جانەوەر زیاندارن.

زیت بوونەوە (چ.) قیت بوونەوە، ڕاپەڕینی جانەوەر: بەوبارانە جانەوەر زیت بوونەوە.

زێد (ئاك.) نیشتمان، مەڵبەند، وڵات: زێدی بابو باپیرانمان وەك چاومان دەیپارێزین.

زیدەوان (ن.و.) پاسەوانی گۆڕ. ئەم گۆڕستانە پێویستی بە زێدەوانە.

زێڕ (ن.) کانزایەکی بەنرخ و زەردە: زێڕ لەئاگردا نا فەوتێ.

زیڕە (ن.و.) دەنگی زۆر، هاوار: زیڕەی خستە دڵی زۆرداران. گریان: زیڕە زیڕی منداڵ هەراسانی کردووم.

زیرەکی (ئان.) ژیری، هۆش، سەلیقە، وشیاریو زرنگی، هۆشیاری: زیرەکی بەهرەیەکی خوداییە.

زێڕین (ئان.) ١- شتی دروستکراو لە زێڕ: دوای دەرچوونی بەیەکەم، کاتژمێرێکی زێڕینیان پێ بەخشی. ٢- گران بەها، دەگمەن: ئەگەر لە دەستی نەدا، کورد دەرفەتێکی زێڕینی بۆ هەڵکەوتووە. (ن.) ٣- ناوە بۆ مێینە.

زین (ن.) ١- جلی سەر پشتی ئەسپ: بۆ ئەوەی سەلامەت بێت سوار پێویستە زین بخاتە سەر پشتی ئەسپەکەی. ٢- ناوە بۆ مێینە، زین دوڵبەری مەمی ئالان بوو.

زیندان (ن.) بەندیخانـە، گرتیخانـە، دیلخانـە: گەلـەك پـیرو لاو و زارۆكـێن كوردان د زیندانێن بەعسا فاشستدا شەهید بووینە.

زیندەوەر (ن.) گیانلەبەر، گیانەوەر، بەگیان. ئەم ماڵە هەموو بۆتە زیندەوەر.

زیو (ن.) زیڤ، كانزایەكی لە زێر نرخ كەمترەو سپی یە: سینی یەكـە لـە زیو دروست كراوە. - ین (ت.) هەرچی لـە زیـو دروسـت كـراوە، زیو ئاسا: ئەلقەی زیوین جوانە.

س

سات (ئاك.)	کات، دەم، وەخت، گاڤ ، تاو: ساتە خۆشەکانی ژیان لە یاد ناکرێن.
ساخ (ئان.)	ساغ، نەشکەستی، نەشکاو، دروست، چاك، خۆش: گویزا ساخ یا دیارەو یا پویچو کرمی ژی یا دیارە.+ بوون (چ.). + کرن(چ.).
سادە (ئان.)	١- بێ گرێ و ئاڵۆزی و نەخش: کراسەکەی سادەیە. ٢- هاسان: کارێکی سادەیە. ٣- مرۆڤی بێ فێل، بەسە زمان: کابرا زۆر سادەیە.
سارد (ئان.)	١- فێنك، پێچەوانەی گەرم: زستانی ڕابردوو سارد بوو. ٢- بێ مەیلو بێ ئارەزوو: لە قسەکردندا لەگەڵ خەڵکی سارد مەبە. (ن.) ٣- جۆرە خواردنەوەیەك، بیبسیو کۆلا: لامان دا یەکەو ساردمان خواردەوە بۆیە دوا کەوتین.
سارد (ئان.)	خواردنی سارد خۆش نییە: - ی: دەبێت خۆمان لە ساردی زستان بپارێزین. — کردن: هەندێك خۆراك بە سارد کردن دەپارێزرێن. — بوون: سارد بوون لەسەر خوێندن دوات دەخات. — و سڕ، بێ ڕێزی: ئەو بە ساردو سڕی پێشوازی لێکردین.
سارداو (ن.)	ناوی لادێیەکە لە ناوچەی سۆان: سارداو گوندێکی دلگیرە.
ساردکردنەوە (چ.)	١- هێنانەوە دۆخی ئاسایی، ساردکردنەوەی شتی گەرم: شیرەکە زۆر گەرمە بۆیە تا ساردی نەکەنەوە پێم ناخورێ. ٢- نائومێد کردن، دەست پێ بەردان: ئەوەندەی لەگەڵ گوتم تا لە کارەکەی سارد کردمەوە. ٣- کوشتن: بە گوللەیەك ساردی کردەوە.

سارێژ (ن.) پڕبونەوەی برین، چابوونەوە: شوین برینی زمان سارێژ نابێ.

ساز (ئاك.) ئامادە، خۆش، گونجاو: من خۆم سازداوە.

ساز (ئان.) ١- ئامادە، گونجاو: بۆ ئەم تاقیکردنەوەیە خۆم باش سازو ئامادە دەکەم. ٢- دەوڵەمەند: بۆ خۆی سازە بۆیە مننەتی بە بارودۆخەکە نییە. (ن.) ٣- ئامێرێکی مۆسیقایە، تەنبور، تەمبور: ساز، یەکێکە لە ئامێرە ڕۆژهەلأتییەکان.

سازگار (ئان.) ١- فێنك، خۆش، ناوچەی کوێستان: ئاو و هەوای کوردستان سازگارە.٢- بێ گەرد، پاکژ: ئاوی کانییەکە سازگارە. ٣- ناوە بۆ مێینە.

سازمان (ن.) ١- ڕێکخراو: سازمانی خەبات تێکۆشەرانی کوردی ڕۆژهەلأتن. ٢- دەزگا: کاوە لە سازمانی ڕاگەیاندن کار دەکات.

ساسانی (ن.) سەردەمێکی کۆنە، هەروەها ناوی بنەماڵەیە: ساسانی سەردەمێکی مێژوویی بوو.

ساڤا (ن.ئان.) ساوا، بچویك، منداڵی گچکە. وەختی دایکاوی مری ئەو ساڤا بوو.

ساغ (ئان.) ١- نەشکاوی بێ عەیب: شتەکانیم بە ساغی دایەوە. ٢- تەندروستی و بێماری: لەشت ساغ بێ. ٣- مرۆی بێ عەیب و فیل: مامەڵەی بە ساغی دەکات.

ساغ کردنەوە (چ.) ڕۆشن کردنەوەی شتی نەزانراو: مەسەلەکەی ساغ کردەوە.

ساف بوون (چ.) ١- نەمانی پەڵە لە ئاسمان: ئاسمان ساف بوو. ٢- نەمانی خلت و زیخ لە ئاو: ئاوەکە ساف بووە. ٣- بێ گنج و لووس: پرچێکی سافی هەبوو.

ساقۆ (ن.) پاڵتۆ، چاکەت، قاپووت: ساقۆیەکی گەرمم کڕی.

ساکار (ئان.) ١- ئاسان: کارێکی ئاسان و ساکارە. ٢- بێ فێل و سادە: مرۆڤی ساکار ژیانی ئاسانە.

ساڵ (ن.) بریتی یە لە دوانزە مانگ: ساڵأنی عومر بەفیڕۆ مەدە.

ساڵ ژمێر (ن.) ساڵنامە، ڕۆژنامە: ساڵژمیرەکەم لە دیوار دا.

سام (ئان.) ترس‌و بیمە: ڕووباری گەورە بە سامە. — گرتی: (ترساو) منداڵەکە سام گرتی بووە.

ساماڵ (ئان.) ساف، ڕوون، ئاسمان لە کاتی بێهەوریدا: ئاسمان سامال بوو.

سامان (ن.) ماڵ و پارە، دارایی، دەوڵەت، سەرمایە: سامانێکی زۆری هەیە.

سامناك(ن.د.)(ئان.) ترسناك، تاف‌و سام نیشتن، سام کردن، لێترسان: ڕووداوی دوێنێ کارەساتێکی سامناك بوو.

ساناهی (ن.و.) ئاسان، بێ ماندووبوون، بێ وەستیان. مە زۆر ب ساناهی جوابدا.

ساهی (ئان.) زەلال، سامال، بێ هەور. ئاسمان ساهی بوو.

ساوا (ئان.) ١- ساڤا، هەرچی تازە ڕسکاوە بۆ منداڵ: منداڵی ساوا پەپوولەیە. ٢- تازە پێگەیشتوو، بۆ نەمام‌و دارو دوڕ: نەمامی ساوا بڕوێنە.

سایە (ن.) نسار، سێبەر، نزار: لە سایەی خودا باشین.

سایەقە (ئان.) بەستن‌و ڕەق بوونی بەفرو سەختی ئاو و هەوا، ئاسمانی بێ هەورو تەمومژ پاش بارینی بەفر: بە سەرماو سایەقەی زستان خوێندن بەردەوامە.

سبەی (ئاك.) سبە، بەیانی، ڕۆژی دادێ: ئەمڕۆ نەمتوانی بەلام سبەی دێم.

ستایش (ن.) باسکردنی لایەنی باش، پیاهەڵدان: نالی هۆنراوەی ستایشی ئاینی هەیە.

سەبا (ن.) بای خۆر هەلات: سەبا هەڵی کرد.

سەبارەت (ن.) ١- لەبەر، بۆ خاتری: سەبارەت بە تۆ نەبا یارێکی دیکەم دەگرت. ٢- دەربارەی: سەبارەت بە چی گفتو گۆتان کرد.

سەبەتە (ن.) تلین، دەفرێکە لە (شوارك) لکەداری تەڕ دروست دەکرێ: سەبەتە بۆ هەلگرتنی شت بەکار دێت. — بەسەر: جۆرە یارییەکی کوردەواری منداڵانەیە: منداڵان سەبەتە بەسەرانێ دەکەن. — فرۆش: سەبەتە فۆرشەکە سەبەتەی جوانی لا هەیە.

سەبیل (ن.) شتێکی خواری کون کونە تووتنی پێ دەکێشرێت: پیرەمێردەکان زیاتر سەبیل دەکێشن.

ستەم (ن.) ١- زولم و ناهەقی: ستەم لەکەس مەکە. ٢- دژوار، حەستەم: ئەم کارەم ستەمە.

ستەمو زۆرداری (ئان.) (ن.و.) ١- زوڵمو زۆرداری، ئازارو سزا بە ناڕەوا، بێدادی بە زۆر. ٢- چەوساندنەوە، زیانو ئازاری ناڕەوا بەم و بەو: ڕژێمی بەعس ستەمو زۆردارییەکی زۆری لە میللەتی کورد کرد.

ستەمدیدە (ئان.) زوڵم لێکراو: گەلی ستەمدیدە هەردەم بەشخوراوە.

سەخت (ئان.) قایم، پتەو، توند، دژوار، ئاستەم، گران، حاسێ، زەحمەت، سفت: سەرکەوتن بەسەر چیای ئێڤرێست سەختە.

سەختی (ن.) سەخڵەتی، تەنگانە، ناخۆشی: هەوری ژیانی سەختیو هەژاری تێپەڕی.

سەدان (ژ.) چەند سەدێك: سەدان لاو چوونە بەر پەتی سێدارە.

سەر (ن.) ١- نووکی هەموو شتێ: ٢- کەللە، لە ئەستۆ بەرەو ژوور. ٣- چەند سەر خێزانێك رزگاریان بوو. دانە دانەی خێزانو مەڕو ماڵات: مام برایم چەند سەر مەڕو بزنی هەن. ٤- داپۆشی هەر شتێك، قەپاغ: ٥- خاتر، لەبەر: لەسەر تۆ وام بەسەر هات. ٦- ئاکام، دوا ڕۆژ، ئاخر: مرۆڤ هەتا سەر لە تەمەنی خۆی نابێ. (ئاك.) ٧- لا، لەم سەر تا ئەو سەر. ٨- کن، نك، لا: دوێنێ لە ڕێدا ئۆتۆمبێلەکەم تێکچوو دواتر بردمە سەر وەستا. ٨- زیارەت: پێکەوە دەچینە سەر بۆکێ. پێکەوە دەچینە سەرچاکی.

سەر شۆڕ (ئان.) مل کەچ، شەرمەزارو خەجاڵەت: بەسەر شۆری مەژین.

سەرۆك (ن.د.) سەردار، سەرگەورە، پێشەوا: سەرۆك قازی مەحەمەد نەترسانە چووە بەر پەتی سێدارە.

سەرا (ن.) کۆشك، تەلار، قشڵەی میری، خانوویەکی گەورەیە کە فەرمانبەرانی دەوڵەت کاروباری میری تێدا هەڵدەسووڕێنن: بێکەسی شاعیر بەشداری ڕاپەڕینەکەی ٦ ی ئەیلولی ١٩٣٠ بەردەرکی سەرای کرد.

سەراپا (ئاك.) ١- سەرتاپا، هەموو، گشت، هەموو ئەندام: سەرتاپای گیانم دەناڵێنێ. ٢- بۆ زەوی و خاك: سەرتاپای باشوری کوردستان ئازاد کرا.

سەرانە (ن.د.) پیتاك، وەرگرتنی پیتاك بەپێی ژمارەی شتەکان: دەوڵەت سەرانەی زیاد کردووە.

سەرانسەر (ئاك.) هەموو، لەوسەر تا ئەوسەر: سەرانسەری ئەو سی ساڵە ڕزگار بووین.

سەرانسەر (ئان.) هەمی، هەموو، خڕ: خەڵکی سەرانسەری کوردستان فیدرالیەتی هەڵبژاردووە.

سەرباز (ن.ل.) ١- چەکداری دەوڵەت: سەربازەکان لە جەنگ هەڵاتن. ٢- ناوی کورانە: سەرباز پێشمەرگەیەکی پاڵەوان بوو.

سەربان (ن.) سەرەوەی بان. لەسەربان دادەنیشین.

سەربەخۆ (ئان.) سەربەست، ئازاد بەڕەڵلا: دەبێت مرۆڤ لە هەڵبژاردندا سەربەخۆ بێ. ئەو بابەیەکی سەربەخۆیە.

سەربەرز (ئان.) سەر بڵند: بەسەر بەرزی بژی. ئەو هەردەم سەربەرزە بە هەڵویستەکانی

سەربەست (ن.ل.) ئازاد، سەربەخۆ، بەڕەڵا: گرنگە سەربەست.٢- ناوە بۆ نێرینە: سەربەست هات. ئەو سەربەستە لەوەی دەیکا.

سەربەستی (ن.و.) ئازادی، خۆسەری، سەربەخۆیی: سەربەستیش سنووری خۆی هەیە.

سەرەو ژوور (ئاك.) رووەو ژووورەوە، سەرەو ژوور: پیاوەکە سەرەو ژوور هەڵات.

سەرتۆپ (ن.ل.) زۆرباش، زۆر جوان، سەردەستە: ڤیان سەرتۆپی جوانانە.

سەرەتا (ئاك.) دەسپێك، پێش وتار و نووسین: سەرەتای دارشتنەكەی جوانە.

سەرەتا (ن.) دەستپێك، پێش دەست، پێشەكی، بەرایی: سەرەتایەكی باشم بۆ گۆڤارەكە دارشت.

سەرەتان (ن.) نەخۆشی شێرپەنجە، تیراوە: شێرپەنجە مەترسیدارە.

سەرەمەرگ (ئاك.) وادەی ڕوح دەرچوون، كاتی مردن: دوژمنانی كورد لەسەرەمەرگدان.

سەرەمەرگ (ئال.) كاتی گیان مردن و روح دان: لەسەرەمەرگا تۆبەی كرد.

سەرەو نوگون (ئاك.) سەرەو خوار، بەرەو ژوور: سیامەند سەرەونوگون كەوتە خوارێ. ون بوون: ئەو بە یەكجاری سەرەو نوگون بوو.

سەرەولێژ (ئاك.) سەرەو خوار، سەربەرەو ژێر: ئاوەكە سەرەو لێژ دەڕوات.

سەرپەرشتی كردن(چ.) ئاگادارو بەخێر: هەتیوەكەی سەر پەرشت كرد.

سەرخەو (ن.ل.) كەمە نووستنێكە، كەمە چاوگەرم كردنێكە: جووتیارەكان لە چێشتەنگاودا لەسەر كانییەكە سەرخەوێكیان شكاند.

سەرخەو شكاندن (چ.) نوستنێكی كورت: سەر خەوێكم شكاند.

سەردان (چ.) زیارەت، چوونە لا: سەردانی ئازادم كرد لە نەخۆشخانە.

سەردانواندن (چ.) سەرشۆڕكردن، سەرنزم كردن، سەرهێنانە خوار، ملكەچ كردن: سەردانواندن بۆ دوژمن كاری نامەردانە.

سەرداو (ن.) ژێر زەمین، مارات، سارداو. ئەو لەسەرداوەكە مرد.

سەردەم (ئاك.) كات، وەخت، ڕۆژگار: لەسەردەمێكدا ئەو پاشا بوو. -ی دەرەبەگ (ئاك.) چاخی ڕژێمی كۆنە پەرستی، كاتی دەسەلاتی دەرەبەگ و ئاغاكان: سەردەمی دەرەبەگ بۆ جووتیار تاریك بوو.

سەردەم (ئاك.) كات، وەخت، قۆناغ. سەردەم، سەردەمی یەكتر خوێندنەوەیە.

سەردەمیی (ن.م.) تازە، نوێ، هاوچەرخ، هەنووكەیی، سەردەمیانە: مافی خۆمانە سەردەمی بژین.

سەرژنوی (ئاك.) سەرلەنوێ، لەسەرەتاوە. پێدڤیە سەر ژنوی پێكۆڵی بكەین.

سەررِەو (ئان.) ١- ئـەوەی زۆر گـوێ بـەکاروبار نـادا؛ نابێـت سـەررِەو بـین لـە بەرِێوەبردنی کاروباردا، ٢- پرِتاو، هەنگاو هاوێشتنی توند.

سەرسەنگ (ن.) ١- هاوینەهـەوارێکی خۆشـە لـە ناوچـەی بادینـان. گەشـتی قوتابیان بۆ هاوینە هەواری سەرسەنگ بوو. ٢- شتێك زیـاتر لە خۆی بکێشرێت بخرێتە سەر تەرازوو:

سەرشاخ (ئاك.) ١- سەرکێو، سەرچیا: پێشمەرگەکان پـۆل پـۆل چـوونە سـەر شاخ.
٢- شاخی حەیوان: سەرشاخی بزنەکە بەر دیوارەکە کەوت.

سەرچاو (ئاك.) ١- بان چاو: سەرچاوم هاتی بۆ ئێرە. ٢- بـان چـاو (ئەنـدام): سەرچـاوی منداڵەکـە سـوور هەڵگـەرِاوە. ٣- سەرچـاوەی ئـاو: سەرچاوەی ئاوەکە لێڵ بووە.

سەرچاوە (ن.) ١- سەرچاوگەی ئاو و کانی: لای سەرچـاوەی کـانی دانیشـتین. ٢- کتێـب و بەرهـەم: چـەند سەرچـاوەیەکم بـەکارهێنا بـۆ نووسین.

سەرچڵ (ن.) سەرلق: سەر چلی هەموو دارێکە.

سەرچنار (ئال.) سەر چنار لەشاری سولێمانی یە.

سەرگەرم (ئان.) ١- تورِەو توند: بەهەموو شتێ سەر گـەرم دەبـێ. ٢- خـەریکی کار، سەرقاڵ: سەرگەرمی وشەی فەرهەنگم.

سەرفرازی (ن.) سـەربلندی، سـەربەرزی، شـکۆمەندی: سـەرفرازی دەستکەڤتەکە ب پارێ جیهانێ ناهێتە کرِین.

سەرقاڵ (ئان.) پرِ کار، نەپرِژان، مژول ئیش‌و کـاری زۆر: جـوامێر سـەرقاڵی خوێندنە.

سەرقاڵ بوون: سەرقاڵ بوون لە بێکاری باشترە.

سەرقاڵ کردن: خـەریك کـردن، سـەرقاڵ کردنـی خـەڵك بـەکاری چـاك سوودمەندە. سەرقاڵی: مژۆڵ بوون، خەریك بوون، سـەرقاڵی کات لە مرۆڤ دەگرێت.

سەرقوت (ن.) سەرکۆت، بێ چارشێو و لەچکە: ژنەکان سەرقۆت بوون.

سەرکەش (ئان.) سەرچڵ، یاخی، سەربەرز: چیاکانی کوردستان سەرکەشن.

سەرکەڤتن (چ.) سەرکەوتن، چوونە سەرەوە، دەرچوون. گرنگ ئەوە ب دروستی سەرکەڤین.

سەرکەوتن (چ.) ١- بەرەو ژوور چوون: منداڵەکان سەرکەوتنە سەر بانەکە. ٢- گەیشتنە مەبەست: پێشمەرگەکان بەسەر دوژمندا سەرکەوتن.

سەرکەوتوو (ن.ب.) ١- بەرەو ژوور چوون: منداڵەکە ئازایانە بەسەر پەیژەکەدا سەرکەوتووە. ٢- گەیشتن بە ئامانج: قوتابییەکە لە وانەکانی سەرکەوتووە.

سەرکردایەتی (ئاک.) ١- سەرکردە، سەرۆکی پێشمەرگان، فەرماندەی لەشکر، پێشەوا. ٢- شوێنی سەرکردایەتی پێشمەرگە: فەرمانی لەشکری لە سەرکردایەتییەوە دەردەچێت.

سەرکردە (ن.) ڕێبەر، پێشەوا، فەرماندە، سەرۆك: شێخ مەحموودی سەرکردە شاعیریش بوو.

سەرکردە (ن.ب.) فەرماندەی لەشکر: سەرکردەی هێزەکە لە جەنگەکەدا بریندار بوو.

سەرما (ن.) دژی گەرما: سەرمای زستان ڕۆیشت.

سەرنج (ئاک.) تێبینی، تێڕوانین، لێ ڕامان، تێفکرین: کورد سەرنجی دۆستانی ڕاکێشاوە.

سەرنج (ن.) دیقەت، ڕوانین و وردبوونەوە: سەرنج لە کارەکەت بدە.

سەرنجدان (چ.) تەماشا کردن، بەوردی لێ ڕوانین، دیقەتدان: سەرنج لێدانەکەم بەلاوە سەیر بوو.

سەرنجدان (چ.) تێ ڕوانین، لێ وردبوونەوە، تێ فکرین، لێ ڕامان، تێبینی کردن: زۆر سەرنجمان لەو کارە داوە.

سەرهەلدان (چ.) رابوون، راپەڕین: سەرهەلدانا مللەتان ژ ئەگەرا چەوساندنێیە.

سەرهەنگ (ن.ل.) ١ - دایکی مێش هەنگوین، شاهەنگ: لەناو مێش هەنگوینەکان سەرهەنگەکەشیان لەگەڵدایە. ٢- پلەیەکی سەربازییە: سەرهەنگ قەزافی زۆری داکۆکی لە کورد کردووە. ٣- ناوی پیاوانە: سەرهەنگ لە ئەڵمانیاوە گەڕایەوە بۆکوردستان.

سەروو (ئاك.) ١- لای ژووروو: لای سەروو دانیشە.

سەگ (ن.) سە،کسۆك، تووتك: سەگ بەوەفایە.

سەلاّ (ن.) وێرد، سەلاّوات، نزا، پاڕانەوە، نوێژ: سەلاّ مرۆڤ پاك دەکاتەوە.

سەلام (ن.) ١- ناوێکی خودایە: خودا تەعالا سەلامە. ٢- بونی ئاسایش و هێمنی: خۆزگە خەلکی بەسەلام بژین. ٣- ناوی شاعیرێکە: سەلام یەکێکە لە شاعیرانی قوتابخانەی نالی.

سەلماندن (چ.) ١- بەلگە هێنان: بیر دۆزەکە بسەلمێنە. ٢- قەبوولاّندن: سەلماندی کە هەڵەکە هی خۆیەتی.

سەلیقە (ن.) توانای، بەهرە: تۆ زۆر بە سەلیقەیت.

سەما (ن.) یاری کردن، هەڵپەڕکێ، دیلان: تیپێکی سەما سازکرا.

سەندن (چ.) ١- ئەستاندن، لێ وەرگرتن بە زۆر: ٢- وەدەستهێنان: بە هەوڵو ماندوو بوونی خۆم ئەو نمرەیەم سەندووە.

سەندن (چ.) بردن: گۆڤارەکەی لێ سەندم.

سەنگ (ن.) ١- قورسایی، کێش. بەردێکی بەسەنگە.

سەنگەر (ن.) ١- حەشارگە، سیپە، خەندەك، شوێنێکە کە مرۆڤ خۆی تێدا حەشار دەدا لە کاتی شەڕدا. پێشمەرگە بۆ پاراستنی کوردستان هەمیشە لە سەنگەر بوون.٢- بەرە. ئەو هەر لەسەنگەری پێشەوە بوو.

سەنگەربەستی (ن.ل.) دروستکردنی چەند قەلاّو سوپەرێکە بە گردی شوێنێکدا بۆ پاراستنی لە دوژمن: پێشمەرگە قارەمانەکان سەنگەری دوژمنیان بەزاند.

سەهم (ن.و.) ترس. ئەو سەهمە زۆرە.

سەودا (ن.) ١- ئـاڵوویر، مامەڵـە، گۆڕینـەوە: سـەودای بـە ئۆتۆمبێلەکـەی خۆی کردووە. ٢- ئارەزوو، خولیا: سەودای خوێندنی باڵا لـە مێشـکی داوە. ٣- دڵـداریو ئـەڤینی، تامـەزرۆ: سـەودای کچەکەیان بووە.

سەوز (ئان.) ڕەنگی سەوز، کەسك، سەبز. لەبەهاردا دنیا سەوز دەبێ.

سەوز (ئان.) کەسك: ڕەنگی سەوزم خۆش دەوێ. - بوون: شین بوون (چ.) نەمامەکە سەوز بوو.

سەوزەگیا (ن.ل.) گیای سەوز: لە بەهاران سەوزەگیا زەوی دادەپۆشێ.

سەیر (ئان.) عەجایب، عەنتیکە، سەمەرە، ڕەفتارەکانی سەیرن.

سەیر کردن (چ.) تەماشا کردن، تێ ڕوانین، سەرنجدان: نابێت بـە سـەیرکردنی تەلەفزیۆن کاتی خوێندن بفەوتێنین.

سەیوان (ن.) ١- چەتر، خێوە. ٢- ناوی گردێکـە لـە قـەراغ شـاری سلێمانی، گۆڕستـانی شـارەکەیە: گـردی سـەیوان بۆتـە مـەنزڵگای زانـاو شاعیران.

سپلە (ئان.) بێ ئەمەك، بێ وەفا: هـاوڕێ یـی سـپلە مەکـە. سـەگ نانبـد، سپڵە نان مەدە.

سپڵەیی (ئان.) بەدنمەکی، بێنمەکی، نانکوێری، لەبەر چاو نەبوونی چاکەی خەڵك: هاوڕێیەتی مرۆڤی سپڵە مەکە.

سپی (ئاك.) ڕەنگـی سـپی، پێچـەوانەی ڕەش: سـپی ڕەنگـی پـاکیو بـێ گەردییە.

سڕ (ن.) سەرمایەکی زۆر: ڤـێ زڤـستانێ ژ بـەر نـەبوونا سـووتەمەنیێ سڕێ ئەم برین!

سڕبوون (چ.) باوشین، پەککەوتنی ئەنـدامێکی لـەش، بـە تایبـەتی دەسـتو پـێ، لەبـەر ئـەوەی کـە خـوێن بـە ڕێکـی ناگـاتێ: لەسـەرما دەستو پێی نەخۆشەکە سڕ بووبوون.

سڕبوون (چ.) تەزین، گۆدبوون، ساردبوون: دەستەکانم سڕبوون.

سرکاندن (چ.) چرپاندن، بە ئەسپایی قسەکردن: لە بن گوێیان سرکاندووە.

سروشت (ن.) ١- سرشت، خۆکرد، خۆڕسك، له خۆوه: دیمەنـەکانی سروشـت له بەهاردا زۆر جوانن. ٢- ناوه بۆ مێینه.

سزا (ن.) پێچەوانەی پاداشت، لێپێچانەوه لەسەر کاری خراپ: سـزا بـه پێی یاسا دیاری دەکرێت.

سڤك (ئان.) سووك، سانا، ساناهی، ئاسان: سڤکا دایێ داپیره.(پەنده)

سفره (ن.) خوان، ئاوازی له سەر خواردن: لەسەر سفره کۆ بووینەوه.

سك (ن.) ١- زگ: سك ئێشه ناخۆشه. ٢- سکی منداڵبوون: ژنەکه سـکی هەیه. ٣- سك سووتان: ژنی سك سووتاو دڵناسکه.

سکاڵا (ن.) شکایەت: پێویسته سکاڵای خۆمان له دادگا بکەین. — کـردن: سکاڵا کردن له دادگا دەبێت.

سکچوون (چ.) زگ چـوون، رەوان: سکچـوون لـه ئـەنجامی چـەوری خـواردن ڕوو دەدات.

سلاو (ن.) سلاڤ، سەلام: ئەگەر برادەرەکانم نەبینم سلاویان بۆ دەنێرم.

سمڵ (ن.) بنکی گیایەکی بەهاری بۆن خۆشه: بۆنی سمڵ سروشتییه.

سمێڵ (ن.) سمبێـل، مـووی پشـت لێـوی پیـاو: ئـەوەی سمێـڵ سـوور بـوو هەمزه ئاغا نییه.

سمین (چ.) کون کردن: گوێ ی منداڵەکەی سمی.

سنه (ن.) شـارێکی گەورەیـه لـه ڕۆژهـەلاتی کوردسـتان: سـنەو سـابلاغ شاری خۆشن.

سنەوبەر (ن.ل.) ١- نـاوی داره: ســنەوبەر دارێکــی بــەرزه. ٢- نــاوی ژنانـــه: خوشکه سنەوبەر له ڕاپەڕینی قەلادزێ شەهیدکرا.

سنگ (ن.) ١- سـینه، لەسـگ بـەرەو ژوور تـا خـوار مـل: دەبـێ سـینگمان فراوان بێ. ٢- بزماری گەوره لەدار: سینگێکی له دیوار کوتا.

سنوور (ن.) تخوب، کەنار، رۆخ: حەمرین له باشوور سنووری کوردستانه.

سهك (ن.) سیرکه، تورشی، ترش، سرکه. ئەو پێدڤی پیچەك سهکێیه.

سۆبه (ن.) گەرم کەرەوە: سۆبەی دار گەرمی زۆرە.

سۆز (ن.) ١- بەڵێن، خۆشەویستی، سوێندخواردن، پەیمان، گفت، قەول، شادی و کەیف، گۆرانی خەمبار: من سۆزم داوە بە گەلەکەم بۆی تێبکۆشم.٢- بەزەیی، میهرەبانی، رەحم: تۆزێك سۆزت بۆی هەبێ.

سۆز (ن.) ١- پەیمان، سۆز لە دەم هەرگیز خیانەتە لە نیشتمان ز ناڤەم. گفت، قەول: ٢- دەروون: شیعرەکەت زۆر جوان بوو هەستو سۆزی جووڵاندم.

سۆلاڤ (ن.) ١- تاڤگە، ناوی هاوینە هەوارێکە لە ناوچەی ئامێدی. ٢- ناوی مێیە: سۆلاڤ نمرەیەکی باشی وەرگرتووە.

سۆلك (ن.) پێلاڤ، پێڵاو، شمك، سۆل. سارە بێ سۆلك نەچیەدەر.

سواخ (ن.) داپۆشینی دیوار بە قوڕی خووساو: دیوارەکەیان جوان سواخ دا. — کردن: لادێییەکان لە پایزاندا خانووەکانیان سواخ دەکەن.

سوار (ن.) کەسێك بەسەر پشتی وڵاخەوە بێت: سوارەکە سواری ئەسپەکە بوو. — چاك: کورد سوارچاکی باشی هەبووە. — کردن: سوارکردنی منداڵ لە یاری ترسناك باش نییە.

سواری (ن.و.) ڕۆیشتن بە سواری ئەسپ یا ئوتۆمبێل: سواری ئەسپ وەرزشە.

سواڵ (ئان.) دەرۆزە، داواکردنی شت لە خەڵك، پاڕانەوە لە خەڵك: دیاردەی سواڵ لە زۆربەی وڵاتە دوا کەوتووەکاندا هەیە. — کردن: سواڵ کردن پیشەیەکی باش نییە.

سوپا (ن.) لەشکر: سوپای بەعس تێك شکا.

سوپاس (ن.) ستایش،مەمنون: پێویستە سوپاسی یارمەتی دەرانت بکەیت. — کردن: سوپاس کردن لە بری هەر کارێك پێویستە. — و پێزانین: سوپاسو پێزانینمان وەرگرت.

سولتان (ن.) پاشای گەورە، ناوی فەرمان ڕەوای گەورە: خوا لە سوڵتان محمود گەورەترە.

سولەیمانی (ن.) شارێکە لە باشوری کوردستانی: سولەیمانی شارێکی خۆشە.

سووتان (چ.) ١- ئاگر تێ بەربوون: سووتانی لەش بە ئازارە. ٢- فەوتانی قەرز : ئەو پارەیەی لەلای کابرا بوو سووتا. ٣- تێپەڕبوون لە ڕادەی دیاریکراو دەکایەدا: کچەکە لەیاری خانەکە سووتا.

سوود (ن.) قازانج، گرنگی: ئامۆژگاری سوودی زۆرە.

سوودبەخش (ئان.) سوودار، قازانج، کەڵك بەخش: خوێندن بۆ مرۆڤ سوودبەخشە.

سوور (ئان.) ئاڵ، سۆر: ڕەنگی سوورم خۆش دەوێ

سووڕ (ن.) ١- چەرخ، سەردەم: سووڕی زەمانە تەواو گۆڕاوە. ٢- بادانو سووڕانەوە: منداڵەکە مزراحەکەی بە جوانی سووڕ دا. ٣- خوول سەری سووڕ دەخوات.

سووربوون (چ.) ١- ڕەنگی سوور بەسەردا هاتن: لە شەرما سوور بوومەوە. ٢- چەقینو پێداگرتن: کرێکارەکان سوور بوون لەسەر مانگرتن. سووتان: پەنجەکانی سوور بوون.

سووڕخواردن (چ.) گەڕانەوە، سووڕانەوە، خول خواردن، چەرخ لێدان: سووڕم خوارد بە دوای تۆ.

سوورك (ن.) سورێژە، سووریکە، جۆرە نەخۆشیەکە.

سوورێژە (ن.) سۆرك، سوورینجە، نەخۆشیـیە: بە کوتان منداڵ لە سوورێژە دەپارێزرێ.

سووسە (ن.) بەگومان دۆزینەوەی نهێنی: گوێی بۆ سووسە ڤیت کردبوو.

سووچ (ن.) ١- قوژبن، گۆشە: هەموو سووچێکی ژوورەکە گەڕام. ٢- خەتا، تاوان: سووچی تۆ بوو وام بەسەر هات. سووچ: لا: هەموو سووچێکی کوردستان دەڵێی بەهەشتە.

سووك (ئان.) ١- لەکێش کەم بێ: مافوورەکە سووکە. ٢- بێ قەدرو قیمەت. ئافرەتێکی سووکە. ٣- ئاسان: پرسیرەکان سووك بوون.

سوون (ن.) سن، ساوین، جۆرە مێشێکە گەنمو جۆ لە کاتی تەڕیدا دەخواتو لاوازی دەکات: جوتیارەکە دەرمانی سوونی لە دەغڵەکە دا.

سوێر (ئان.) سوێر، سوور، پڕ خوێ، پڕ خێ: خوارنا گەلەکا سوێر بۆهەمی کەسان یا باش نینە.

سیامەند (ن.) ناوە بۆ نێر: داستانی خەج و سیامەندم خوێندەوە.

سێبەر (ن.) سایە: لەسێبەری سابات دانیشە.

سیبەر (ن.) سێبەر: دز ژ سیبەرا خۆ دترسیت.

سیحر (ن.) جادوو: سیحر کردن گوناهێکی گەورەیە.

سیحراوی (ئان.) خەیاڵاوی، بەسیحر بوون: نووسینەکانی پیرەمێرد سیحراوی بوون.

سێدارە(ن.) سێ دارن بنێن وان ژێك فرِوسەرێن وان پێکڤە گرێدەنو وەریسەکی پێڤەشۆرِ دکەن خەڵکێ پێڤە دهەلاویسن. وەکی وێیە ئەوا مەشکێ پێڤە دکەن، یان ئەوا گۆشت فرۆش بۆ هەلاویستنا لەشێ پەزی یان گاوگۆلکان پێڤە دهەلاویسیت دا پارچە پارچە بکەن.

سیس بوون (چ.ل.) پووچ بوون، ژاکان: گوڵەکە سیس بووە.

سیچکە (ن.) جۆرێکە لە بەرهەمی مازوو: سیچکەی دار مازوو بە سوودە.

سیفەت (ن.) رِەوشت و تەبیعەت: سیفەتێکی خراپی هەیە.

سیلاڤ (ن.) سویلاڤ، تاڤگە: سیلاڤ هاڤینگەهەکا هوینە دکەڤیتە بەرامبەر کەلا ئامێدیێ.

سینی (ن.) مەجمە، خوانچە، سێنی، قاپێکی گەورەیە: سینی یەك پاقلاوە دەکرین.

ش

ش (پیت.) ١- یەکێکە لە پیتەکان: (ش) یەکێکە لە پیتە بزوێنەکان. ٢- بۆ دووبارە بەکاردێ: منیش دێم لە گەڵتان.

شا (ن.) ١- گەورەی وڵات، سەرکردە، سەردار، پاشا: شای ئێران بەرامبەر کورد زۆردار بووە. ٢- گەورەو دایکی مێشە هەنگوین، شا هەنگ. ٣- داشێکی شەترەنجە (مەلیك). ٤- خۆزگە، خۆزی: شا بەحاڵت.

شاباڵ (ن.ل.) ١- باڵی گەورە، شاپەڕ. ٢- دەسەڵات: سەرکردەی دادوەر شاباڵی تەناهی میللەتە.

شاه (ن.) پادشا: شاه لە ئێران فەرمانڕەوایی دەکرد.

شاپوور (ن.) ناوە بۆ نێرینە.

شاخ (ن.) ١- کێو، چیا: کەو لە شاخدا دەبینرێت. ٢- قۆچی سەری ئاژەڵ: بزنە کێوی دوو شاخی جوانی هەن. ٣- ئەو توورەکەیەی کە ڕاوکەر کەلوپەلەکانی تێدا هەڵدەگرێ. ٤- لك، گوڵ، تاکە گوڵ، شاخە: ئەم شاخە گوڵەم بۆ تۆ هێناوە.

شاخو داخ (ن.) چیاو هەرد، چیاو کێو، بەرزایی.

شاخاوی (ئان.) پڕ شاخو داخو بەرزایی: کوردستان لە بواری جوگرافی ناوچەیەکی شاخاوییە.

شاد (ئان.) کەیفخۆش، دڵخۆش، ئاغووش، دڵشاد: شادم بە قوتابییەکانی خۆم.

شادەمار (ن.) دەماری سەرەکی. سەردەمانێك ئیبراهیم خەلیل شادەماری هەرێم بۆوە.

شادمان (ئان.) دڵخۆش، شاد: مرۆڤی ئازاد شادمانه. ___ی (ن.و.) ١- دڵخۆشی: هەوڵبدە بەشادمانی بژیت. ٢- بەزم و داوەت، زەماوەند: بەزم و شادمانی گێرا.

شار (ن.) ١- ئاوەدانی گەورە، شوێنێك كە دانیشتوانی زۆری تێدابێ: هەولێر شارێكی كۆنە.٢- بازاڕ، بازێڕ: هەموویان پێكەوە چووبوونە شار. ٣- جۆرە سەرپۆش و ڕەفتەیەكی ژنانە.٤- سەری مەیدانی وازی.

شاراوە (ئان.) نەهێن، دەرنەكەوتوو، بزر، نادیار: چەند مەبەستێكی شاراوەی لە دڵدا هەن، نایەوێ بیاندركێنێ.

شارەزا (ئان.) ١- ڕێگەزان، بەڵەد: باوكم شارەزای ئەم گوندەیە. ٢- زانا لە كاروبار: چوومە لای پزیشكی شارەزا لە دانسازی.

شاردنەوە (چ.) بزركردن، ون بوون، خۆدزینەوە، بێ سەرو شوێن كردن: خۆشاردنەوە لە كاری نیشتمانی تاوانە.

شاردنەوە (چ.) شاردن، بزركردن و دیارنەخستن: خۆی لە بەرپرسیارێتی شاردەوە.

شارستان (ن.د.) شاری گەورەو ئاوەدان: ناكرێت دوور لە شارستانی بژین. — یەتی: شارستانییەتی سۆمەری زۆر كۆنە.

شارستانێتی (ن.و.) ژیانی شارستان، ژیاری: خۆزگە هەموو ڕواڵەتی شارستانێتی یان پێوە دیار بوو.

شارنشین (ن.ل.) واتە لە شار نیشتەجێ بوون: شارستانییەكان گرنگی بە پاك و خاوێنی شار دەدەن.

شاڕێگە (ن.ل.) ڕێگای سەرەكی، شاڕێ: ڕێگای هەولێر حاجی ئۆمەران شاڕێگەیە.

شاش (ئان.) ١- قوماشی شل تەندراو، نەسفت: خەراری شاش بۆ تووتنە.٢- بیر بلاوی: مێشكی شاش بووە. ٣- گەورە (شاش بنووسن!). ٤- هەڵ ئەڤ نووسینە تژی شاشینە.

شاعیر (ن.) هۆنەر، هۆزانڤان، هەڵبەستڤان، هۆنیار: نالی شاعیرێکی گەورەی کوردە. شاعیریەتی: شاعیریەتی بەهرەیەکی خواییە.

شاکەل (ن.) گوندێکە لە باشوری کوردستان بەعس وێرانی کرد: شاکەلەم نەدیوە.

شام (ن.) ١- شارێکی سووریایە: شام لە مێژوودا بەناوبانگە. ٢- نانی شیوان: پێش نوێژی شیوان شامم کردووە. ٣- شامنم: شام لە ئاسوودەیی دا.

شان (ن.) پیل، نێوان قۆڵو مل: شانم دایە بەر گرانییەکەو خوێندنی خۆم تەواو کرد.

شان بەشان (ئاك.) هاوکات، بەیەکەوە، یەکسان، هاوتا: دەبێت ژن شان بەشانی پیاو بێ لە کاروباردا.

شانۆ (ن.) ١- ئەو شوێنەی هونەری نواندنی تێدا ساز دەکرێ، سەکۆ: ٢- ناوە بۆ مێینە.

شانۆگەری (ن.) هونەری نواندن، یان چیرۆکێك بۆ نواندن نووسرابێ: بۆ وەگەڕ خستنەوەی هونەری شانۆگەری دەبێ ڕێو شوێنی باش بگیرێتە بەر.

شانۆی ناو ماڵ (ن.) کتێبی (مەلا مستەفای سەفوەت)ە.

شانازی (ن.) سەرفرازی، سەربلندی، نازین، شکۆمەندی. سەرکەوتنی ئەوان شانازییە بۆ ئێمە.

شانازی (ن.) فەخر، خۆ بادان، نازین، خۆ هەڵکێشان: ئێمە شانازی بە دەستکەوتەکانمان دەکەین. — کردن: شانازی کردن بە نەتەوە سەر بەرزییە. بە ــ یەوە: بە شانازییەوە وتەکانم دەڵێم.

شانە (ن.) شانەك، شەهنەك، شە. شانەی هەنگ، شانەی چەکداری، شانەی نهێنی.

شایان ( ) شایستە، لێوەشاوە، لایەق: قوربانییانی هەڵەبجەو ئەنفال شایانی هەموو جۆرە ڕێز لێنانێکن.

شایەت (ئاب.) شـایەد، کەسـێك ئاگـای لـەڕوداوێك: شـایەت چـوو بـۆ دادگـا. ـــــدان (چ.) کەســێ خەبــەر دابــێ و ڕابگــەێنێ: شــایەت دان بەرپرسی یە. ئەو بەبێ ترس شایەتی خۆی دا.

شایەت (ن.) شهادەت: پێویستە شایەت راستی بڵێت. — دان: شـایەت دان بـە نارەوایی تاوانە.

شت (ن.) چشت، تشت، دانە دانەی هەموو کەلوپەلێك: هەموو شتەکانت هێناون؟

شەبەق (ئان.) ١- روونی کەناری ئاسمان لە کاتی بەرە بەیاندا. ٢- کونی گـەورە لە کالاو دیوار: دیوارەکە شەبەقی زۆرە.

شەبەق (ن.) تـرووسکە، ڕووناکی، ڕەمی: لە شەبەقی بەیاندا بـەرەو کارەکـەم دەچم.

شەبەیخوون (ن.) پەلاماری شەوانە بۆ سەر دوژمن. لە شەبەیخونێکدا کوژرا.

شەترەنج (ن.) یاریەکە: شەترەنج یاریەکی بلاوە.

شەپۆڵ (ن.) پێڵ، مونج، لێشاو: شەپۆڵەکانی دەریا بەهێزن.

شەختە (ن.) بەستەڵەك، سـەهۆڵ، سـەهۆڵبەندان، یـەخ: نمـی تـەڕایی‌و شـەی هەوایە لـە پایزانـدا لەسـەر شـیناوەردیان دەنیشـێ‌و لـە ساردی دەیبەسـتێ‌و شـیناییەکان تێـك دەدات. شـەختە لەشـاران کـەم بووە.

شەخسی (ن.و.) تایبـەتی، پەیوەنـدی بـە کەسـەوە هـەبێ: یاداشـتیی شەخسـی نووسی.

شەڕ (ن.) جەنگ، لێکدان، پێکدادان، هـەرا، کێشـە: شـەڕ لـە بەرژەوەنـدی کەس دا نییە.

شەڕانی (ن. و.د.) شـەڕفرۆش: قوتـابی شـەڕانی کـەس خۆشـی ناوێـت. شـەڕاوی: شەڕخواز، مرۆڤ نابێت شەڕاوی بێت.

شەڕخواز (ن.ب.) ئـەو کەسـەی هـەردەم شـەڕو شـۆڕدەکات، شـەڕنانەوە، شـەڕانی، شیم: هەڵۆ قوتابییەکی شەڕخوازە.

شەرع (ن.)	یاسا، لێکدانەوە، ڕوونکردنـەوەو هـەڵگێڕو داگێـڕی ئـایینی: لـە شەرعیشدا هەر من کێشەکەم بردەوە.
شەڕفرۆش:	مرۆڤی شەڕ فرۆش هەمیشە بە کێشەیە.
شەڕکەر:	مرروۆڤی شەڕ کەر خۆشەویست نییە.
شەڤ (ن.)	شەو، لە رۆژاواوە تا ڕۆژهەلآتێ، پێگوهوڕکا رۆژێیە:١- هاڤینـان شـــەڤ کـــورتو رۆژ درێـــژ دبـــن.٢- ئەســـتێرە بـــەرزەکان ئەدرەوشـێنەوە بەشـەو.. وەك مـن بەداخـەوەن، نەسـەوتیان هەیە، نەخەو.(پیرەمێرد)
شەقام (ن.)	جادە، ڕێگا و بان: شەقامەکان قیرتاو کراون.
شەکانەوە (چ.)	لەرینــەوە لەبــەر بــا: ئێســتا ئالآکــەمان لــەو شوێنانەشــدا دەشەکێتەوە کە گوناه بوو تیایاندا باسی کورد بکرێ.
شەکر (ن.)	شـیلەی شـیرینی وشـککراوە: شـەکر شـیرنەمەنی لێ دروسـت دەکرێت.
شەل (ئان.)	کەم ئەندامی لە قاچ: مرۆڤی شەل هەست بە ناخۆشـی دەکـات. — و پەت: کارەکەی شـەلو پـەت کـرد. — کوێر: شـەلو کـوێر ناپارێزێت. — وار: شەلوارێکی نوێم بە درووندا.
شتل (ن.)	نـەمام، شـەتڵ. چـەندی شـتل بچێنین ئەوەنـدە وڵات سـەوزتر دەکەین.
شەما (ن.)	پاشمایا هنگڤینیە. مەنکارین شەما هنگڤین بکرین.
شەماڵ (ن.)	١- بـای بـاکوور: شـەماڵ هـەڵی کـرد.٢- نـاوە بـۆ نێـر: شـەماڵ بەرنامەی هەیە.
شەمەندەفەر (ن.)	ڤیتار: سوار بوونی شەمەندەفەر خۆشە.
شەو (ن.)	تـاریکی شـەڤ، دژی ڕۆژ: ئەرکـەکان بەشـەو ڕاپەڕێنـە._ نشـین (چ.) شـەو دانیشـتن، بێدارونەخـەوتن: لـە زۆری خەمـەکانی شەونشینە.
شەوگار (ن.د.)	شەوی درێژو تاریك: شەوگارێکی ناخۆش بوو..

شەوق (ن.) روونـاکی، ڕۆشـنی: تـاریکی نـاتوانێ شـەوقی مـۆم بزربکـات.٢- تاسەو ئارەزوو: زیندانەکە شەوقی هاتنە دەری هەیـە.٣- کـەیف خۆشی، شادی: بە شەوقەوە هەنگاوی دەنا.

شەیپوور (ن.) بۆری، زوڕنای لەشکر: شەیپوور ئامێرێکی موسیقی سەربازییە.

شەیپوورچی (ن.) شـەیپور لێـدەر، زوڕنـا ژەن: شەیپوورچـییەکان پـێش لەشـکر کەوتبوون.

شەیدا (ئان.) ١- دینی ئەوین، دێوانەی عەشق: مەم شەیدای زین بـوو.٢- نـاوە بۆ مێ: شەیدا شەیدای خوێندنە.

شپرزە (ئان.) تێکچـوو، پەرێشـان، واق وڕمـاو: بـە شـپرزە بـوونی بـرادەرت خۆشحاڵ مەبە.

شریت (ن.) ١- پـەتی باریـك، داو: شـریتی تووتنەکـە هەڵواسـرا. ٢- چـرك بەشـریتی لێبـدە. ٣- بـەتاڵ کـردن، پایـدۆز کـردن: باشـریت بکەین.

شکۆ (ئان.) گەورەیی، پایە بەرزی: هەنـدێ لـە ڕۆژهەلاّتناسـەکان کورد بـە خاوەن شکۆ دەزانن.

شکۆدار (ن.ل.) گەورەو مەزنو پڕ بەها. خاوەن شکۆ. بەڕاستی شکۆدارە.

شکار (ن.) ١- بڕاو، نێچیر: کـورد خـەریکی راووشـکاربوون.٢- کەڵەکەبـەرد (ن.) بەردی شکار لە شاخ هەیە.٣- بەردەلاّن: ناوچەی شـکار بـۆ چاندن نابێ._ تە: زەویەکەی بە شکارتە داوە.

شکان (چ.) ١- پارچـە بـوون، لـەت بـوون، ورد بـوون: پەنجەرەکـە شـکا. ٢- ڕاکردن لـە شـەڕ، تێچوون، دۆڕانـدن، لـە شـەڕ: شـکانی دوژمـن مایەی خۆشحاڵی بوو. ٣- هەڵوەشاندنەوەی ڕۆژو و دەستنوێژ: دەسـتنوێژەکەی شـکاند. ٤- نـرخ دابـەزین، هـەرزان بـوون: لـە شکانی نرخی کالاّو کەلوپەل خەڵك سوودمەند بوو.

شکاندن (چ.) پارچەپارچە کرن، پەڕتاندن، بەزاندن، ژناڤبرن، مەشکێنە (کاری داخوازی لەباری نەرێدا): دڵی کەس مەشکێنە تا کەس دڵت نەشکێنێت.

شکاو (ن.) ١- لەت بوو، ورد بوو: پەنجەرە شکاوەکان پێویستییان بە چاککردنەوە هەیە. ٢- هەڵاتوو لە شەڕ، ورە دابەزیو: سوپای شکاو بە زەحمەت خۆی پێدەگیرێتەوە.

شکایەت (ن.) سکاڵا: پیاوە زۆر لێکراوەکە شکاتی لە دادگا تۆمار کرد.

شکایەت کردن: شکایەتکردن مافێکی رەوایە.

شکەڤت (ن.) ئەشکەوت: شڤانان شکەڤت بکارئینانە بۆ مەخەلا پەزی ژبەرکو زڤستانان گەرمن و هاڤینان هینن.

شکست (ن.) شکان: شکستی ئێسك بە ئازارە. شکست بازی، شکستی دەرونی — ڕووخان.

شل (ئان.) ١- تراو شتی روون: خواردنی شل بۆ نەخۆش باشە. ٢- شتی لەق: ئەم دارە شلە.

شلوشێواو (ئان.) شلوشەویق: نەخۆشەکە شلو شێواوە.

شلۆق (ئان.) بێ سەروبەر، شلێخە، ئاڵۆز، شکەست، تەقەتێکەوتن، پەشێو، ئاوێتە، جەنجاڵ: بارودۆخی عێراق شلۆق بووە.

شلۆق (ئان.) پەرێشان، بێ سەروبەر: مرۆڤێکی ناڕێك و شلۆقە. _ کردن (چ.) شێواندن، ماندووکردن: زۆریان لێدا وشلۆقیان کرد.

شلوکوت کردن (چ.) تێروپڕ لێدان، ئازاردانی زۆر: دوژمنمان شلوکوت کرد.

شڵەژان (ئان.) شێوان، تێکچوون، داچڵەکان، ئاراو، پەشۆکان: تیرۆرستان بارودۆخی ناوچەیی باشووریان شڵەژان.

شڵپە (ن.) دەنگی کەوتنە ناو ئاو: لەناو ئاوەکە شڵپەی دەهات.

شمشاڵ (ن.) بلوێر: دەنگی شمشاڵ خۆشە.

شمشاڵ (ن.) بلوێر، بلوول: دەنگی شمشاڵ زۆر خۆشە. شمشاڵ و نای و دووزەلە وەك یەکن، بەڵام یەك نین.

شمشێر (ن.) شیر، تیغی درێژو تیژ بۆ شەڕ: شمشێرو قەڵەم وەك یەكن.

شنانەوە (چ.) شۆڕبوونەوە، لەرینەوە: وەك لقی شۆڕەبی دەشنێتەوە.

شنە (ن.) بای بەیان، نەرمەبا: شنەی شەماڵ خۆشە. ناوە بۆ مێ: شنەخان كچێكی ئاقڵە.

شۆخ (ئان.) جوان، بێگەرد، شەنگ، شەپاڵ، رەند، سپەهی: كچێكی شۆخم دیت.

شۆڕ (ئان.) ١- گەورەو بەرین، فرە، داهێڵدراو: با شەرواڵەكە هەندێ شۆڕ بێ. ٢- جوان، ڕەند، چاك، ئازا: كوێخا سێوێ نموونەی شۆڕە ژنی كوردە.

شۆربا (ن.) خواردنی شل: شۆربا بدە نەخۆش.

شۆڕش (ن.) ١- ڕاپەڕینو بزووتنەوەی گەلو كۆمەڵ لە دژی دەسەلاَتو دوژمن: شۆڕشەكانی كورد چەندان دەستكەوتی گەورەیان لێكەوتۆتەوە. ٢- ناوە بۆ نێرینە.

شۆڕشگێڕ (ئان.) بەو كەسە دەڵێن كە خەبات دەكات لەپێناو ئازادی: شۆڕشگێڕەكان سەركەوتن.

شۆڕشكردن (چ.) خەبات، ڕاپەرین بەرپابوون: كورد لە شۆڕشكردن بەردەوامە.

شوان (ن.ب.) ١- چاودێری مەڕومالاَت: شوانەكە بلوێری دەژەنی.٢- ناوە بۆ نێر: شوان بە ئەركەكە هەڵسا.

شوورە (ن.) دیوار، پەرژین، تانۆك، تامان: لە شوورەكەدا یەك دەرگا هەبوو.

شووم (ئان.) بەد، نەگبەت: كورد لە مێژوودا زۆر شوومی بۆ هاتووە.

شوێن (ن.) ١- جێگا، جێ، : كوردستان لەسەر نەخشەی سیاسییدا شوێنێكی بەرچاوی هەیە.٢- دوای، پاش: شوێن كلاَوی بابردوو مەكەوە.

شوێن پێ گرتن (چ.) لاساییكردنەوە، بەدوادا ڕۆیشتن: شوێن پێی دوژمن مەگرە.

شوێن پێ بنپێ، جێ پێ: شوێن پێی دزەكەیان هەڵگرت.

شوێنەوار شوێنی كۆن، دێرین: كوردستان شوێنەراوی كۆنی زۆرە.

شیان (ن.و.) توانــا، هێــز، پێڤــەهاتن: شــیانا پڵنگــی ژیــا گــای پــێترە. (چ.) توانایی، دەسەڵات: یێ شیا ئەزمانێ خۆ ئاریشە نـابن و سـەرێ وی نائێشیت.

شیاو (ئان.) ١- لایــەق و هێــژا: مامۆســتا شــیاوی ئــەو ڕێزەیــە. ٢- نــاردراو: لەهەندەران شیاوە. مرۆڤی شیاو لەشوێنی شیاو بێ.

شێت (ئان.) دێوانە، ئەم عەقڵ: شێت هیچی لێ ناگیرێ.

شێخ (ن.) ١- پیری تەریقەت: شێخ مەحمود سەرکردەی کوردبوو.

شێدار (ئان.) تەڕەشوع، تەڕ، ئاودار: ژوورەکە شێدارە.

شیر (ن.) ١- شمشێر: شیر یەکێکە لـە چـەکە کۆنـە کاریگـەرەکان. ٢- ئـەو شــــلەیەی لــــە گــــوانی ئــــاژەڵو مــــەمکی ئافرەتــــدا هەیــــە، خواردنەوەیەکە: شـیری دایـك چاکترە لـە جۆرەکـانی دیکـە بـۆ منداڵ.

شیر وەشێن (ن.) چـەکداری شـیر بـە دەسـت، شمشـێر بـەکار هـێن، چـەکباز: شـیر وەشێنیش یەکێکە لە هونەرە وەرزشییەکان.

شیربایی (ن.و.) دراو یان شتێکی گران مایەیە کە کەس‌وکاری بووك بیسێنن لە زاواکەیان، نەخت: شیربایی نەریتێکی کۆنە لە کوردەواریدا.

شێرپەنجە (ن.ل.) ناوی نەخۆشییەکی کوشـندەیە، پەنجـە شـێر: زیـرەکی بلیمـەت بە نەخۆشی شێرپەنجە مرد.

شێروان (ن.) ١- نــاوە بــۆ نێــر: شــێروان لــە کۆرەکــە دواکــەوت. - مــەزن (ن.) نــاوی گوندێکــە لەســەرووی کوردســتان: شــێروان مــەزن زۆر ساردە.

شیرین (ئان.) شرین، شیرن: شیرینیا دارێ ژ بەلگانە.(پەندە)

شیف (ن.)	نوالّ، چۆم، دۆلّ، جۆمك، شرۆرك، نانخوارنا ئێڤاری.

شیعر (ن.)	هۆنراوه، هۆزان: شیعری کوردی پلەیەکی باشی بڕیووه.

شیله (ن.)	بەرهەمێکی شلی شیرینه سروشتیو دەستکردیشی هەیە: هەنگ شیلەی گولّ دەمژێت.

شین (ئان)	١- ڕەنگی شین: ڕەنگی ئاسمان شینە. ٢- گریان و شیوەن: بۆشەهید شین و ڕۆڕۆ مەکە.

شینباو (ئان.)	ڕەنگی شین بەڕەنگی ئاسمان: دەریا وەك ئاسمان شینباوە.شین کردووە، شینباو بوو، تەواو شین نەبوو.

شێنەیی (ئان.)	هێمنی، ئارامی، لەسەرخۆیی، هێدی: شێنەیی ئێمە بوو ئەوی لە توندو تیژی سارد کردەوە.

شینی (ن.و.)	بەهی، تازە، پرسە. بۆ شیقێ وەرەنك مە. لەشینی براکەی چاوی سپی بوو.

شێوە (ن.)	١- جۆر، شێواز: شێوەکانی نووسین چی یە؟ ٢- ڕەوشت و ئاکار: شێوەی ڕەفتاری جوانە. ٣- زاراوە: بەشێوەی سولەیمانی دەنووسین.

ع

عادل (ئان.) دادی یەکسانو راست: خۆزگە دادگایەکان عادل دەبوون.

عالم (ن.) فـرەزان، خوێنـدەوار، مـەلا، زانـا: عەلائـەدین سـەجادی عـالمێکی گەورەی کورد بوو.

عەبداڵ (ن.) عـەوداڵ، سەوداسـەر، گـراو، خولیـا: پەپوولـە عەبـداڵی شـیلەی گوڵە.

عەدل (ئان.) راست: رێگایەکی عەدلیان دروست کرد.

عەرەب (ن.) نەتەوەیەکـە: بەشـی زۆری نەتـەوەی عـەرەب موسـڵمانن. — سـتان: نیشـتمانی عـەرەبان: موسـڵمان بـۆ حـەج دەچـنە عەرەبستانی سعوودی.

عەرەبانەی سەر بەفر (ن.ل.) تاخووك، پاخێڵ: ئەسکیمۆ عەرەبانەی سەر بـەفر بـەکاردەهێنن بۆ هاتوچۆ.

عەرد (ن.) زەوی: عەردیان کێڵا.

عەرز (ن.) زەوی، زەمین، خـاك: عەرزەکـەمان فرۆشـت. — وحـاڵ: عـەریزە، سکاڵا، داواکاری: شوان عەرزو حاڵ دەنووسێت.

عەشیرەت (ن.) هۆز، تیرە، بنەماڵە: عەشیرەتی بەرزنجی بەناوبانگن.

عەقڵ (ن.) زانایی، ژیری، زانست: ژیری بە گەورەییو بچووکی نییە.

عەلی شیش (ن.) جۆرێ پەلەوەر، قەل: عەلی شیش بەخێوکردن سامانە.

عەمار (ن.) ئەنبار، شوێنی دەغڵو دانو دانەوێڵە: عەماری پڕ ئاشتی ماڵە.

عەمبار (ن.) شوێنی هەڵگرتنی گەنم وجۆ: دەغلەکەیان خستە عەمبارەوە.

عێراق (ن.) ناوی وڵاتە: عێراق لە دوو نەتەوەی سەرەکی پێك دێت.

غ

غاردان (چ.) تاودانی ولاّخ: ئەم سوارانە غارغارێن دەکەن.

غەڵبە غەڵب (ن.ل.) دەنگی زۆری مەردومو ژاوەژاویان : غەڵبە غەڵبێکی زۆر لەم ناوە دێت.

غەم (ئان.) خەم، پەژارە، پەشێوی، دڵتەنگی، ئازار: گەر دەپرسی من لەبەر چی کەم دەخۆم .. من بەبرسی قەت مەزانە غەم دەخۆم.

غەم (ن.) خەفەت، خەم: غەم بۆ ڕابردوو مەخۆ.

غەمزە (ئان.) خەمزە، ناز، بەتیلی چاو تەماشاکردن: بەغەمزەی چاوی مەخموری سیاهی مەستی مەی کردین.

غیرەت (ئان.) ئازایی، پیاگەیی، فرووك: پیاوی بە غیرەت هەرگیز سڵ ناکا لە ژیان.

ف

فارگۆن (ن.) یەکـــەی شـــەمەندەفەر: ئـــازاد لـــە فـــارگۆنی ژمـــارە دووی شەمەندەفەرەکە سوار بووە.

فالنـج (ن.) ئیفلیج، نەخۆشیەکە زارۆکان دگریت.

فانی (ن.و) نەمان، مردن: هەموو گیانێك فانی یە.

فەر (ئام.) پێدڤی، پێویست، گرنگ.

فەڕ (ئان) پیرۆزی و مبارەکی: ولآتەکەمان بەپیت و فـەڕە. چاك: کـارێکی فەڕت کرد.

فەڕ (ن.) ودم، بەهرە، سوود: کوردستان ولآتی فەڕو خۆشییە.

فەرامۆش (ن) لەبیرکراو، لەبیرنەمان: قسەی باش فەرامۆش لەبیرناکرێ.

فەرامۆشکردن (چ) لەبیر کردن، پشت گوێ خستن: باخەمەکان فەرامۆش بکەین.

فەرتووت (ئان) پیری پەك کەوتە: لەشەفەر تووتەکەیان بەخاك سپارد.

فەرش (ن) ڕایەخ: کاتی فەرش هەڵگرتنە.

فەرمان (ن.) ١- ئیش‌و کـار: بـەجوانی جـێ بـەجێ کردنـی فـەرمان کۆمەڵگـە پێش دەخات. ٢- ناوی کوڕانە: فەرمان زانکۆی بـە پلـەی نایـاب تـەواو کـرد. ٣- فەرمایشـت، بڕیـار، ئـەمر: فـەرمان بـدەو بـا ئێمەش جێ بە جێی بکەین.

فەرمانبەر ١- مووچە خۆری دەوڵەت: دەبێ فەرمانبەری لێ هاتووبێـت. ٢- کارمەند: هەمو فەرمانبەری دایەرەی کارەباین.

فەرماندان (چ.) بڕیاردەرکردن: وەزیر فەرمانی داوە.

فەرماندە (ن.ب.) کەسێك فـەرمان بـۆ ژێـر دەسـتەکانی دەردەکات، سـەرکردە لـە سوپادا: فەرماندەی گشت بەرەکانی جەنگ دەستگیر کرا.

فەرمانڕەوایی (ن.و) ڕژێمی حوکم کردن، بەڕێوەبردن: ڕژێمی فەرمانڕەوای سەددام نالەباربوو.

فەرمایش (ن.و.) قسەو گفتوگۆی پیاوی گەورە، فەرمووده: فەرمایشتەکانی باوکم بە دڵە.

فەرمایشت (ن.) داخوازی، داوا، فەرمووده: من فەرمایشتی تۆ جێبەجێ دەکەم.

فەریك (ئان.) کاڵ، پێنەگەیشتوو: نۆك بە فەریکی دەخورێ.

فەساڵ (ن) شکڵ، دەم وچاو: قامەت وفەساڵی ناشیرینە.

فەقێ (ن.) خوێندکار، قوتابی، شاگرد، فێرخواز: کە فەقێ بووم زۆر شوێن گەڕاوم.

فەلاح (ن) جووتیار: کاری فەلاحەتی کەم بووە.

فەیلەسووف (ن.) زانا، دانا، بلیمەت، لێهاتوو، هەڵکەوتوو: شێخ محممەدی خاڵ فەیلەسووفێکی کوردە. فەلسەفە (ن.) گفتوگۆیەك لەسەر ناوەڕۆکی شت، بیروڕا بە گفتوگۆ، وشەیەکی گریکییە بە مانای (حەز بە زانیاری کردن).

فرۆشتن (چ.) فرۆتن، شتێك لەبەرامبەر بەهایەك بدرێتە کەسێکی دی: ئەو خانووەی پێشتر تێیدا بووم فرۆشتیان.

فرۆشیار (ن.ب) کەسێ کە شت بفرۆشێ: فرۆشیارەکە ڕاستگۆیە.

فڕۆکە (ن.) تەیارە، باڵەفڕ: بە فڕۆکە سەفەر دەکەم.

فراوان (ئان.) گوشاد، بەرین، پانو پۆڕ، گەورە، فرە: پارچە زەوییەکی فراوانیان هەیە ساڵانە دەیکەنە دەغڵ.

فراوان بوون (چ.) گەورە بوون، فرە بوون، زیادبوون، بەرین بوون: بە زۆر بوونی دانیشتوان بازنەی شاریش فراوان دەبێ.

فراوانکردن (چ.) گوشادکردن، زیادکردن، گەورەکردن، بەرینکردن: فراوانکردنی شەقامەکانی هەولێر پێویستە.

فره (ئان.) ١- زۆر، گەلێك، پڕ، زێدە: کوڕێکی فرە باشە. ٢- پانو پۆڕ، فراوان، گەورە، بەرین: ٣- ترسنۆك، هەڵاتوو: فرەیە زوو هەڵدێ.

فرمێسك (ن.) ١- ئەشك، ئەسرین، رۆندك: فرمێسکی چاوی دایکی شەهیدان وشك نابێت. ٢- ناوە بۆ مێینە.

فریادڕەس (ن.ل.) فریاگوزار، رزگارکەر: تۆ لەم گرفتە فریادڕەسم بوویت.

فریاکەوتن (چ.) بەهاناچوون، دەهاوارهاتن، یارمەتی گەیاندن لە کاتی پێویست: فریاکەوتنی لێقەوماوان ئەرکە.

فڕین (چ) چوون بەئاسمان، بەرزبووونەوە، بڵندببون: پۆڵە مەلەکە فڕین.

فکر (ن) بیرو هۆش، هزر: فکری زۆر شت دەکەینەوە.

فلس (ن.) جۆرە دراوێکە، لە دینار بچووکتر: باوکم ٥٠ فلسی دامێ.

فڵچە (ن.) ١- فرچە، تۆپە مووی بەداردا کوتراو، کە بۆ ڕەنگکردنو خاوێنکردنەوە بەکار دەهێنرێ: خۆشنووسەکان فڵچە بەکاردەهێنن بۆ نووسینی تابلۆکانیان. ٢- دەنگی شتی تەڕو قوڕ کە پێی پێدادەنرێ: کەوشەکەی تەڕ بووبوو هەر فڵچەی دەهات.

فۆلکلۆر (ن.ل.) کەلەپوور، بەرهەمی سەر زاری خەڵك: کورد خاوەنی فۆلکلۆرێکی دەوڵەمەندە.

فوو (ن.) پف، با هاتنەوە، لەنێوان هەردوو لێو: دەتوانین بە فوو هەندێ چرا بکوژێنینەوە.

فیدا بوون (چ.) بە قوربان بوون: پێش ڕاپەرینیش قوتابییان گیانفیدا بوون.

فیداکار (ن.د.) پێشمەرگە، خۆ بەختکەر، چەکدار، ڕزگاریخواز: ئەو وڵاتپارێزێکی فیداکارە.

فیز (ئان.) لووت بەرز، بەدەمار، بە دەعیە: بە فیز مەڕۆ لەسەر زەوی.

فیزك (ن) فیزیازانی: لەوانەی فیزیك شت فێردەبیت.

فیسیولوژی (ن.) زانستی جەستە، ئەو زانستەیە لە ئەندامەکانی لەش دەکۆڵێتەوە. تویکارزانی: ژن و پیاو لەڕووی فیسیولوژییەوە لەیەك جیان.

فیشەك (ن.) گوللە، بەرکێ تڤەنگێیە: یێ زێرەڤان بیت فیشەکا وی ژ خۆڕا ناچیت.

فیکتۆر هۆگۆ (ن.) شاعیرێکی گەورەی فەرەنسایە.

فێنك (ئان.) ١- هەوای سازگار، نەگەرمو نە سارد، هێن: دوای هەلاّتنی گەلاویژ شەو فێنك دەبن.(ن.) ٢- ناوە بۆ مێینە.

ق

قات (ن.) ١- دەستە جل: قاتێکی تازەم بۆ هات. ٢- نهۆمی خانوو و تەلار: نووسینگەکەمان لە قاتی یەکەمە. ٣- دووبارە کردنەوەی چین، شت: دوو قات بۆیاغم لە دەرگاکە داوە. ٤- نەمان و دەست نەکەوتنی شت، نەهات: ساڵی رابردوو ساڵێکی قات (نەهات) بوو. — و قڕی (ئان.) گرانی، نەمانی زەخیرەو خواردن: نە بارینی باران قاتو قڕی دروست دەکات.

قارەمان (ئان.) ١- ئازا، جوامێر، لێهاتوو، زیرەك، وریا، چەلەنگ، پاڵەوان: لەیلا قاسم کچە کوردێکی قارەمان بوو.

قارەمانی (ن.) ١- پاڵەوان، ئازا، نەبەز، دلێر، بەجەرگ، رابەر، ناوە بۆ نێرینە، گوندێکی کوردستانە: شێخ مەحموود قارەمانێکی ماندوو نەناس بوو. قارەمانییەتی: قارەمانیەتی پیشەی کوردە.٣- ناوە بۆ نێرینە.

قازانج (ن) بەهرەی سەودا، دژی زەرەر: لە مامەڵەکەدا قازانجی کرد.

قاسپە (ن) دەنگی کەو: بەیانیان قاسپەی کەو خۆشە.

قاسید (ن.) نێردراو: وەڵامەکەم بە قاسید ناردەوە.

قاچ (ن.) ١- پێ، پا، لاق، لینگ: لەکاتی تۆپێندا پێویستە ئاگات لە قاچت بێ. ٢- بەردە باز، بەردی بازەڵێن. ٣- جۆرە دارێکی دڕکاوییە: ئەم دارە قاچە نەك سنەوبەر.

قاڵب (ب) ١- بۆتە کانزای تواوەی تێ دەرێژن: زێر دەخەنە قاڵبەوە.
٢- شێوەی گرتووە: قالبی سابوون تاواوە

قاڵی (ن.) مافوور، فەرش، بەڕە: قاڵی دێرین نرخێکی گرانبەهای هەیە.

قامیش (ن.) لەڤەن، لێڤن، قەڕام، قەڕەم، قەمیش. ئەو قامیشانە بێنە.

قاوە (ن.) مادەیەکی هۆشیارکردنەوەیە وەکو چای وایە: قاوە مرۆڤ هۆشیار دەکاتەوە.

قایمکردن (چ.) ١- بەستن: سەری دوو بەنەکە بەتوندی بەیەکەوە قایمکە. ٢- داگرتن، چەقاندن، کوتان: پێت قایمکە تا نەخلیسکێ. ٣- پێوەدانی دەرگا، قفڵدان، کلۆمدان: پێویستە لەکاتی نووستندا دەرگاکان قایم بکرێن. ٤- توند کردن: ئەوان باش خۆیان قایم کردووە.

قەبر (ن.) گۆڕ، گلکۆ: قەبر دوا ماڵمانە. قەبرستان: گۆڕستان، زیارەتان، ئاوەدانترین شوێن قەبرەستانە.

قەتار (ن) ١- شتی بەریز وەستاو: خەڵکەکە قەتارەی بەستووە
٢- جۆرە گۆرانی و مەقامێکی کوردی خۆشە: قەتار ئێستا باونی یە. ٣- ژووری شەمەندەفەر: سەفەری قەتار بەشەو خۆشە. ٤- جێگەی فیشەك: قەتارەی لەخۆ بەستووە.

قەد (ن.) ١- بەژن: قەدو بالای یارم جوانە. ٢- ئەندازە: پێت بەقەد بەڕەکەت ڕاکێشە. ٣- توێ، لا: قەد قەد لەسەریەك داندرا. ٤- کەمەر: کچە ناو قەد باریکەکە هات. ٥- قەدی دار: قەدی دارەکە خوار بووە. ٦- دوو لا: لێفەکە قەد بکە. ٧- قەت، هەرگیز، قەد کاری خراپ ناکەم. ٨- بەرزی: کابرا بەو قەدەدا هەڵگەڕا.

قەدەغەکردن (چ) نەهێشتن، ماوە نەدان: خواردنی مریشك قەدەغەکرا.

قەدەم خێر (ن.ك.) ناوی ژنە کوردێکە: قەدەم خێر شێرە ژنێکی کورد بوو.

قەدپاڵ (ئاك.) قەدپاڵی هەرشتێك: قەدپاڵی چیاکانی کوردستان پڕ لە گوڵو گوڵزارە.

قەراخ (ن.) کەنار، رۆخ، تەنکاو: لە قەراخ ئاوەکە دانیشتین.

قەرزار (ن.ب) کەسێ پارە یان شت لەیەکێ وەرگرتبێ و نەیگەڕاندبێتەوە- ئێمە قەرزاری زانایانین.

قەسیدە (ن.) چامە قالبێکی ناسراوی شیعری کلاسیزمە.

قەشەنگ (ئان.) ١- جوان، ڕێك: چرپە کچێکی قەشەنگە. ٢- ناوی کچانە: قەشەنگ بێژەرێکی باشە.

قەڵا (ن.) ١- قەڵات، قوللە، خانووی چەکداران لەسەر کێو و شاخ: ٢- خانووی ئاغاو خانو میران: قەڵای خانزادی میری سۆران لە بانەمانە. ٣- کانزایەکی سپیو نەرمە بۆ بواری لەحیمکاری بەکاردەهێنرێ.

قەلاچ (ن.) ١- قوژبن، گۆشە، پەنا، کوژی. دەبێ ئێستا لە چ قەلاچێك بێت؟ ٢- نەزان: ئەو بەڕاستی قەڵاجە هەرەی لەمەرە دەرناکات.

قەڵاچۆ (ك.) قڕ کردن، لەناو بردن: قەڵاچۆی مێشو مەگەز پێویستە.

قەڵاچۆڵان (ن.) گوندێکە سەر بە پارێزگای سلێمانی، سەردەمانێك مەڵبەندی میرنشینی بابان بوو.

قەڵەم (ن.) ١- خامە، پێنووس، بنووس: زیاتر بە قەڵەمی ڕەنگ ڕەش دەنووسم. ٢- ئاسنی نووك تیژ کە بەردو داری پێ دەکۆڵنو شەق دەکەن. ٣- هێزی دەستو پێ: کە هەواڵەکەیان پێ دا، قەڵەمی شکا. ٤- ئەو کورتە دارەی یان ئەو پەلە دارەی بۆ موتوربە بەکاردەهێنرێ. ٥- ئەندازەیەك لە پارە، برە پارەیەك: قەڵەمێکم پارە داوەتێ.

قەڵەمباز (ن.و) بازی زل بازدان وپەڕین، قازەکە قەڵەمبازی بۆ ناو ئاوە برد.

قەڵەمبڕ (ن) چەقوی بچووك: قەلەمبڕەکە تیژبکە.

قەڵەمڕەو (ئان) ئەو شوێنانەی لەژێر دەسەڵاتی کەسێك یا دەوڵەتێك ناوچەی کوردستان قەڵەمڕەو کرابوون.

قەلەندەر (ئان) ١- فـەقیرو بەلـەنگاز: پیـاوێکی قەڵەنـدەرم. ٢- عەبـدالْ ودەروێـش: قەلەنـدەری دەسـتی نـەبوونی یـە. ٣- بەسـتەزمان وبێ زیان: بێ ئەقڵێکی قەلەندەرە.

قەلەندەرخانە(ن) شوێنی فەقیران، خانەی نەدارییان: لە هەموو شوێن قەلەنـدەر خانە هەیە.

قەڵەو (ئان.) پڕ، گۆشتن، دابەستی، ڕپیتە. کوڕەکەم قەڵەو بووە.

قەڵۆز (ئان.) پشت کۆم، قەمبوور، قەنبوور، کووڕ. ئەو لە پیریا قەلوز بوو.

قەنارە (ن.) سێدارە، هەڵواسین: بـە هـەزاران لاوی کـورد بـە پـەتی قـەنارە خنکێنران.

قەندە (ن.) قلیان، سەبیلە، قەلن. ئەو قەندە کێشە.

قەوارە (ن.) قەبارە، بارست: قەوارەی کورد لـە باشـووری کوردسـتان جـێگیر بووە.

قەیسەر (ن.) پاشا: زەریرەیەك خاکی وەتەن نادەم بە قەسری قەیسەری.

قەیسەری (ن.) ڕاسـتە بـازاڕ، ڕیـزە دوکانێکـە کـە سـەریان بـە تـاق گیرابێـت: بازاڕی قەیسەری کۆنترین بازاڕە لە شاری هەولێر.

قڕبوون (چ.) لەناوچـوون، فـەوتان، کۆتاییـان هـات، تێکـڕا مـردن: مانگاکـان قڕبوون.

قربوون (چ.) نەمان، بریان، بنبڕبوون، ژناڤچوون.

قسە (ن) وتە، ئاخافتن: قسە هەزارە دوانی بەکارە.

قسەی نەستەق (ن) وتـەی بـەنرخ وبـاش: هـەموو نەتەوەیـەك قسـەی نەسـتەقی هەیە.

قلیان (ن.) ١- نێرگەلە، قەننەی ئاوی: ٢- سەبیلەی کلك درێـژ: -تێکـردن (چ.) سەبیلە تێکردن:

قڵیشان (چ.) درزدان، شـەق بـوون، دڕان، لەبەریـەك چـوون: زەوییەکـە لـە وشکی قڵیشاوە.

قۆپی (ن) شوێنێکە لە سلێمانی: چووینە قۆپی و سەرچنار.

قۆرت (ن) ١- بەرگر، لەمبەر: رێگا قۆرتی هەر هەیە . ٢- بەڵاو چۆرتم: ژیان بێ قۆرت نابێ.

قۆستنەوە (چ) لە هەوا گرتنەوە: دەریاکە هەلۆکەی قۆستەوە.

قۆچ (ن) شاخی ئاژەل: قۆچی مامزەکە جوانە.

قوتابخانە (ن.) فێرگە، خوێندنگا، مەکتەب: پێویستە پاكو خاوێنی قوتابخانە بپارێزین.

قوتابی (ن.) خوێندکار، فێرخواز، خوێندەڤان: قوتابی زیرەك لەلای مامۆستا خۆشەویستە.

قوتان (چ.) لێدان: قوتانا قوتابی قەدەغەیە چونکی چارێن دی هەنە بۆپێڤەبر نای.

قوژبن (ن) شوێنی بزر، پەنا: هەموو قوژینی ماڵەکەم خاوێن کرد.

قوژبن (ن.) گۆشە، قورنە، بن میچ: منداڵەکە لە قوژبنێك دانیشتووە.

قوڕ (ن.) هەڕی. هەموو لە قوڕ دروست کراوین.

قورئان (ن.) ئەو پەرتووکە پیرۆزەی ئاسمانە کە خوای گەورە بۆ پێغەمبەر (درودی خوای لێبێت) ناردە سەر زەوی: قورئانی پیرۆز پڕ لە ئامۆژگاری جوانە.

قوربان (ئان.) جەناب، گەورە، رێزدار: قوربان زۆر باشە: کارەکە جێ بەجێ دەکەم.

قوربان بوون (چ) فیدابوون، خۆبەخت کردن: شەهید قوربانی وڵات بوون.

قوربان بوون (چ.) خۆ لەبەر گێڕان، گوری بوون، حەیرانی بوون: ئێمە قوربانی خاکی خۆمانین.

قوربانی (ن.) ١- خێراتو بەخشین:
٢- گیان بەخشین: قوربانیمان بەگیان ماڵ داوە.

قوڕبەسەر (ن.ل.) گوناح، خاك بەسەر، هەش بەسەر، ماڵ وێران: دانا مرۆڤێکی قوڕ بەسەرە.

قورس (ئان.) ١- گران، ناشیرین، سەنگین: باری ماشێنەکە قورسە. ٢- بەڕێز: زانا پیاوێکی قورسە.

قورم (ن.) قەد. لە قورمە ئەوە بیبڕەوە.

قومار باز (ن.ب) ١- قووارکەر، لەسەر پانە یاری کردن: قومار بازی پەشیمانی یە.
٢- فێڵ باز: کەسی قومارباز ناحەزە.

قومەك (ن.) فڕەك. قومەك ئاوم بدێ.

قووتدان (چ.) ئاواکردن: منداڵەکە پارچە نانەکەی قووت دا.

قووتوو (ن.) قاوغ، قەپێلك، کارتۆن، بەرگ: سەری قووتووەکەم هەڵپچڕاند.

قووڵ (ئان.) ١- چاڵێکی نەوی: بیرەکانی نەوت زۆر قووڵن. ٢-ورد، باش: قووڵ بڕوانە ناوەڕۆکی ئەو بابەتەی هەمانە.

قیژاندن (چ) هاوار کردن، دەنگ گەورە کردن: گالیلۆ هەستایە سەرێی و قیژاندی.

قیژاندن (چ.) قیڕاندن، هاوار هاوارکردن، گریانی دەنگی بەرز: قیژاندن بەسەر منالەکان خراپە.

قیژە (ئاك.) قیرە، هاوار: قیژە مەکە.

ک

کا (ن.) پووش، خواردنی ئاژەڵە (مەڕو بزن و مانگاو...) کا لـە قەسـەڵ دروســـت دەکرێـــت — دان، دێـــن: شـــوێنی هـــەڵگرتنی کـــا: کادێنەکەمان پڕ لە کا کرد.

کابرا (ج.ن.نادیارە) فلان، بێڤان. کابرا بەقسەی کەس ناکات.

کابرا (ن .) کەسێك نەیناسین و ناوی نەبەین : کابرا دەستی دەروات .

کات (ن.) ١- دەم، سات، تاو: لە چی کاتێك دێی بۆلام. ٢- ناوی کاتە: کات چەندە؟.

کار (ن.) ١- شۆڵ، ئیش، پیشە: ئەمڕۆ ناتوانم بێم، چونکە هەنـدێ کـارم هەیە. ٢- بەچکەی بزن بەسـاوایی: لـە دەشـتاییەکەدا هەنـدێك گیـای بـۆ کارەکـان هێنایـەوە. ٣- لـە ڕێزمانـدا: کـار تـوخمێکی سەرەکی ڕستەیە.

کاربەدەست (ن.) کارمەند، کەسێك کارێکی میری هەبێ: کاربەدەستانی شارەوانی لەخۆبردووانە کار دەکەن

کاربەدەست (ن.ل.) لێپرسراو، بەرپرس، مەسول: برام لە پەروەردە کار بەدەستە.

کارەبا (ن.) کارەبا سەرچاوەی ژیانە.

کارەسات (ن.) روداوی بـەترس و کاریگـەر : کـورد تووشـی کارەسـاتی ئـەنفال ببوو.

کارەسات (ن.) رویدا نەکا نەخۆشا مـەزن، دەردەکـێ گـران، دەردەسـەری: بـەد رەفتارا ئەنفالکرنا کوردان کارەساتەکا گەلەکا مەزن بوو.

کارەسات (ن.) کاری سەخت، رووداو: مردن کارەساتە.

کارتێکردن (چ.) کارتێکرن، کارلێکرن. کارتێکرنا وی یا دیارە.

کارگە (ن .) کارخانـە ، شـوێنی و ئامێرەکـانی : خۆزگـە جۆرەهـا کارگـە لـە کوردستان دەبوو.

کارگەر (ن. د.) کرێکاری کارگـەی پیشەسـازی: کارگـەکانی کارگـەی چـنین مـان دەگرن.

کارکردن (چ.) ئیشکردن، شۆلکردن: دوای دەرچوونی، ئێستا لە کۆمپانیایـەکی ناوخۆیی کار دەکات.

کارەبایی (ن.) کەلوپەلی بـەکارەبا کـار کـردوو: بـواری بـەکارهێنانی کەلوپـەلی کارەبایی فراوان بوو.

کاریگەر (ئان.) کارتێکەر، بەتەئسیر: نەخوێنـدەواری کاریگـەری خراپـی هەیـە لەسەر ئایندەی وڵات.

کاروان (ن.) ١- ڕێچـکە، قافڵـە، چـەند کەسـێك بەیەکـەوە بـڕۆن، بـاری بەیەکـەوە: ماڵەکـەیان بەسـێ کـاروان گواسـتەوە. ٢- نـاوە بـۆ نێرینە.

کاروان سەرا (ن.) جێگـای پشـوودانی کـاروان. جـاران هـەولێر پڕبـوو لـە کـاروان سەرا.

کاروبار (ن.) ئـیش، شـۆل، ڕێ و شـوێن، ئـەرك و واجبـات: کاروبـاری ئـەم دایەرەیە هەمووی بەسەر شانی کارمەندەکانەوە دابەش کراوە.

کاروکاسبی (ن.ل.) ئیش و کار، کـارکردن: پێویسـتە مـرۆڤ بـە کـارو کاسبی خـۆی خەریك بێت.

کارێز (ن .) ١-ئاوی دەر هێنراوی ژێر زەوی :باغەکە یان کارێزی تێدایە

کارین (چ.) شیان، توانین. بکاریت (کـارێ رانـەبردوویێ مەرجییـە): ئـەو کەسـێ بکاریـت ئیشـەکی بکـەتو دبـەرڕا بخوینیـت ژی ئـەو مرۆڤەکێ زیرەکە.

کاسە (ن.) قـاپ، بـادی، بادیـە، گلینـە: کاسـەو فەخفوریيـەکانم بـەجوانی شوشت.

کاسەسەر (ن.ل.) قاپیلکـە سـەر، کاژەڵـە: منداڵەکـە کاسـەی سـەری بەدیوارەکـە کەوت.

کاگڵ (ن. ل.) قوڕی گیراوە لە کـا، سـواخی قـوڕ، قوڕکـە: دەفرەکـە لـە گـا کـل دروستکراوە.

کاغەز (ن.) پەڕ، پەڕك. کۆلارە فرۆکەی کاغەزە.

کاکڵ (ن.) ١- دەنکی بادام و گوێز....، کاکر: گوێزی ئازایان هەیە کاکڵەکانی زوو دەردێن. ٢- ناوەڕۆك: کاکڵی باسەکەمان لە دیاردەی ڕێژەی دەرچوون دەدوێ.

کاڵ (ئان.) ١- پێنەگەیشتوو، خاو، کاڕك: کاڵەکەکان نەگەیشتوون، هێشتا کاڵن. ٢- ڕەنگی چاو کە بەلای زەردا دەچێ: چاوەکانی کاڵن. ٣- هەر ڕەنگێك تۆخ نەبێ.

کالاَ (ن.) شمەك، جل و بەرگ، کەل و پەل، قوماش، کوتاڵ: کالاَ بەقەد بالاَیە.

کالاَ (ن.) کەلوپەل، دانە دانەی بازرگانی: سوودێکی زۆری لەهێنانی کالاَکانی کردووە.

کام (ن.) ١- ئارەزوو، ئاوات، تاسە: هیوادارم بگەیت بە کامی دڵت. (ج. پ.): ٢- کیژ، کام: کام لەم جۆرانەت لا جوانن؟

کامەران (ئان.) ١- بەکامو ئارەزوو گەیشتوو، بە ئامانجو ئاوات گەیشتن بەختەوەر، شاد. ٢- ناوی کوڕانە: کامەران قوتابی کۆلێژی پزیشکییە.

کان (ن.) ١- کونێکە کە دارتاش بە ئەسکەنە لە دار هەڵیدەکەنی. ٢- شوێنێك لە زەوی کە بەرهەمی کانزایی تێدابێ وەك زێڕ، زیو، بەرد، نەوت، خەڵوز: کوردستان کانە نەوتی زۆرە. —ی ١- ئاوی کانی خۆشە. ٢- ناوە بۆ مێینە. — یاو: لە بەهاراندا کانیاوەکان هەڵدەقوولێن.

کان (ن.) کاراك، کارە، شوێنێك کە ماددەی بەنرخی تێدابێ: بێجگە لە کەرکووك کانە نەوتەکان لە چەند شوێنێکی دیکەی کوردستان هەن.

کانزا (ن.) ئەو بابەتانەیە کە لە کانەوە دەردەهێنرێن واتە لەکانەوە دەزێت. هەر کانزایەك سوودێکی هەیە.

کانگا (ن.د.) کارگەتان، سەرچاوە، شوێنی دەرهێنانی کانزاکان: کوردستان کانگایەکی شاراوەیە.

کانی (ن.) سەرچاوە، سەرچاوەی ئاو، چەشمە: ئاوی کانی سازگارە.

کانی (ن.) سەرچاوە، کەهنی، کانیاو، چاوگە، چەشمە، زەویەیەکە لەخۆوە ئاوی لێ هەڵدەقوڵێ لە بەهەرهاندا: هەر کانییەك ئاوت لێ خواردەوە بەردی تێ فڕێ مەدە.

کانیاو (ن.ل.) ١- ئاوێك لە کانی دێتە دەر: ئاوی کانیاوەکەی بەرماڵان شیرینە. ٢- ناوی کچانە: کانیاو کراسی سووری لەبەرە.

کاوەی ئاسنگەر (ن.) قارەمانی داستانی کاوە و زوحاکە: کاوەی ئاسنگەر هێمای ئازایەتییە.

کاوڵ (ئان.) ماڵی بێ سەروبەر، وێرانە، خەرابە، خاپوور، رووخاو: دوژمن گوندەکەمانی کاوڵ کرد.

کە (ئام.) ١- ئامرازی لێکدەرە لە ڕستەی ئاوێتە: کە هاتی منیش دەڕۆم.
٢- تر، دی، دیکە: جارێکی کەش بژمێرە، هەموویان نەهاتوون.
٢- ئامرازی ناسیاوییە: هەڵوژەکە ترش بوو.

کت (ن.) تاك، یەك، ئێك: ژمارە بچویك و مەزن کتو جووتن.

کتومت (ئان.) وەك خۆی، لە ناکاو: زانا کتومت لە باوکیەتی.

کەتان (ن.) ١- ناوی گیایەکە: کەتان گیایەکە بەرز دەبێتەوە. ٢- قوماشە: قوماشی کەتان لەبازاڕ زۆرە. ٣- ناوی ژنانە: کەتان ژنی ناو ژنانە. ٤- ناوی گۆرانییەکی فۆلکلۆریە: گۆرانی کەتان کەتانە بە دەنگی زیرەك خۆشە.

کەژ (ن.) کێو، چیا: کەژ و کێوەکانی کوردستان ڕەنگینن.

کەڕ (ئان) گوێ کپ: شوێنی تایبەت بۆ کەڕوڵاڵ هەیە.

کەڕ (ئان.) ئەو کەسەیە کە گوێی لە دەنگان نیە: مرۆڤێ کەڕ نابی بیتە خویندنێ چونکی گوهـ ل دەنگان نینە.

کەر (ن.) کەرت، پارچە، لەت، نیوە، بەش، پشك، پرت دەنگێ (ك.) دڤێ پەیڤێ دایێ نازکە:مرۆڤێ چاڤتێر نانەك هەبیت دێ کەتە دوو کەر ئێکی ئەو دێ خۆت یێ دی دێ دەتە هەڤاڵێ خۆ.

کەرب (ن.) رق، کین، رك: کەربێ ژ کەسێ نەهەلگرە.

کەرە (ن.) نڤیشك، زبدە، ڕۆن: کەرە لە ماست دروست دەکرێت.

کەرەم (ئان) کەسی بەرچاو تێر و بەرێز: کەرەم سیفەتێکی بەرزی مرۆڤە.
کەرستە (ن.) تشت، تشتومشت، شتومەك، کەلوپەل.
کەرکووك (ن.) نـــاوی شـــارێکی باشـــوری کوردســـتانە: نـــەوتی کـــەرکووك خوێناومانە.
کەزان (ن.) کەزوان، کەسکان، قەزوان، بێمك. ئەز حەژ کەزانی د کەم.
کەس (ن.) ١- تاکـە تاکـەی خـەڵك: نزیکـەی ٥٠ کـەس لـە کۆڕەکـەدا دانیشتبووین. ٢- پاڵپشت، خزمو سەرپەرشت: کەسـم نـەماوە، هەر خۆم بە تەنیا ماوم.
کەس‌وکار (ن.) هەڤالو هەڤگور، هەڤالو هۆگر، خزم، دۆستو برادەر. خـزم و خویش: کەس و کاری هیچ پەیوەندیان بەوی نییە.
کەسکاتی (ن.و.) کەسـکایەتی، گـژوگیا، سـەوزە، سـەوزەوات. بـە بـەهاران دنیـا هەموو دەبتە کەسکاتی.
کەچی (ئام.) بەلأم: کات تێپەڕی کەچی ئەو هێشتا نەهاتووە.
کەڤتن (چ.) کەوتن، بەربوونەوە: کەڤتن یا هەی دبیتە ئەگەرا سەرکەڤتنێ.
کەڤر (ن.) کێو، بەردێکی زۆر گەورە: ئەڤە کەرو ئەڤە کەڤر.(پەندە)
کەڤن (ن.ئان.) کۆن، دێـرین: نـوی هـاتن کـەڤن خـەلاتن (پەنـدە). رامـان ژێ تشتێ نویو تشتێ کەڤن.
کەف (ن) ١- شتێکی سپی‌یە سەر ئاو دەکەوێ: نوزەی کەف چۆرینی گەلی دێت: سابوون لە ئاوی سوێر کەف ناکات.
کتك (ن.) پشیلە، پیسك، ختك، گوربە: کتك ئاژەڵێکی سفڵەیە.
کتکت (ئان.ژ.) تـاك تـاك، یـەك یـەك، ئێـك ئێـك: هـژیرێن ئـەورکی کـت کـت دوەرییێن وناهێنە خوارن.
کەڵ (ن) ١- نێـری رەشـە ولأخ و بزنـە کیـوی و گـامێش: کـەڵ پـێش بزنەکان دەکەون. مەردانە: کەڵ ژیا.
کەل (ن.) ١- چـیاو کـەژ: ئاسـۆ لـەدەم کەلـە. ٢- درز، کـەلێن، قـەڵش: دیوارەکە کەل بووە. (ئان.) ٣- ددان کەوتوو: ددانی کەل بووە. ٤- حەیوانی کۆت، شاخ شکاو.
کەل (ن.) قەلأ، قەلأت، کـەلات. (ك.)ەکـەی نازکـە: کـەلا ئامێـدیێ و کـەلا

ڕەواندزێ لسەر بەریو کەڤری هاتینە چێکرن، کەلا هەولێرێ لسەر گرێ ئاخێ.

کەلوپەل (ن.) شتومەك: لە هەلگرتنی کەلوپەلە قورسەکان هاریکاریم کرد.

کەلا کەوتوو (ئان) کەنار کەوتوو، بەسەر یەك دا کەوتوو: هۆنراوەکانی کەلا کەوتووبوون.

کەلآخستن (چ .) هەرشتیك لە سەر یەك دانرێ : کەل و پەل کەیان کەڵا خستن.

کەلاوە (ن .) خاپور ، کاول ، شوێنی وێرانە : شێتەکە لە کەلاوەکە دابوو.

کەڵەپیاو (ن.ل.) کەڵەمێر، پیاوی مەرد، مرۆڤی مەزن: کورد کەڵەپیاوی بەناوبانگی تیا هەڵکەوتووە.

کەڵەگەت (ئان.) چوار شانە، بەخۆوە، پیاوی قەد بەرز، بالآ بەرز: پیاوێکی کەڵەگەتو بەخۆیەوە بوو، نەمناسی.

کەڵەك (ن) چەپەری سەر کوندە بۆ پەرینەوە لە ئاو: بەکەڵەك لە قەندیل پەرینەوە. ناوی شارۆچکەیەکە دەکەوێتە رۆژئاوای هەولێرەوە.

کەڵك (ئان.) سوود، خێر: خوێندن بە کەڵکە.

کەللە (ن.) ١- سەر، لە ئەستۆ بەرەو ژوور: کەللە ئەندامێکی هەستیاری مرۆڤە. ٢- عەقڵ مێشك: کەللەی نییە، تێ ناگا. ٣- شتی وردی توند بەیەکەوە نراو: پێشتر شەکری قەند بە کەللە هەبوو.

کەلو (ن.) ١- بە هەر خانەیەکی شانەی هەنگ دەوترێت: هەنگ کەلوی شانە پڕ دەکات. ٢- بورجەکانی ئاسمان: هەندێ جار لێکدانەوەی کەلوەکان ڕاستە. ٣- پۆرگی پاقلە و ماش و پۆلکە و فاسولیا. ٤- هەڵکێشی ئەو شتانەی کە بە شیش دەچێنرێن وەك گۆرەوی و لیفکە.

کەلێن (ن) قوژبن، بەینی دووشت: کەلێنی دیوارەکە بگرە.

کەم (ئان.) بڕێك، کەمێك، پێچەوانەی زۆر: کەم بخۆ بەلآم زوو زوو بخۆ. کورد دەڵێ: کەم خۆری دایم خۆر بە.

کەمال (ئان) رادەی بەرزو تەواو بوون، بەرزترین پلە لە سیفەت: پیرەمێرد هۆنراوەی گەیاندە کەمال.

کەمانچە (ن)	١- ئـامێری مۆزیقـا ژەنـین: ئـاوازی کەمانچـە خۆشـە.٢- نـاوی چیرۆکێکە: چیرۆکی کەمانچە ژەنم خوێندۆتەوە.
کەمتەرخەم (ئان.)	تەمبـەڵ، سسـت لـە جێبـەجێکردنی کـار، ئـیش نەکـەر: کەمتەرخەم مەبە لە جێ بە جێ کردنی ئەرکەکانت.
کەمەر (ن.)	ناو قەد: پانتۆڵەکەم کەمەرەکەی گچکەیە.
کەمەر بەند (ن.)	پشتێن، پشتێن بەند، چیت. کەمەر بەندەکەی لەگەڵ جلەکەی دەسازێ.
کەنار (ن.)	١- رۆخ، ڕەخ، قەراخ، دەم، لێوار: کەناری ڕووبارەکە زۆر خـۆش بوو. ٢- دەوەنێکی بۆن خۆش. ٣- ناوە بۆ مێینە.
کەنتۆر (ن.)	ژ داریو فایبـەری چـێدکەن بـۆ هـەلگرتن و پاراسـتنا جلکـان. هەمی مالەکێ پێدڤی پێ هەیـە، بچویکو مـەزن هەنـە. هەیـە یەك دەرەو هەیە دوو.. سێ .. تا شـەش دەری: دەرێ کـەنتۆری نەهێلە ڤەکری.
کەندەلان (ن.د.)	لێـواری قوڵکـەی زۆر فـراوان: کەندەلانەکـەی بـەرمالان پـڕ کرایەوە.
کەنگی (ئاك.پ.)	کەی، کەینێ، چ کاتێك، چ دەمێك: کەنگی تە زانی ؟
کەنین (چ.)	کەنی، پێکەنین: کەنینێژی کاتو دەمێن خۆ یێن هەین.
کەواتە (ئان.)	کەوا بوو، کەوایە: من نایەم، کەواتە بڕۆم باشە.
کەوتن (چ.)	بەربوونــەوە ، لەســەرەوە بــۆ حــوارەوە : فرۆکەیــەك کەوتــە خوارەوە.
کتوپڕ (تاك .)	لەناکا و ، بێ ئاگاداری ڕودان ژ نشکێڤەوە : مردنەکـەی کتـوپڕ بوو.
کەورکو (ن.)	ناوی شاخە: کەورکو شاخێکی سەرکەشە.
کەی (ج.پ.)	کام دەم، کەنگی ؟ : کەی لە کەرکووك گەڕایتەوە؟
کتێب (ن.)	پەرتووك، کیتاو: ئەم کتێبە هی ئازادە.
کپ کردن (ك.ل.)	بێـدەنگ کـردن، بێهەسـتو خۆسـت، کـشو مـات، دامرکانـدن، ڤەمراندن: منداڵەکە کپ کەوتووە لەناو جێگادا.
کڕ (ك.)	١- باڵندەی مێ کە لەسگر هێلکە دەکەوێت بۆ هـەڵهێنان. ٢- بـێ

دەنگ، کرپە ئەگەرنا دەتکوژم. ٣-(کورك): مریشکەکە پازدە رۆژە کڕ کەوتووە.

کردار (ن.) کار، فرمان، ئیش، شۆل: کرداری باش جێگای رێزە.

کردە (ن.ب.) کردار: کردەی پەشیمان بی نەك نەکردەی پەشیمان. (پەند)

کردەوە (ن.د.) ١- کردار، ڕەفتار: کردەوەی چاك، چاکەی لە دوایە. ٢- کردنەوەی شتێك: ئازاد پەنجەرەکەی کردەوە.

کردن (چ.) ئەنجامدانی کارێك: نەشمیل نانەکەی کرد.

کرمانجی (ن.) بەشەزمانی کوردی،بەتایبەتی بەکرمانجی ژووروو دەگو ترێ رۆژنامەکە بەزاری کرمانجی دەردەچیت.

کرن (ن.) کردن، ئەنجامدان، بەجێ هێنان، کر: گەلێ کورد سەرهەلدانەك کر ل جیهانێ دەنگڤەدا.

کرنووش بردن (چ.ل) سەجدە بردن، بەگوێ کردن: کرنووش بردن بۆ خوایە.

کرێ (ن.) ١- حەقی کار: کرێکارەکان ڕۆژانە کرێ وەردەگرن. ٢- کرێی خانوو دوکان: کرێی خانووەکە گرانە.

کرێت (ئان.) ناشیرین، نەجوان، نەرێك: گۆتنێن کرێت شەرما خودانی دبەنەڤە.

کرێکار (ن.ب) ئیش کردن بە پارەو کرێ: جەژنی کرێکاران لە ٥/١ دەبێت.

کرێوە (ن.) بەفری بە با هاتوو، تۆف، باگەلێر، گەردەلوول، بابەلیسك: سەرما و کرێوەیەکی بەهێز هەلی کرد.

کرێوە (ن.) سایەقە، رۆژی تووش: سەرماو کرێوە رێ لە شۆرشگێران ناگرێت.

کزۆڵ (ئان.) لاواز، لەت، بێ هێز، بێ توان: هەر چەندە کزۆڵ و لاواز بین خاوەن باوەڕین.

کش‌ومات (ئان.) ١- بێدەنگ، ئارام، بێ هەست: دونیا کش‌وماتە.

کشت (ئان.) بادراو، توندکراو، لوولدراو: بەنەکە زۆر کشت مەکە.

کشتوکاڵ (ن.) کشتوکاڵ (ن.) کشتوکار، چاندنو کێلاَن: کشتوکاڵ لە وڵاتەکەمان پێویستی بە پەرەپێدانە تا گەشە بکا.

کچ (ن.) کیژ، قیز، زەری، کیژۆڵە، دۆت، کەنیشك: کچا بێ دایی، بێ

تەکبیرو رایی.(پەندە)

کفن (ن) پاچەی خامی سپی یە مردووی پێ دەنێژن: مردوو زوو کفن و دفن دەکرێ.

کلۆ (ن.) تۆپەداو، خوری : سەری بووە بە کلوی سپی. تۆپەڵە کلۆی بەفر.

کلۆر (ن.) ١- دەرمانێکە بۆ پاك کردنەوەی ئاو بەکاردێت: پێویستە کلۆر لە ئاو بکرێت. (ئان.) ٢- بۆش، بەتاڵ، خاڵی: داری کلۆر زوو دەکەوێت.

کڵۆڵ (ئان) چارە رەش، داماو: گەنجێکی کڵۆڵ و داماوە.

کڵۆڵ (ئان.) بێ دەسەلاّت، دەست و پێ سپی، هیچ لەدەست نەهاتوو: مرۆڤی کڵۆڵ شەرمەزارە.

کلاّورۆژنە (ن.ل.) کولینکە، پەنجەرە، کولانك، کولەك، رۆچنەی سەربان: باران لە کلاورۆژنەی خانووەکەمدا هاتە خوارەوە.

کڵپەی ئاگر (ن.ل.) دەنگی بڵێسەی ئاگر: سۆپاکە کڵپەی ئاگری لێ بەرز بووەوە.

کڵپەی شۆڕش (ن.ل.) گرمو هۆری شۆڕش: کاوەی ئاسنگەر کڵپەی شۆڕشی هەڵگیرسان.

کۆت (ن.) ١- داری ئەستووری دەستو قاچی زیندان: کۆتو زنجیرو پێوەنم پلپلەو لەرزانەیە. ٢- بن خەرمان، پووشو کا: گەنمەکە شەنەبا کراو کا و کۆتەکەی ماوە. ٣- داری ئەستوور بۆ گا: کۆتی ملی گاکە ئەستوورە. ٤- جلکی لە پشتێن بەرەو ژوور (چاکەت): کۆتو شەرواڵەکەم جوان دووراوە. ٥- سەری بێ کلاّوو سەرپۆش: کیژەکە سەری کۆت کردووە.

کۆتایی (ن.و) تەواو بوونی شتێك ، دووماهی : کۆتایی تراژیدیە کەیم دیت.

کۆڕ (ن) ١- کۆبوونەوە بۆ بابەتێك و باسێك: لە کۆڕەکە بەشداریم کرد. ٢- شوێنی کۆبوونەوە: چووین بۆ کۆڕی زانیاری کوردی. ٣- کۆڕ: ئەکادیمیا.

کۆڕە (ن.) دەنگی خورینی ئەسپ. کۆڕە لێ بکە.

کۆڕەڤی (ن.) کۆڕەو، رەڤینا پێکڤە: کۆڕەڤیا کوردان بهارا سالا ١٩٩١ دۆزا کوردان گەهاندە هەمی جیهانێ.

کۆرپە (ن.) کۆرپەلە، مەلۆتکە، ساوا: کۆرپەکە خەوی لێکەوتووە.

کۆسپ (ئان.) تەگـەرە، گیروگرفـت، ئاریشـە، ناخۆشـی، ئاسـتەنگ، گرفـت، کێشە: مرۆڤی ژیر ئـەو کەسـەیە بتوانێت بەسـەر کۆسـپەکانی ژیاندا زاڵ بێت.

کۆسپە (ن.) کۆسپ، پلیکانە، پەیژە: منداڵەکە بەسەر کۆسپەکە کەوت.

کۆش (ن.) ١- تـەقالاً، کۆشـش: بـۆ گەلەکـەی کۆشـی. ٢- سـەر هـەردوو ڕان، باوەش، ئامێز. پارو بکەوێتە کۆش لەئەرزی باشترە. (پەند)

کۆشك (ن.) تەلار، قەسر: دوێنێ چووم بۆ کۆشکی هونەر.

کۆچەر (ن.) ١- ڕەوەنـد، ئەوانـەی کوێسـتانو گـەرمێن دەکـەن. ٢- نـاوە بـۆ هەردوو توخمی مرۆڤ.

کۆچك (ن.) تــەلار، دیوەخــان، دیوانخانــە، جڤــات، مێڤانخانــە: کۆچــکا خانەدانان هەر یا تژی مێهڤانە.

کۆچکردن (چ.) ڕۆیشتن: کۆچکردن بەرەو هەندەران بەردەوامە.

کۆکردنەوە (چ.) گردکرنەوە، خڕکردنەوە، لەسەر یەك دانان: بەو پارەی ڕۆژانە دەیدرایێ زۆری کۆکردۆتەوە.

کۆکین (چ.) قۆخین: کۆکینی بەتین بۆ تەندروستی خراپە.

کۆڵ (ن) ١- شان، پشتی ئادەمیزاد بەلای هەردوو شـانی یـەوە: منداڵەکـە بکەرە کۆڵت.
٢- بارێکە ئەخرێتە سەر شان: کـۆڵێ دار بهێنـە.٣- زۆر: ژنەکـە کۆڵێ گریا.

کۆڵ (ن.) ١- سەرشـان، بـار، مسـتەکۆڵە، کۆڵەپشـت، هەگبـە، توورەگـە. ٢- یەخـە: کچـەکەم لـەکۆڵ بـۆوە.. بـێ کۆڵـدان (ك.) بێهەوڵـدان، تێکۆشانی بەردەوام، بێوچان، تەسلیم نـەبوون، بـەبێ شـەکەت بوونو دەسـت کێشـانەوە لـەکار. قـەت کۆڵنـادەم یـان ئـەو، یـان سەری خۆم لەرێ دەدەم.

کۆڵ (ن.) پشـت: پیاوەکـە بـە کـۆڵی خـۆی شـت هەڵـدەگرێت. — نـەدەر: بــەردەوامی مــرۆڤ لــەکاری خۆیــدا: گــەلی کــورد گــەلێکی کۆڵنەدەرە.

کۆڵ نەدان (چ.ك) وەرس نەبوون، کارکردن بێ وەستان: کورد بۆ ئازادی کۆڵی نەداوە.

کۆلەشێرکردن(چ.) سڵ نەکردنەوە، نەترسان، دەست دانەهێنان.

کۆڵەمەرگی (ئان.) ژیانی مەمرەو مەژی: ژیانی کۆڵەمەرگی لەگەڵ مردن فەرقی نییە. قوتی لایموت. ئەوەی هەیە قوتی لایموتە نەك ژیان.

کۆڵین (چ.) زەوی هەڵدانەوە: زەوی کۆڵین کەرەستەی باشی دەوێ. ٢- ناو لەدارو بەرد دەرهێنان: ناو کۆڵین لەسەر بەرد مێژووەکەی کۆنە.

کۆمار (ن.د.) سیستەمی سیاسی فەرمانرەواییە، عێراق دەوڵەتێکی کۆمارییە.

کۆمەکی (ن.و.) یارمەتی، ئریکاری، ئاریکاری، هاوکاری: باوکم کۆمەکی ماڵە هەژارەکەی کرد.

کۆمەڵ (ن) گەل،میللەت: هەر کۆمەلێك نیشتمانی هەیە. کۆمەڵە پێنوسەکەی کڕی.

کۆمەڵ (ن.) جەماوەر، خەڵك، کۆ، تۆپەڵ: من کار دەکەم بۆ پێشکەوتنی کۆمەڵ.

کۆمەڵایەتی (ن.د.) کاروباری خەڵك: بابەتی کۆمەڵایەتی لە قوتابخانە دەخوێندرێ.

کۆمەڵە (ن.د.) دەستە، کۆ: کۆمەڵە، رێکخراوێکی کوردستان بوو.

کۆن (ئان.) شتی لە مێژ، دێر زەمان، بە تەمەن، کەون: پێویستە شوێنەوارە کۆنەکان دووبارە بەشێوەی خۆیان نوێ بکرێنەوە.

کۆنەپەرست (ئان) کەسی دوا کەوتوو، حەز بە تازە گەری نەکات، بیرو باوەری کۆن: پیاوی کۆنەپەرست ناپەسەندە.

کۆیلایەتی (ن. و.) ژێر دەستی، بەندایەتی، عەبدایەتی: سەردەمی کۆیلایەتی بەسەر چوو.

کۆیلە (ن.) بەندە، عەبد، خولام، بەردە: نابێت کۆیلەی کەس بین.

کو (ئام.) کە، ئامرازی لێکدەرە: کێ نەزانیە ل کوردستانێ کو مافێن خۆ ب دەستڤە ئینان؟ کە (جێناوی لێکدەرە): ئەو یاریزانێ کو خەلاتکری خەڵکێ باژێڕێ مە بوو.

كوانوو (ن.) ئاگردان، مەكۆ: چیاكانی كوردستان كوانووی پێشمەرگەن.

كوت و مت (ئان) لە یەك چوون، وەك یەك، ئاواز كوت و مت خوشكیەتی.

كوژاندنەوە (چ.د) ١- دامركـــانی ئـــاگر: ئاگرەكـــەی كوژانـــدەوە.٢- ســـرینەوە: تەختەكەی كوژاندەوە

كوژەك (ئان.) بكوژ، كوشندە: ئەنفلووەنزا باڵندان نە ساخیەكا كوژەكە.

كوژی (ن.) گۆشـە، قـوژبن، قـولاچ، پـەنا. كـوژی خانیـاوی كـژی تشـتێ بچویكن.

كورت (ئان.) بچووك، پێچەوانەی درێژ: ئەو كچە باڵای كورتە.

كورت (ئان.) دژی درێژە: وەریسكێ درەوینی یێ كورتە.(پەندە)

كورد (ن.) نەتەوەی كورد. كورد نەتەوەیەكی نەژاد ئاریە.

كوردستان (ن.) خاكی كوردان، وڵاتی كوردان: كوردستان لـە شـەڕی چاڵدێراندا بە ناهەق لە نێوان عوسمانییەكانو سەفەوییەكان دابەش كرا.

كورسی (ن.) ١- داری لێكـدراو: منداڵەكـە لەسـەر كورسـی دانیشـتووە. ٢- ئایەتێكە لە نێو قورئان : ئایەتی كورسیم لەبەرە.

كوڕگەل (ن.) گەنجو لاوی كۆم بوو، كوڕگەلینە ئەمڕۆ رۆژی هیمەتە..

كوزرین (چ.) سووتانی موو، سووتانی گۆشـت بـە بـرژان یـان سووركردنەوە، سـووتانی جـەرگو دڵ بەسـەرهاتێكی دڵ تـەزێن: دلێ مرۆڤـێ دلۆڤان زوی ب سەرهاتانو كەسان دكوزریت.

كوشتار (ن.) كوشـتنی بەكۆمـەڵ، ڕەشـە كـوژی: ئـەو كوشـتارەی بـەعس لـە گوندی عەوێنەدا كردی، بێ وێنە بوو لە مێژوویی زۆرداریدا.

كوشتن (چ .) مراند ن بە هەر ڕیگایەك بێ : تیرۆرستە كەیان كوشت . ؟ (چ .) سەربڕین : قوربانیەكەیان كوشتەوە.

كوچك (ن.) ئاگردان: كوچك لسەر سێ پێپكان دروینیت.

كولاڤ (ن.) كولاو: دەستێ خۆ دانە سەر كولاڤێ خۆ دا با نەبەت.(پەندە)

كولان (چ) جۆش هاتنی بەگەرمی : ئاوەكە تەواو كولا.

كولان (چ.) ١- جۆش هـاتنی ئـاو: ئـاو لـە سـەد پلـەی سـەدی دیتـە كـولێ. ٢- پوخت بوونی شتی خاو: چێشتەكە كولا.

كولله (ن.) ١- كللۆ: باڵدارێكی درێژكۆڵـەی قـاچ زبـرە سـەوزایی دەخـوات و

زیان بەخشە: دەرمانی تایبەت هەیە بۆ لەناو بردنی کوللـە. ٢- پەردەیـەکی تـەنکی لەهاویـنـدا بـەدەوری جێگـای نووسـت دەگیردرێ: لە ترسی مێشوولە شەوان لە ژێر کوللە دەخەوین.

کوڵمە (ن.) ڕوومەت، گۆنا: کوڵمەکانی سوورن.

کولێرە(ن.) نانیکی حرە ، ئەستوکی نـاو تـە نـدورە : کـولێرەی گـەرمم بـۆ بێنە چونکە لەگەڵ چا خۆشە.

کولیچە (ن.) کلۆچـە، کلـۆچ، جـۆرە بەرچـاییەکە لـە جەژنانـدا دروسـت دەکرێ: چەند کولیچەیەکمان بە چا خوارد.

کون (ن.) ١- هـەر شـتێ لـەناوەوەی ڕوونـاکی لێ دیـاربێ: کـونی دەرگاکـە دابخە. ٢- خانووی جانەوەرانی وردیلە: کونە مێرووەکە بگرە.

کون و قوژبن (ن) دەلاقەی بچووك لە شتێکا، شوێنی بزر و بەکەلێن: کون وقوژبنی ماڵەکە گەرام.

کوندە (ن.) لە پێستی ئاژەڵ دروست دەکرێ بـۆ هـەڵگرتنی ئـاو: ئـاوی نێـو کونــدە پاکـە. — پــەپۆ: کونــدە پەپۆیــەکان دژی ئــازادی و ڕووناکین.

کوورەی هەنگ (ن. ل.) شـانەی هــەنگ، شـارەی هــەنگ، پــوورەی هــەنگ: کــوورە هەنگەکەیان دەرهێنا.

کوون (ن.) ڕەشمـاڵ، کـوین، کـۆن، چـادر. کـونێ ڕەش نازنافـا نڤیسـەرێکی کوردە.

کوێ (ئاك.) کام شوێن، کام جێگا: بۆ کوێ ڕۆیشت.

کوێ (ج.پ.): کێندەر، کام جێ: دوێنێ دوای نیوەڕۆ چووی بۆ کوێ؟

کوێ(ج.پ) پرس لە شوین دەکرێ کێندەر: دکتورات لە کوێ هێناوە .

کوێخا (ن.) کۆخــا، کێخــوا، هەڵبــژاردەی گونــد، موختــار: گونــدی ژاڵــە کوێخایەکی بە هەڵوێست و خزمەتگوزاریان هەبوو.

کوێر (ئان) نابینا: کوێر بەهرەیەکی تری هەیە.

کویر (ئان.) قــووڵ، کــوور: چــیا چــەندێ بلنــد دبیــت گــەلیێ وی هنــدێ کویرە.(پەندە)

کوێر (ن.) نبینا، مرۆڤی بێ چاو: کوێر تا دەمرێت بـە تـەمای دوو چـاوی

ساخه. ایی: گەلی کورد بە کوێرایی چاوی دوژمنـان یـەکگرتوو دەبێت. — ەوەری: نەخوێندەواری کوێرەوەرییە.

کوێرەوەری (ئاك.) ناخۆشـــی، دەردەســـەری، هـــەژاری، تەنگانـــە، دەربـــەدەری، کۆرەوەری: کورد کوێرەوەری زۆری دیوە.

کوێستان (ن.) ١- زۆزان، کوێستان، کۆسار، شوێنێکی ناو چیایە، لە هاویندا ئاو و هەوای فێنکەو ئـاو و لـەوەڕی بـاش بـۆ مـەڕو مـاڵات هەیـەو ســەیرانگەیەکی دڵڕفێنــە: ڕەوەنــدەکان لــە بــەهاردا بــەرەو کوێستانەکان هەڵدەکشێن. ٢- ناوە بۆ مێینە.

کێ (ج.پ.) کامیان، کما، کام کەس: کێ بوو تازە لە دەرگایدا؟

کێشا (ن.) ١- زۆر خایانـدن: تـەواوکردنی فەرهەنگەکـە درێـژەی کێشـا. ٢- کێشـانی جگـەرە: پیاوەکـە جگـەرەی کێشـا. ٣- شـت کێشـان بـە تەرازوو: ئازاد گۆشتەکەی کێشا.

کێشان (چ.) ١- لە تەرازوودان، پێدان: کـام شـووتی گەورەیـە بۆمـان بکێشـە. ٢- خواردنی جگەرە، فڕ لێدانی جگەرە: بە خەیاڵیشمدا نایـەت جگەرەم کێشابێ. ٣- وێنە کردن، دروستکردنی وێنە: حەمـەی برادەرم بە وێنە کێشان خەریکە.

کێشە (ن) تەنگ وچەڵم، گیرو گرفت: کێشەکەمان چارەکرد.

کێشە (ن.) شەڕو دەمەقاڵێ: کێشەی نێـوان کـوردو داگیرکـەران کۆتایی نایە.

کیشوەر (ن.) قاڕە، چەند وڵاتێك بەیەکەوە کیشوەرێك پێکدێنن: کیشـوەری ئاسیا گەورەترین کیشوەرە لە جیهاندا.

کیڤی (ئان.) کیوی، چیایی، کۆڤی.

کیلۆمەتر (ن.ل.) یەکەی پێوانە: کەرکووك نزیکـەی ١٠٠ کیلۆمـەتر لەهـەولێرەوە دوورە.

کێڵگە (ن. د.) ١- زەوی کێڵـــراو بـــۆ بـــەروبوومی کشـــتوکاڵی جوتیارەکـــە کێڵـگەکەی بـاش راگرتـووە.٢- شـوێنی بـەخێوکردنی ئـاژەڵ و پەلەوەر: سیروان لە کێڵگە کار دەکات.

کێم (ئان.) کـەم، پیچـەك، تۆزێـك، کـەمێك: مـرۆڤ چـەند فێرببیـت هـەر کێمە.

گ

گا (ن .)	نێرەی چێڵ : لە گوێی گادا نوستووە
گاتا (ن .)	نـزاو نوێـژ لـە ئـاینی زەردەشـتی: گاتاكـان بەشـێوەی هـەورامی بوون.
گازكردن (چ .)	بانك كردن: هاواركردن سیامەند گازی حەجی كرد.
گازیكرن (چ.)	بـانگكرن، مێڤـانكرن: رێڤەبـەرێ فوتابخـانێ پێدڤییـە بلایـێ كێمیڤە سالێ دووجاران دایكو بـابێن فوتـابیێن خـۆ گازیكەتـە جڤیانێ.
گاسن (ن .)	ئاسنی نووك تیژ زەوی پێ دەكێلن: گاسنی لە زەوییەكەدا.
گاڤ (ئاك.)	كات، دەم، وەخت، سات: د گاڤا خۆدا بخینە.
گاڵتە (ئاك.)	فۆشمـە، سـوحبەت، ترانـێ، پـێ رابـواردن: گاڵتــە بــە هـەژاران مەكە.
گاڵتە پێ كردن (چ.)	پێ ڕابواردن، سوحبەت پێكردن، گەپ: گاڵتە بە كەس مەكە.
گەپ (ن.)	١- گاڵتە: مندالەكان گاڵتەو گەپ دەكەن. ٢- قووت: گەپی كە.
گەر (ئام)	ئەگەر: گەرچی تووشـی ڕەنجەڕۆییو حەسـرەتو دەردم ئـەمن .. لەت لەتم كەن، بمكوژن هێشـتا دەڵـێم كـوردم ئـەمن.(هـێمن موكریانی)
گەڕ (ن.)	گۆڵ، گۆم. خەریك بوو لە گەڕەكە بخنكێ
گەڕەك (ن .)	كۆڵانە . كوچە : ماڵمان لە گەڕەكی ڕاپەڕینە .
گەردبین (ن.ل.)	وردبین، میكرۆسكۆب: ڤایرۆس بە گەردبین دەدیترێ.

گەردش (ن.) هاتوهاوار، دەستیان بە تەپڵ لێدان کرد کردیان بە گەردش.

گەرم (ئان.) ب تێهن، دژی سارە. ئەمساڵ دنیا زۆر گەرمە.

گەرمو گوڕ (ئان.) گورجو گۆڵ، خێراو ڕێكو پێك: چوستو چەلەنگ: لە ڕێ ڕۆیشتنەکەدا زۆر گەرمو گوڕ بوون.

گەرما (ن.د.) تینی خۆرو ئاگر: گەرما ئاوی سارد ئەخاتە برەو.

گەرماوگەرم (ئاك.) زوو بەزوو ،لەکاتی خۆی دەسبەجێ. شت گەرماو گەرم نەبێ بێ سوودە.

گەڕیان (چ.) گەڕان، سووڕان، گەڕان و سووڕان: گەڕیام و گەڕیام من نەدی کەس وەك تۆ جوان بێ.

گەڕیدە (ن.) گەڕۆك، گەشتیار، گەڕهۆك، دونیا دیدە: گەڕیدە ڕۆژهەلاتناسەکان زۆر شتیان لەسەر کورد نوسوە.

گەزۆ (ن.) ئاونگی شیرینی داری گەز: گەزۆی سلێمانی بەناوبانگە.

گەش (ئان.) ١- گوڵی پشکووتوو: گوڵی گەش جوانە. ٢- ئاگری خۆشو بەتاو: ئاگری گەش ڕووناکیو گەرمی هەیە. ٣ مرۆڤی ڕووکراوە: منداڵەکە بە دیتنی باوکی گەش بووەوە. — کردنەوە: بە گەش کردنەوەی خەڵوز بۆنی نامێنێت.

گەشانەوە (چ.) ١- جوان بوونەوەی گوڵ دوای ئاودانو سست بوون: دوای ئەوەی ئاومان دان زۆریان نەبرد گەشانەوە. ٢- ڕووخۆش بوون، کەیف هاتن، پێکەنین: بە چوونی ئێمە هەموویان گەشانەوە. ٣- سوور بوونەوەی ڕەژوو، خەڵووز: تا خەڵووز تەواو نەگەشێتەوە باش نییە لێی نزیك بیتەوە.

گەشبوون (چ.) بشکڤین، پشکۆتن: گول چاوا ب ئاڤو هەتاڤێ گەش دبن، دل ژی وەسا ب خۆشیو هیڤیان خۆش دبن (پەندە)

گەشت (ن.) سەیران: قوتابخانەکەمان گەشتێکی خۆشی ئەنجامدا.

گەشەپێدان (چ.) پەرە پێدان ، باش کردن : رەخنە بۆ گە شەپێدان گەنجینەیە.

گەشتیار (ن.ب.) دونیاگەڕ، گەڕیدەی شاران: گەشتیارەکانی باشوور لەهاوینە هەوارەکان دەمێننەوە.

گەل (ن.) ١- میللەت، خەڵکێك کە بەیەك زمان بدوێن: هەموو گەلان برای منن، تەنیا زۆرداران دوژمنن. (پاش.)؛ ٢- بۆ کۆکردنەوەی ناو. مێ گەل، کوڕ گەل.

گەڵا (ن .) پەلکی دار و درەخت و گوڵ: گەڵای پایز هەلدە وەرێ.

گەڵا (ن.) ١- پەلك، بەرگ: درەخت بە گەڵاوە جوانە. ٢- ناوە بۆ مێینە.

گەڵا: سەد دۆلار، گەلایەکم بدەرێ.

گەڵاڵە (ن.) ١- ناوی شارۆچکەیەکی کوردستانە لە باڵەکایەتی: (ئان.) ٢- کارێك کە تازە یا نیوە تەواو بێ، یان دوا بڕیاری لەسەر نەدرابێ: پرۆژەکە گەڵاڵە بووە، ماوە بخرێتە بەر دەست.

گەڵای سینەمەکی (ن.ل.) گەڵایەکە دەرمانی رەوانی لێ دروست دەکرێ.

گەلەك (ئان.) گەلێك، زۆر، پڕ، فرە: گەلەك لێهاتن ژ گەلەك ژێهاتنان باشترن. (پەند)

گەلێ (ئان .) زۆر،گەلێك : قاسپەی کەو گەلێ خۆشە .

گەلی (ن.) کویراتیا دناڤبەرا چیایێن بلنددا، شیف: گەلی عەلی بەگ هاوینە هەوارێکی خۆش و بەناوبانگە دەکەوێتە پارێزگەی هەولێر.

گەلێك (ئان.) گەلەك، هەندێك، زۆر، فرە: بەشێکی زۆر: لەکاتی نەخۆش کەوتنم گەلێك لە برادەرەکانم سەردانیان کردم.

گەمارۆ (ن.) ١- شاڵاو، پەلامار: هێزی پێشمەرگە گەمارۆی کەرکووکیان دا و ڕزگاریان کرد. ٢- دەورەگیران: گەمارۆی ئابووری کارەساتی لەدوا بوو.

گەماردان (چ.) دەباخکردن، دەباخکرن. گەماردان پیشەیەکی کۆنی کوردستانە.

گەمە (ن.) یاری، وازی: گەمەی منداڵان خۆشە.

گەمیان (ن .) گەرمانی / ناوچەیەکە

گەنج (ن.) لاو، جان، جەحێل، تۆلاز، خورت: مرۆڤێ گەنج هەرێ ل گورە.

گەنم ڕەنگ (ن.ل.) مرۆڤی ڕەنگ پێست زەرد (نە سپی نە ڕەش) : منداڵی گەنم ڕەنگ خوێن شیرینە.

گرواندن (چ.) پێستی ئاژەڵ یا وڵاخی بۆ مەشکەو جانتاو ... چاك دەکەن بەهۆی ئاراوەی مازوو: مازوو بەکاردێت بۆ خۆش کردنی پێست.

گەهشتن (چ.) گەیشتن، گەیین: یێ خۆ بوەستینیت دێ گەهیتە مرادا خۆ.

گەواهی(ن . و) شایەتی : خەڵك گەواهی بۆ نووسینەکانی پیرەمێرد دەدات.

گەورە (ئان.) ١- زل، زەلام، زەبەلاح، قەبە: هۆڵێکی گەورەیان بۆ کۆبوونەوە دروست کردووە. ٢- پایە بەرز، بەناوبانگ، بەنرخ، بەڕێز: خانەوادەیەکی گەورەن. ٣- بەتەمەن: بە چەند ساڵێك لەو گەورەترم. ٤- درێژ، بەرز: ئەم دارە لەوە گەورەترە. (ن.) ٥- سەرۆك، پێشەوا، ڕێبەر: ئێمەش گەورەمان هەیە پرسی پێدەکەین، گەنج بووە. کچەکەت گەورە بووە.

گەیاندن (چ .) ١- ناردراو بەخاوەن بوون: دیاریەکەم گەیاندە دەستی. ٢- رەسیە کردنی خواردن و میوە: چێشتەکەمان پێگەیاند.

گەیاندن (چ.) گەهاندن: گەیاندنی ڕاستییەکان بە خەڵك ئەرکی هەمووانە.

گەیشتن (چ.) ١- ڕەسین، وەختی کەڵك بەخشین، پێگەیشتن، کامڵ بوون: هێشتا ترێیەکە بە تەواوی نەگەیشتووە. ٢- هاتن لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێك: هەر کاتێك گەیشتن ئاگادارم کەن.

گژوگیا(ن .) گیاو گۆڵ : کەروێشکەکە لە ناو گژوگیا دابوو.

گڕ(ن .) بڵێسە: ١- گڕی ئاگر بەرزە، تا ئاگرەکە تەواو گڕی سەند . ٢- زبر : پیستە ی گڕ بوو .
٣- زەبری دەنگ : دەنگی گربووە ٤- زل : کابرایەکی ددان گرە.

گروتین (ئان.) هێزو توانا: لەزگین گروتینێکی زۆر بەکاردێنێت لە کارکردندا.

گران (ئان.) ب بها، بهادار، بەهادار، بسەنگ: گران بە دایێ گراڤی بی (پەندە).

گرتن (چ.) ١- دیلکردن: ئەوانەی لە شەڕەکەدا گیرابوون، هەموویان بەر بوون. ٢- کوشین: پێڵاوەکە تەنگە پێم دەگرێ. ٣- بەند کردن، ڕاگرتن: توند گرتمان نەمانهێشت بجوولێ. ٤- بەڕۆژوو بوون: هەر چەندە بە تەمەن گچکە بوو بەلام زۆربەی ڕۆژووەکانی گرتوون.

گرتنە بەر (چ.) ١- پەیڕەو کردن،: بۆ چارەسەری کێشەکە هەموو ڕێگایەك دەگرینە بەر. ٢- ڕۆیشتن بە ئاڕاستەیەکی دیاریکراو: بۆ سەلامەتی ڕێگا دوورەکەیان گرتە بەر.

گرتنەوە (چ.) ١- شتێك کە لە بڵندایییەوە بکەوێ بگێریتەوە: نەمهێشت بکەوێتە سەر زەوی هەر لە هەوا گرتمەوە. ٢- ڕێگرتن لە ڕەت بوون، تێپەڕین: گۆڵچییەکی باشیان هەبوو هەر تۆپێکی بۆ دەچوو دەیگرتەوە. ٣- شتێك پێشتر گیرابێ‌و جارێکی دی بگیرێتەوە: هەلاتووەکانیان دووبارە گرتنەوە. ٤- هەندێك شت دەگیرێتەوە تا بەکاردێ، ئامادەکردن: لەگەڵ خواردنەکەدا ماستاوێکی تیریشیان بۆ گرتبووینەوە.

گرد (ن .) تەپۆلکە: شەهیدان لە گردی سەیوان نێژراون.

گرد (ن.) ١- تەپە، تەپۆلکە، بەرزایی: چەند جار ئاگری نەورۆزمان لەسەر گردەکە کردۆتەوە. (ئان.) ٢- خڕ، درشت، گەورە: دەنکە گوڵە بەڕۆژەکان زۆر گرد بوون. -بوونەوە (چ.) کۆکردنەوە. کۆبوونەوە، خڕ بوونەوە، کۆم بوون: بۆ باسکردنی کێشەکە هەموومان گرد بووینەوە. —کردنەوە (چ.) کۆ کردنەوە، خڕ کردنەوە: نازانم بۆچی گردیان کردینەوە.

گرژ (ئان .) کشت، لە توڕەی : ناوچەوانی گرژ بوو.

گرمو هۆڕ (ن.) دەنگی بەرز، گرمە: لەبەر گرمەو هۆڕەی تۆپەکان کەس ئاگای لەکەس نەما.

گرمۆڵەبوون (چ.) خۆکۆکردنەوە، سەر لە قاپێل نان، گرمۆتە: لە سەرمانا خۆیان گرمۆڵە کردبوو.

گرمە (ن.) دەنگی بەرزی وەك تۆپو هەور: هەور لە بەهاراندا دەگرمێنی.

گرمە (ن.و.) دەنگی گەورە، بلێچ، گۆڵە: گرمو هۆری هەور ئەم ناوەی پڕ کردووە.

گڕنژین (چ.) بشکوڕین، خەندە، زەردەخەنە: گڕنژین نیشانەکا ئاشتی و خۆشتڤییێیە.

گرنگ (ن.) جێگەی بایەخدان، پڕ بایەخ: ئەمە کارێکی گرنگە.

گرێ (ن .) ١- فرێز لە کوردی گرێی ناوی لەکش گرێی کاری دێت. ٢- کێشە. ئەمە گرێیەکی پڕ ئار کێشەیە.

گرێ (ن.) ئالۆزی، کۆسپ: گرێیا دەستان نەدە بەر ددانان.(پەندە)

گریان (چ .) فرمێسك هاتنە خوار، ئاو لە چاو هاتن : گریانەکەی دانامرکێتەوە.

گرێدان (چ.) بەستان: خودان کار نابیت پێ خۆ ب پێ بێ کارا ڤە گرێدەت.

گزر (ئان.) وشك: گەڵای گزر بۆ خواردنی ئاژەڵە.

گزیر (ن.ب) کەمێکە کارو باری دێ یەك ببینێ: گزیری دێ یەکەی راسپارد.

گشت (ئان .) هەموو: یاخوا گشت ئاواتەکانمان دەهاتە دی .

گڤە (ن.) دەنگی با، هاشە، وورشە.

گڤێرین (چ.) هەرسکرن، هارین، بووژین.

گفت (ن.) پەیمان، بەڵێن، قەول، سۆز: گفتیان بەیەك دابوو کە تا سەر لەگەڵ یەك بن.

گفتوگۆ (ن.) قسەکردن بەیەکەوە، گوفتار، دانوستاندن، وتووێژ، هەڤپەیڤین: گفتوگۆکەمان لەبارەی پرسە سیاسییەکانی ئێستای عێراق بوو.

گڵەزەردە (ن.ل.)   ١- ناوی شوێنە: گڵەزەردە گوندێکی کوردستانە.
گلەیی (ن.و)   گازاندە : گلەیی لە رۆژگار ناکرێ.
گڵپە (ن .)   دەنگی بڵێسەی ئاگر : لە گڵپەی ئاگرە کە ترسا.
گۆ (ئان.)   هێلکەیی، مەیلەوخر: گوارەی لەگوێی سێ گۆیە.
گۆبەند (ئان.)   گێچەڵ، شەڕوشۆڕ، کێشمەکێش، فەڵتەنە: گۆبەندو هەرا مەنێوە.
گۆتن (چ.)   فسەکردن، وتن، ئاخفتن، پەیڤین: گۆتنا باش‌و یاخراپ ژ دەڤەکی دەردکەڤن. (پەندە)
گۆڕ (ن.)   ١- قەبر، گڵکۆ: تا دەچینە گۆڕەوە پێویستە لە بەدیهێنانی نیازەکانت بەردەوام بی. (ئان.) ٢- تەختایی، ڕاستایی: لە زەوییە گۆڕەکەدا دەستمان بەشایی کرد. (ئاك.) ٣- زەوی، جێ، عەرد: عەلاگە برنجەکەی لێ بەو گۆڕەوە وەربوو. سەردەم شیعرە کانی گۆڕاو گۆڕکرد.
گۆران (ن .)   ١- نازناوی شاعیرێکی ناوداری کوردە.٢- ناوی عەشیرەتێکی گەورەی کوردستانە. ٣- بەشەزاری کوردی: ئەدەبیاتی گۆران پێشکەوتووە.
گۆڕان (ن.)   وەرچەرخان لە دۆخێکەوە بۆ دۆخێکی دی: باروگوزەرانی گوندەکانیش وەك خۆی نەماوە گۆڕاوە.
گۆرانی (ن.)   ١- زاری گۆرانی: زاری گۆرانی زمانی شیعری مەولەوی بوو. ٢- بەستە، ستران: گۆرانی کوردی هەنگاوی باشی ناوە.
گۆرانی بێژ (ن.ل.)   گۆیندە، هۆنەر، شایێر، ستران بێژ: گۆرانی بێژانی ڕەسەن خۆشەویستن.
گۆڕاوگۆڕکردن (چ.)   ئاڵوگۆڕکردن ، وەرگێران
گۆڕستان (ن.د.)   گڵکۆ، ئارامگە، پانایی، قەبرستان: پیرەمێرد لە گۆڕستانی گردی سەیوان نێژراوە.
گۆڕگواستنەوە: یاخوا سەدام گۆڕاو گۆڕ بکرێ.

گۆڕین (چ.) ١- شتێ لە جێگەی شتێك ساندن: كراسەكەم گۆڕی بە كراسێكیتر. ٢- جلك داكەندن بۆ شووشتن: كراسە چڵكنەكەم گۆڕی. ٣- ئاڵوگۆڕكردن: پارەكەم گۆڕی.

گۆزە (ن .) دەفرێكە بۆ ئاو، گۆزك: گۆزەی بردە سەر كانی .

گۆشت (ن.) ١- ئەو نەرمایییەی كە نێوان ڕەگو پێستی پڕ كردۆتەوە: گۆشتی گۆلك زیاتر لای ئەم قەسابە هەیە. ٢- هەرچی لەنێو قەپێلكو توێكڵی میوەدا بێ.

گۆشە (ن.) ١- سووچ، قوژبن، قوڕنە: لە گۆشەیەكی مزگەوتەكە پاڵ كەوتبوو. ٢- ئامێرێكی بیركارییەو لە كاروباری هێڵكاریدا بەكاردێ.

گۆشەگیر (ئان.) ١- دابڕاو، كەناركراو، دوورخراو، لادراو، دوورەپەرێز، دوورە خەڵك: گۆشەگیربوون باش نییە. ئازاد گۆشەگیر بووە لە خەڵك. ٢- ئامرازی ژێ لە كەوان قایم كردن.

گۆگرد (ن.) كانزایەكی زەردە زوو گڕ دەگرێ: هێمای كیمیایی گۆگرد (S)ە.

گۆم (ن.) ئەستێڵ، حەوز، پنگاندنەوەو كۆكردنەوەی ئاو: دانا لە گۆمەكە مەلەی دەكرد.

گۆیندە (ن.ب) گۆرانی بێژ قسەكەر: حەسەن زیرەك گۆیندەیەكی ناودارە.

گواستنەوە (چ.) ١- ڕاگواستن، هێنانو بردن لە شوێنێكەوە بۆ شوێنێك: كەلوپەلەكانمان بە چەند ئۆتۆمبێلێك گواستەوە خانووە تازەكە. ٢- هاتنەماڵی ژن دوای مارەكردن، بووك گواستنەوە.

گوتن (چ.) ١- قسەكردن، ئاخافتن، پەیڤین، وتن: قسەكەم بە هاوڕێكەم گوت. ٢- ئاواز خوێندن: كچەكە گۆرانی گووت.

گوپیتك (ن.) لووتكە، بەرزترین شوێن لە چیاو لە دار: گوپیتكا چیایێن بلندێن كوردستانێ هەر ژ بەفرێ دسپینە.

گوڕ (ن.) ١- گڕ، بڵێسە: گوڕی ئاگرەکە ئەوەندە زۆر بوو دونیای ڕووناك کردبووەوە. (ئاك.) ٢- خێرا، بەپەلە، لەز: باران بە گوڕ دەهاتە خوارەوە.

گوڕ(ئان .) توان و تاقەت : ١- پیرە بەڵام بەگوڕە .٢- گڕی ئاگر: ئاگرەکە بە گوڕدەسوو تێ ٣- هاتنە خوارەوەی فرمێسك: فرمیسکی بە گوڕ دەهاتە خوارێ .

گورج (ئان.) چاپووك، وریا، دەستبەجێ، توند، لەز، توندو تۆڵ، خێرا، جمو جۆڵ: لەمەولا کارەکانت بە گورجی ئەنجام بدە.

گورج (ئان.) چوستو چەڵەك، توند، خێرا، بەپەلە، پەیت و پۆڵ: زانا گورج دەڕوات.

گورچیلە (ن.) ئەندامێکی لەشە، کلیە: مرۆڤ دوو گورچیلەی هەیە.

گورگ (ن.) گور، شینۆ، دوژمنی سەرسەختی مەڕو پەز: گورگ لە ڕانە مەڕەکەی داوەو چەند سەرێکی لێ خواردوون.

گوزەران (چ.) ژیان: مایەی گوزەرانی ئەمساڵمان هەیە.

گوزەران (ن.و.) واتە ژیان بەسەربردن: ئازاد گوزەرانی خراپە.

گوشاد (ئان.) دڵشاد، دڵخۆش، کەیف خۆش، شاد: گوشاد بووم بە دیتنت.

گوڵ (ن .) خونچەی پشکوتوو : گوڵی پاکی ئیرەمی بۆتانم.

گوڵ (ن.) ١- خونچەی پشکوتوو: لە باخچەکەدا چەندەها گوڵی جوان هەبوون. ٢- لەیاری گۆرەوی بازیدا، دەست لێدان: گوڵم لێدا.. دەو گوڵەی دابوو. ٣- نەخش لە مافووری چنراودا: ئەو مافوورە گوڵی وردە.

گوڵ (ن.) ١- گوڵی بۆنخۆش: باغچەکەمان گوڵی جوانی تێدایە. ٢- گوڵ لە یاری کلاوین: گوڵ بێنە. ٣- نەخشو شتی چنراو:

مافوورەکەمان گوڵی ڕەنگاو ڕەنگی لەسەر چنراوە. ٤- ناوی ژنانە: گوڵە گوڵی ناو ژنانە.

گولاڤ (ن.) گولاو، ئاوی گولْ، ئاڤا گولان، بۆن، بۆ: گولاڤباران نیشانا دلْخۆشییێیە.

گولاڵە (ن .) ١- مێلاقە ،ڕەبەنۆك : نیشانەی بەهارە . ٢- ناوە بۆمێ : گولاڵە گوڵێکی لێکردەوە.

گوڵە بەیبوون (ن.ل.) جۆرە گولێکە: گوڵە بەیبوون گوڵێکی بۆنخۆشە.

گوڵەزەردە (ن.ل.) جۆرە گوڵێکە بۆ داوو دەرمان بەکاردێت.

گولله (ن.) فیشەك، بەرکێ تفەنگێ: دوژمنان ب هزاران گەنجێن کوردان گولله باران کرینە.

گوڵی کێوی (ن.ل.) ئەو گولانەی کە لە کێوو شاخان هەن: گوڵی کێوی لە کێوو شاخەکانی کوردستان سەر دەردێنن.

گومرانی (ن .) شك و گومان ئەوجا : قسەی راست لە گومراییمان رزگار دەکات.

گونەه (ن.) گوناه، تاوان: گونەهکار ناچنە بەهەشتێ.

گونەهبار (ن.ئان.) تاوانبار، خەتابار: جهێ گونەهباران لسەر دنیایێ زیندانەو ل بن دنیایێ ناڤ ئاگردانە.(پەندە)

گونجان (چ.) ڕێکەوتن، پێکهاتن، بۆی بووە، سازاندن: ژیانی هاوسەری بە گونجان دەبێ.

گوند (ن.) لادێ، دێهات، ئاوایی: دوای ڕاپەڕین بەشێك لە گوندەکانی کوردستان ئاوەدان کرانەوە.

گوه (ن.) گوێ، گوێچکە، ئەندامی بیستنە: یێ گوهێ خۆ نەدەتە مەزنان دێ لێ هێن شاخێن بزنان (پەندە)

گوهوڕین (چ.) گۆڕین: مرۆڤێ نەزان گرانی دگوڕیت ب ئەرزان.

گوێ (ن.) ١- ئەنـدامی بیسـتن، گـوش، گـێ، گوێچـکە: گوێیـەکانی گـرانن پێویستە لە پێشەوە بێ. (ئاك.) ٢- لا، ڕۆخ، دەم، کـەنار، جـەم: لە گوێ ئاوەکەدا دانیشتبوون.

گوێدرێژ (ن.) کەر، چوار پێ: بارەکەی بە گوێدرێژەکەی ئێوە گواستەوە.

گوێز (ن.) بـەری داری گـوێز، لـە لادێ شـاخاوییەکانی کوردسـتاندا زۆرە: گوێزی هەورامان بەناوبانگە.

گوینیك (ن.) گـووش، گۆنیـە، تویرکـەکێ مـەزن، توورەکەیـەکی گـەورە: یـێ گوینیکێن گران ببەر خۆ ڤە راکەت دێ ناڤکاوی کەڤیت.

گیا (ن.) سەوزاییەکە لە خۆیـەوە سـەوز دەبـێ: بەرخەکـەمان گیـا زۆر دەخوات.

گیان (ن.) ١- جان، ڕۆح: هێشتا گیانی لەبەردا مـابوو کـە نـاوی بکوژەکـەی ئاشکرا کـرد. ٢- لـەش، بـەدەن، جەسـتە، قالب: هـەموو گیـانی ژان دەکـا. ٣- وشـەی وەڵامدانـەوە لـەکاتی بانگکردنـدا: کاکـە، گیان، چییە؟

گیاندار (ن.) گیانەوەر، گیانلەبەر، جانەوەر. مەڕ گیاندارێکی بەستەزمانە.

گیانی بەگیانی (ئان.) دۆسـتو بـرادەری زۆر نزیـك، خۆشەویسـت، هـاوڕێ لـە دڵا شیرین: ئازاد برادەرێکی گیانی بەگیانی منە.

گیاوەردێنە (ن.ل.) جۆرە گیایەکە: گیا وەردێنە بۆ نەخۆشی چاو ئێشە دەرمانی لێ دروست دەکرێ.

گێتی (ن.) جیهـان گێتـی: جـەنگی یەکـەمو دووەم دوو جـەنگی خوێنـاوی بوو.

گێژ (ئان.) گیانداری وڕو کەم هۆش: مرۆڤی گێژ تێگەیشتنی ئەستەمە. — او: کورد ئـەمڕۆ زیرەکانـە خـۆی لـەو گێـژاوە رزگـار دەکات. — بوون: گێژبوونی منداڵەکە بەهۆی نەخۆشی بوو. — کردن: گێژ کردنی ئاژەڵەکە بەهۆی نەخۆشی بوو. — وتووێـژ: ژیـان لەگـەڵ مرۆڤی گێژو وێژ ناخۆشە. — دان: دانەوێڵەکەیان لە گێژاندا.

گیرۆده (ن.) گرفتار، هۆگر: گیرۆدەی دووچاوی مەستی تۆم.

گێڕان (چ.) ١- گەڕاندن: منداڵ گێڕان بۆ سەیرانگاکان پێویستە. کوتینەوە سەربان گێڕان پێویستە.

گیرفان پرکردن (چ.) پارە کۆ کردنەوە : بانە کرێتە هۆی گیرفان پر کردن .

گیرکردن (چ.) ١- گرتنەوە، ڕاگرتن، وەستاندن، تاخیر کردن، دواخستن: بەدەست خۆمان نەبوو ئەوان گیریان کردین. ٢- توند کردن، قایمکردن، مکومکردن: توند گرتمو هەردوو دەستم لێ گیر کردون.

گێرمەو کێشە (ن.ل.) کێشە کێش: گێرمەو کێشەی نێوانمان کۆتایی هات.

گێچەڵ (ن.) تەشقەڵە، کێشە، گرفت، ئاژاوە: گێچەڵ بە کەس مەکەن.

گێڵگە (ن.د.) زەوی‌و زار: گێڵگە بە مین چنراوەکان پاك دەکرێنەوە.

گینگڵە (ئان.) حولیا ، جینگل ، لەتاو ئازاری گینگڵەی دەدا.

ل

لۆزەندەر (ئان.) کەڵەگەت، چوار شانە، زەبەلاح.

لۆك (ئاك.) داخراو، قفلّ، گاڵەدان، گرێ دان، کلۆمدراو: دەرگا کەم لۆك کرد. هێشتا نەکراوەتەوە: ئۆتۆمبیلەکە لۆکە.

لۆك کران (چ.) داخران، گارەدان، گرێدان: دەرگاکان لۆك کران.

لۆکە (ن.) ١- پەمۆ، پەمبی، مادەیەکی سپی نەرمە لە بوارەکانی تەندروستیو دروستکردنی پێخەفو پیشەسازی رستنو چنیندا بەکار دەهێنرێ: پێخەفەکەم لە لۆکە دروست کراوە. (پاش.): ٢- بۆ بچووککردنەوەی ناو بەکاردێ، کاریلۆکە، ڕوالۆکە.؟

لۆمە (ن.) گازندە، گلی، گلەیی، سکالاً: لۆمەکرن دەرازنیکا دەرییە.(پەندە) لۆمەم مەکەن.

لا (ئاك.) ١- رۆخ: لەلای رووبارەکە گەمییەکە ڕاوەستا.٢- نەسازو سەرسەخت: کابرایەکی لایە ناسازێ. ٣- تویێ، ناو: لۆکەکەم خستۆتە لایەکەوە. ٤- بەشێك: لایەك لە لایەك زیاترە. ٥- کن، نك، جەم: منداڵەکەی لای منە. ٦- دوورەپەرێز، بێ تەرەف: من لەو کارانەم لام. ٧- فەرمان بە دوورکەوتنەوە: تۆ سەری خۆت لا. ٨- خوار، خێچ: من دەڵێم سەرێکی ئەم دیوارە لایە. ٩- هاریکار، یاریدەر: لەم کێشەیە من لای تۆم.

لات (ئان.) ١- نەدارو هەژارو هیچ نەبوو: پیاوێکی لاتە. (ن.) ٢- بەردی پانو لووس، تات: (ئان.) ٣- ڕاکشاو، حاڵ پەرێشان: لەوێ لات کەوتبوو.

لاته (ن.) ١- باوه، ئەو خەتانەی کە لە زەوی کێڵدراودا چاك کراون بۆ چاندن: یەك لاتە ماوە ئاوی بگاتێ. ٢- پارچە زەوییەکی دیاریکراو: لاتە زەوییەکەی ئەوبەری کردۆتە شینایی.

لاپاڵ (ئاك.) ١- قەد پاڵی کێو: لەلاپاڵی کێوەکە خانوویان دروست کرد.٢- تەنیشت: لەلاپاڵم دانیشت.

لاپەڕ (ئان.) ١- تەریك و دوور، دوورە پەرێز: خانووەکەیان لاپەڕە. (ن.) ٢- لاپەڕە، دیوێکی کاغەز: هێشتا چەند لاپەڕەیەکم ماوە تەواوی کەم.٣- لایەکی کاغەز، لاپەڕ: لە چەند لاپەڕەیەك باسی ئەم بابەتەم کردووە.

لاجانك (ن.) نێوان روومەت و ئەستۆ: دەستی خستە لاجانگی و خەیالی ڕۆی.

لادێ (ن.د.) دێهات، گوند، دەشت: لادێکانی کوردستان ئاوەدان کرانەوە.

لاشە (ن.) تەرم، کەلەخ: سەربازەکان لاشەی کوژراوەکانیان جێ هێشت.

لافاو (ن.) لاخێز، زۆر بوونی ئاو هەستانی: بەهاران لافاو هەڵدەستێت.

لاکە (ن.) ١- جوولانەوەی لەدەست دەرچوو، بەملا و بەولادا چوون: ئێسترەکە لاکەی دەهات لەبرسان. ٢- لاشەی مردوو بیست لاکە لەوێ کەوتبوون.

لاکی (ن.) ١- کەلەش، کەلاك، لاشەی تۆپیو. ٢- کەپەك و جۆی لە ئاودا خوساو بۆ ئاژەڵ و سەگ.

لاو (ن.) خۆرت، جحێڵ، گەنج، تۆلاز، کوڕ، فرزەند، نێر، زێبا، دەلال، خوێن گەرم، ڕواڵ، خۆشەویست: لاوان داینەمۆی داهێنانن لەنێو کۆمەڵگا.

لاواز (ئان.) ١- پێچەوانەی قەڵەو، دالگۆشت: منداڵەکەیان پێویستی بە ڕێنمایی دکتۆر بوو، چونکە زۆر لاواز بوو. ٢- سست: ئەم دەغڵە زۆر لاوازە.

لاوان (ن.) گەنج، کوڕ: سەنتەری لاوان هەیە. _ ۆ : بۆ بانگەوازە بۆ لاو: لاوۆ لەخەو ڕابە.

لاوچاك (ئان.) تۆلاز، گەنجی، گەنجی خۆشکۆك، ڕەند، جوان، شۆخ، شەنگ: بەڕاستی لاو چاکە.

لاوك (ن.) ستران، لاڤژە، لاڤجە، جۆرە سترانێکی کوردییە. لاوك بێژی باشمان هەن.

لاوێتی (ن.م.) گەنجێتی، گەنجایەتی: لاوێتی خۆشترین تەمەنی ژیانە.

لایەن (ن.) ١- نك، جەم، کن، تەرەف: لەلایەن کێوە هاتووە؟

لبەرە (ئاك.) نیازە. مەلبەرە سەردانێ هەوە بکەین.

لە (ئام.) ئامرازێکی پەیوەندییە لە تەك وشەی دی بۆ چەند واتایەك بە کاردێ: قەڵەمەکە لە گیرفانتدایە.

لە .. وە (ئام.) ئامرازی پەیوەندی: لە هەولێرەوە هاتووم بۆ لاتان.

لە ... دا (ئام.) ئامرازی پەیوەندی: منالان لە باغچەکەدا یاری دەکەن.

لە - دا (ئام.) لە هەولێردا.

لەباتی (ئاك.) لەجیاتی، لەجێگە، لەشوێنی: لەباتی تۆ کارەکە دەکەم.

لەبار (ئان.) باش ، شیاو: ووتەکانی باش و لەبارن.

لەبەر ئەوە (ئا.) هۆی ئەوە، لەبەر هەندێ: زۆر دەخوێنێ لەبەر ئەوە زیرەکە.

لەبەرچاو (ن.ل.) ١- دیار، ئاشکرا: مندالەکە لەبەرچاوم دیارە. ٢- لەبیرنەکراو: چاکەی تۆم لەبەر چاوە. لێپرسراو (ن.ب.) بەرپرس: لێپرسراوی بەشی ڕاگەیاندن لەکار لادرا.

لەبیرنەچوون (چ.) لەیاد نەکردن: چاکەی کەسم لەبیر نەچووە.

لەتەك (ئاك.) ١- لەگەڵ، دەگەڵ: لەتەك کاوە ڕاسپاردەکەم بۆ بنێرە. لەتەنیشت: لەتەك براکەم دانیشتم.

لە تەکیا (ئاك.) لە پاڵی، لە تەنیشتی، لە ڕۆخی، لە کەناری، لە لێواری، لە قەراغی: من لەتەك مامۆستا ئەڕۆیشتم.

لەپ (ن.) چنگ، پەل، ناودەست: لەپی دەستی زامدارە.

لەپاش (ئاك.) ١- لە دوای: لەپاش هەموویان لە دایك بووم. ٢- لەپشتەوە: لەپاش ملە باسی خەڵك مەکەن.

لەپاشان (ئاک.) له دوایدا، ئەوجا: سەیران هاتەوە لە پاشان خوێندی.

لەپەو روو (ئاک.) دەمەو روو: کابرا لەپەو روو بەربووەوە.

لەجیاتی ( ) لەبر، لە بریتی، لەباتی، لەجێی: هێمن لە جیاتی شوان کارەکانی منی ڕاپەڕاند.

لەدایکبوون (چ.) ١- مێینە کاتێك دەزێ: منداڵەکە بە ئازارەوە لەدایك بوو. ٢- دامەزراندن: لەدایکبوونی بەرەی کوردستانی مژدەبەخش بوو.

لەدەوروبەری (ئاک.) ١- لە کاتێ، لەسەردەمێك: لەدەوروبەری پەنجاکان باوبوو. شوێن: ماڵیان لەدەوروبەری ئەو گەڕەکەیە.

لەرزوتا ناوی نەخۆشییە: چارەسەری لەرزوتا ئاسانە.

لەرزین (چ.) ١- جوڵانەوەی گیاندار لەسەرما یا لەترسا: نەخۆشەکە دەلەرزی.٢- دوای بوومە لەرزە و بۆردومان : شارەکە هەمووی لەرزی.

لەڕووی (ئاک.) لەباری، لەبایەتی، لەناحیەی: کوردستان لەرووی ئاوەدانییەوە پێشکەوتووە.

لەسەرەخۆ (ئان.) هێور، هێمن، بەکاوەخۆ، نەخت، کەم کەمە، پیچ پیچە، تۆزە تۆزە، بەرە بەرە: کارەکانم لە سەرخۆ ئەنجام دا.

لەش (ن.) بەدەن، جەستە، قەلب: لەشم هەمووی ئازاری هەیە.

لەش (ن.) گیان، لاشە: لەشی ئەزیەت نادات._ قورس (ئان.) بێتوانا، لەش گران: لە لەش قورسی هەڵناستێ.

لەشکر (ن.) سوپا، هێز: پێشمەرگە لەشکری بەهێزی کوردستانە.

لەشکر شکێن (ن.) شەڕ کەرو جەنگاوەری ئازا، بەهێز، قارەمان: ئەحمەد پاشای گەورەی میرنشینی بابان لەشکر شکێن بوو.

لەگەڵ (ئام.) دە گەڵ، پێکەوە: ئارا لەگەڵ چرپە یاری دەکات.

لەگەڵ (ئام.) دگەڵ، با: لەگەڵ مامۆستاکان هاتم.

لەگەڵ (ئام.ل.) دگەل، ئەگەر: من لەگەڵ هاوڕێیـەکانم دەچـم بـۆ قوتابخانـە. — ئەمەش- ئەمەشدا- ئـەوەش- ئەوەشـدا: ئەگـەر دوژمنـانی کـورد زۆرن، لەگەڵ ئەمەشدا خەباتو تێکۆشان بەردەوامە.

لەق (ئان.) ١- بن سست، شل، لـەرزۆك، لـەترکزە: پەیژەکـە لەقـە ئاگـات لـە خۆت بێ. (ن.) ٢- قەپ، گاز، حەپار: ٣- لك، لق.

لەقە (ن.) ١- شلاق، هاویشـتنی پـێ، لێـدان: کـە ڕێوییەکـە لـۆزی خـۆی بـۆ بڵنـد کـرد لەقەیـەکی لێـداو دەمو ددانـی شـکاند. ٢- جـووڵان، هاتنو چوون: توندم کردۆتەوە، لەقەی نایەت.

لەقەب (ن.) نازنـاو،جێ نـاو، سـەرناو، شـۆرەت: لەقـەبی شـیعری فایـەق - بێکەسە.

لەلە (ن.) کەسێك بۆ ئامۆژگـاری و بـەخێوکردن شـدەزابێ: پێویسـتیان بـە پیرێکە وەك (لەلە) بێ.

لەمەوبەر (ئاك.) لە پێشترە، لە کۆنەوە: سالێك لەمەوبەر کڕیم.

لەناو دوو تۆی (ئاك.) لە نێو دوو تۆی، لە نێوان، لە مابەین، لە بـەین: لـەناو دوو تـۆی بەڵگەنامەکاندا باسی گەلی کورد کراوە.

لەناوبردن (چ.) نەهێشتن، توناکردن، تـەفروتونا کـردن: لـەناوبردنی گـەلی کـورد کارێکی ئاسان نەبووە.

لەهەرسەرێکەوە (ئا.) ١- بـەراوردکردن، ئـەو بابەتـەم بـۆ لێکبـدەوە.٢- بیرکردنـەوە لـە شت و ووردکردنەوەی لە دلاً: قسەکانی لێکدانەوەی دەویست.

لەو (ئام.) لە _ ئەو: لەوکاتەوە نەهاتووین.

لەو هاتن (چ.) لێی وەشاو، بۆوی باشە: حەیران گووتنەکە لەو دەهات.

لەوانەیە (ئاك.) ڕەنگە، بیری بۆ دەچێ، دوور نییە، شمانە دەکرێ: لەوانەیـە زوو بگەڕێمەوە.

لەوەڕ (ن.) گیـای ئـاژەڵ، خـواردنی ئـاژەڵ: بـۆ لـەوەڕ مـەڕوماڵات دەبرێتـە کوێستانەکان لە هاویندا.

لەوەڕاندن (چ.) چـــەڕاندنی ئـــاژەڵ، دەرخـــواردانی ئـــاژەڵ: کۆچـــەرییەکان بـــۆ لەوەڕاندنی مەڕو ماڵاتەکانیان هەورازو نشێوی زۆر دەکەن.

لەوەڕگا (ن.) جێ لەوەڕ، شوێنێك کە گژوگیای باشـی لێبـێ بـۆ ئـاژەڵو مـەڕو ماڵات: قەد پاڵی چیای هەلگورد لەوەڕگای باشی لێیە.

لەوحەلەوە (ئاك.) لە کاتەوە، لەو دەمەوە: لەو حەلەوە ئاوارەبوو.

لەوڕا (ئام.) بۆیـە، ژبـەر هنـدێ، ژبـەر وێ چـەندێ، ژبـەر وێ یـەکێ. ئـەز نەهاتم لەورا نەساخ بووم.

لەولاشەوە (ئاك.) لەلایەکی ترەوە: دەخوێنم و لەولاشەوە گوێ لەبەرنامە دەگرم.

لەوێوە (ئاك.) لەو شوێنەوە، لەوێندەرێ: لەوێوە بە سواری پایسکل هاتم.

لدویڤ (ئام.) بەپێی، بەگوێرەی، لپێی، لدوو. لدیڤ ئاخافتنی وی، کەس وێرێ نەمابوو.

لچ (ن.) لێو: لە بن لچ قسە مەکە.

لچ (ن.) لێوی خـوارەوە، ئەنـدامێکی لەشـی مرۆڤـە: لچـی منداڵەکـە شـین هەلگەڕاوە.

لگەل (ئام.) لەگەڵ، پێکەوە، ب هەڤڕا. بلا لگەل تە بێت.

لق (ن.) ١- چـلی درەخـت، کـەڵی دار، لـك: هێلانەکـە لەسـەر لقـی دارەکـە بوو.٢- قۆڵەی لەشکرەکە دەگاتـە سـێیەکی هێـز: لـق سـەرکردەی دەوێ.

لق و پۆپ (ن.) کـەل و پـەلکی دارو درەخـت: بەسـەر لـق و پـۆپی درەختەکـە کـەوت. لـق: مەلبەنـدەکی سیاسـیە. ئـەر ئەنـدام لقـە نـەك سەرکردایەتی.

لم (ن.) رەمل: لمی باغچەکەمان گۆڕی.

لمۆز (ن.) لـووت، لـمووز، قـەپو لـۆز، لمبـۆز، کـەپو دەوی ئـاژەڵ: لەگـەڵ بەربوونەوەکەی ئێسترەکە لمووزی شکاوە.

لوتکە (ن.) قۆپك، سەرووی شاخو چیا، تۆپکە، ترۆپك، دوند: ئاگری نەورۆز لەسەر لوتکەی چیا هەڵدەکرێت.

لووابوون (چ.) ريچك كەوتن، بۆ رەخسان: هەلێكی باشی بۆ لووابوو.

لووت (ن.) کەپوو، لۆز: لووتی بریندار بووە.

لووله (ن.) ١- بۆڕی، هەموو شتێكی درێژی ناو بۆش لە هەندەسەكاری، لوولەك: لوولە شێوەیەكی ئەندازەییيە. ٢- بێچووی ورچ و بەراز. ٣- خڕیلەی داو، بەكرە.

لێ بووردن (چ.) بەخشین، عافووكردن لە هەڵەو خەتا: جار جار پێویستمان بەلێ بووردن هەیە.

لێ تاڵ بوون (چ.) تام نەهێشتنی شتێك: منداڵەكە نانەكەی لێمان تاڵ كرد.

لێدان (چ.) ١- ئازاردان: نابێت لێدان لە قوتابخانەكاندا بمێنێ. ٢- ئاگاداركردنەوە، لە دەرگادان: بچیتە هەر ماڵێك پێویستە لە دەرگا بدەیت. ٣- بە ئاوەدانی قوماش پێش بردنە لای بەرگدروو: قوماشەكەت لە ئاو داوە. ٤- گوشرانو هاتنەوە یەكی دڵ، گرژ بوونی دڵ: كە ترسێك دات دەگرێ دڵ زیاتر لێدەدا. ٥- وەكار خستنی مۆسیقا، دەنگدانی مۆسیقا: حەزم لێیە ئاوازێكی خۆشمان بۆ لێدەی. ٦- چاككردن، دەقاڵبكردن: موحەممەد پاشای میرنشینی سۆران پارەی لێداوە. ٧- قازانج كردن لە مامەڵە: لەو بازاڕە ناهاوسەنگە باش لێی داوە. ٨- دزین، بەتاڵان بردن: كەی كاربەدەستەكە دەگۆڕن، دوای ئەوەی زۆری لێداو خواردی. ٩_ كەیف هاتن، خۆشی بینین، چێژ وەرگرتن: خواردنێكی چەوریان هەیە لێدە.١٠- هەڵاتنو خۆ بەدەستەوە نەدان: كە زانی خەتای ئەوە لێیدا ڕۆیشت.

لێدوان (چ.) ئاخافتن دەربارەی ، وتووێژ: لە لێدوانەكە زمانی پاراوبوو.

لێدوان (چ.) ئاخافتن دەربارەی شتێك: لێدوانەكانی ڕاگەیاندن ترسناكە.

لێزمە (ن.) خوڕەباران، ڕێژنە، بارانێكی قایمو توند: باران بە لێزمە دەبارێت.

لێشاو (ئان.) لافاو، شەپۆل، هێرش: دوژمن بە لێشاو هێرشیان هێنا.

لێگرتن (چ.) ١- بەهەندهەلگرتن، عەیب دەرخستن: نابێ لە هاوڕێمان بگرین.٢- هەڵبژاردن: رستە باشەکانی لێگرتن. لێبگرە بەدڵی خۆت.

لێکۆڵینەوە (چ.) توێژینەوە: لێکۆڵینەوەی زانستی خوێنەری زۆرە.

لێکدانەوە (چ.) بەراوردکردن: لێکدانەوەی هۆنراوەکە بەسوود بوو.

لێکچوون (چ.) ١- وەك یەك بوون، بەیەکچوون، لە یەککردن، هاوشێوە بوون: هەردووکیان لە زیرەکی لەیەك دەچن. ٢- لێکترازان، لێك دوور کەوتنەوە: بڕبڕەکانی پشتی لەیەکچوونە، پێویستی بە چارەسەرییەکی ورد هەیە.

لیمۆ (ن.) ١- میوەیەکی زەردە وەکو نارنجو پرتەقاڵ: لیمۆ میوەیەکی بەتامە. ٢- ناوی ژنانە: لیمۆ ژنێکی شۆخو شەنگە.

لێهاتن (چ.) ١- شیاوی‌و گونجاوی: کەسێکی لێهاتوو بدۆزنەوە تاوەکو ئەو پۆستەی بدەینێ. ٢- نەخۆشییەك یان نیشانەیەك لە مرۆڤ دەردەکەوێ: ئازاد بالووکەی لێهاتوون. ٣- بارین، باران هاتنە خوار: دوێنێ بارانێکی باش‌و بەخوڕی لێهات.

لێو (ن.) ١- لچ. ٢- کەنار، رۆخ، قەراغ، دەم: ئەندامێکی لەشی مرۆڤە: لێوی منداڵەکە ئیشك بۆتەوە

م

مات (ئان.) کز ، خەمگین : پیرەکە زۆر بە ماتی دانیشتووە._ەمینی (ن.) . غـەم بـۆ مـردن ، نازیـە بـۆ مـردوو: لەماتـەمینی یەکـە بەشداریمان کرد. خـۆی _ کـرد (چ.) بـێ دەنـگ و بـێ جووڵـە: مارەکە خۆی مات کردبوو.

مار (ن.) جۆرە خشۆکێکی و زەهرداره: مار هێلکەکەره.

مازوو (ن.) بـەری دارێکـی لێرپییـه، مـازگ. مـازی لـە پیشەسـازییدا بـەکار دەهێنـرێت.

ماف (ن.) بەش، پشك، حـەق: نابێـت مـافی کـەس بخورێـت. — پـەروەر: شادانی هـاوڕێم مافپـەروەره. — نـاس: شـێرکۆ مافناسـێکی بـە توانایە. — خوراو: گەلی ماف خوراو داوای مافی خۆی دەکات.

ماف (ن.) هەق، حەق، بەش: واز نـاهێنین‌و دەسـتبەرداری خـەبات نـابین تا مافمان وەرنەگرین.

مافوور (ن.) رایەخ: کارگەی مافوور چنین له هەولێره.

مافی خۆڕێبەرایەتی (ن) خۆیـان ڕابەرایـەتی خۆیـان بکـەن: گـەلی کـورد خۆیـان سەرکردایەتی و ڕابەرایەتی خۆیان دەکەن.

ماقووڵ (ئان.) پەسـەند، بـاوەڕ پێکـراو، رێـزدار، بـەرێز: پیـاو مـاقولانی شـار کۆبوونەوە.

ماك (ن.) ١- پەڵە: شوێنی مانەوەی هەندێ نەخۆشی زیاتر لەسەر پێست دەردەکـەوێت. ٢- بناغـەو سەرچـاوە ریشـەی شـت. ٣- جـۆرە هەنگێکە کە پوورە دەدات

ماڵ (ن.) ١- شـوێنی حەوانـەی خێـزان: ماڵمـان لەگـەڕەکی مامۆسـتایانە.

٢- شتو مەكی تایبەتی كەسێك: ئەم زەوییە ماڵی كەس نییە هی خۆمە. ٣- دەوڵەمەندیو پارەو دارایی: پەكی ناكەوێ ماڵێكی زۆری هەیە. ٤- كەلوپەل: ئەو بازرگانەی پێش نیوەڕۆ گەیشتە جێ ماڵێكی زۆری هەیە.

مال (ن.) خانوی، خانی، خانوو، دراڤ، سامان، خێزان، فامیل: مالا درەوینی خراپ بوو كەسێ باوەر ژێ نەكر (پەندە) . بمال (ن.) خاوەن ماڵ .. هتد. بێ ماڵ (ن.) بێ ماڵ .. هتد.

ماڵ ئاوایی كردن (چ.) خواحافیزی، بەجێ هێشتن: مێوانەكە ماڵ ئاوایی كرد.

ماڵات (ن.) ئاژەڵ، وڵسات، حەیواناتی ڕاگرتن، مەڕو بزن: بۆ بەخێوكردنی مەڕو ماڵاتەكەیان بەهاران بەرەو كوێستان هەڵدەكشێن.

ماڵین (چ.) ڕادان، لابردن، فڕێدان، ماشتن: بەفر بە بەفرماڵ دەماڵدرێ.

مام (ن.) ١- برای باوك، ئاپ، ئاپۆ. ٢- وشەی ڕێزەو لەپێناوی ئەو كەسانەوە دادەنرێ بۆ بانگكردنو ناو هێنان.

مام ناوەنجی (ئا.ن.) مام ناوەندی: برا مام ناوەنجییەكەم ئەندازیارە.

مامۆستا (ن.ل.) ئەو كەسەی كە خوێندنو زانست فێری كەسانی دیكە بكات: مامۆستاكەمان لێهاتووە. — یەتی: مامۆستایەتی كارێكی پیرۆزە.

مان (چ.) ١- لە بەین نەچوون، نەچوون، مانەوە: هەموویان چوون تەنها من مام. (ن.) ٢- هەیڤ، مانگ.

مان (چ.) ١- مانگ، هەیڤ، ما: ئەڵێی مانی تابانە. ٢- نەمردن، لەژیان بوون: مان بە دیلی شەرمەزارییە. ٣- نەچوون: خزمان لێرە مان. ٤- لەبەین نەچوون: هەر مان لەگەڵ ئەم هەموو ئازارە. ٥- پاشگر بە واتای (ئێمە): خوێندنمان تەواو كرد. ٦- چاووگی (مان): مان ئامانجی هەلپەرستانە. ٧- مانگرتن: مانگرتن شێوازێكی نوێی خەباتە. ٨- خانو مان: كەژاڵ ئافرەتێكی خانو مانە. ٩- ناوی كوڕانو كچانە: مان هونەرمەندێكی بە توانایە.

مان (چ.) ١- نەمردن، لەژیان دابوون: یان کوردستان یـان نـەمان.٢- تـەواو نەبوونی هەر شتێ: ڕستەم پێ نەما.٣- راناوی لکاوە بـۆ کەسـی سێیەمی کۆ.

مان (چ.) مانەوە، نەچوون. لەنێوان مان و نەمان دابوو.

مانا (ئاك.) واتا، مەبەست، ڕاڤە، لێکدانەوە: مانای وشەکەی دەزانێت.

مانا (ن.) واتا: مانا تەواوەکەی بنووسە.

مانە (ن.) ١- هەمبانــە، هەنبانــە، پێســتی گورێنــدراوی مــەڕو بــزن کــە دەکرێتــە کیســەی شــت تێکــردن. ٢- مانــا، واتــا. ٣- بەهانــەو پــەڵپ: خـۆی نایـەوێ کارەکـە تـەواو بکـاو بۆیـە مانـەی پێـوە دەگرێ.

مانەوە (چ.) نەڕۆیشتنو جێگیر بوون لە شوێنێ، گیر بوون: لە دوا سـەردانم بۆ ماڵی باپیرم یەك هەفتە مامەوە.

ماندوو (ن.) شـەکەت بـوو: مامۆسـتاکانمان بـە ئێمـەوە مانـدوون. — بـوون (چ.) شەکەت بوون، هیلاك بوون: بێ ئەوەی هەست بە ماندوو بکەن شەو و ڕۆژ کاردەکەن.

مانگ (ن.) ١- بریتیيە لـە سـی رۆژ و مـانگی نـەورۆز بـەهارە.٢- مـانگ لـە ئاسمـان، هـەیڤ: مـانگ خەرمانـەی داوە. _ انـە ( ) ١- هـەموو مانگێ: مانگانە کۆبوونـەوە دەکـەین.٢- مووچـەی سـەرەمانگ : پەککەوتە مانگانە یان هەیە.

مانگانە (ن.ژ.) ١- نرخـی شـتێ هـەر ٣٠ ڕۆژ بـە جارێـك: مووچـەی مانگانـەی مامۆسـتایان کەمــە. ٢- گۆڤارێــك مــانگێ جارێــك دەردەچــێ: گۆڤاری گەلاوێژ، مانگانە بوو.

ماوە (ئاك.) ١- کـات، پـێش ئێسـتا، رادەیـەك لـە کـات: ئـەو ماوەیـە بـە چ خەریك بووی؟ (ن.) ٢- بەین، نێوان، دووری دوو شـت: مـاوەی هــەولێرو کــەرکوك چــەندە؟ ٣- ئــەوەی لــە دابەشــکردنو کەمکردنـەوەی بیرکاریـدا دەبینـدرێ: لـە دابەشـکردن بەسـەر سێدا دوو ماوە بە یەك ئەژمارد دەکرێ.

ماوەدان (چ.) بواردان، ڕێگا پێدان: دوژمن ماوە نادات بحەسێینەوە.

ماوەیەك (ئاك.) كاتێك، دەمێك، ساتێك، تافێك: ماوەیەكە سەفەرم نەكردووە.

مایە (ن.) ١- هۆ، هۆكار: نەخوێندەواری مایەی نەخۆشییە.٢- نەفەوتاو، ماوە: رەوشتی خراپە هەر ماوە.٣- دراو، پوول: مایەدار بازرگانە._ سەر _ (ن.) خاوەن پارەی زۆر: كوردستان سەرمایەداری زۆرە._ پووچ (ئان.) كەسێ یێ مایە و ئەنجام دەربچێ: لە هەوڵەكەی مایە پووچ بوو.

مە (پگ.) ١- بۆ نەریّ و نەفی كردن: بكە دەبێتە مەكە. ٢- ئێمە پیاوانی مە پیاوی رۆژی تەنگانەن.
مە (ج.) ئێمە، كوردستانێ مەیە.

مەبەس (ن.) مەبەست، واتا و مانا : مەبەس لەم كارە زۆرە چییە؟

مەبەست (ن.) ١- نیاز: خۆزگە مەبەستەكانم دەهێنایە دی. ٢- ناوی كوڕانە: مەبەست منداڵێكی ژیكەڵەیە.

مەبەست (ن.) واتا، نیاز لە قسە وكار: پێشخستنی میللەتمان مەبەست بووە.

مەجازی (ن.) بەرانبەر راستی و راستی: مانا مەجازییەكەی جیاییە؟

مەجلیس (ن.) شوێنی دانیشتن، كۆمەڵێ دانیشتوو: میری مەجلیس هات.

مەحوی (ن.) شاعیری گەورەی كوردە.

مەدرەسە (ن.) قوتابخانە، حوجرە.

مەڕ (ن.) پەز، مە: مام بایز خاوەنی ١٠٠ سەر مەرە.

مەرج (ن.) گرۆ، بەڵێن، گفت، پەیمان: بۆ وەرگرتن چەند مەرجێكیان داناوە.

مەرد (ئان.) ١- ئازا لە شەڕ: شێخ سەعیدی پیران پیاوێكی مەرد بوو. ٢- خاوەن پیاوەتی: مەردی حەمە ئاغای كۆیە لە مێژوودا باس دەكرێ.

مەرد (ن.) ١- پیاوی ئازا لەشەڕ: پیاوی مەرد بۆ شەڕ باشە.٢- خاوەن پیاوەتی: مرۆڤی مەرد زۆرە._ ایەتی (ن.و.) پیاوەتی و ئازایەتی رەوشتی باش: كورد وێنەی مەردایەتی ی زۆرە.

مەردانە (ئان.) ئازایانە، بە مەردی: كاری مەردانە هەر لە خۆمان دێ.

مەردوم (ن.) خەڵك، خزم، خۆیش: مەردومی زۆرم هەیە.

مەرگ (ن.) مردن: بەمەرگی کەس شاد مەبە. سەرە _ (ن.) کاتی مردن و گیان سپاردن: لەسەرەمەرگا وەسیەتی دەکرد.

مەرگە (ن.) ناوچەیەکە لە کوردستان.

مەرگەیی (ئان.) خەڵکی ناوچەی مەرگە.

مەریوان (ن.) شارێکە لە ڕۆژهەلاتی کوردستان.

مەزن (ئان.) گەورە: ڕێزی مرۆڤی مەزن بگرن. — ایەتی: مەزنایەتی لە هەموو کەس نایەت. — دە: گریمانە: بە مەزندەی من کوردستان پێشدەکەوێت. ی: — مەزنی گوندی خۆشەویستە.

مەسەلە (ن.) بابەت، مەسەل و ڕووداو: مەسەلەی زۆرداری چارەبکەن.

مەستی (ن.و.) ١- سەرخۆشی، سەرگەرم، خوماری: چیمەن مەستی بادەی عیشقە. ٢- بەسە مەست بووم بە درۆیەکانت.

مەشخەڵ (ن.) خەتیرە، دەسکە چیلە، مەشخەڵ: مەشخەڵی زانستمان هەلگرت.

مەعنەوی (ن.) واتایی: یارمەتیدانی مەعنەوی گرنگە.

مەغز (ن.) ١- کاکڵ. ٢- مژی، مێشك: مرۆڤ لە مەغزەوە فرمانی بۆ دێت.

مەغزا (ن.) مانا، واتا، دەلالەت، بۆچوون، نیاز: مەغزای قسە کردنم کارکردنە.

مەقام (ن.) جۆرە گۆرانی ، ستران: هۆنراوەکەی بە مەقام گووت.

مەکینە (ن.) ١- ئامێر، ئامراز، جوولێنەر: مەکینەکەی گۆڕیوە، ٢- ئامێری جل دروون.

مەل (ن.) باڵندە، تەیر، پەلەوەر، پەرەندە: مەلەکان پۆل پۆل بە ئاسماندا دەفرن.

مەلا (ن.) ١- سەرۆك، یەکەم پیت، بەرە، لە هەندێك گەمەدا وەك ماتانێ و کێل کێلانە: -کێ مەلایە؟ -من. من مەلام خستە خوارەوە. ٢- زانای ئاینی ئیسلام، عالم: پێشتر مەلایەکی چاکیان هەبوو.

مەڵبەند (ن.) ناوچە، شوێن: سلێمانی مەڵبەندی شێرانە.

مەم (ن.) ئەویندارى بەناوبانگی زین، سووکە ناوی محمەدە: مەم وەك مۆم دەسووتا.

متمانه (ن.) سقه، باوەڕ: مرۆڤی ژیر متمانه بـه ئاسـانی بـه هـەموو کەسـێ ناکات.

مەمەند (ئان.) ١- لەسەر خۆ، هێمن. (ن.) ٢- ناوه بۆ پیاوان.

مەند (ئان.) ١- خـاوەن، کـه دەچـێته سـەر چـەند وشـەیەك: ئـازاد کـوڕێکی بەهرەمەندە. ٢- مەنگ، پەنگ خواردوو، ئاوی ڕاوەستاوی بـێ جووله یـان سست ڕۆیشتن: ڕووبـارێکی بـه خـوڕ نییـه، بـەڵکو مەندە. ٣- سەنگینو لەسەرخۆ. پیاوێکی مەند.

مەه (ن.) ماه، هەیف، مانگ: یێ خۆ ل سـاڵێ گـرت دێ خـۆ ل مـەهێ ژی گریت (پەندە). ماهی سەرچاوەی حەیاتم کەوتـه بەنـدو داوی شەسـت .. پشـتی دەسـتی خـۆم لـه حـەیوانیو لـه بـێ عـاری نەگەست. (حاجی قادری کۆیی)

مەودا (ن.) ١- ماوەی نێوان دوو شت: مـەودای دوو شـارەکه دووره.٢- مـاوه، مۆڵـەت: مـەودامان مـاوه بـۆ نووسـین.٣- نـووکی خەنجـەر و شمشێر: مەودای وەك خەنجەر تیژە.

مەولەوی (ن.) شاعیری کوردی (مەلا عبـدالرەحیم تـاوەگۆزی) لـه هـەورەمان ژیاوه: مەولەوی شاعیرێکی ناوداره.

مەی (ن.) دۆشـاوی، گـەنیوی جـۆ، خواردنـەوه. ئـەو نـاتوانێ واز لەمـەی بێنێ.

مەی (ن.) شەراب، باده: مەی حەرامه بـۆ سـەهەندەو بـێ غـەمان. مـەرام (ن.) ڕاز، مەبەستی دڵ: چەندی وت له مەرامی تێنەگەیشتم.

مەیاندن (چ.) خەسـتکردن، پـەیتکردن، چـڕکردن. ئـەم هـەویره پێویسـتی بەمەیاندنە.

مەیدان (ئاك.) ١- گۆڕەپان، جێی شەڕو ململانێ: له جـەنگی جیهـانی دووەمـدا چەندەها وڵات بوونه مەیدانی جـەنگ. ٢- بـوار، بیـاڤ، لایـەن: لــه زۆر مەیــدانی ڕۆشــنبیریو هونــەریو ڕۆژنامەنووســیدا بەهرەوەر بوو.

مەیل (ن.) ئارەزوو ، تاسه، خۆشەویستی: منداڵ مەیلی دایکیەتی._ کردن (چ.) ئارەزوو کردن : مەیلی رشانەوه دەکات.

مەیموون (ن.) ناوی گیانداره: مەیموون لاسایی مرۆڤ دەکاتەوه.

مەینــەت (ئــان.) ناخۆشــی، دەرد، کێشــه، ئاریشــه، گرفــت: مەینەتەکانمان زۆرن.

مەیین (چ.) توند بوونەوه، خەست بوونەوه، پەیت بوونەوه، رەق بوونەوه: خوێن له دەرەوەی لاشه خۆی ناگرێو زوو دەمەیێت.

مخابن ( ) حەیف، تەحەم، داخەکەم: مخابن نەماڵی ما نه سەر.

مژویل (ئان.) پڕیش، خەریك. ئەو گەلەك مژویله.

مژین (چ.) ١- مـژتن: مـژینی دووکـەڵی جگـەره زیانبەخشـه. ٢- قووتـدانی تەرایی: زەوی یەکه ئاوەکەی مژی.

مرۆڤ (ن.) ئـادەمیزاد، بـەنی ئـادەم، مـرۆ: پێویسـته مـرۆڤ لـه خـەمی نیشتمانی خۆیدا بێت. — ایەتی: یارمەتی دانی یەکتر کـارێکی مرۆڤایەتییه.

مرۆڤایەتی (ن.و.) پیاوەتی، مرۆڤایەتی: خوێن بەخشین ئەرکێکی مرۆڤایەتییه.

مره (ن.) نەخۆشییەکه تووشی هەنگ دەبێت. شانەکەیان تووشـی مـره بووه.

مرخ (ن.) ١- خەیاڵی چاو تێبڕین، نیاز، حـەز: دەمێکـه دوژمنـان مرخیـان له خێرو بێری وڵات خۆش کردووه. ٢- دەنگی نووستو، پرخه.

مردار (ئان.) حەیوانی گیان دەرچووی بـێ سـەربڕین، پـیس، حـەرام: مـردار بوونەوەی به کۆمەڵی باڵنده ڕەنگبێ نەخۆشی تایبەت بێ.

مردن (چ.) پێچـەوانەی ژیـان، گیـان دەرچـوون، نـەمان، مـرن: مـردن ئـەو ڕێیەیه که هەمووماں دەیبینین.

مردن (چ.) گیان دەرچوون: مردنی گۆران کۆستێکی گەوره بوو.

مردن (چ.) مرن، گیان له دەست دان: مەژی بۆ مردن، بمره بۆ ژیان.

مرن (چ.) مردن، گیان له دەستدان. دهی ئەو مر.

مرواری (ن.) مراری، بەنرخی ناو ئاوه: ملوانکەی مرواری بەنرخه.

مرید (ن.) دەروێش، پیر، سۆفی، تۆبەکار، تۆبەدار: شـێخ سـەعیدی پـیران مریدی زۆر بوون.

مریشك (ن.) مامر: ئەمساڵ مریشك زیندەبەچاڵ كران.

مزگەوت (ن.) مزگەفت، مزگە، ماڵی خوا، جێگای نوێژ لێكردن: زۆربەی شاعیرەكانمان لە مزگەوت خوێندوویانە.

مزگێن (ن.) مژدە، مژدانە: مزگێنی خۆش دڵ خۆش دەكات.

مشە (ئاك.) زۆر، گەلەك، زاف، تژی، پڕ. كچ مشەنە.

مشوور خواردن (چ.) خەم لێ خواردن، لەخەمێ بوون: مشوورخواردن بۆ ماڵ و منداڵ پێویستە.

مفا (ن.) سوود، ڤازانج، كەلك. ئەڤ ڤەكۆلین ب مفایە.

مل (ن.) ستۆ: ملت زۆر نەوی كەی تووشی مل یەشە دەبی.

مل (ن.) شان: بێهنا زارۆكی ل بەرملێ دایكێ پتر ژ هەمی كەسەكی دهێت. ملیان پەراند.

مل بمل (ئاك.) شان بەشان، دگەلێك، لەگەل یەكدا، بەتەنیشت.

ملیۆنێر (ن.ب.) خاوەن ملیۆن پارە: مەرج نییە ملیۆنلێر ڤەڵەوبێ.

من (ج.س.) ١- ئەز، خۆم: من بووم لە دەرگام دا. ٢- لە ڕێزماندا جێناوی كەسی یەكەمی تاكە.

من (ج.ك.) ئەز: من وشەی فەرهەنگیی دەنووسم.

منارە (ن.) ١- گومبەت، گومەز: منارەی مزگەوتەكە تەواو بوو. ٢- ناوی گەرەكێكە لە ناو هەولێر.

مناڵ (ن.) زارۆك، بچیك، منداڵ: مناڵی كورد لە زۆر خۆشیەكانی ژیان بێ بەشە.

منداڵ (ن.) فرزەند، ڕۆڵە، زارۆك: منداڵەكانم نواند.

مننەت (ن.) سپاس، منە: چاكە منەتی تێدا نییە. بێ - (ن.) ١- دڵنیا: كالأیەكە زۆر باشە بێ منەت بە.٢- بێ سوپاس كردن: پێویستی بە كەس نیە بێ منەتە.

مۆخ (ن.) مژی، ئەوەی دەناو ئێسكو مێشك دایە.

مۆزەخانە (ن.) مۆزە، شوێنی هەلگرتن و پاراستن و پێشانگای شتی بەنرخ: مۆزەخانەی کۆن لە هەولێر هەیە.

مۆسیقا (ن.) ١- مۆزیقا، شەیپوور، ئەو ئامێرەی کە ئاوازی پێ لێدەدرێ: زۆر حەزم دەکرد فێری مۆسیقا ببم. ٢- دەنگو ئاوازی گۆرانی: مۆسیقایەکی خۆشیان بۆ گۆرانییەکەت داناوە.

مۆڵ (ن.) ١- لێك کۆبوونەوەی گاو گوڵ لە شوێنێك: ٢- پشوودان، حەسانەوە: لە بەیانییەوە مۆڵی نەکردۆتەوە. — خواردن (چ.) ڕاکشان لەسەر زەوی، لێك خربوونەوە.

موتریب (ن.ب.) جۆرە گۆرانی بێژە: موتریبەکە دەنگی خۆشە.

موحاکەمە (ن.) دادگایی کردن: موحاکەمەی سەدام لە ئارادایە.

موژدە (ن.) مزگێنی، مژدە، هەواڵی خۆش: خۆم مژدەی دەرچوونەکەیم بۆ برد.

موسەك (ن.) ناوی گوندێکە لە کوردستان.

موسڵمان (ن.) کەسێك باوەڕی تەواوی بە بنەماڵەکانی ئیسلام هەبێت: زۆرینەی کورد موسڵمانە.

موکر (ئان.) نەترس، وێردراو: موکریان لە موکرەوە هاتووە.

موکریان (ن.) ناوچەیەکە لە کوردستان : هێمن موکریانی شاعیرە.

موڵك (ن.) خاوندیتی لە خانوویەرە و هەر شتێ: دەسکەوتی ڕاپەڕین موڵکی هەمووانە.

موناقەشەکردن (چ.) گفت و گۆ کردن، لێدوان: کەڵك لە موناقەشەکردن وەربگرە.

موو (ن.) ١- تووك، ئەو تاڵانەی سەر لەپێست دەردەچن: هێشتا مووی سپی نەکەوتۆتە سەری. ٢- برینێکە لە شێوەی زیبکە لە پێست دەردەچێو زۆر بە ئازارەو کوشندەیە بە کێماوەوە والا دەبێتەوە: رەبی مووی لیبێ زمانی پەنجەکانی هەڵوەرێ هەر کەسێ گوڵشەن بەدەردی گوڵخەنی دۆزەخ بەرێ.٣- خوری مەرو بزن، کە بۆ ڕستنو چنین بەکار دەهێنرێ.

موو (ن.) ١- پرچی سەر: مووی سەری هەڵوەریوە.٢- تووکی ئاژەڵ: موو دەکرێتە گوریس.

مووبەق (ن.) شوێنی چێشت خواردن ئامادە کردن، نانـدین: مووبـەق گـەورە بێ باشە.

مووتاوی (ن.و.) مووتابچـێتی، دروسـتکردنی خـەراو: بەرهـەمی مووتـاوی لـە کوردستان زۆرە.

مێخەك (ن.) بـەری درەختێکـی گەرمیانییـە بـۆنی خۆشـە: بـۆنی مێخـەك ژوورەکـەی بـۆن خـۆش کـردووە. — بەنـد: کچـەکە مێخـەك بەندی لە ملە. مێخەك: گرێ، قونێری وشك، مێخـەکی لـە پـێ هاتووە.

مێژوو (ن.) تۆمـاری ڕابـردوو، ئـەوەی پـێش ئێسـتا، زانسـتێکە لـە زانسـتە کۆمەڵاتییەکان: زۆر کەس مێژووی ژیانی خۆی تۆمار دەکا.

مێر (ن.) پیاو، مێرد، خاوەن ژن.(ئان.) پیاو، مەرد. شاسوار مێرێ منە.

مێر (ن.) پیاوی ئـازا: سـیروان مێرێکـی هەڵکـەوتووە. — انـە: سـەخاوەت پیشەی مێرانە. — انی: مێرانی لە هەموو کـەس نایـەت. مێـر، مێرد: ئەو مێری منە.

میرات (ن.) کەلەپوور، پاشماوە: کەلەپوور و میراتی کورد دزراوە.

میراتگر (ن.ل.) ئەو کەسەی میرات وەردەگرێت: کورد میراتگری مادەکانن. ئـەو میراتگری باوکێتی.

میراودەلی (ن.) ناوی هۆزو گوندێکی کوردستانە.

میرەدێ (ن.) ١- گونـدێك کـە مـیری تێـدا بـژی. ٢- نـاوی گوندێکـە لـە کوردستان.

مێرد (ئان.) ١- پیاوی ئازا، زەلام: بۆیـە نەدەترسـان، چـونکە مێردبـوون. ٢- (ن.) شوو، پیاوی ژن، هاوسەری ژن: نەسـرین مێردێکـی چـاکی هەیە.

مێرد کردن (چ.) کچ بە شوودان: پێشان بەزۆر کچیان بە مێرد دەدا.

میرزا (ن.) کاتب، خوێندەوار: میرزا هات.

مێروو (ن.) گیانلەبەرێکی وردە: مێروو بۆ ژیان کۆشش دەکات. — لە: مێرووچە: مێرووولەی باڵدار لە بەهاران پەیدا دەبن. — ستان: شوێن‌و مەنزلگای مێروو، هێلانەی مێروو، شارە مێروو: تێکدانی مێرووستان باش نییە.

میری (ن.) کاروباری دەوڵەتی، دەوڵەت، رژێم، حوکم، فەرمانڕەوا: میری هەوڵی داوە هۆزە کۆچەرییە بێ ناسنامەکان نیشتەجێ بکات. بەسە بەر دەرگای میری سەدەی بیستەمە تاکەی ئەسیری — هیوا.

میزاج (ن.) باری دەرونی، ناخی مرۆڤ: میزاجی خوێندنی نەماوە.

مێشک (ن.) شتێکی سپی و چەورە لەناو کاسەی سەردایە: مێشک سەرچاوەی بیرکردنەوەیە. _ تێک چوون (چ.) شێت، عەقل لەدەست دان: زەحمەتی ژیان مێشکی تێك دا .

مێشك (ن.) مەژی: ئەو بەشە چەورەیە کە لە ناو کاسەی سەری مرۆڤو گیانلەبەراندایە: توانای مێشکی مرۆڤ زۆرە. — خۆر: ئەژدەهاکی زووحاك مێشك خۆر بوو.

میچ (ن.) بن بان: وێنەکە لە بن میچەکە هەڵواسە.

مێگەل (ن.) کۆمەڵێ ئاژەڵ و مەڕ: مێگەلی بلاوی کۆ کردەوە.

مێلاق (ن.) ئاونگی ترێیە کە بۆ زستانان هەڵبگیرێ‌و پەروەردە بکرێ.

مێلاقە (ن.) گوڵێکی سوورو کێوییە لە خاشخاش گەورەترو خۆڕاگرترە: گوڵە مێلاقە لە بەهاراندا سەر دەردەکا.

میللەت (ن.) گەل: میللەت هەموو دەنگیان هەیە.

میللەت (ن.) گەل، نەتەوە: میللەتی کورد ئازاو نەبەردە. — پەروەر: مرۆڤ دەبێت میللەت پەروەر بێت.

میللەت (ن.) نەتەوە، گەل: میللەتی کورد بەشێك لە هیواکانی هاتە دی.

میللی (ن.) هەرچی پەیوەندی بە گەل و میللەت هەیە: شیعری میللی خۆشە.

مینا (ئام.) وەکو، وەکی، هەروەك، بۆنموونە: سەرێ باپیری مینا بەفرێ یێ سپی بووی.

میهر (ن.) سۆز، دڵنەرم: میهری سیامەند بۆ خەج زۆر بوو.
میهرەبان (ن.ب.) خاوەن سۆز بەزەیی: خوا گەورەو میهرەبانە.

میوان (ن.) میڤان، مەیمان، ئەو کەسەی بەسەردان دەچێتە شوێنێکی دی، ئەوەی لە ماڵی کەسێکی دی دەنوێ: ئەو ماڵەی تەنیشتمان زۆر بە میوانن.

میوانداری (ن.) بانگکردنی خەڵك بۆ نانخواردن، کاری چوونە ماڵی یەکێکی دی بە مێوان، راگرتنی مێوان.

میوە (ن.) تەڕە، فێقی: میوەی کوردستان خۆشە.

مێوە (ن.) میوە،تەڕە: خواردنی مێوە بۆ مرۆڤ بەسوودە. — جات: میوەجات: کوردستان میوەجاتی زۆرە. — فرۆش: مێوە فرۆشەکە مێوەی تازەی هێناوە.

میوەدار (ن.د.) بەری دارو بێستان: ئەمە درەختێکی میوەدارە.

مێوەهات (ن.) مێوەی جۆراو جۆر: مێوەهاتێکی چاك لەو گوندەی بەرامبەرمان هەیە.

ن

نا (ئام.) بۆ نەرێ بەکاردێت دەچێتە سەر کاری ناتەواو بۆ کاتی ئێستا: نانووسم.

نائومێد (ئان.) بێ هیوا، بێ ئومێد: لە کارەکە نائومێد بووم.

نابەدڵ (ئان.) پێچەوانەی دڵخواز، شتێ کە پەسند نەکرێ‌و بەردڵ نەکەوێ: کچ بە نابەدڵی شوو بکات کۆتاییەکەی خراپە.

نابووت (ئان.) لاواز، نارێك: پیاوێکی نابووتم دیت.

ناپاك (ئان.) ١- چڵکن، پیس و پاك نەبێ، خایەن: خۆی ناپاك رادەگرێ. ٢- بەد فەرو خراپ: ناپاکەو جێی متمانە نییە.

ناخۆش (ئان.) نارێك: رێگای گوندەکەناخۆشە. — ی: ناکۆکی، کێشە، نەخۆشی، گیرو گرفت، سەر ئێشە، دوو بەرەکی: ناخۆشی نێوان هۆزەکان چارەسەر کرا.

ناخۆشی (ن.) ١- تەرو تووشی کەش‌و هەوا: ناخۆشی ئاو و هەوا کارەکەی راگرتین. ٢- بێ تامی خواردن: ناخۆشی چێشتەکەیان لەوەدابوو کە باش نەکولابوو. ٣- نا تەبایی: ناخۆشی نێوانیان زیادی کردووە.

نادانین (چ.) نەزانین، نەفامی: نەدانین نەخۆشی یە.

نارەزا (ئان.) کەسێ کە شتێ قبول نەکا. ئەو نارەزایە بەسە.

نارەزایی (ن.) توورەیی، قەڵسی، رازی نەبوون لە شتێك: مامۆستاکە نارەزایی خۆی دەربری بەرامبەر بە قوتابییەکە.

ناز (ن.) عیشوە: کچە جوانەکە ناز دەکات. بە - (ئان.) بە عیشوەو خۆشەویست: منداڵەکەی بەناز گەورە کرد. - دار (ئان.) ١- بەناز و نازدار: منداڵ بە نازو نازداری فێر مەکەن.٢- ناوە بۆ کچ: ناز نوێنەری ئافرەتانە.

نازک (ئان.) ناسک،تەنک، باریک: گوڵە نازکەکە ئاو بدەن.

ناسراو (ن.) بەناوبانگ، کەسێك کە لەلای خەڵك بناسرێ: لە گوندەکە بە سەخاوەت ناسراون.

ناسك (ئان.) تەنك، نەرم: ئەمساڵ رێواسێکی ناسك هەبوو.

ناسین (چ.) ناس کردن: کاوەم لە قوتابخانە ناسی.

ناشتن (چ.) ١- چەقاندنی دار: نەمامەکەی بۆ پەرژین ناشت.٢- مردوو تە مراندن: پیاوە چاکەکەیان ناشت.

ناشتن(چ.) لەگۆڕ نان، ڕواندن، چاندن: دوێنێ شەهیدەکانمان ناشتن. دوێنی درێکمان ناشت.

ناشیان (چ.) ١- نابێت، ناکرێت، رێی تێ ناچێت: ناشێت خەبات نەکەین.٢- ناتوانێت، ناگونجان: ئەم کارە بۆ من ناشێت.

ناچار (ئان.) بێچار، نەچار، تەنگاوکردن، زۆرلێکردن، مەجبورکردن: ئەو ناچاری کردم واز لە کارەکە بهێنم.

ناچار (ئان.) مەجبور، کەسێك کە دەسەڵاتی کاری بەخۆی نەبێ: ناچار کارەکەم راپەڕاند.

ناڤ (ن.) ناو، نێو، نێڤ: ناڤێ بڤری ژ بڤری ناچیت.(پەندە)

ناڤك (ن.) ناوك، تۆڤ، کاکل. سەحکە ناڤکاوی.

ناڵ (ن.) پارچە ئاسنی پاژنەی ولاخ. ئەو نالی بوو نەك ناڵی.

ناڵبەند (ن.) ١- کەسێك کە ناڵ دروست دەکاو ولاخ ناڵ دەکا: ئەوەی ئەسپیشی هەبێ ناڵبەند نییە.٢- نازناوی شاعیرێکی کوردە (ئەحمەدی ناڵبەند).

نالّە (ن.) کڕووزانەوە لە دەردو خەم، دەنگی نەخۆش لەکاتی نەخۆشی، نارە: ئاگای لەخۆی نەبوو، هەر نالّەی دەهات.

نالەبار (ئان.) ناڕێك، چەوت، ناهەموار، ناساز، نەگونجاو: ئەمڕۆ باری کوردستان نالەبارە.

نالْکراو (ن.) ١- ولأخێك کە نالْ کرابێ: ئەسپی نالْکراو بەغارە لە ڕێگادا. ٢- فریودراو، هەلْخەلەتێنراو، گوزارشتە لەوەی کەسێك دەستەمۆ کرابێ یان چووبێتە ژێر بار.

نالْکردن (چ.) ١- نالْ لە پاژنە دان: ڕێوی بە نیازی نالْکردنی ئەسپ چوو لمووزی شکا. ٢- دەستەمۆ کردن، فریودان.

نالّین (چ.) نالّین، ئەو دەنگەی کە مرۆڤی نەخۆش لەبەر تاو ژانی دەری دەبڕێت: بریندار ژ بەر ئێش‌و ژانا برینا خۆ دنالی.

نامە (ن.) ١- قاقزی نووسراو بۆ ناردن: نامەکەم نارد .٢- دەنگ دیاری نووسراو لە کتێب دا. ڕۆستەم نامە، نمایش نامەم خوێندەوە.

نامەرد (ئان.) ناپیاو، نامرۆڤ،: مرۆڤی نامەرد هەردەم دۆڕاوە.

نان (ن.) ١- ئاردی بە ئاو شێلدراو و بە ئاگر برژاو: کە گەیشتمە جێ نانیان کرد، منیش نانێکی گەرمم خوارد. ٢- شیو، فراوین، فراڤین، خواردن: بۆ قەلّەو نەبوون ئێواران کەم نان دەخوا.

نان (ن.) ١- ئەستووك وە یا لە هەویر و جۆری زۆرە: نانی بێژی خۆشە.٢- خواردن: نانەکە ئامادەیە.

نان پەیداکردن (چ.) دابین کردنی بژێوی، ئیش کەر: نان پەیداکردن ماندووبوونی دەوێ.

ناهەق (ئان.) ناراست، نارەوا: مرۆڤی ناهەق ڕیسوایە.

ناو (ن.) ١- ناڤ، نام، دروشمی ناسینی هەر شتێك. ٢- دەنك، کرۆك، کاکلْ: ئەم گوێزە ناوی تێدا نەبوو. ٣- ناوچە، مەلْبەند، دەڤەر: خەلْکی ئەم ناوەم. ٤- دنە، هان، پشتگیری، پەسنین، هەلْکێشان: ناو دەخۆدان پەسەند نییە. ٥- بە دووبارە

کردنــەوەی وەلاّم بــەکار دێ بــە نــەرێ، نــاو نــاو. (ئــاك.)٦-
ناوەڕاست، ناوەند، دوڕ، چەقی شت: قەڵەمەکەم لەناو گیرفانـدا بوو کەچی بۆی دەگەڕام.

ناواخن (ن.) ناوەڕۆك، مەتن، کاکڵە: ناواخنی کتێبەکەم خوێندەوە.

ناوبانگ (ن.ل.) دەنگو ناو، شوهرەت: نالی شاعیرێکی بەناوبانگە.

ناوبریشك (ن.) لە دارە بۆ نان برژاندن: ناوبریشك لەناو کوردا هەیە.

ناوەڕۆك (ن.د.) هەرچی لەناو شتىَترداية: نـاوەڕۆکی چیرۆکەکە بەسـەرهاتێکی خۆش بوو.

ناوەراست (ن.ل.) ناوەند: باری ئاسایشی ناوەراستی عێراق تێکچووە.

ناوەند (ن.) بنکە، مەڵبەند، ناوەڕاست، چەق: قوتابخانەکـەمان لـە ناوەنـدی شارە. — ی: قۆناغی دوای سەرەتایی، شازاد قوتابی پـۆلی دووی ناوەندییە.

ناوجەرگە (ئاك.) ناوەند، چەق، ناوەڕاست، مەڵبەند، ناوین: کوردسـتان کەوتۆتـە ناوجەرگەی ڕۆژهەلاّت.

ناوچە (ن.) سنوورێکی دیاریکراو، شوێن، مەڵبەند، دەڤەر: ناوچـەکەتان لـە ڕووی ئاوەدانییەوە زۆر گەورە بووە.

نای (ن.) بلوور ، بلوێر: دەنگی نـای بەسـۆزە._ چـی (ن.ب.) کەسـێ نـای دەژەنێ: نازە نای دەژەنێ.

نایاب (ئان.) جـوان، دەگمـەن، ڕێـك، بـە نـرخ، بـاش: مێـوژی نایـاب لای مـام زۆراب دەست دەکەوێ.

نە (ئام.) ١- بۆ نەرێی کاری رابردوو: کڕیم، نەمکڕی.٢- بۆ نەرێی نـاوی بکەر: بخۆر، نەخۆر.

نەبەرد (ئان.) دلێر، ئازاو چاو نەترس: ئێمە گەلی کوردی نەبەردین.

نەبەز (ئان.) ١- کۆڵنەدەر، ئازا، چۆك دانەدەر: نەبەز هەر خۆمان بووین.
٢- شلو سست لە بەزینو ڕاکردن: ئەسپەکەت نەبـەزە نـاتوانی زوو بگەیتە جێ.

نەبز (ن.) لێدانی دڵ، ترپەی دڵ: دکتۆر نەبزی گرتم.

نەتەوە (ن.) ١- قەوم، گەل، ڕەگەز، کۆمەڵە خەڵکێك کە خاوەن زمانو دابو نەریتو خاكو مێژووی هاوبەش بن. ٢- نەوە، بەرەباب: لە نەتەوەی کێی؟

نەپەنی (ن.) نهێنی، شاراوە، نائاشکرا. نڤیسینەکا نەپەنی.

نەحەز (ن.) دوژمن، نەیار، نەب دل: مرۆڤی نەحەز چجاران بسەر ناکەڤیت.

نەخۆش (ئا.ن.) خراپی باری تەندروستی: نەخۆش پێویستە سەردانی پزیشك بکات.

نەخۆشخانە (ن.ل.) تیمارخانە، خەستەخانە: نەخۆشخانەی کۆماری کۆنترین نەخۆشخانەی شاری هەولێرە.

نەخۆشی (ن.) نەساخی. ئەو بە نەخۆشی مرد.

نەخۆشی (ن.و.) لەش بەباری: نەخۆشی ورەی مرۆڤ کەم دەکات.

نەخاسمە (ئام.) نەمازە، بە تایبەتی. وان هەمی هاتن نەفاسمە ئازاد.

نەخایاند (ك.) بەردەوام نەبوو: کۆبوونەوەکە کاتێکی زۆری نەخایاند.

نەختێ (ئاك.) کەمێ، کەمۆکەیەك: منداڵەکە نەختێ گریا.

نەختێ (ئان.) تۆزێ، کەمێ، هەندێ، برِێ :نەختێ پارەم پەیدا کرد.

نەختێك (ئان.) تۆزێك، برِێك، کەمێك، هەندێك: نەختێك شەکرم کرِی.

نەخش (ن.) ١- ڕەنگ و شتی دروستکراو بە دەست: لە نەخشەکەی خەڵاتی وەرگرت.٢- بەخت و هات: لە ژیانیدا نەخشی هێناوە.

نەخش چنین (چ.) نەخش دروستکردن: هۆنراوەکانی نەخشە و چنراوە.

نەخشین (ن.) شتی نەخشاوی، جوانو ڕەنگاو ڕەنگ: مافوورەکەمان بە گوڵی ڕەنگاو ڕەنگ نەخشینە. ٢- ناوی ژنانە: نەخشین هونەرمەندێکی تازە پێگەیشتووە.

نەخوازەلاّ (ئاك.) بەتايبەتی، نەخاسمە: مـن ئێوەم خۆش دەوێت نەخوازەلاّ ئێستا.

نەراندن (چ.) هاواركردن، شیرەشیر، دەنگی شێر، قیراندن: شێرەكە نەراندی.

نەرە (ن.و.) دەنگێكی نێرو گەورە، دەنگی شێر: هەردەم نەرەیەكی دێت.

نەڕەنەڕ (ن.ل.) دەنگێكی زۆر بلّندو بەهێز، نەعرەتە، نیڕە، مۆڕی، قیژە، شییرە، هاوار. ئەو نەرە نەرەی ناوێ!

نەرم (ئان.) ١- پێچەوانەی زبر: جلی نەرم بۆ ساوا باشترە.٢- دژی رەق: هەویرەكە نەرم و شلە. ٣- بۆ سیفەتی مرۆڤ: ژنێكی نەرم و نیانە. ٤- نەرم: خۆشی: بەقسەی نەرم لەكونێ دێتە دەر.

نەریت (ئان.) هەلّسوكەوت، داب: نەریتی كوردەواری جوانن.

نەزانین (ك.) دژی زانین، شارەزانەبوون لە شتێكدا: زانین رووناكییە، نەزانین تاریكییە.

نەگۆڕ (ئان.) بنەجە، نەگوهوڕ، خۆجە، خۆڕاگر. ئەو وەك شاخ وایە، نەگۆڕە.

نەگریس (ئان.) لاسار، گوێ نەبیس و بەدفەڕ : پیاوی نەگریسش بەلاّیە.

نەعرەتە (ن.) گورە، گورین بە دەنگی بەرز، دەنگی شیر.

نەقارە (ن.) دەهۆلّو كەرنا، كە كۆن لەگەلّ لەشكردا بوون.

نەقارەچی (ن.) دەهۆلّ كوت: نەقارەچییەكان هاتن وە پێش لەشكر كەوتن.

نەقش (ن.) ١- نەخش، ڕەنگو شێوەی دروستكراو: نەقشی ئەو مافوورە جوانە. ٢- بەختو تالاّ، هات: ئەو پیاوە بوو كە نەقش بێنێ.

نەك (ئام.) ١- نەوەكو، نەبادا: پەیمان نەك هەر خۆی نەهات، بەلّكو نەیهێشت مندالّەكەشی بێت.

نەمان (ئان.) دژی مان، مردن: خۆزگە بۆ نەمان مەخوازە.

نەمر (ئاب.) زیندوو: شەهید نەمرە.

نەهات (ئان.) وشكەسالّی، بێ بەرهەمی، قات و قری: پارسالّ نەهات بوو.

نەوە (ن.) كورو كورەزا، نەڤی، نەوە: قوتابیان، ئێوە نەوەی دوارۆژن.

نەوت (ن.) ماددەیەکی سوود بەخشە لە ژێر خاکی کوردستاندا زۆرەو سووتەمەنی جۆراو جۆری لێ دروست دەکرێ: هێشتا نەوتی کوردستان لە خزمەتی خەڵکی کوردستاندا بەکار نەهێنراوە.

نەوەندە (ن.) دەغلێکی پایزییە کە درەنگ چێنرابێت: سەرماو بەفر نەوەندەکەی خنکاند.

نەورۆز (ن.ل.) رۆژێکی نوێ: نەورۆز جەژنی کوردانە.

نەوسن (ئان.) چڵێس، زۆر خۆر: مرۆڤی نەوسن تێر نابێت.

نرخ (ن.) بەها، قیمەت، بایی: نرخی ئەو کالآیانە بەرز نەبۆتەوە کە ناوخۆیین.

نرکە (ن.و.) ناڵە، دەنگ لەسینگەوە لە ماندووبوون : نەخۆشەکە نرکەی دێت.

نزار (ئان.) ١- جێگەیەك لە بەرزی شاخ وکێودا کە کەمتر تاوی لێدەدا: کەو لە نزارا قاسپەی دێ.٢- لەر و لاواز: ماڵآتەکەی نزارە.٢- ناوە بۆ نێرینە.

نزم (ئان.) ١- پێچەوانەی بڵند: بان خانووەکەمان نزمە. ٢- بێهێز: کابرا لە نزمی داوە.٣- بێ کارو کەم ئابڕوو: کابرایەکی نەفس نزمە.

نزیك (ئاك.) ماوەیەکی کەم. دوور نەبێ: کۆڕی زانیاری نزیك نییە.- ەی مەزەندەیی، تەروبی: نزیکەی بیست چیرۆکی هەیە.

نشین (چ.) دانیشتن و ژیان: پەنابەرەکان لە ئەوروپا جێنشین بوون - هاو - (چ.) بەیەکەوە ژیان و نیشتەجێ بوون: با پەرتووك هاونشینمان بێ.

نشێو (ئان.) لێژ، زەوی سەروخوار: ژیان پریەتی لە هەورازو نشێو.

نڤستن (چ.) نووستن، خەوتن. نڤستن ژیانە.

نك (ئاك.) کن، جەم، دەڤ، مەر، لا. نك وی بە.

نمایش (ن.) ڕانان، خۆرانان: نمایشەکە لەسەر شانۆ بـوو. - نامـە (ن.) نـاوی کتێبێکـە لـە (پرۆمیپـۆس) هـی شـیللی یـە : نمایشـنامەکە درامایە.

نموونە (ن.) ١- وێنە، شتێك لە زۆر بۆ پیشاندان، شێوە: تـا نموونەیـەکی لێ نـەبینین نـاتوانین بکـڕین. ٢- ناشـرین. ئـەو نموونەیـە چـیە هێناوتە.

نهاڵ (ن) نەواڵ، نوهاڵ، دۆڵ، شیڤ، دەرەی ناو شاخو داخان: ڕاوچیەکە ئاسکەکەی لە دۆڵەکەدا گرت.

نهێنی (ن.و.) نادیار ، بزر: نهێنی هاوڕێت مەدرکێنە.

نۆبەرە (ن.) منالی یەکەم: نۆبەرەمان ناوی چرا بوو.

نۆرە (ن.) نۆبە، نۆب، نۆبەت، کەرەت، سرە، دەست: نۆرەی منە، ڕاوەستە.

نۆکەر (ن.) ١- خزمـەتکار، خـولام: مـالی ئاغـا دوو نۆکـەریان هـەن. ٢- جاسـووس، بـەکرێگیراو، شـوفار: هەواڵەکـەیان لـە ڕێـی نۆکەرەکانیانەوە پێ گەیشتووە.

نوالە (ن.) دۆڵ، شوێنی قووڵ لە دامێنی چیا: شوانەکە مەڕەکانی بـرد بـۆ نوالەکە.

نواندن (چ.) ١- خەوانـدن: منداڵەکـەم نوانـد. ٢- دەوربیـنین: ئەکتەرەکـە دەورێکـی جـوانی نوانـد. نوانـدن: زولـم دەرخسـتن و بـەکار هێنانی: زەبر نواندن ڕواڵەتێکی خراپە.

نوخشە (ن.) نۆبەرە، بەری یەکەمی لە منال و شتی تریش: نوخشەش لە تۆ سەرکەویت.

نوقوڵ (ن.) شیرینەمەنی، شەکرۆکە، شـەکەرات: لـە شـەوی بەراتـدا نوقـوڵ بەسەر منداڵاندا دابەش دەکرێ.

نووژەن (ن.) سەرلەنوێ، دووبـارە، لـەنوێوە، کـارێکی تـازە، تـازە دروسـتکراو: حکومەتی هەرێم شارەکانی کوردستانی نۆژەن دەکاتەوە.

نووزه (ن.و.) دەنگێكی نـزم و باریـك لـه كـاتی نەخۆشـی و گریـان: نـووزه نووزی دێت.

نووسا (ك.) لكا: قسەی باوكی بە دڵەوە نووسا. — نـد: قـوڕی بـه دیوارەكـه نووساند.

نووسەر (ن.ب.) ئەوەی شتێك دەنووسێ: نووسەری خاوەن هەڵوێست بەرێزە.

نووسراو (ن.د.) نامە، مەكتوب: نووسراوەكه گەیشت.

نووسین (چ.) دەق، تێكست: نووسین مرۆڤ پێش دەخات. — ەوە: قوتابییەكە نووسینەوەكەی تەواو كرد.

نووشتانەوە (چ.) چەمانەوە، قەد بوون: دارەكەم نووشتانەوە.

نووك (ن.) ١- سەری تیـژوباریكی هـەر شـتێ: نـووكی خامـەی زۆر تیـژە.٢- دەنگ بۆ گریان : نووكه نـووكی دێت.٣- دنـوكی مـەل: نـووكی كەو سوورە.٤- چاك لەپێش بەدا دێت: نووك و بەدی بـۆ بـاس دەكات.

نوێ (ئان.) تازە، نو، نەو: عێراقی نوێ هیچی نوێی پێوە دیار نییە.

نوی (ئان.) نوێ، تازە. رەخنا نوی دەڤ مه نینە.

نوێ نوێ (ئان.) دووبارەكردنەوەی نوێ، تازە، تازە: كراسەكە نوێ نوێ بوو.

نوێنەر (ئان.) بریكار: نوێنەری مامۆستایان بەژداری كرد.

نوێنەر (ن.) نمینـدە، نـاردراو، جێگـر، نێـراو، بریكـار: گـەلی كـورد نوێنـەری چالاكی هەیە لە وڵاتانی جیهاندا.

نی (ئام.) بۆ نەرێ ی كاری ڕابردوو: دەنووسم، نی یە.

نیاندرتاڵ (ن.) ١- یەكەم جۆری ئادەمیزادە: دەڵێن نیانـدرتاڵ كۆنترین شـێوەی مرۆڤە. ٢- ناوچەیەكە لە ئەڵمانیایە.

نێرگس (ن.) نێرگز، گوڵی بەهارە: نێرگز نیشانەی بەهارە.

نێڕین (چ.) نۆڕین، ڕێنان: تە نێڕا وی نه ساخی؟

نیشتەجێ (ن.ب.) دانیشتوو، چەسپ لە شوێنێك: خەڵكی لادێ لە شوێنی خۆیاندا نیشتەجێ كرانەوە.

نیشتمان (ن.)	زێد، مەڵبەند، خاك: كوردستان نیشتمانی كوردانە.

نیشتمان پەروەر (ئان.) وڵات پارێز، خزمەتكاری زێد: نیشتمان پەروەری ئەركە.

نیشتمان پەروەر(ن.و) خاك پەروەر، وڵات پارێز: دڵدار مرۆڤێكی نیشتمان پەروەر بوو.

نێچیر (ن.)	ئەو گیانلەبەرەی كە لە راو بگیرێ یان بكوژرێ: راوكەرەكە نێچیرێكی باشی دەست كەوت.

نێچیرڤان (ن.د.)	نێچیروان، راو كەر، راوچی: نێچیرڤانی نێچیرەك راو كر. ٢-ناوە بۆ نێرینە.

نیگا (ن.)	تەماشاكردن، سەیركردن، تیلەچاو: بەنیگایەك لێم روانی.

نیگار (ن.)	وێنە، شێوەی دروستكراو: بۆ پێشانگاكە چەند نیگارێكم كێشاون.

نیڤ (ژ.)	نیو، كەرت. نیڤ دینار نوكە بكار نایەت.

نیعمەت (ن.)	١- خەڵاتی خوا لە ژیان و خۆراك: شوكری نیعمەتی خودا بكەین.٢- خۆشیی ژیان: هەندێ كەس لە نیعمەتدا دەژین. ٣- سووكەڵەی نیعمە الله: نیعمەت ناو كەمە.

نیهاد (ن.)	١- دڵ و دەروون: نیهاد و پاك و بێگەردە.٢- ناوە بۆ پیاوان: نیهاد تا ئێستا ئاوارەیە. بەشی یەكەمی رستە.

نێوان (ئاك.)	میان، لە مابەین: برایەتی نێوانتان بپارێزن.

ھ

هۆزان (ن.) هۆنراوە، هەڵبەست، شیعر.

هۆزانڤان (ن.بکەر.) هۆنەر، هەستیار. ئەحمەد ناڵبەند هۆزانڤانەکی ب ناڤ و دەنگ بوو.

هۆش (ن.) ئاوەز، عەقڵ، بیر، هش، ئاگایی: زۆر نەخۆشە، بەلاّم هێشتان هۆشی ماوە.

هۆشیار (ئان.) ١- خاوەن هۆش وهەست، هەستیار: شاعیران میللەت هۆشیار دەکەن.٢- ناوە بۆ نێر: هۆشیار زێباری زیرەکە.

هۆگربوون (چ.) خووکردن، لێ ڕاهاتن لەسەر: ڕۆژبەرۆژ هۆگری کارەکەی دەبێ.

هۆڤی (ن.و.) دڕندایەتی، نەخۆشییێن گران، دڕندە: هۆڤیو ئاشتی نابنە برا.

هات (ئان.) ١- بەر، بەری زۆر، ساڵێك کە بەروبوومی دانەوێڵە زۆر بێ: ئەمساڵ لە قەراج هات بوو. (پاش.): ٢- پاشگری کۆکردنەوەی ناو: میوەهات.

هاتن (چ.) گەیشتن، لە شوێنێك بەرەو شوێنێك: بەهاتنتان خۆشحاڵ دەبین.

هاتنە سەر (چ.) ١- خەیاڵ لە مێشکدان: هاتۆتە سەرم سەفەرێکی دەرەوە بکەم. ٢- بەسەرداдان، هێرش بۆ هێنان، پەلاماردان: ئەو نامەردانە بەشەو هاتنە سەری.

هاتنە گۆڕێ (چ.) هاتنە ئارا، هاتنە کایەوە، پەیدا بوون، وروژاندن، ڕوودان، سەرهەڵدان، باسکردن: حەزناکەم ئەو مەسەلەیە بێنیە گۆڕێ.

هاتنه کایەوە (چ.) بـەرپا بـوون، هاتنــە ئـارا، سـەرهەڵدان: لـە سـایەی بـەرەو پێشچوونی پیشەسازی چەندان ئـامێری جیـا جیـا هاتوونەتـە کایەوە.

هاتوچۆ (ك.) هاتن‌و چوون: ئێستا هاتوو چۆ ئاسانە.

هاتوچۆ (ن.) هام‌وشۆ، ڕۆیشتن‌و هاتنی بـەردەوام: پـەیڕەو کردنـی یاساکانی هاتوچۆ لە کارەسات دەمانپارێزێت.

هاژەهاژ (ن.ل.) ١- دەنگی گەڵاو لق لەبەر بادا: هاژەهاژی لق‌وپۆپی دارەکان دێ. ٢- دەنگی ئاو و هەڵدێر: هاژە هاژی ئاوی گەلی خۆشە.

هاڕێ (ن.) نەخۆشییەکە تووشی هەنگ دەبێت.

هاریکاری (ن.و.) هاوکاری، یارمەتی، دەستگرتن. مە پێدڤی هاریکاریا وەینە.

هارین (چ.) وردبوون، بەئاردبوون: گەنمەکەم هاری.

هاڤێتن (چ.) هاوێشتن، فڕەدان، تێهەڵدان، بهاڤێژینە (کاری رانەبردوویـە.): نابیت گلێشی بهاڤێژینە سەر جاددێ.

هاڤینگەه (ن.) هاوینەهەوار، هەوارگەه. هاڤینگەها سولاڤ یاخۆشە.

هان (ن.) دنە، هاندان: هاندەرانی بەرازیل تووشی سەرسامی بوون.

هاندان (چ.) پالـدان، ئافەرانـدن، دەسـت خۆشـیلێکردن. هانـدان لەپڕۆسـەی پەروەردەدا زۆر گرنگە.

هاو ڕەگەز (ن.) هاو بنەچـە، هـاو ریشـە، لـە یـەك ڕەگـەز: زۆر لـە گیانلەبـەران دوور لە هاو ڕەگەزی خۆیان دەژین.

هاوار (ن.) ١ـ بانگ بۆ بەدەنگەوە چوون: کـە زانـی گـورگ لـە مـەڕی داوە دایە هاوار هاوار. ٢- ناوە بۆ نێرینە. ٣- دوو گۆڤـاری کـوردین بەو ناوە هەن لە ساڵی ١٩٣٢و ساڵی ١٩٧١.

هاوبەش (ن.) ١- هـاو پشـك، شـەریك، بەشـحاڵ، پشـکدار: بـەش بـەحاڵی خـۆم هاوبەشی خەمتانم. ٢- ناوە بۆ نێرینە.

هاوەڵ (ن.) هەڤاڵ، برادەر، هاوڕێ: هاوەڵی پیاوی خراپ مەکە.

هاوڕێ (ن.ل.) ١- هاوەڵ، هەڤاڵ، برادەر، دۆست: هاوڕێیەتی نێوان کچو کوڕ پەرەی سەندووە. ٢- ناوی کوڕانە: هاوڕێ دەرچووی کۆلیژی مافە.

هاوسێ (ن.ل.) دراوسێ، جینار، جیران: ئاسۆ هاوسێمە.

هاوچەرخ (ئان.) مۆدێرن، سەردەم، نوێ: من حەز لە ژیانێکی هاوچەرخ دەکەم.

هاون هاوجێ (ن.) لەیەك جێ ژیان و یا نووستن: پەرتووکەکەم هاو جێمە.

هاوێشتن (چ.) شەقاودان، رۆیشتن بۆ پێشەوە. با هەنگاو هاوێشتنمان راست و رەوان بێ.

هاوینەهەوار (ن.ل.) کۆسار، هاوینگە، کوێستان، بانەمەڕ، جێگایەکە لە هاویناندا فێنكو شینایی‌و دارستانی زۆری لێیە: هاوینەهەواری مامەندە دەکەوێتە ناوچەی پشدەر.

هەبوون (چ.) ١- لە ئارادا بوون، پێچەوانەی نەبوون: هەبوونی دیموکراسی‌و رێزگرتنی یەکدی لە بنەماکانی کۆمەڵگای مەدەنین. (ئان.) ٢- زەنگین، خاوەن ماڵ، پارەدار، دەوڵەمەند: بۆ خۆیان هەبوونن پێویستیان بە یارمەتی خەڵکی نییە.

هەتا (ئام.) تا، ئەکاتەی: دانیشە هەتا دێم._ هەتایە (ئاك.) تا مابێ: ناوی چاك هە تا هەتا دەمێنێ.

هەتاو (ن.) خۆر، رۆژ: تیشکی هەتاو بە سوودە.

هەپڕوون (ئان.) ١- ووردوخاش، لەت وکوت: بوومەلەرزەکە شارەکەی هەپڕوون کرد.٢- شاخی بەرز: بەسەرشاخی هەپرون بە هەپرون کەوت.

هەژار (ئان.) بەلەنگاز، دەستکورت، بێچارە، نەدار، ژار: هەژاری دەردێکی‌کوشندەیە.

هەژار (ئان.) ١- کەم دەرامەت، نەداری: یارمەتی هەژاران پێویستە.٢- ناوەبۆنێر: هەژارو هێمن شاعیری موکریانن.

هەر (ئان.) ١- تەنها، بەس: هەر خۆت نێی، منداڵەکانیش بێنە. (ئام.) ٢- بۆ تەئکیدو سوور بوون: هەر لەگەڵت دێم.

هەرۆ (ئاك.) هەموو ڕۆژ. هەرۆ درەنگ دزڤرن.

هەرا (ن.) ١- شـەڕ و شـۆڕ، دەنگـەدەنگ، گێرەوکێشـە، کێشـمە کـێش: لـە هەرای کەنداو زۆر کەس لەناوچوون. ٢- بانگ: من بووم هەرام کرد.

هەراش (ئان.) گەورە، پێگەیشتوو، گەشەکردوو: بەرخەکە هەراش بوو.

هەڕەت (ئاك.) ١- کـاتی پێگەیشـتنی میـوە: هـاوین هـەرەتی میوەیـە.٢- کـاتی گەنجی: هەڕەتی گەنجییەتی.

هەرەس (ن.) ١- ڕەنـوی بـەفر، رنـی، هاتنـە خـوارەوەی بـەفر لـە بـەرزاییو شاخەکانەوە: هەرەسەکە زەرەری زۆری بەدواوە بوو، چەند دار گـوێزو سـێوەکی لەگـەڵ هێنـاون. ٢- شکسـتی، نوشوسـتی لـە کارێك: هەرەسی شۆڕشەکانی کورد هۆکاری دەرەکی زۆریـان لـە پشتەوە بوو.

هەڕەشەکردن (چ.) چـاو سـوور کردنـەوە، گـەف و گـوڕ کـردن، گـڕ و گیـف: هەڕەشەکردن کارێکی خراپە.

هەرەکۆن (ئان.) زۆرکـۆن، کـۆنترین: قـەلاَی هـەولێر قەلاَیـەکی هـەرە کۆنـە لـە جیهاندا.

هەرەوەزی (ن.) گەلـە کۆمـەکی، زبـارە، کـاری کۆمـەڵ: خـەڵك هـەرەوەزی بـۆ تەواوکردنی خانووەکەی کرد.

هەردە (ن.) بەردەلاَن، زبران: زەوی هەردە ناچێنرێ.

هەردی (ن.) ١- خەڵکی کێو پارە: هەردی لە شاخ راو دەکەن.٢- ناوە بـۆ نێـر: هەردی شاعیرێکی ناودارە.

هەرزە (ئان.) ١- گیـای بـژار: هـەرزە لـە باخەکـە فـڕێ بـدە.٢- سەرسـەخت و لاسار: مرۆڤی هەرزە زۆر تووشە.

هەرزەکار (ن.ل.) گەنج، لاو، خورت: دەبێت ئاگاداری هەرزەکاران بین.

هەرزەکاری (ن. و.) کاتی گەنجی، ڕۆژانی ئارەزوو: کاتی هەرزەکاری بەفیڕۆ مەدە.

هەرگیز (ئاك.) قەت، بە هیچ کلۆجێ: هەرگیز تۆم لەبیر ناچێتەوە.

هەرمێ (ن.) هەرمی، هەمێ، هرمێ، بەروبوومێکی هاوینەو جۆری زۆرە، لە هەندێك ناوچەدا تەنها بەیەك جۆری دەڵێن هەرمێ، بەجۆرەکانی دیکەش کرۆسك: لە باخەکەیاندا چەند دانە هەرمێیەکم خوارد.

هەروا (ئام.) ١- هەروەها، دیسان: هەروا بێتەوە ئازادیشیان لەگەڵدا بوو. (ئاك.) ٢- هەر ئەوها، لەخۆوە: - بۆچی ڕۆیشت؟ - هەروا.

هەروەسا (ئاك.) هەروەها، دیسان، هەروەتۆڤ. هەروەسا ئازادیش دێ هێت.

هەروەها ( ) هەروا، دیسانەوە، بەمجۆرە: گولاڵە گوڵی بەهارە، هەروەها نێرگزیش.

هەڕی (ن.) قوڕ، تەقن: هەکەبوو باران، دێ بیتە هەڕی.(پەندە)

هەرێم (ن.) دەوروبەری ئاوایی: لە هەرێمی گوندەکەمان بیرێکی ئاو لێدراوە. ٢- ناوچە: حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕاگەیەنرا. ٣- ناوی کوڕانە: هەرێم دەرچووی پەیمانگایە.

هەزار (ژ.) دە جار سەدی: ئەشکەوتی هەزار مێرد لە کوردستانە.

هەزاران (ژ.) چەند هەزارێك: هەزاران لاو مانیان گرت.

هەسار (ن.) ستێر، ئەستێرە. لەکام هەسارەی؟

هەست (ن.) ئاگا، هۆش و عەقڵ:شیعری لیریك هەست بزوێنە._ یار (ن.ب.) خاوەن هەست وسۆز: شاعیر مرۆڤێکی هەستیارە.

هەست (ن.) ئاگا، هەست: هەستی لەخۆی بری بوو.

هەستیار (م.د.) ١- هەستۆك، هەستکار: کاوە منداڵێکی زیرەك‌و هەستیارە. ٢- شاعیر، وێژەوان: پیرەمێرد هەستیارێکی مەزن بوو. ٣- ناوی کوڕانە: هەستیار هونەرمەندێکی بەناوبانگە.

هەش (ن.) خم، قوربەسەر: هەش بەسەرەکە هاتەوە.

هەشتا (ژ.) لێکدراوە لە ژمارەی هەشت و دە: لە تەمەنی هەشتا ساڵی مرد.

هەگبە (ن.) بەرنامە، خورجێن، دووتایی بچکۆڵە کە لە پشت سوارەوە لە زین قایم دەکرێت، کۆڵ، توورەگە.

هەق (ن.) ١- ڕەوا: قسەكانی هەقە.٢- كرێ:هەقی كرێكار بدە.٣- ناوی خودایە: خودا بەخۆی هەقە.

هەكە (ئام.) ئەگەر، كەواتە، كەوابوو: هەكە گورگ د خەما بارانێ با ، دا بۆخۆ كەپەنەكی چێكەت.(پەندە)

هەڵ (پگ.) پێشگرێكی واتا داڕێژەو دەچێتە سەر چەند چاوگێك، هەڵكردن، هەڵگرتن، هەڵبڕین. -بژاردن (چ.) نەقاندن، دەستنیشانكردن، لەیەك جیاكردنەوە: هەڵبژاردن ڕێگای پیادەكردنی دیموكراسییەتە.

هەل (ن) دەرفەت هەلێكی مێژووییە باسودی لێوەرگرین.

هەڵۆ (ن.) باڵدارێكی ڕەشی گەورەیە: هەڵۆچاوەكانی تیژە.

هەڵاتن (چ.) ١- خێرا ڕۆیشتن، ڕاكردن: كەئاشكرابوون دەستیان كرد بە هەڵاتن.٢- لەئاسۆ دەركەوت: ئەستێرەی گەرلاوێژ هەڵات.٣- هەویر ترش بوون: هەویرەكە هەڵات.٤- تەواوبوون و بەسەرچوون: سەرمای زستان هەڵات.

هەڵاڵە (ن.) ١- گوڵێكی بۆن خۆشی كوێستانییە: كوێستانان پڕن لە گوڵی هەڵاڵە. ٢- شتێكە هەنگ لە گوڵی دەردەهێنێتو شانەی لێ دروست دەكات: هەنگ شانە لە هەڵاڵە دروست دەكات. ٣- تۆزی نێرو مێی ڕووەك بۆ موتوربە بوون.

هەڵبەزینەوە (چ.) كەوتن و هەستانی خێراو یەكسەر: منداڵەكە لەبەر ئاگری نەورۆز هەڵدەبەزینەوە.

هەڵبژاردن (چ.) نەقاندن ، بەدڵ بوونی شتێك یان كەسێك لەنێوان زۆر: هەڵبژاردنی ئەم جارە چارەنوسسازە.

هەڵبزركان (چ.) ١- خراپ بوونی شیر: شیر زوو هەڵدەبزركێ.٢- ڕەنگ تێكچوون: لەتاوا ڕەنگ شین (چ.) بەیەكەوە و ژیان: هاونشینی باش هەڵدەبژێرم.

هەلبوون (چ.) پێبوون، داگیرسان، گەشبوون، هەلکر (کاریٚ رابردوویە): هەما نەزانی ئاگر هەلکر دیٚ تەرو‌هشکان پێکڤە سوٚژیت.

هەڵە (ئان.) سەهوو، چەوت: هەولٚبدە هەڵە نەکەیت.

بەهەڵەچوون (چ.)١- خراپ تێگەیشتن: لە قسەکانم بەهەڵەچووە.٢- سەهووکردن: زوٚرجار بەهەڵەدا دەچێت.

هەڵەت (ن.) زورگ، نواڵە، زەوی سەخت: کوردستان هەردەو هەڵەتی زوٚرە.

هەڵتەکاندن (چ.) ١- ڕاوەشاندن و تەکاندنی بەڕ: مافوورەکەم هەڵتەکاند.٢- تێك و پێك دادان: بوٚمبەکە شارەکەی هەڵتەکاند.٣- بروٚ یا شان هێنان و بردن: بروٚی هەڵتەکاند، شانی لە شانی هەڵتەکاند.

هەلپەرست (ئان.) مروٚڤی ناشایستە، هەلخواز، ناشیاو، هەواپەرست، خوٚپەسندکار: خوٚت لە مروٚڤی هەلپەرست دوور بخەرەوە.

هەڵپەرکیٚ (ن.) داوەت، شایی، هەڵپەڕین: هەڵپەرکیٚی کوردەواری بەناوبانگە.

هەڵپەرکیٚ (ن.) شایی: کورد هەڵپەرکیٚی زوٚرە.

هەڵخستن (چ.) ١- بەر هەتاودان بوٚ ووشك بوون: جلەکانی هەڵخست.٢- گویٚ ڕاگرتن بوٚ بیستن: گویٚی هەڵخستبوو بوٚ قسەکان.

هەڵخلیسکان (چ.) خزانی پیٚ لە شوێنی خز: لەسەر بەفرەکە هەڵخلیسکا.

هەڵسان (چ.) ١- ڕاستەوەبوون: قوتابییەکان هەموو هەڵسان. ٢- لە لانەوە دەرچوونی نێچیر: لەگەڵ دەنگی تەقەکان کەروێشکەکان هەڵسان. ٣- بەرزبوونەوەی ڕادەی ئاو: بەهوٚی ئاوی باران لافاو لە هەولێر هەڵسا. ٤- لەخەو بێداربوونەوە: بەری بەیان لە خەو هەڵسام.

هەڵسوڕان (چ.) جێبەجیٚ کردن، هەڵسان بە کارێك: سەرکەوتن هەڵسووڕانی دەویٚ.

هەڵسوون (چ.) چەورکردن، پیاساوین، لیٚ خشاندن: شەپوٚلەکان خوٚیان بەکەنارەکە هەڵدەسووی.

هەڵچوون (چ.) ١- تووڕەبوون: هەڵچوون سیفەتێکی بێ سوودە.٢- رژانی گوڵاو لەسەر ئاگر: شیرەکە هەڵچوو.

هەلگەڕان (چ.) ١- بەسەرکەوتن: بەسەر شاخەکە هەلگەڕاین.٢- ڕەنگ وجۆر گۆڕین: ڕەنگی سوور هەلگەڕا.٣- ڕۆیشتنی جانەوەر بەلەشدا: میرولەکەم پێ هەلگەڕا.٤- خراپ بوونی شیر لە کولاندا: شیرەکە مەخۆن هەلگەڕاوە.

هەلگلۆفتن (چ.) هەلگوشین، شێلان: بەئەسپایی چاوەکانت هەلگلۆفە.

هەلگیرسان (چ.) ١- گرش لێ پەیدابوون: ئاگری نەورۆزیان هەلگیرساند.٢- سەرەو دەسپێکردنی شەڕ: شەڕ لە نێوانیان هەلگیرسا.

هەلگیرسان (ك.) هەلکردن، هەلایسان، داگیرکردن: ئەوان ئاگری جەنگیان هەلگیرسان.

هەڵقرچان (چ.) سووتان، وشك بوون، لەبەر ڕۆژ لەگەرمان هەڵقرچان.

هەڵقوڕان (چ.) فڕکردن و خواردنەوەی یەکسەر: دوای وەرزش ئاو هەڵقوران خراپە.

هەڵکۆڵین (چ.) ١- دانەوەی زەمین: هەڵکۆڵینی زەمین بۆ دۆزینەوەی نەوت بەردەوامە. ٢- ناو دەرهێنانی هەر شتێك: هەڵکۆڵینی دیوار بۆکاری هونەری لێزانینی دەوێ.

هەڵکۆڵین (چ.) هەڵ:ەندن: هەڵکۆڵین هونەرێکی کۆنە.

هەڵکەندن (چ.) هەڵقەندن: بیر هەڵکەندن بە ئامێر ئاسانە.

هەڵکەوتن (چ.) ١- دەرفەت: هەڵێکی باشی بۆ هەڵکەوت.٢- تەرەقی کردن: لەناویاندا هەر ئەو هەڵکەوت.٣- ڕێکەوت: نەمانزانی بەو شێوەیە هەڵکەوت.

هەڵم (ن.) لە ئەنجامی کولانی ئاو: هەڵم شێ پەیدا دەکات.

هەلم (ن.) هەڵم، هلم، هێلم. ئاو گەرم بێ، دەبتە هەڵم.

هەڵمەت (ن.) ١- پەلامار، شالاو، هێرش: لە پێناو جووجکەکانی هەڵمەتی بۆ هێنان. ٢- ناوە بۆ نێرینە. ٣- کاری بە کۆمەڵ: خەڵك

پێشوازییەکی باشی لە هەڵمەتی کۆکردنەوەی ئیمزا کرد. — بردن (چ.) شاڵاو بردن، پەلامار دان، هێرش بردن، بەسەردادان، چوونە سەر: هیچ هەڵمەت بردنێکی پێشمەرگە نەبووە دەستکەوتێکی پێوە نەبێ.

هەڵمژین (چ.) نۆشین، بۆن کردن: هەڵمژینی بۆنی گوڵان خۆشە.

هەڵمژین (چ.) هەڵمژان: هەڵمژینی هەوای ساف خۆشە.

هەڵوەرین (چ.) لێ بەربوونەوە، لێ کەوتن: گەڵای دارەکان هەڵوەرین.

هەڵوەرین (چ.) لێکەوتن، کەوتنە خوار: گەڵای دارەکان هەڵوەرین.

هەمان (ئان.) هەرئەو، ئەوبخۆ، بەخۆی، هەرخۆی، دیسان: ئەمساڵیش هەمان قوتابی بووە یەکەم.

هەمەدان (ن.) شارێکە لە ئێران: بابا تاهیر شاعیری هەمەدان بووە.

هەمەچەشن (ن.د.) هەمەجۆر، هەمەبابەت، هەمەشێوە: مامۆستاکەمان هەمەجۆری بابەت باس دەکات.

هەمەوەند (ن.) ناوی عەشیرەتێکی کوردە.

هەموو (ئان.) گشت، تێکرا، تەمام: منداڵان هەموو خەریکی خوێندنن.

هەموو (ن.) ١- هەمبانە، هەنبانە. (ج.ن.): ٢- گشت، تێکڕا، تەواو: هەموویان لە تاقیکردنەوەکە ئامادە بوون.

هەمی (ئان.) هەموو، خڕ، گشت، تەڤرا، تەڤ: ئەگەر هەمی چیچك یێن هژیران بان چ بۆ خودانان نەدمان (پەندە).

هەمیشە (ئاك.) هەردەم، دایم، بێبڕانەوە، هەموو کات، هەموو دەم، بەردەوام، بێ پسانەوە: پێویستە مرۆڤ هەمیشە بیر لە داهاتووی نەتەوەکەی بکاتەوە.

هەنار (ن.) نار، میوەیەکی دەنکدارە، ترش‌و شیرین‌و مێخۆشی هەیە: هەناری شیرین خۆشە.

هەناسە (ن.) هــەواوەرگرتن و دانــەوە: غەمــەكانی هەناســەی لێــبڕی._ دان (چ.) هەوا هەڵكێشان، نەفـەس وەرگـرتن: هەناسـەیەكی قـووڵی دا.

هەناسە هەڵكێشان (چ.) هەوا وەرگرتن بۆ بەردەوامی: بە قووڵی هەناسەی هەڵكێشا.

هەناسەبڕكە (ن.ل.) هانكـە هانـك، خۆرەچـەرە، هەناسـەی دژوار دوای مانـدووبوون هەڵدەكێشرێ: كاوە بە هانكە هانك هاتە قوتابخانە.

هەناسەسارد (ئان.) خەفەتبار، غەمبار، پەرێشان، نائومێد، بـێ ئەمـەل، بـێ هیـوا: بەهەناسە ساردی خەوت.

هەندێ (چ.) بەعزێ، نەختێ: هەندێ قەلەم راستی دەنووسن.

هەنسك (ن.) هەناسە بەدەم گریانەوە. منداڵەكە بە هەنسكەوە نووست.

هەنگ (ن.) مێشـەنگین جـۆرە مێشـێكی بـێ زیانـەو بەرهـەمی هـەنگوین دەبەخشـێت: خۆزگـە دوژمـن وەك هـەنگ بووایـە، كـە پێـی وە دەدای خـۆی بمردایـە. — او: پێنگـاڤ، شـەقاو: هـەنگاوی درێـژ مەهاوێ.

هەنگاو (ن.) ١- شەقاو، شـانقاو، لـۆق، پێنگـاڤ: هـەنگاوی باشـی هاوێشت. ٢- ناوە بۆ نێرینە.

هەنگاونان (چ.) شـــەقاو هـــەلگرتن، شـــەقاو هاویشـــتن، بـــەرەو پێشچـــوون: هەنگاونانی كورد بەرەو سەربەخۆیی دەستی پێكردووە.

هەنگوین (ن.) هەنگین، بەرهەمی هـەنگ: هـەنگوین بەرهـەمێكی سروشـتیو بەسوودە.

هەوا (ن.) ١- بـا: هـەوا گـەڵاكانی هەڵوەرانـد.٢- هـەوەس و ئـارەزوو: دوای هەوای نەفسی كەوتووە.

هەوجاڕ (ن.) ئاموور، ئەسپاپی جووت: پێشان هەوجاڕ بەكاردەهات.

هەور (ن.) ١- تەمێكە لە ئاسمان هەندێكیان بارانیان پێوەیە: هەوری سـپی هی تەرزەیە.٢- شتێكی نەرم و كـون كونـە بـۆ شووسـتن: دەم و چاوی بەهەور شووشت.٣- گۆم كە قووڵە: ئاگای ئەو هەورەیە.

هەورامی (ن.)	بەشە زمانی کوردیەیە: شیعری مەولەوی بە هەورامییە.
هەوڵدان (چ.)	١- بەرەو هەوا فڕێدان: کۆلارەکەی هەڵدا. ٢- بڵند کردن، بەرز بوونەوە: ڕەشماڵەکەیان هەڵداوە. ٣- قسە کردنو خۆ تێ هەڵقورتاندن: لەناکاو هەڵیدایەوەو دەستی پێکرد. ٤- ناو هێنان: ناوەکانیان هەڵدە بزانین کێن. — کەندن (چ.) هەڵکۆڵین، هەڵقەندن: بە ماوەیەکی کەم لە هەڵکەندنی چاڵەکە بوونەوە. —کەوتن (چ.) ڕەخسان، گونجان، پەیدا بوون، هاتنە ئارا، دروستبوون: لە نێو خوێندکارانیش نووسەری باش هەڵکەوتوون. —گیرساندن (چ.) ١- گڕ تێبەردان، داگیرساندن، پێکردن، هەڵکردن: لەمپاکە هەڵگیرسێنە. ٢- بەرپا کردن، هێنانە ئارا: هەر شۆڕشێکمان شکستی هێنابێ، یەکێکی دیکەمان هەڵگیرساندووە.
هەوڵدان (چ.)	تەقەلادان، خەباتکردن: سەرکەوتن بە هەوڵدانە.
هەوڵدان (چ.)	تێکۆشان و ماندووبوون، تەقەللادان: دەستکەوتن بێ هەوڵدان نابێ.
هەولێر (ن.)	پایتەختی هەرێمی کوردستان: هەولێر شارێکی خۆشە.
هەوێن (ن.)	هێوێن، ئامیان، توندکەری ماستو پەنیر، جۆرە بەکتریایەکی سوود بەخشە، بەکتریای ترشانی پێدەڵێن: کابانەکە شیرەکەی هەوێن کرد.
هەیڤ (ن.)	مانگ، مانگی ئاسمان، سی ڕۆژی مانگ، مەه: یێ خۆل سالێ گرت دێ خۆ ل مەهێ ژی گریت. (پەندە)
هژمار (ن.)	ژمارە، زنجیرە، ڕەنووس: هژمارێن ٥، ١،٣ تاکنو هژمارێن ٢،٤،٦ جووتن.
هزر (ن.)	بیر، هۆش، هش، ئەندێشە.

هشك (ئان.)	وشك، ووشك، كزر، بێ ئاڤ، حشك: ددیالێكتا كرمانجیا باكووردا (دار) ئەگەر هشك بوو (نێر)و ئەگەر (تەڕ) بوو (مێیە) وەكی: دارێ گویزێ، دارا گویزێ.
هندەك (ئاك.)	ئەوەندە، چەندەك، هەندە: هندەك پێ دمرن، هندەك بۆ دمرن.(پەندە)
هۆڕ (ن.)	ئاغەڵ، جەواڵ، دەنگی زلی گاو چێڵ، زەوی زۆر نەرم كە سوار لێی دەر ناچێ، زۆنگاو: هۆڕەكانی باشووری عێراق لە سەردەمی بەعسییەكان وێران كران.
هۆڕە (ن.)	گۆرانیەكی تایبەتە بۆستایشی (ئاهورامزدا) هۆرە جۆرە گۆرانیەكە.
هۆز (ن.)	عەشیرەت، خێڵ، تیرە، تایفە: هۆزی هەركی لە هەموو پارچەكانی كوردستان بلاّوە.
هونەر (ن.)	هونەری كوردی لە پێشكەوتندایە. — مەند: هونەروەر: كورد هونەرمەندی بە توانای زۆرە.
هونەرمەند (ئان.)	هونەرمەن، دەستڕەنگین: زیرەك هونەرمەرندێكی مەزنە.
هوین (ج.ن.)	ئێوە، ئەنگو، هنگە، هەنگو، هوون، جێناوی كەسی دووەمی كۆیە.
هیجران (ن.)	جۆرە گۆرانی و حەیرانی كوردیەیە: عەزیزی ئامینە هیجرانی دەگووت. بەجێهێشتن، جیابوونەوە: بەرگەی هیچرانت ناگرم.
هیجری (ن.)	كۆچی: ساڵنامەی ئیسلامییە. بەو ناوەش ناوراوە كە پێغەمبەر (دروودی خوای لێبێت) لە مەككە كۆچی كردووە بۆ مەدینە.
هێدی (ئاك.)	هێواش، لەسەرخۆ، هێمن، بە شێنەیی. هێدی هێدی سارد دەبێتەوە. نازناوی شاعیرێكە هێدی دوا كوچكەی سێكوچكەی موكریانە.
هێژ (ن.)	توانایی: هەموو هێزی خستەگەڕ.

هێرۆ (ن.) ١- ناوی گوڵە: هێرۆ گوڵێکی درشتی جوانە. ٢- ناوی کچانە: هێرۆ خوێندکاری زمانی کوردییە.

هێرش (ن.) ئێریش، سەرداگرتن، راهێلان، سەردوینان. هێرش دوتیمیژا شەهید بوو.

هێرش (ن.و.) شاڵاو، گەمارۆ، پەهین، هاتنەسەر، هووروژم، پێدادان، پێداکێشان، پەلامار: بەعسییەکان بە نارەوا هێرشیان بۆ کوردستان دێنا.

هێرش بردن (چ) پەلاماردان، هەڕەشەلێکردن: پۆلیسەکە هێرشی کردە سەر دزەکە.

هێز (ن.) ١- وزە، توانا، تاقەت، قوەت، ڤەژەن، گوڕ، زەبر، تەوژم، تین: تا هێزم هەبوو لە ڕاکردندا رامکرد. بەڵکو یەکەم بم. ٢- زاراوەیەکی سەربازیی‌و پێشمەرگایەتییە، کە چەند هەزار کەسێك دەگرێتەوە. ئەو لە هێزی سەفین بوو.

هێشتن (چ.) ١- ڕێگەدان، مۆڵەتدان: هێشتی بچم بۆ ئاهەنگەکە. ٢- درێژکردنەوە شان بە شانی پێشگری (ڕا) : مەلا بانگی ڕاهێشت. ٣- بەرەو خوارکردنەوە شان بەشانی (دا): گوریسی بۆ داهێشت پێی سەرکەوێ. ٤- داگرتن‌و دەست لێنەدان: ئاوها هێشتن باش نییە.

هێشتنەوە (چ.) ١- راگرتن، گلدانەوە، گیر کردن: نیازمان نەبوو دوا بکەوین، بەڵام ئەو ئێمەی هێشتەوە. ٢- بەردانەوەی ڕدێن: تەنکە ریشێکی هێشتۆتەوە.

هیچ (ئان.) ١- چش، نەچشت، نەتشت، بێ ژمارە، سفر: هیچی تۆم لا نییە تا بتدەمەوە. ٢- قەت: هیچ هاتوویتە لای ئێمە من ئاگام لێت نەبووبێ؟ ٣- بێ سوود، بێ کەڵك: ئەم قسە هیچانە چییە تۆ دەیانکەی؟

هیچ‌و پووچ (ئان.) بێ مانا، کەم‌و کورت، بێ سوود، بێ کەڵك.

هیڤی (ن.) هیوا، ئاوات، ئومێد، خوزی، داخوازی. هیڤیدارم تو ساخ بی.

هێڤێن (ن.) هەوێن، هەڤیرترش. هێشتا هیڤیتن نەبوویە.

هێلان (چ.) بەجێ هێشتن، بەردان، دەست لێ بەردان: دیتنا خۆشتڤیان چەندا خۆشە هێلانا وان نەخۆشترە.

هیمەت (ئاك.) هاوکاری، یارمەتی، پشتیوانی، بەتەنگەوە هاتن، فریاکەوتن: بە هیمەتی دۆستانمان سەردەکەوین.

هێمن (ئان.) ١- هێدی لەسەرخۆ، هێواش، هێو: مرۆڤی هێمن رێزدارە. — یەتی: کار کردن بە هێمنایەتی ئەنجامی باشترە. — بوونەوە: هێمن بوونەوە ئاسوودەیی دەبەخشێت. — کردنەوە: هێمن کردنەوەی بارودۆخی وڵات ئەرکی سەر شانمانە. — ی: هێمنی پاراستن پێویستە. (ن.) ٢- ناوە بۆ نێرینە: هێمن موکریانی هۆنەرێکی هەست ناسکی نیشتمانپەروەرو سروشت پەرستو جوان پەرستی کوردە.

هێمن (ئان.) ١- لەسەرخۆو نەرم: مامۆستاکەمان هێمنە.٢- ناوە بۆنێر: هێمن نازناوی شاعیرە.

هێنان (چ.) هاوردن، گواستنەوە لە شوێنێك بۆ شوێنێك، پێچەوانەی بردن: چەند کۆمپانیایەکیان هێناوە بۆ ئاوەدانکردنەوەی ناوچەکە بە جوانترین شێوە.

هێنانەدی (چ.) جێ بە جێ کردن: هەموو قسەکانی هێنایەدی.

هیوا (ن.) ١- ئاوات و ئارەزوو: هەرکەس هیوای دوا ڕۆژی هەیە.٢- ناوە بۆ نێر: هیوا ئەندازیارە.

هیوادارین (ن.و.) هیوا. (ن.و.+ دار (پاگ.) + ین. (ج.ل.) ١- هیواخوازین، خوازیارین، ئومێدەوارین، ئاواتەخوازین، ئارەزوو دەکەین، ئامانجمان وایە: هیوادارین پلەی یەکەم بە دەست بێنین. ٢- هیوا: ناوی کوڕانە: هیوا لە پۆلی شەشە.

هێواش (ئاك.) لەسەرخۆ، هێدی، بە شێنەیی، یاغر یاغر: ئازاد بەهێواشی دەدوێت.

و

وا (ئاك.)	١- بەجۆرێك، بەشێوەیەك، ئەوها، وەها: وا ڕای ئەكرد كەس نەیدەدیت. ٢- ئێستا، هەر ئێستا: لەسەرم ڕاوەستا وا دێم. (پاش.): ٣- كەر، كاركەر (نانەوا).
وا لێهاتن (چ.)	بەمجۆرە لێهاتن، بەمجۆرە بوون، بەم شێوەیە لێكردن: من قەرزاری تۆم چونكە لەسەر من وات لێ هاتووە.
واتا (ن.)	مانا، چەمك، لێكدانەوە: واتای وشەكە ڕوونە.
وارگە (ن.)	هەوار،جێ هەواری كۆچەران، بارەگای سەفەر: وارگەمان كوێستانە.
واز هێنان (چ.)	دەست لێبەردان، لە كۆڵ بوونەوە، بەردەوام نەبوون، خۆ تێ نەگەیاندن: وازم لە یاریكردن هێناوە تا تاقیكردنەوەكانم تەواو دەبن.
وازهێنان (چ.)	بەجێ هێشتن، وازهاوردن: وازی لەخراپە هێناوە.
واشە (ن.)	مەلێكی گەورەیە لە باز دەچێت: واشە باڵندەیەكی گۆشت خۆرە.
والی (ن.)	حاكمی وڵات، سەرپەرشت. ئەو والیەكی دادوەر بوو.
وان (چ.ن.)	ئەوان، جێناوی كەسی سێیەمی كۆیە.
وان (ن.)	دەریاچە.
وتار (ن.)	١- نووسراوی درێژ لەسەر مەبەستێ: وتارێكی بەنرخی لەسەر شۆڕشی كورد نووسی. ٢- قسە بۆ خەڵك كردن دەربارەی مەبەستێ: وتاری ئاینی ئەم هەفتەیە بەپێز بوو.
وەخت (ن.)	كات، دەم، سات: وەختی خوێندنەوەم دیاری كردووە.

وەخـــت بردنـــە سەر (ئاك.) کات بردنەسەر، کات بەسـەربردن: وەخـت بردنـە سـەر بـێ کـار ناخۆشە.

وەخت کوشتن (چ.) کات بردنە سەر، سات بەڕێکردن: وەخت کوشـتنی بـەبێ کـاری، زیان بە ژیانت دەگەیەنێ .

وەدی هێنان (چ.) دروستکردن و خوڵقاندن: هەوڵەکانمان بۆ وەدیهێنانی ئاشتییە.

وەرار (ن.) گەشە، گەیشتن، پێگەیشتن، نەشونما.

وەرەم (ن.) پەنەم، ئاوسان، ئەستووربوون: وەرەم نەخۆشییەکی ترسناکە .

وەرزش (ن.) جوولانەوە بۆ لەش ساغیو ئەنجامـدانی پاڵەوانێتی: وەرزش لـە کوردستان پێشکەوتووە. — کار: وەرزشوان: وەرزشکارە کۆنـەکان خەڵات کران.

وەرزێر (ن.) جووتیار، کشتیار، کرمانج: وەرزێری مایەی شانازییە.

وەڕس (ئان.) بێزاربوون، هەراسان: بەدەست خەمەکانی ڕۆژگاردا وەڕسم.

وەڕس بوون (چ.) ماندوو و بێزاربوون: لەزۆر گوتن وەڕس دەبین.

وەرگەڕان (ك.) وەرچـەرخان، لادان لـە بیروباوەڕێـك. هەلبوونـەوە. وەرگـەڕانی ئۆتۆمبیلەکەیان کارەساتی بەدواوە بەە.

وەرگرتن (چ.) ١- سەندن: ئەمڕۆ کـاتی وەرگرتنـی خەلاتەکانـە. ٢-گوێڕاگرتن: وەرگرتنی وانەکان بەباشی، سەرکەوتنی لەدوایە.

وەرگرتنەوە (چ.) شتێك کـە پێشـتر بردرابـێ وەربگیرێتـەوە: ئـەو پارەیـەی کـە بـە قەرز پێم دابوو لێم وەرگرتەوە.

وەرگێڕان (چ.) ١- گـۆڕین لـە زمانێکـەوە بـۆ زمانێـك: چـیرۆکەکەی وەرگێڕایـە کوردی.٢- ئەودیوکردن: جلەکانی وەرگێڕا.

وەزیر (ن.) شالیار، پیاو مـاقوڵی بەردەسـتی سـەرۆکی وڵات: دوێنـێ وەزیـری کارەبا قسەی کرد.

وەزیر (ن.) کار هەڵسووڕێنەری دەوڵەت دوای پاشا و سەرەك کۆمار.

وەسا (ئام.) وەها، ئەوها، ئەوتۆ، واسی، بەمجۆرە.

وەستا (ن.) ١- ئـازا، كـارزان: بـا وەسـتای فێركـردن بـین.٢- لـە ڕاوەسـتان: ماندوبوو وەستا.٣- دەرەقەتی هات: ئازایانە پێی وەستا.

وەشاندن (چ.) ١- بلاّو كردنەوە: جووتیارەكە تۆیەكەی وەشاند. ٢- هاوێشتن، ڕاوەشاندن: زللەیەكی وەشاند بەلاّم بەرم نەكەوت.

وەشاندن (ك.) چاندنی دانەوێڵەو تۆ بە زەوییەوە، لێدان: فسار كەس دەست دەوەشێنێت.

وەچە (ن.) نەوە: حاجی قادری كۆیی وەچەی لێ بەجێ نەماوە .

وەفا (ئان.) ١- ئەمەك: سەگ گیانداری‌كی بەوەفایە. ٢- ناوی كوڕان و كچانە : وەفا ئەندازیارێكی چالاّكە.

وەك (ئام.) ١- وەكـو، لـەجۆر، ئاسـایی: قسـەكانی وەك ڕەفتارەكانیـەتی.٢- بەجۆرێ كە: وەك دەلێی وەهایە.

وەكو (ئام.) چون، وەك، ئامرازی لێكچوواندنە: كوردستان وەكو بەهەشتە لە جوانیدا.

وەكو (ئام.) وەكی، چوونەیەك: سامان وەكو زانست نییە.

وەكو(ئام.) چەشنی، بەوێنەی، وەك: كچەكەم وەكو گوڵ جوانە.

وەلاّم (ن.) وەرام: وەلاّمی پرسیارەكەم دایەوە.

وەلاّمدانەوە (چ.) جواب، بەرسڤ: وەلاّمی پرسیارەكەم دایەوە.

وتن (چ.) قسە، گۆتن، بێژان: وتنی زۆر پەسەند نییە.

وەها (ج.ن.) ئەوها، بەوشێوەیە: وەفاداری وەها كەمە.

وەهار (ن.) بەهار: وەهار فەسلی گوڵ و گوڵزارە.

وەیشوومە (ئان.) ناخۆشی، تەنگانە، دەردوبەلاّ: گەلی كورد تووشی زۆر وەیشوومە هاتووە.

وحی (ن.) سروش، ئیلهام: خودا وحی بۆ پێغەمبەر نارد.

ورتە (ن.و.) دەنگێكە لەژێرلێوانەوە، پرتە: لەداخا ورتەی دێ.

ورتە ورت (ئان.) پرتـەپرت، منجە مـنج، فسكە فسك: پیاوەكە زۆر ورتـەی لێوە دێت.

ورد (ئان.) ١- هورد، بچووك، پێچەوانەی درشت: میکرۆب زۆر وردە بەچاو نابینرێ. ٢- تەواو بە دیقەت، جوان: ورد تەماشای پرسیارەکەم بکە. ٣- وێرد، دوعاو نزای ژێر لێوان.

وردە (ن.) ١- خرتو پرتی شتو مەك: وردە ساوار پێی دەگوترێ پیر خەنی. ٢- هوردە، پارەی بچووك: ئەو هەزارییەم بۆ بکە بە وردە.

وردە وردە (ئاك.) سەبر سەبر، کەم کەم، بەرە بەرە، هێدی هێدی: یانەکەمان وردە وردە لە بەدەستهێنانی نازناوی خولەکە نزیك دەبێتەوە.

ورشە (ن.) بریقە، بریسکە: شەونم لەبەرهەتاو وورشەی دێت.

ورگ (ن.) تووڕەکەیە لەناو سك پیسیی تێ ئەچێ: وەرزش ورگ ناهێڵێ.

ورگ زل (ئان.) ورگن، زۆر خۆر: ورگ زلی جوان نیيه.

وروژاندن (چ.) ١- ئاراندن، هێنانەگۆر، هێنانە بەرباس: لە کۆڕەکەدا باسێك هاتە وروژاندن. ٢- تووڕەکردن، شڵەژاندن، ئاڵۆزکردن.

وریا (ئان.) ئاگادار، بە ئاگا، زرنگ، زیت، لێهاتوو، زیرەك، ئازا: مرۆڤی وریا سەرکەوتووە. — بوونەوە: وریا بوونەوە بۆ مرۆڤ پێویستە. — کردنەوە: وریا کردنەوەی خەڵك کارێکی باشە.

وریا (ن.) زیرەك، وشیار، زیندوو، زبت: وریا هات.

وڕێنەکردن (چ.) وەخۆدا گۆتن، لەگەڵ خۆ قسە کردن: بەرێگاوە وڕێنەی دەکرد.

وزە (ن.) توانا، هێز، گەرمی: گەرمی وزە بەلەش دەدات.

وشە (ن.) ١- وتە، پەیف، بێژە، قسە، کەلیمە. ٢- دەنگی ئاوی بە خوڕو ماری تووڕە: رووبارەکە ئەوەندە بۆش بوو وشەی دەهات.

وشك (ئان.) ١- پێچەوانەی تەڕ: زستانێکی وشکە. ٢- ڕەق: ئەم زەوییە وشکە. ٣-ڕوو ناخۆش: پیاوێکی وشکە. ٤- ناتێگەیشتوو: پیاوێکی مێشك وشکە. ٥- پێچەوانەی قەڵب : ئەم لیرەیە قەلب نییە وشکە .

وەنەوشە (ن.) ١- بنەوشە، جۆرە گوڵێکە: وەنەوشە بۆنی خۆشە. ٢- ناوی کچانە: وەنەوشە کچێکی دەنگ خۆشە .

وشك كردن (چ.) ١- بـێ ئـاوبوونی کـانی و سەرچـاوە: کانیەکـە وشـکی کـرد. ٢- تەڕکردن بە وشك : وشككردنەوەی جلەکان بەجل شۆرەکە بوو.

وشکانی (ئان.) پێچەوانەی تەڕ، زەوی: ڕێژەی وشکانی لە گۆی زەوی کـەمترە لـە ئاوی.

وشکە ساڵ (ن.ل.) ساڵی نالەبار، ساڵی نەهات، سیاساڵ: وشکە ساڵی ژیانو گوزەرانی خەڵك سەخت دەکا.

وچان (ن.) پشوو، حەسانەوە: کار کردنی بێ وچان دڵسۆزییە. — دان: پاش ماندوو بوون وچان دان پێویستە.

وڵات (ن.) سەر زەمینی جێ ژیانی خـەڵك، مەملەکـەت، زێـد: وڵات پـارێزی ئەرکی سەرشانی هەموومانە.

وڵات (ن.) نیشتمان، زێدی بابو باپیران، خاك: وڵاتێ مە کوردستانە.

ون (ئان.) گـوم بـوو، نادیـار، لەناوچـوو، بـزر، بـێ سەروشـوێن، داپۆشـراو: مەرگ مرۆڤ ون دەکات.

ونجڕ ونجڕ (ئاك.) پارچە پارچە : کراسەکەی ونجڕ ونجڕ کرد.

وێ (ج.ن.) ئەو، جێناوی کەسی سێیەمی تاکی مێیە.} بەبکەر لەگەڵ کـاری تێپەڕ لەکاتی رابـردوودا بـەکاردێت. ئـەژ گوتـە وێ خـۆ خەسـار نـەکە.

وی (ج.ن.) ئەو، جێناوی کەسی سێیەمی تاکی نێرە.

وێژە (ن.) ١-گوتە، وتە، بێژە: پیاوەکە ڕێژەی ڕێك و جـوان بـەکاردێنێ . ٢- شـــیعرو پەخشـــان: مێـــژووی وێـــژەی کـــوردی بـــەجوانی نـەنووسـراوە.٣- نـاوی کوڕانــە : وێــژە منــداڵێکی چـاوگەش و جوانە.

ویژدان (ن.) هەست کردنی دڵ و دەروون: کەسانی بێ ویژدان زۆرن.

وێران (ئان.) کاول، کاڤل، هەرفتی.

وێرانە (ئان.) کاولگە، خەرابات، خاپووربوو، رووخاو: دوژمن کوردستانی کردە وێرانە. ئەوان لە وێرانەیەك دەژین.

وێردی سەر زمان (ن.ل.) قسەو باسێك كە هەردەم لەسەر زمان بێت: باسی بەسەرهاتی تۆ بوویتە وێردی سەر زمان.

ویزەویز (ن.) گزەگز، دەنگی مێشوولە، دەنگی گوللە: ویزەویزی گوللە كەڕی كردووین.

ویزەی گوللە (ن.ل.) دەنگێكی باریكە، گیزە: ویزەی گوللە ئەم ناوەی پڕ كردووە.

ویستن (چ.) خواستن، دەمەوێ: ویستم كارەكە ئەنجام بدەم.

وێنە (ن.) نیگار، شێوە، نموونە، دیمەن، تەرز، هاو شێوە، چەشن: وێنەیەكی جوانت كێشابوو.

وێنەگر (ن.) وێنەكێش، رسم كێش، شكل كێش: وێنەگری ئارەزووێكی هونەرییە لای هەندێ كەس.

وێنەكێش (ن.) وێنەگر، ئەو كەسەی بە دروستكردنی وێنەو شكلو شێوەوە خەریكە: جگە لە كاری سەرەكی خۆی بە وێنەكێشیش خۆی خەریك دەكا.

ی

ی (ئا.م.خ) ١- ئامرازی خستنه سەر: قەڵای هەولێر بەناوبانگە. ٢- جێناوی لکاوە بۆ کەسی سێیەمی تاك: نەسرین نامەی نووسی .

یاخە (ن.) یەقەی مل: یاخەی ملی بەرنەدا. ئەستۆ: ئەمە لە یەخەی تۆیە. واز نەهێنا: نەخۆشیەکە یەقەی بەرنەدا هەتا کوشتی.

یاداشت (ن.) ١- بیر خستنەوەی شتو رووداو بەسەرهاتی کۆن: نووسینەوەی یاداشت رووداوی مێژووی تێدایە. ٢- موزەکەرە: خەڵك یاداشتیان پێشکەش بە حکومەت کردووە. — نامە: نووسەرەکە یاداشتنامەیەکی نووسی.

یادگار (ن.) ١- دیاری بۆلەبیر نەچوونەوە: وێنەکەم لات بێ بۆ یادگاری.٢- یاداشت، ئاسەوارێ کە لەبیر نەچێتەوە: ئەم قەلایە یادگاری پێشینانە.

یادگاری (ن.) هەبوونی شتێك لەلای کەسێك کە یادی یان بیری کەسێك یان رۆژێکی رابردووی پێ بکاتەوە: یادگاری گرانە قەدری بزانە.

یار (ن.) ١- یاوەر، هاوەڵ، هاورێ: ٢- خۆشەویست، دەستگیران: یارەکەی زۆر جوانو نازدارە. ٣- هاریکار، پشتیوان، پەنا: بەخێربچن، خوا یارتان بێ.

یاران (ن.) هاورێیان، هەڤاڵان، دۆستان، برادەران، سەحابە: یارانی کورد لە زیاد بووندان.

یارمەتی (ن.) هاوکاری، کۆمەك، هەرەوەز، هاریکاری: یارمەتی کۆکردنەوە بۆ هەژاران پێویستە.

یارمەتی دان (چ.) هاریکاری، کۆمەك کردن: با یارمەتی دان بکەینە دروشم.

یاری (ن.) وازی، گەمە، گاڵتە: یارییەکەی تۆم زۆر بە دڵ بوو.

یاریدەدەر (ن.ل.) یارمەتیدەدەر، هاوکار: یاریدەدەرەکە ڕۆیشت.

یاریکردن (چ.) ١- وازیکردن، گاڵتەکردن، گەمە کردن: جوان یاری نەکردنمان بووە هۆی دۆڕاندن. ٢- ئاریکاریکردن، هاوکاریکردن: چەند کاتژمێرێك یاری مام حەسەن مانکرد.

یاسا (ن.) ڕێو شوێنو ڕەفتاری بابو باپیران، خوو، دابو نەریت، بنەما، ڕێکخستن، بنەڕەت، قانوون: ژیان بە یاساوە خۆشە.

یاسا (ن.) قانوون، شەریعەت، رەوشت، باو: هەبوونی یاسا ژیان خۆش دەکات. — خ: قەدەغە: کڕینو فرۆشتنی هەندێك شت یاساخە. — وڵ: پاسەوان: سیروان یاساوڵە. — یی: کارەکە تەواو یاسایی یە.

یاساوڵ (ن.د.) پاسەوان، نۆبەدار، حەسحەس: یاساوڵەکان دەسووڕێنەوە.

یاقووت (ن.) بەردێکی بەنرخی جوانە: یاقووت و مەرجان بەنرخن.

یان (ئام.) ئان، بۆ هەڵبژاردن بەکاردێت: کوردستان یان نەمان.(دروشمی کوردە)

یاوەر (ن.) یاریدەر، بریکار، هاوکار: ئازاد یاوەرمە.

یەخسیری (ئان.) ژێردەستیو داماوی، ئەسیری، گرتوو، بەند، کەسێك لە شەڕی دوژمنکاریدا گیرابێ: بەیەك بوونی ڕیزەکانی گەل لە یەخسیریو دیلی ڕزگارمان دەبێت.

یەزدان (ن.) خودا، خولا: مرۆڤ هەردەم دەبێت سوپاسی یەزدانی مەزن بکات.

یەك (ژ.) ژمارەی بنجی: یەك سێو بخۆی باشە.

یەك دەنگ (ن.ل.) یەك ڕا، یەك بیر، یەك ئاهەنگ: یەك ڕابە لە دەربڕیندا.

یەك شێوە (ن.ل.) یەك وێنە، یەك جۆر، هاوشێوە: ئەم دوو منداڵە لە ڕوخساردا یەك شێوەن.

یەکبوون (چ.) بوونەیێك، تێکەڵبوون: یەکبوون مرۆڤی ب هێزتر دکەت.

یەکسەر (ئاك.) ڕاستەوخۆ: یەکسەر وەڵام مەدەرەوە.